

Ms. in 1° pergamino con 37as hojas.

Tractatus de Virtutibus Cardinalibus.

Præfatus.

Vargen de Virtutibus Cardinalibus.

Est 2. de MS.

Tab 2.

6

1335

2112.2.30

2112

Quod si in hac parte fuerit
et si in hac parte fuerit
et si in hac parte fuerit

In hac parte
In hac parte
In hac parte

In hac parte
In hac parte
In hac parte

In hac parte
In hac parte
In hac parte

Cursus Theologicus Speculativus H. L. de
ma al título sea como en el primer tra-
tado de Sep. Hrs, et trino.

Tractus 2us
De Virtutibus Cardinalibus
In 2. 2ª part. D. Thomae Doct. Publici.

Auctore H.
Prodit in lucem H.

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, written in a cursive script.

Handwritten text in the middle section, appearing to be a list or a series of notes.

Handwritten text below the middle section, possibly a signature or a concluding note.

Disputatio 1^a

De Prudentia, Fortitudine, ac Temperantia.

Inter primam, et duas alias, quas nominari, Virtutes Cardinales mediat Iustitia: sed quoniam de hac proximè sit disputandum, et de illis aliis prius dicemus. Et quidem temperantia, tum de ipsa temperantia, tum de Prudentia, et Fortitudine. Exdo prætorius; sed congrua ratione permutatus. Communis est sensus Iustitiam versari circa actiones; ceteras cardinales circa passionem: has attingere medium rationis, illi habere medium rei. Congruum igitur est, ut in hac disputacione prius agamus de virtutibus versantibus circa passionem, et medium rationis, et postea de versante circa actiones, et medium rei.

Caput 1^m

Fauca aliqua de Virtutibus Moralibus in generali.

Secus 1^a

Quæstionula aliquot reseruentur.

Quæritur 1°: quid sit Virtus. Respondetur: virtus est habitus electivus secundum rectam rationem; ex Philosopho 2. Ethic., c. 2., et 6. pro est habitus, qui bonum facit habentem, et disponit ad opus; ex D. Thoma, multis in locis, et præcipue 1. 2., q. 55., a. 2. Virtus prædicta sit definitur: est qualitas permanens,

tentias rationales perficiens ad rectas operationes. Non absurde dicitur, actum rectum esse virtutem; sed ex communi usu virtus simpliciter dicta significat habitum ad actum rectum. Sic de homine semel, aut iterum recte operante, non dicimus esse studiosum, seu virtute ornatum; de eo autem, qui habitum, seu qualitatem permanentem ad rectam operationem habet, etiam cum non operatur, dicimus esse studiosum rectitudinis, et virtute praeditum. Sic non dicitur dialecticus, qui raris syllogizat secundum artem, et e contrario dicitur Iustus, qui permanenter est dispositus ad Iustitiae actus, etiam cum non est occasio illorum exercendi.

2. Quaeritur 2°: quid sit virtus moralis. Respondetur, illam esse, quae non attingit Deum, tum ut obiectum materiale, tum ut obiectum formale; aut saltem aliquid ut obiectum formale attingit, quod non est applicatio divina perfectionis, ut haec moveat ad actum virtutis. Supponitur divisio virtutis in Theologicam, et Moralem. Theologia divina est virtus Theologica: ea creditur Deus, ut obiectum materiale; creditur Deus propter summam in dicendo auctoritatem, et haec est obiectum formale; creditur quoque divina revelatio ut pars obiecti formalis. Sed tamen revelatio est applicatio divina auctoritatis.

ut hoc moveat ad actum fidei. quæ non
 continent Religionem, Iustitiam, Penitentiam, illam
 Moralem Virtutem: unde virtus moralis illa est,
 quæ non attingit ad. Hoc. diffinimen tunc expli-
 cit in tract. de Virtutib. Theologicis, ~~virtutibus~~
~~virtutibus~~

Quæritur 3°: quas potentias per-
 ficiat virtus moralis? Respondetur, perficere in-
 tellectum, et Voluntatem. Et sunt potentie
 rationales, et non alie. Confans est divisio
 virtutis in intellectivam, ut est Fides, et Pru-
 dentia, et in volitivam, ut sunt Religio, et Mi-
 sericordia, Charitas, et spes. Mihi videtur, Vir-
 tutes intellectuales eatenus esse, et dici mora-
 les, quatenus respiciant virtutes volitivas. Ra-
 tio: nam virtus est, et dicitur Moralis, quia
 respicit mores, sive actus morales, hoc est ho-
 nestas, et secundum rectum appetitum iuxta rec-
 tam rationem. Honestas autem primario, et
 perse residet in actu Voluntatis, et inde re-
 funditur in actus intellectus: ergo virtus in-
 tellectualis in tantum est moralis, in quantum
 connotet virtutem voluntatis. Communiter
 admittuntur Virtutes, seu habitus Virtuosi
 in Imaginativa, et Appetitu sensitivo, immo
 et in facultatibus externis: de quo ex Divo
 Thoma agit Granado, hic, d. 7, sect. 2. sed
 ejusmodi habitus, utcumque rectificantur po-

Q. 1. C. 1. -

tentias non rationales, ad summum dici debent Virtutes morales secundum quod.

4

Quæritur
2°: quæ sit virtus moralis naturalis? Respondetur, illam esse, quæ ex repetitione actuum naturalium acquiritur, quæ propterea etiam dicitur acquisita. Supponitur notio entis naturalis, et entis supernaturalis; et etiam differentie entis supernaturalis entitative, et quoad substantiam à supernaturali extrinsecè, et quoad modum. Quod ex repetitione actuum naturalium acquiritur virtus naturalis moralis, constat: nam acquiritur facilitas ad actus similes; quæ facilitas est habitus virtutis moralis. Repandum non est, habitum virtutis moralis naturalis esse non esse acquisitum, sed à Deo infusum; hoc tamen de facto non accidere: nisi forte velis admittere habitum naturalem speculativum proximorum principiorum, ex quibus omnis demonstratio emanat, et habitum naturalem practicum ad dictamina prima recte rationis, quæ pertinent ad syndere finem. Rectè dici potest, hos duos habitus non esse acquisitos, sed infusos.

5

Quæritur
3°: an ex repetitione actuum supernaturalium penetretur habitus acquisitus naturalis? Respondetur affirmative. Quod acquiritur habitus, mihi probabilius est; cum acquiritur facilitas ad

actus similes; quod autem iste habitus sit natu-
ralis, alibi a nobis probatum est. Brevisse
probatum: nam tota difficultas actus desumitur
ex objecto, et ex tendentia efficaci; actus autem
naturales possunt habere idem objectum, et eandem
tendentiam illud respicere, ac actus supernatura-
les: ergo tota difficultas amovetur ex repetitione
actuum naturalium, sicut vincitur ex repetitio-
ne actuum supernaturalium. Sed habitus faci-
litans acquisitus per actus naturales est pari-
ter naturalis: ergo et naturalis est habitus ac-
quisitus per actus supernaturales. Communis
sententia est, quod ex actibus supernaturali-
bus nullus acquiratur habitus; at supposito, vel
omisso, quod acquiratur, eum esse naturalem,
dicendum est.

Obicitur. Habitui naturalis ac-
quisitus ex repetitione actuum supernaturalium
deberet inclinare ad actus supernaturales, vel
ad naturales. Centrum dici potest: ergo ex ac-
tibus supernaturalibus non acquiratur habitus
naturalis. Probatur. 1^a pars minoris: nam
actus supernaturales superant facultatem, et
vim inclinandi tum potentie, tum habitus na-
turalis. Pars 2^a ejusdem minoris probatur:
nam habitus solum inclinatur ad actus simi-
les ipsis, a quibus percipitur; sed actus natu-
rales non sunt similes actibus supernaturalibus.

ergo habitus, qui ab ipsis productus dicatur, inclinare non potest ad actus naturales. Confirmatur: sequitur, quod habitus productus ab actibus supernaturalibus, et productus a naturalibus, erunt ejusdem speciei; quod dici non potest. Ratio: quia distinctio essentialis habituum desumitur ex distinctione essentiali actuum, a quibus generantur; actus autem supernaturales a naturalibus differunt essentialiter: ergo.

Ad objectionem, concessam maiorem, nego utramque minorem partem: habitus namque ille inclinaret ad utriusque generis actus, non simul, sed diversimodum eligendos, juxta diversitatem aliorum principiorum, quibus gaudeat potentia. Si haec sit praeventa gratia, actus, in quem influat facilitando habitus naturalis, erit supernaturalis; si autem potentia sibi, et sibi debita relictas sit, habitus ille ad naturales actus inclinabit: et semper stabit, quod sit ad actus similes quoad obiectum, et tendentiam, iis, a quibus generatus fuit. Quod vero actus supernaturalis superet facultatem potentiae, et habitus naturalis, nil obest: nam sicut potentia principis supernaturalibus adjuva influat in actum supernaturalem, sic habitus naturalis adjuvis ejusdem principis in eundem actum influet. Nec tibi displiceat, quod habitus na-

naturali concedatur vis inclinandi in actum super-
 naturalem: neque enim aliud hoc est, nisi quod sit
 facilitas ad actus talis directi, et talis tendentia;
 non autem quod sit facilitas ad actus prout
 oportet, ad gratiam nempe, et salutem, sub hac
 reduplicatione, et formalitate. Simile quid pro-
 bavimus in tract. de gratia, loquentes de
 ingenita vi natura rationalis, qua inclinata
 est ad actus supernaturales, pro casu, quo
 pulsatur, et excitatur supernis illustratione, et
 inspiratione; juxta auxilium illud S. Augustini:
 „Domine, fecisti nos ad te, et inquietum est
 „cor nostrum, donec requiescat in te.

8 Objectionis
 confirmatio non urget: concedo, quod infer-
 tur, et nego quod assumitur. Ad probationem
 dico, actus supernaturales, et naturales essen-
 tialiter differre; sed non ex objecto, et ex
 tendentia; habitus autem differre essen-
 tialiter ex sola diversitate essentiali actuum
 quoad objectum, et tendentiam.

9 Quæstio 6^a
 an ad virtutes morales pertineant inten-
 dere, et desiderare suos proprios fines?
 Affirmative respondetur. Virtus quidem mora-
 lis est habitus electivus; ac proinde versatur
 „circa media ad finem. At etiam intendunt
 „in finem a ratione naturali præstitutum; inquit

Angelicus, 22., q. 27., art. 6., ad 3.^m. Tendunt itaque in finem, ipsum intendendo, et desiderando. Accedit, quod actus non potest esse moraliter bonus, ac proinde nec virtus moralis, quin moveatur ex bonitate obiectiva propter, quod est intendere, desiderare, et amare illam obiectivam honestatem, quae finis est uniuscuiusque virtutis. Accedit etiam, quod voluntas potest amare honestatem finis, in quem virtus tendit per electionem mediorum. Per repetitionem autem ejusmodi amoris habitus acquireretur; iste autem habitus est virtus moralis, ad quam tanquam finis pertinet honestas illa: ergo ad eundem virtutis habitum pertinet amare &c.

10. Quæritur 7.º an virtutes morales in mediocritate consistant? Respondetur affirmative. Ita communiter doctores ex Philosopho, et Angelico apud Gracianum, hic, disp. 9. Mediocritas alia est casualis, alia est essentialis. Hæc est medium virtutis inter duo vitia: et sic se habet liberalitas, quæ mediat inter avaritiam, et prodigalitatem. Illa est, quæ respicit medium inter duo subjecta; et sic se habet iustitia: hæc enim ponit aliquod medium inter personas, quarum in una est ius activum, et alia obligata est ad satisfaciendum illi iuri. Constat hinc, omnem

virtutem moralem consistere in mediocritate
 causali; et si non omnis respiciat mediocritatem
 essentialem. Ratio huius posterioris partis:
 nam Iustitia est virtus moralis, cuius medium
 est inter duo vitia; si enim plus dederis, quam
 debes, nullo vitio deturparis: et si minus contra
 virtutem agas, si minus, quam debes, dederis.
 Ratio prioris partis: quia, facta inductione
 per ceteras virtutes morales, nulla est, quae
 non versetur inter duo vitia. Et quidem Reli-
 gio non potest glorificare Deum ita, ut ma-
 iore glorificatione non sit dignus; sed tamen
 glorificatio debet esse per cultum iuxta rec-
 tam rationem, et ex regula fidei: quapro-
 pter ea virtus excludit superstitionem, et in ma-
 teria Religionis potest peccari per defectum,
 et per excessum. Item Virginitas est virtus
 moralis; et tamen habet medium, et contra ip-
 sam potest esse peccatum per excessum: ut
 si ex amore Virginitatis nimia cautela vol-
 let Virgo hominem alloqui, quando id posu-
 let Dei gloria.

11. Quaesitum 8°: an virtutes morales
 ordinantur ad moderandas passiones? Respon-
 detur affirmative, hoc nempe sensu; ut virtus
 moralis moderetur saltem secundario animi
 passiones. Radix passionum est appetitus sensitivus,
 et huius eruptiones, sive actus sunt passiones ipsae.

Dus sunt facultates appetitus sensitivi: altera est concupiscibilis, et est appetitus persequens; altera est irascibilis, et est appetitus avergens. Virtutes morales, quae passiones directe, et primario moderantur, dicuntur in ordine ad se, quia ipsarum subjectum, illarum actibus, in se perfectitur; aliae autem, quae solum indirecte, et secundario moderantur passiones, dicuntur in ordine ad alterum, et ad actiones, quibus alteri tribuntur, quod ipsi debentur. De passionibus disputat copiose Angelicus, hac l. 2., a q. 22., ad 27. Responso data probatur: nam virtutes, quae sunt ad se, moderantur directe, et primario passiones: ut constat in Fortitudine, quae intra terminos rectae rationis coarctat timorem, et audaciam; et in Temperantia, quae moderationem naturales appetitiones, et aversiones circa delectabilia sensuum, maxime gustus, et tactus, ne per excessum, aut per defectum peccetur contra rectam rationem.

12 Dictum est, virtutem moralem moderari, saltem secundario, passiones: nam Iustitia munus primum est dare unicuique jus suum; quod potest praestare etiam si non moderetur passiones, ira, uir, aut amoris pecuniarum. Sed tamen passiones moderantur secundario: quia possumus moderari iram, amorem pecuniae,

et alias passiones, ex hoc tantum fine, ne cui
quam iniuriam inferamus, quin ipsam inten-
tionem ex fine alterius virtutis concipiamus.
sed tunc ipsa intentio pertinet ad Iustitiam, quam
vis sine moderatione passionum possit etiam finis
proprie obtemperare: ergo. Universaliter loquendo,
omnis virtus ex suo fine primario potest ac-
tus aliarum imitari, quod ad suum illi
finem conducunt. sed ~~per~~ ad obiectum for-
male primarium Iustitia conducunt actus, quibus
aliae virtutes passiones moderantur: quan-
do nimirum ipsi actibus remorentur impedi-
menta passionum: ergo. ~~et~~

x
sape.

Addendum, propter For-
titudinem, et Temperantiam, aliasque similes
Virtutes primario moderantes passiones, et pra-
ter Iustitiam, quae secundario illud munus
exerceat, Prudentiam esse Virtutem ad se,
et ad alterum, moderantemque passiones, et recti-
ficare actiones. Constat hoc: nam totius ho-
nestatis moralis radix, sive regula in recta
ratione consistit, recta autem ratio ipsa est
Prudentia, aut ab ipsa prorsus est insepara-
bilis: Prudentia igitur est, quae dirigit, et quae
passiones moderatur, ut exercitium virtutum
moralium honestatem conservet.

Constat ex dic-
tis Notis Cardinalis Virtutum: nam omnes

morales virtutes sunt ad se, aut ad alterum:
 quae sunt ad se, spectant ad Fortitudinem,
 et Temperantiam, vel ut partes subjectivae,
 vel ut integrales, vel ut potentiales habentes
 aliquam similitudinem cum altera ex his dua-
 bus Virtutibus. Quae sunt ad alterum, redu-
 cuntur ad Iustitiam eo proximo modo, quo
 ad Fortitudinem, et Temperantiam reducuntur
 virtutes, quae perfectiunt subjectum quoddam. Denique
 Prudentia est, quae suis regulis dirigat actiones
 humanas, ut honestatem habeant, quae perti-
 neant ad aliquam virtutem versantem circa
 passiones, aut circa actiones. Ratio haec Virtu-
 tum Cardinalium, ipsarumque nomina de-
 sumunt Theophrasti cum Patribus ex illo Sap.,
 "c. 8., ubi de celesti sapientia dicitur: Sobrie-
 tatem, et Prudentiam docet, et Iustitiam,
 et Virtutem. Sobrietas est Temperantia, Vir-
 tus est Fortitudo. Numerum nomina, et
 cognomina Cardinalium, primus omnium
 expressit D. Ambrosius, lib. 5. in Lucam,
 "ad illud cap. 6. Beati pauperes spiritu. Sci-
 mus, inquit, virtutes esse quatuor cardinales,
 Temperantiam, Iustitiam, Prudentiam, Fortitudinem.

Sectio 2^a

De mutua connexione Virtutum Moralium.

15 Difficultas est de Virtutibus Moralibus, na-
 turalibus, et acquisitis; de Virtutibus autem

supernis, et per se infusis, hac communiter
 alia ut certa, alia ut vera, traduntur. 1:
 Charitas superna non potest esse sine ceteris
 virtutibus similiter supernaturalibus, ac
 per se infusis. 2: Fides, et Spes Theologica possunt
 esse sine Charitate; et sepius sunt sine ipsa
 in peccatoribus Catholicis. 3: Fides potest esse
 sine spe superna; et est in Catholicis peccante
 contra spem, et non contra fidem. 4: non
 tamen potest esse spes superna sine fide;
 quoniam a directione fidei pendet spei
 supernae actus. 5: possunt esse virtutes per se
 infusae sine moralibus acquisitis; quod constat
 in infante baptizato, cui infunduntur virtu-
 tes supernae, quin in ipso sint virtutes mora-
 les acquisitae. 6: statim atque adultus ponit
 ultimam dispositionem ad fidem, ipsi infun-
 ditur iste habitus; et similiter de dispositione
 ad spem; quamvis non sit ultima dispositio
 ad Charitatem. 7: in absentia habitus infusae
 homo per qualitatem non vitalem supernam
 transeuntem elicit tum actus auxiliares in-
 deliberatos, tum ipsos actus salutares Virtutis.

46 Praemissum. Possunt esse Virtutes
 naturales in statu imperfecto, non autem
 in statu perfecto, sine Charitate superna, ac
 proinde sine alijs Virtutibus per se infusis
 Pars 1^a efficaciter probata est in tract. de pra-

tia, d. 3., c. 2., à num. 19. Et notandum,
 quod virtutes morales naturales sine Chariti-
 tate superna essent in statu imperfecto, non
 quia aliquis ex capite vitium admitterent, ut
 volunt Heterodoxi; nec quia non simpliciter,
 et absolute, sed tantum improprie, et secundum
 quid, essent virtutes, ut volunt aliqui Catholici.
 Aliunde ergo explicandus est status imperfectus
 virtutum naturalium extra statum supernam Cha-
 ritatis. Supponitur status ille imperfectus vir-
 tutum naturalium sine charitate infusa, ex doctri-
 na Patrum; precipue Augustini, cuius est hac
 „ assertio, 13. De Trin., cap. ult., ad finem. Virtu-
 „ tes, quibus prudenter, fortiter, temperanter, ius-
 „ tēque vivitur, omnes ad eandem referuntur
 „ Fidem (scilicet quae per dilectionem operatur)
 „ non enim aliter possunt vere esse virtutes.

17 Jam vero probatur 2^a pars Pra-
 missi explicatione status illius imperfecti, quod de-
 agimus. Non sunt virtutes perfectae, seu in statu
 perfecto, quae non perducunt hominem ad finem,
 ad quem Deus illum erexit, atque ordinavit:
 sic se habent Virtutes naturales absque Charitate
 superna: ergo. Constat minor; major autem
 mihi ex terminis constat: nam perfectis virtu-
 tis est in ordine ad finem obtinendum, et fami-
 liarissima Augustini, et Patribus hac sententia
 „ est; nil prodest bene vivere, si non prodest ad

„beate vivere. Iñc. Ambrosius, et Anselmus
 referunt, explicantes illud Apostoli, 1. Corinth.,
 „c. 13., sine Charitate nihil sum.

18 „Anselmus: omnia

„bona sine Charitate vilia sunt, et inutilia;
 supponit esse bona: affirmat esse vilia, hoc est,
 nullius pretij, quia inutilia sunt ad finem verum,
 et supernam beatitudinis. Hæc est exemplum: cogita
 gemmam, quæ emi non possit, nisi nummis au-
 reis; tunc de argenteis recte dicitur, esse
 nullius pretij; nam et si argentei non ca-
 reant pretio, et estimabilitate, quia tamen sunt
 inutiles ad emendam gemmam, viles, et nulli-
 us pretij in subjecta materia reputantur. Qua-
 propter, si homo relictus esset in statu pura
 nature, tunc virtutes naturales essent in statu
 perfecto; hoc est, nihil eis deesset, ut hominem
 perducerent ad finem beatitudinis natura-
 lis: ut opportunè ex Scoto, Durando, et Gabrie-
 le notat Granado, hic, disp. 11., sect. 1., §. 1.

19 „Audiendus nunc Ambrosius: quodquid sine
 „charitate sit, caducum est. Virtus non est per-
 fecta, si est debilis, et facile amissibilis; si non
 est constans, et fixa. Sine charitate super-
 na, in hoc elevationis statu, nulla virtus mo-
 ralis est stabilis, sed caduca; ac proinde nulla
 est in statu perfecto. Ratio assumpti: nam
 ad non peccandum contra hanc, istam, aut aliam

virtutem moralem, requiritur specialis benefica providentia, tunc protectionis externa, tunc dispensationis gratiarum efficacium de ordine salutis naturali. Hanc specialiter benefica providentia Dei non comparuit in hac providentia elevatio- nis ad supernaturalia, nisi Filijs, et Amicis, ac proinde supponit in homine charitatem infusam. Hanc doctrinam dedi, tract. de gra- tia, d. 1. cap. 1. de virtutibus.

2.

Conclusio. Vir- tutes morales naturales, et acquisite, ut sint in statu perfecto, mutuo connectuntur. Sup- ponitur, singulas posse esse in statu imperfecto ab alijs separatas. Pro conclusione stat com- munis consensus ~~Patrum~~ Philosophorum tum Patrum, tum Theologorum; ea tamen con- trariam tenet et Testo S. Vazquez, hic, d. 88., c. 2. De Philosophis testatur Augus- tinus, epist. 29., eam esse mentem illorum omnium. Patres consentiunt; pro quibus audi- atur Ambrosius, lib. 5. in Luc., cap. de Be- nitudinibus, fere in fine: connexa sunt, conca- tenataque Virtutes. Accedunt plures ex Theo- logis, quos inter Angelicus, et Seraphicus, ac Durandus, quos citator dat Granado, ubi su- pra. Probata igitur est conclusio ab au- thoritate ingentis ponderis.

Virtutis perfecta est proprius, constanter, facili-
 ter, et alacriter operari; sed hoc postulat ca-
 terarum virtutum concomitantiam: ergo. Major
 est notio virtutis perfecta, seu in statu perfecto;
 „ minor probatur. I. nam virtutes vicarie opes se
 „ sublevant, et quia una virtus sine alia vel nulla
 „ est, vel minima, vicissim sua conjunctione succi-
 „ untur; ut egregie dixerit St. Gregorius, 12.
 Moral., c. 3. Virtus minima, siue imperfecta
 non est potens honeste operari constanter, faci-
 liter, et alacriter: unde, ut eo modo sit potens, in-
 diget, ut sublevetur, et succiatur aliarum opes, et
 conjunctione. 2. quia in excelsendis actibus se-
 pius accidit, et inordinatim necesse est, ut ac-
 cidant difficultates, quae ab una virtute super-
 rari non possunt constanter, faciliter, et alacriter
 sine opes aliarum virtutum. Exemplum: Iustitia debet
 honorem, quem lesit, alteri restituere; in hac
 autem restitutione saepe accidit magna ardua-
 tas, ad quam vincendam requiratur Forti-
 tudo: idque ipsi probabis de singulis Virtutibus
 inductione facta per omnes. Ergo unaquaque
 virtus ceteris indiget ad constanter, faciliter,
 et alacriter operandum: ergo non est perfec-
 ta, nisi aliarum societate.

22
 Oppones 1° D. Hieronymus,
 1. Dialogor. contra Pelagianos, c. 11, asserens
 neminem in hac vita cunctas virtutes habere p^{ro}fecto;
 Cod. 2°

additque, non in Apostolis, sed in Philosophis
 inveniri principij illud de Virtutis connexione. Qui
 unam habet, omnes videtur habere. Exo falso,
 introducitur hac virtutum Moralium connexio.
 Oppones 2°: quis dicat, quod Iustitia ut perfecta
 sit, exeat societate Magnanimitatis, et Magnifi-
 centie. Hoc sequitur, semel admissa Vir-
 tutum mutua connexione; et etiam quod
 ad quamlibet Virtutem in statu perfecto
 requiratur conjunctio omnium Virtutum, quae
 ad Cardinales ~~mutua~~ reducantur. Exo
 perperam Virtutum connexio admittitur.

23 Ad 1^m

Dici potest, Hieronymum loqui de Virtutibus
 in statu perfecto; et in hoc sensu docere, ne-
 minem in hac vita omnes habere: et in eod-
 sensu, quod nec unam habeat. Hoc dicam,
 in quo gradu perfectionis. Quod allatum Phi-
 losophorum principium non lepatur, nempe ex-
 pressè in Apostolis, non docuit, ut alij Sancti
 Patres, ut Ambrosius, Augustinus, et Gregorius
 illud adaptarent; quin imò ipse Hieronymus
 illi subscripserit in Titiam, c. 56., his verbis.
 "Virtutes invicem sese sequuntur, et sibi inhaerent,
 ita ut qui unam habuerit, omnes habeat, et qui
 una caruerit, cunctis careat."

24

Ad 2. Aliqua Vir-
 tutes raras sunt, et exquisitae, et quae ad usum com-

munem, et ad quorum officia non est moralis ne-
cessitas, etiam per longum tempus. Falsus est Mag-
nanimitas, et Magnificencia, quae versantur
circa magnos honores, et divitias, iis utendo
juxta rectam rationem. Haec, et aliae similes
contenti sub Cardinalibus, conducunt ad emi-
nentem Virtutis perfectionem; et in hoc sensu
juxta citatum Hieronymum, nullus in hac vita
virtutes cunctas, imo nec unquam habet. At si-
cut homo iustus, et communis status perfec-
tus dicitur, quamvis Giganteus dixerit Co-
losaeus non sit; ita virtutes sunt in statu per-
fecto, quamvis eminentes, et extra communem
usum non sint. Additur: et si homini bene sim-
pliciter morato virtutes raras, quae per ex-
cellentes actus acquiri possunt, suppetente ma-
teria non insunt; insunt tamen virtute, et po-
tentia proxima. Sic qui bene utitur hono-
ribus mediocribus sibi concessis, facile magnis
utetur bene; et pauper, qui ex motivo libe-
ralitatis parum pro sua facultate erogat, multum
erogaret, si magnas haberet divitias.

Sectio 3^a

De Virtutibus Moralibus per se infusis.

25 Virtus per se infusa intrinsecam, et
entitativam imbibit supernaturalitatem. Dandi
habitus supernaturales per se infusi, saltem Vir-
tutis Theologae, certissimus est, ita quod oppositum

asserere, sit temerarium. Apertissime docet Tridentinum hominis justificationem fieri per gratiam sanctificantem inherentem animae: sess. 6., et can. 11. Docet insuper, in justificatione cum remissione peccatorum hominem accipere haec omnia simul infusa, fidem, spem, et Charitatem. Docuerat cap. 6., in justificatione esse sanctificationem, et renovationem interiores hominis per susceptionem gratiae, et donorum.

Eodem modo loquitur Concilium de donis, et signate de spe, Fide, et Charitate, ac de gratia ipsa sanctificante. Sed hanc esse habitum per se infusum, de fide est, si justificatio fiat intra sacramentum; si vero extra sacramentum in imperfecta conditione, etiam est de fide, juxta communioem, et probabilioem sententiarum: ergo et de fide est, aliqua alia dona supernaturalia, et signate fidem, spem, et Charitatem esse habitus per se infusos.

26 Dixi, juxta verioem, et communioem sententiarum: nam exegit Theologi Camus, Sotus, et Vazquez, hic, disp. 71., cap. 1., judicant, non esse de fide; quod si accipias, ut qui oppositum teneret, dicendus esset haereticus. Hoc evenit in non paucis questionibus, in quibus disputatur a Theologis, an hoc, vel illud sit de fide; an non? Et temerarium esset, ut dixi, negare omnes habitus supernaturales

Virtutum, praesentim Theologicarum: pro harum
enim habitibus per se infusis, clarissima est Tri-
dentini doctrina totius praecitatis. Purpure, ante
Concilium hoc Clemens V., approbante Concilio
Viennensi, opinionem asserentem, tam par-
vulis, quam adultis conferri in baptismo infor-
mantem gratia, et Virtutes tanquam probabi-
liorem, et dictis Sanctorum, ac Doctorum Theolo-
giae magis consonam, et concordem, dixit eli-
gendam: ut habetur in Clementina de Summ.
Tribut., et Fid. Cathol., §. Ad hoc. Atque te-
merarium est contrarie sententiae, quam eli-
gendam esse, Pontifex, et Concilium edixere: ego.

27 Itaque dubium non est de Virtu-
tibus Theologicis; de Penitentiae virtute mo-
rali est specialis ratio, ut asseratur, esse per
se infusam, quoniam eius actus est dispositio
ad justificationem: quod, Deo dante, probabo
tract. de Paen. Difficultas est de alijs mora-
libus Virtutibus, ut sunt Misericordia, Tempe-
rantia, et ceteris, de quibus per actus repeti-
tionem generantur habitus secundum.

28 Conclusio.
Sunt Virtutes morales per se infusae, quae
correspondent naturalibus acquisitis. Ita com-
munis sententia est Angelico, Seraphico, Ca-
jetano, Valenzia, et Vazquis, hic, d. 86. Non
bene aliqui dicunt, hanc sententiam esse de Fide.

neque enim ex Concilijs Viennens., et Trident.,
certa consequenda exiuntur existentia moralium
Virtutum perfecte infusarum; cum in Concilio fiat
satis per hoc, quod admittantur habitus perfecte in-
fusi Virtutis Theologalium. Nec jure aliqui con-
trariam sententiam nota temeritatis inveniunt:
nam pro illa facit magis Theologi, Henricus,
Luxandus, et Scotus; quod sufficit, ut nulla con-
fusa possit notari, ut dixit Vazquez, et probavit.

29. Probatur facta conclusio. Dantur Virtu-
tes naturales, quae tendunt in finem naturalem,
naturalis ratione detectum: ergo et supernaturales,
quae tendunt in finem supernaturalem, detectum
lumine supernaturali id est divina; ac prout de-
dantur virtutes morales supernaturales, et per
se infusae, quae naturalibus correspondent. Ante-
cedens supponitur; sequela bona est ex conse-
quentia: et haec probatur. Incongruum est eleva-
tioni hominis in finem supernaturalem, et dig-
nitati gratiae sanctificantis, quod non possit per-
manentem in ipso prout oportet, ut ille aequa-
tur, suis actibus moralium Virtutis tendere; sicut
incongruum est, quod non possit acquirere habitus
naturales, quibus permanentem tendat in finem
naturalem finem, actibus ad finem proportionatis.
Sed quod homo in finem supernaturalem possit
permanentem tendere prout oportet suis actibus

virtutum moralium, est, quod illam potestatem ha-
beat per Virtutes morales infusas, seu entitative su-
pernaturales: ergo dantur Virtutes morales entita-
tive supernaturales, sive per se infusae.

30

Explicatur,

et confirmatur probatio facta. Dantur actus
supernaturales Virtutum Moralium: ergo et Vir-
tutes morales, supernaturales, et per se infusae.
Constat consequentia: tum a paritate Virtutis
infusae ad actus supernaturales fidei, spei, et
Charitatis; tum quia ut actus omnis superna-
turalis connaturaliter eliciatur, requiritur princi-
piu supernaturale intrinsicę potentie naturali:
et ut hoc sit permanentem ordinata ad actum
supernaturalem requiritur habitus supernatura-
lis. Has doctrinas dedi, et probavi, tract. de
orat., d. 3., c. 1., sect. 2., et 3. Antecedens en-
thymematis

31

Probatur 1°. Jametsi aliqui sint Vir-
tutes Moralium actus pure naturales, tum in In-
fidelibus, tum in Fidelibus, nihilominus plerique
actus moralium Virtutum tum in fidei pecca-
tore, tum maxime in Justo, sunt supernaturales, et
Constat: nam aliqui sunt, qui
in sensu dogmatico sunt, Dei dona; quod mul-
tis in locis docet Augustinus, de Castitate, et
alijs aliarum Virtutum actibus; dona autem Dei
in sensu dogmatico sunt ordinis supernaturalis:

*salutates

ut citat. disput., et cap. De gratia, sect. 1., probat
manet. Exo dantur actus supernaturales Virtu-
ty Moralij. Probatur 2° idem antecedens: nam
in homine iusto actus Virtutum Moralij in gra-
tia, et ex gratia facti sunt meritorij de condigno;
et per consequens in peccatore idem actus ex
gratia, et non in gratia sanctificante, facti sunt
meritorij de condigno. Confutatur: nam ex eodem
tunc; Iustificatus vere meretur per bona ope-
ra augmentum gratia: quod nimirum sint ex mo-
tione gratia; et sine fundamento dicitur doc-
trina Concilij ad alias tantum Theologicarum
Virtutum restringitur. Sed actus meritorij sunt
supernaturales: ergo sunt actus Virtutis moralij
qui sunt supernaturales. Nota: actus meri-
torij Iusti supponunt habitus supernaturales
Virtutum; actus autem meritorij Virtutis mo-
ralium in Peccatore habitus infusi non suppo-
nunt: omnibus istis solutio, amissa gratia
sanctificante.

32 Obicitur 1°. Superflue sunt Vir-
tutes morales infuse: ergo non dantur. Proba-
tur antecedens: nam quicquid per ejusmodi Vir-
tutes morales prestaret homo, melius prestare
potest per virtutes Theologicas; et ad omnem ope-
rationem honestam Virtutum Moralij sufficiunt
virtutes naturales acquisite: ergo. — Obicitur 2°.
Virtus per se infusa necesse est, quod habeat objec-

tum supernaturale; sed virtutes morales obiectum
supernaturale non habent: ergo non sunt perfecte
infusa. Probatur minor: quia illud idem obiectum,
quod respicit Virtutes morales acquisite, res-
piceret perfecte infusa, si daretur; sed acquisite
non respicit obiectum supernaturale: ergo.

33

Ad 1^m Respo antecedens; et ad pro-
bationem dico. Melius quidem per Virtutes
Theologicas prestaret homo, quodquid prestare
potest per Morales infusas; sed tamen per
istas bene potest prestare, quod per illas pres-
taret melius: unde istae non superfluent. Con-
stat hoc: nam Iustus per Charitatem potest
prestare melius, quod per spem potest pre-
stare bene; et ideo spes ad praesentiam Char-
tatis non superfluit: ergo similiter in re nostra.
Quod autem ad omnem moralem honestatem
sufficiant virtutes naturales acquisite, nihil pro-
bat: nam sufficient ad acres steriles, non ad
fecundas prae; qualiter infecundi sunt acres
illi honesti, quos in Infideli agnoscimus: ut pro-
baty est cit. tract. de prae., disp. 3, c. 2, sect. 2.

32

Ad 2^m concedo maiorem: virtutes namque
specificantur ab actibus; actus autem ab obiectis;
quare propter obiectum actus supernaturalium debet
esse supernaturale, ubi deinde virtutes morales
infusae obiectum supernaturale respiciunt. Sic do-
cui in eodem tract. de prae.; loco in super citato,

cap. 3., n. 32.; idque probavi præclarè hac S.
 Leonis auctoritate, de operibus honestis infide-
 lium, que suam laudem merentur, inquit, si
 „propter naturæ communicationem fiunt, sed quia
 „non ex fidei fonte procedunt ad præmia æter-
 „na non perveniunt: ideo alia est conditio per-
 „necelestium, alia terrestrium. Itaque Virtus mo-
 „ralis infusa est ad actus, ad quos præcedat illu-
 „minatio fidei, detegens motum supernaturalem,
 ut cuius mens ad Deum elevetur, non neces-
 sario ex motivo virtutum theopoliarum, sed ut co-
 lendum per se Religionem, vel ut obsequendum
 per obedientiam, vel ut placendum per pœni-
 tentiam, et sic inductione facta per ceteras
 morales virtutes. Rego igitur minorem; et
 ad eius probationem,

35

Sico, illud idem obiectum,
 quod non necessarium, et per se, sed contingentem,
 et per accidens respicit virtus moralis acqui-
 sita, respiceret necessarium, et per se Virtus infusa:
 quapropter stat, quod acquisita respiciat quan-
 doque obiectum naturale; et quod infusa res-
 piciat semper obiectum supernaturale. Explicatio:
 absque fidei illuminatione, et absque omni intui-
 tivo respectu ad Deum stat actus honestus Vir-
 tutis moralis acquisita; non vero stat actus Vir-
 tutis moralis infuse: id modo probatum fuit. At
 quoad obiectum supernaturale potest acquisita Vir-

tus non differre ab infusa. Hac explicatio suppo-
 nit aliqua principia. 1: ad actum supernatura-
 lem, prout oportet, hoc est, ut conducent ad gra-
 tiam sanctificantem, et eternam salutem, re-
 quiritur motus supernaturalis; sed hoc non
 sufficit. 2: ut actus sit prout oportet, non requi-
 ritur excellens honestas, perfectiorque, et firmus
 tendendi modus. 3: ejusmodi excellens honestas,
 et tendendi modus non sufficit, ut actus sit
 prout oportet. 4: hac qualitas, quod actus sit prout
 oportet, est intrinseca perfectio ex parte ipso-
 rum actuum, quae tamen nobis ignota est, et quod
 ex Dei providentia volentis, nobis esse incensum
 nostram justificationem. Hac principia fir-
 mavit de gratia varijs in locis; et collecta
 dedi, cit. disp. 3., cap. 2., num. 11 et

2

Caput 2^m

Notitia de Prudentia.

sectio 1^a

Prudentia definitio, et divisiones.

1 Accipitur latè Prudentia pro Sapi-
 entia, et sic accepta complectitur potissimè
 Fidei, et Theologiae veritates. Prudentia accipi-
 tur proprie, et specialiter pro virtute intellectuali,
 quae proximè mores duxit. Hac notio est uni-
 us ex Virtutibus Cardinalibus, de qua modo est
 sermo; eamque notionem ex Philosopho, ex Ambro-
 sio, et Augustino desumptam approbat Gregorius,

hic, c. 1., dubit. 1. Circa huius Virtutis defini-
tionem sit

2us . . . Assertum 1um Prudentia est Virtus In-
tellectus, qua in quacunque morali operatione Vo-
luntati proponit certo, quid longum, quid turpe
sit; illamque dirigendo inclinat ad operandum
secundum appetitum rectum. Quod sit Virtus pro-
batur: nam prudentia est regula, et mensura,
ceterarum Virtutum, qua pertinent ad Volun-
tatem, dirigendo medium inter defectum, et ex-
cessum, et ad illud dirigendo; quapropter ipsa non
potest non esse Virtus. Et Virtus Intellectus: nam
ad solius huius potentiae vim, et perfectionem
spectat actus, quo certo proponitur Voluntati, quod
honestum, et quod turpe est: et hinc opinio non est
actus Prudentiae, cum non sit certa notitia, sed
falsitati obnoxia. Haec Virtus Intellectus excen-
detur in singulis actionibus moralibus; hoc est, liberis,
et ex capite libertatis, si cetera requirita adsint,
ad laudem, vel vituperum imputabilibus.

3us . . . Quamvis au-
tem Prudentia primo, et per se sit Virtus Intel-
lectus, annuumeranda est inter Virtutes morales
ratione materiae, et finis: quoniam versatur in
consideratione, et directione morum: etsi enim non
sit elicitiva morum, ut Iustitia, alique Virtutes
morales, est tamen morum directiva. Pru-
dentia respicit honestatem non solum sub ratione

verum, sed etiam sub ratione boni: nam respicit
simul honestatem, et sub ratione veri, ut illam
cognoscat, et sub ratione boni, ut illam operetur,
tanquam finem cognoscendi. Et quidem certis
cognoscit, quod sit honestum, inclinando volun-
tatem, ut illud exequatur, et quod sit turpe, ut
ab illo abtineat. Cum itaque Prudentia sit
Virtus Intellectualis, ab alijs huius potentiae virtu-
tibus, sapientia, Intellectus, Scientia, et Arte,
atque etiam a Fide, et a Theologia differt:
nulla enim ex his alijs Virtutibus immediate,
et formaliter dirigit ad opus honestum. Denique,
cum nullus actus sit honestus, nisi per confir-
mitatem ad appetitum rectum, constat, quod
Prudentia, dirigens ad honestos actus, appeti-
tum rectum connotet, et presupponat. Ex data
definitionis explicatione, constat, illam esse rectam;
quod vero Prudentia divisiones sit

1

Præterea 2^m.

Prudentia partes essentielles sunt facultates
consultandi, iudicandi, et imperandi honesti,
et removendi turpe. Probatur: nam facul-
tas consultandi, quæ dicitur, subtilia, maxi-
mè propria est Prudentiæ; cuius est explora-
re, expendere finem, et circumstantias sin-
gularium actionum, ut rectè conflictu in rebus
dubijs inveniat. Rursum: Prudentia, præ-
missa consultatione statuit, ac decernit, hoc

De

Q. 1., C. 2. -

X

esse honestum, illud esse turpe; et hoc iudicandi
facultas appellatur *Synesis*. Demum: pre-
missa consultatione, et iudicio recto proprium
Prudentia est impetrare actionem honestam,
aut fugam a turpi: quoniam est virtus prac-
tica directrix movens voluntatem ad actus
huc, et nunc honestos. Res parvi momenti est,
an habitus *Subulcia*, et *Synesis*, sint distincti
ab habitu Prudentia. Tenendum est, habitum
Prudentia adequatè sumptum conflari ex ha-
bitibus consultandi, iudicandi, et impetrandi:
sive isti habitus sint realiter unus, et idem;
sive inter se realiter distinguantur.

Nota. Pru-
dentia non impetrat consultationem, nempe
de medijs ad finem: hac consultatio effim-
perata a cognitione, et amore sui, quem
sibi praestat virtus voluntatis; ipsa autem de
medijs consultatio est actus Prudentia, in
quo ipsa primo elucet. Nota insuper. Iu-
diciu rectu de propria operatione est ac-
tus Prudentia; iudiciu autem rectu de ali-
ena operatione, quod alius prudenter ope-
ratur, dicitur periphrastica. Nota demum. Inu-
merata partes Prudentia possunt invicem
separari: et sic qui sibi bene consultat de me-
dijs, non hoc ipso est prudens: sicut neque
qui bene iudicat, ac rectè statuit; immo nec

is, qui rectam operationem imperat, prudens
 est, si non praemittat debitam consultationem, et
 non recte hic, et nunc iudicet. Ex dictis,
 et notatis, constat, rectam esse datam Pru-
 dentiae definitionem.

Las partes Angelicas ap-
 cit. Valenzia interales, et potenciales vocat.
 Interales quidem: non ut partes interan-
 tes hominis, quae, saltem non omnes, rem
 constituent, et interantes essentiam: ut ani-
 mal, et rationale: quae illius metaphysicam
 essentiam constituent, aut sicut corpus, et ani-
 mam, ex quibus eius essentia physica componitur.
 Dicuntur quoque Potenciales: quia nulla ex his
 virtutibus adequat Prudentiae essentiam, sed om-
 nes simul sumptae. Praeter enumeratas partes
 sunt aliae, in quas Prudentia dividitur; et aliae di-
 cuntur subiectivae, aliae potenciales sunt. Subiec-
 tivae, quae in aliquo determinato genere rationis
 illius virtutis contrahunt. Alia est Prudentia per-
 sonalis, seu solitaria, videlicet quae quis, intendens
 bonum proprium, spectat quid agere debeat. Alia
 est economica, quae intendit bonum Familiae.
 Alia est civilis, seu politica, quae aliquis legum
 dispensanda bene curata civitatem, aut Repu-
 blicam administrat. Alia est militaris, quae rite
 res militares dirigit, ac disponit. Alia est demum
 legislativa, quae leges idoneas condit.

Adduntur virtuti Prudentiae par-
 tes aliae, quae p^{er}sonales, ac etiam integran-
 tes ~~virtutem~~ virtutem; et in duas dividi p^{oss}unt divi-
 sione i^mpropria. La partes sunt quae maxime
 conducunt ad acquirendam prudentiam,
 et ad eius quoad usum perfectionem. Illae sunt
 Memoria, eorum scilicet recordatio, quae lec-
 tione, experientia, aliove modo didicimus. Ra-
 tio, hoc est, facilitas colligendi unum ex alio.
 Docilitas, et nec est affectus, et promptitudo ad
 discendum. Flexilia, quae est facilitas ad promp-
 te inveniendum medium, quo probetur, quid
 deceat facere, quid omittere. Aliae enume-
 rantur partes integrantes Prudentiam, quae
 re ipsae sunt extra rationem super virtutis,
 sed sunt ad actus pertinentes ad illius ha-
 bitum. Illae sunt. Intelligentia, hoc est, retentio
 praesentium, quae requiritur ad iudicium prout.
 Providentia, estque consideratio futurorum,
 quae sequi possunt ex operatione. Circum-
 spectio, quae dici potest omnium circumstanti-
 arum inspectio, quatenus se extendit ad praeter-
 ita, et non solum ad praesentia, et ad futura. Con-
 stantia, quatenus mensurat actum imperio, ut non
 excedat iudicium, neque ab huius regula deficiat.

Obiicitur 1° contra haec. Dicitur
 est, Prudentiam certi proponere Voluntas, et
 honesta, quod tunc sit. Hoc est falsum: ergo. Hinc

constat in conscientia invincibiliter erronea:
 operatio namque illi conformis regulatur iudicio
 prudenti; et tamen falso proponit honestatem
 aut turpitudinem: ex o. — Obicitur 2°. Dicitur
 quoque est, quod Prudentia dirigens ad opera
 temperat appetitum rectum; hoc autem con-
 grue explicari non potest: ex o. Ratio minoris:
 nam appetitus est rectus per hoc quod fit iustu-
 mi Prudentia: et rursus, Prudentia est recta
 regulata per continentiam ad rectum appetitum:
 ex o. committitur circulus: ex o. it.

Ad id, quod obicitur, quod de probationem dis-
 tinguitur? It. de probationem considerationem, in
 qua conscientia non esset invincibiliter erronea,
 sequitur iudicium directum, et speculationem de co-
 munitate operationis defectu ex objecto; et hoc
 iudicium est rectum, sed non est actus Pru-
 dentie. Sequitur aliud iudicium practicum, in
 quo voluntati proponitur, decess, et hoc est
 esse, id, quod fit diligentem considerationem bo-
 ni, et honestatis apparet, et hoc iudicium est cor-
 rectum: est prout Prudentia recta, quo resultat re-
 sultat. Unde, in conscientia errante invincibiliter
 iudicium, quod intervenit falsum, non esse actum Pru-
 dentie, actum vero Prudentia, qui intervenit,
 est correctus. Ratio patet ex his de quibus supra
 dictum est de ratione humani, et ubi de ratione

translatum

entia, iuxta quidem probabilem, tum ubi de
operanda immutabili, tum et de p[er]fecta
h[uius] operationis, sub errore immutabili de
recta b[er]mitate.

10. *Ad 2.;* con[tra]d[ic]torie, nego, quod appetitus
sit rectus per conformitatem ad regulas Pru
dentie. *Contra.* *Fact.* explicui accurate re
lam motum: dixi, primariam regulam esse
verum bonum honestatis fontem; secundariam
autem, et proximam esse legem a Deo ra
tionali nature institutam, quae animus exump
it in quibusdam p[er]sonis motibus: circa mores,
quae de iudicio spectant. *Fact.* autem
prima principia ostenduntur per disci
p[ul]as et leges naturales; et per doctrinam ac
ceptas et leges positivas, et arbitrarie l[eg]es,
tum divinas, tum etiam humanas. Itaque ap
petitus est ~~et~~ rectus per conformitatem ad
primariam, et secundariam regulas morum,
et Prudentia ulterius proceditur, et ince
pit consultando, persequitur iudicando, ac de
finit imperando actionem, quam esse iuxta
appetitum rectum definivit: diuina autem re
apparet, quid sit appetitus esse rectus. In
quomodo nitatur circulus vitiosus, quem in
trahit *Doctrina*.

Dictum est, Prudentiam imperare, quod
 docet, sive actionem honestam, sive fugam
 à turpi. Hoc imperium vel est actus vo-
 luntatis, vel est imperium intellectuale, quod
 dicitur monasticum. Non 1^m quia Prudentia
 est virtus intellectus, ac proinde non est eli-
 citiva actuum voluntatis. Non 2^m nam im-
 perium illud monasticum non bene adstrui-
 tur, maxime quia dicitur de se efficax,
 et antecedens actum voluntatis; ac proin-
 de libertatem evenit. Ergo Prudentia
 non imperat operationem. — Obicitur 2.
 Virtutes morales imperant Prudentia, ut
 consulet, ut iudicet, et ut dirigat illarum
 operationes: ergo Prudentia non imperat
 operationem honestam, quae est actus virtu-
 tis moralis. Constat consequentia: alioquin
 esset mutuum imperium, et reciproca obedi-
 endi obligatio inter Prudentiam, et morales
 virtutes; quod est absurdum. Antecedens pro-
 batur: quia ut Virtutes morales assequantur
 suum finem sunt anxia actus Prudentiae:

Ergo 3.
 Ad 3. concessa maiore, neco utramque
 partem minoris sub explicatione standi. In pri-
 mis: actus voluntatis, qui sive est proprie in-
 tellectus, non est elicitive à Prudentia, quae sive
 est virtus intellectus; sed directiva est à Pruden-

ta, quæ ratione materia, et per modo ali-
 quæ est virtus moralis. Hinc imperium illud
 tribuitur Prudentiæ, sicut imperanti, et con-
 sulti, ut videtur operari, quam alteri præci-
 pit, aut consulet. Secundo Prudentiæ proprium
 est imperium intellectuale: non enim illud est
 eas de se, et arte, et arte determinatam vo-
 luntatis: sed illud, quod est actus intellectus,
 qui prædictæ virtutes dirigunt, et inclinunt vo-
 luntas, ad imperandam operationem. Hoc mo-
 do habitus acquisiti movent, et inclinant volun-
 tatem ad actus, illosque quasi imperant; max-
 imè cum inducunt necessitatem moralem,
 aut sepe illam attingunt inclinando vehe-
 menter. Constat ex dictis ad probationes mi-
 nori nepotæ adjunctas. Non vero in loco re-
 ferimus in tractatibus de Scientia, Voluntate,
 et Prædestinatione imperium illud intellectu-
 ale, efficax, et antecedens, sed Thomam ad-
 mittant, et a quo multis modis temperate
 aliqui ex cæcitate non discedunt: contra quos
 præsertim disputavi in de Actibus num., qua-
 rendo, an ad peccandum requiratur error in
 intellectu?

> tractatu

13. Ad 2., concessit antecedente, nego con-
 sequentiam; et ad ejus probationem, dico, esse mu-
 tuum imperium inter Virtutes morales, et Pru-
 dentiæ in quodam diverso, et in diverso genere.

Etenim quod in hoc sit absurditas; sequidem vi-
 cissim Intellectus movet voluntatem, et hanc illi:
 que motio dicitur imperium. Explicatur. Ratio.
 Virtus moralis. sensu, et primario est amor boni-
 tatis sui finis, per se appetibilis, docente S. Augusti-
 no, c. 15. de morib. Ecclesia, omnem virtutem
 esse amorem boni. Iste amor haberi non potest
 nisi ex illuminatione Prudentiae, et consequenter
 ex eius imperio; aut saltem ex motione synde-
 resis, quae est individua Prudentiae comes. Vides,
 prius Prudentiam imperare. Virtuti morali amo-
 rem finis, ac subinde desiderium mediorum. Postea
 Virtus moralis ex amore, ac desiderio imperat
 Prudentiae consultationem, et iudicium de mediis:
 et in hoc Prudentia parat. Virtuti morali. Postre-
 mo Prudentia imperat virtuti morali electionem,
 et executionem mediorum; et in hoc ita illi obe-
 dit. Est itaque mutuum imperium Prudentiam
 inter, et morales virtutes in diversis genere,
 et quoad diversa.

Quoniam nunc incidit de im-
 perio intellectuali. monasticis, hic notare pla-
 cet, quod alibi opportunius in de Predestinatione
 notatum fuerat; sed tunc memoria excidit. Vide-
 tur, quod in Deo sit illius generis imperium;
 et inde colligatur, esse similiter ad voluntatis cre-
 atas operationes. Dicitur ad Rom., 8: qui presci-
 vit et predestinavit: ex eo co. scientia, sequitur potest

destinatio; cumque non sequatur ex simplici
 intelligentia, neque ex scientia media, sup-
 erat. Illi imperium intellectuale, quod sit illa
 praescientia, ex qua legitime inferatur predesti-
 natio. Hunc esse sensum illius testimonii, constat;
 „sequitur enim: quo autem predestinavit, hos
et vocavit; quo autem vocavit, hos et iustifica-
vit: quo autem iustificavit, illos et glorificavit.
 Posterior haec pars sumitur in sensu illativo, ita
 ut ex predestinatione sequatur vocatio conplexiva,
 iustificatio, et assecutio gloriae; ut docuit in de
 Predestin. ~~et in~~ ^{et in} ~~secunda~~. ^{et in} ~~et in~~
 illa pars sumitur in sensu illativo. H. ~~et in~~

15

Facile

respondere potest, illo verbo, ~~praescientia~~, non si-
 gnificare Praescientiam, sed Dilectionem: hoc est,
 praedilectionem, ex qua sequitur Predestinatio
 proprie dicta qua parte includit preparatio-
 nem beneficiorum Dei, quibus certissime libe-
 rantur quicumque liberantur. Cum sen-
 sum Verbi, praescit, prout significat, dilectionem,
 admittunt Salmeron, Bellarmin., et ante
 ipsos Cajetanus, sicuti Dionysius, et in scrip-
 turis sunt phrases, quae et si sonent praescien-
 tia, de dilectione accipiuntur: ut videre est apud
 Granado, cuius est argumentum, disp. 2., de
 Predest., sect. 1.

16

Non omnino dycedo a data

Tract.

+ praescientia

response, ut ex nunc dicendis constabit. Hic-
 ta significatio prescientia accipitur pro scientia,
 connotante futurum; si futurum tale est, ut illius
 Deus sit author, prescientia fundatur in pre-
 destinatione: juxta scilicet illud Divi Augustini:
 "Predestinatione presciunt Deus, quod ipse erat factururus.
 Hac predestinatio in re present, quod propria
 est ad prescientiam, est ipsa electio predestinatorum
 ad gloriam. Attende: Deus ex meritis Christi
 praeleget predestinatos; et cum praevoluerit, quod
 nullus salvus fiat ex meritis Christi, nisi se
 conformet propriis meritis ad illud exemplare,
 sequitur, ex prescientia fundata in praelectio-
 ne, quod est (ut ita dicam) predestinatio pri-
 morialis; alia ulterior predestinatio, sive addita
 predestinationi: modus: nempe, quod praelecti se
 conforment Christo Domino, ex cuius meritis pra-
 electi sunt. Vehementer fallor, si hic non sit sen-
 sus intentus ab Apostolo: quos presciunt, et praef-
 tinavit conformes formae imaginis Filii sui, ut sit
 ipse promissus in multis fratribus. Hoc ad-
 dit: quos autem praefstinavit, hos et vocavit. H.
 Lex Salmeronem, disp. 19. in eum locum, et habebis
 multa, quae datam expositionem confirmant.

In quo
 pacto in utraque parte tenet particula, et non
 sit merie conjunctiva, sed illativa: quin inde infe-
 ratur, in Deo esse imperium intellectuale efficax

antevertens omnem Dei voluntatem, ut com-
muniter volunt Homines; neque ut aliqui ex
Ipsius docent, qui sit acies Intellectus discre-
ta a scientia, qua Deus praevidet suum efficax
decretum videt, et in ipso praescit salutem electo-
rum, ipsorum merita, ac preparationem beneficio-
rum, quibus certissime liberantur. Quod si ipsius
modi visionem decreti electivi, et praescientiam
meritorum, atque aeternae salutis, appellare velis
imperium intellectuale monasticum, nempe Dei
ad seipsum, de voce non contineam.

Sectio 2a.

Pauca alia de Virtute Prudentis.

18 Aliqua sunt, quae in proposito, aut sine
necessario est, aut valde utile. Sciendum itaque
est 1°, Prudentiam dependere regulariter
a previo influxu Virtutis moralium. Proba-
tur: quia istae Virtutes comprimunt passio-
nes, quae boni iudicii perturbant, disponunt
quoque ad iudicii formationem de honestate
actionis huius, et tunc dicenda. Constat: ut
iracundus, ut, facile apprehendit, vindictam
esse honestam; et e contrario, mitis facile apre-
hendit, honeste esse injuriam remittere. Ad
hunc modum, satius non appetit cibum; et ideo
facile apprehendit, sibi illi non esse convenien-
tem; et e contra: famelicus cibum appetit; et
facile iudicat, illi sibi convenire. Exo ut iudicii

fit rectum, atque adeo fit Prudentia, regulariter concurrere debent Virtutes morales influxu pravo disponentes voluntatem, ne impediat, sed promoveat recte iudicium.

Dictum est, eum Virtutum moralium influxu regulariter requiri: nam aliquoties aliquis recte iudicat de honestate actionis huius, et nunc elicienda; et tamen ex affectu pravo illi non elicit. Sic aliquando intemperans iudicat prudenter hic, et nunc abstinendum esse a cibo, et potu; et tamen contra id, quod recte iudicat, operatur prave, sed propter conformationem naturalem, seu sympathiam, quam habent Intellectus, et Voluntas, fieri non potest, quod ordinariè, sæpius, et regulariter recte in singulis actionibus iudicemus, quoniam per virtutes morales bene affecti sumus ad honestum, non solum in communi (quod insit natura rationali est) sed etiam in particulari. Rursum id explicatum est, quo dependeant modo invicem, et se mutuo impereant Virtutes morales, et Prudentia; addendum hic est. Prudentia inchoata est ipse prudens, et hoc non supponit virtutes morales inchoatas: hoc est, amorem honesti, tam in genere, quam in specie, et vivendi temperatè. Prudentia perfecta, quæ iudicat hic, et nunc apponendum esse hoc medium supponit quidem virtutes morales inchoatas;

sed ipse in fine perfectio proponunt Prudentiam perfectam.

20 Sciendum est 2°, non spectare ad Prudentiam propriè dictam proponere Virtutibus moralibus fines illarum intrinsecos; sed illas proponere media ad fines. Probatur ex Philoso-
 21 pho, 6. Ethic., c. 13. Virtus, nempe moralis,
 22 finem; Prudentia, quæ ad finem tendant, ut apa-
 23 mus, facit. Insuper: Prudentia est de iis, de
 quibus est consultatio; hæc non est de fine Vir-
 tutis, sed de medijs, ut ad illos perveniantur.
 Fines itaque suos intrinsecos Synderefis Virtutibus
 proponit; Synderefis autem est quoddam inchoatio
 Prudentiæ propriè dictæ.

24 Sed quævis Prudentia
 non præstat Virtutibus fines suos intrinsecos, sed
 media ad illos; nihilominus Virtutibus directivè
 imperat, aut perferat, aut per Synderefin
 amorem finis, et desiderij mediory: ut dictum
 est, citato n. 13. Ratio: nam Synderefis, et
 Prudentia, sicut consultatio, non est de iis, quæ
 aliter esse non possunt; sed necesse est, quod hæc
 determinata honestas sit intrinsecus finis de-
 terminatus hujus Virtutis. At, quod detecto
 fine per Prudentiam, aut verius per Synde-
 refin, ametur finis, et concipiatur desiderij
 mediory ad finem, hoc necesse non est, sed ali-
 ter potest esse. Ergo Prudentia, aut Synderefis

proprium est, imperare Virtutem moralem amo-
rem, et desiderium illud. Habita deinde con-
ditione finis illius amoris, et mediorum deinde
virtutis ipsa moralis imperat Prudentia
consultationem mediorum: ut dictum est num. 5.

22 Sciendum est 3°, omnes, qui possunt
bene, et male agere, posse esse participes Pru-
dentis. Itaque aliorum subditi Prudentiam
possunt exercere: quia virtutibus moralibus
ornati esse possunt; virtutes autem ipsae de-
pendent a Prudentia. Nilominus ex
Philosopho, et Angelico, subditi, et subditi,
non uti prudentia preceptiva, dicendum est:
quia licet sibi imperent actionem, in hoc ipso
non tam sibi imperant, quam superiori obe-
diunt; qui quidem actus obedientie consul-
tationem, et iudicium presupponit: ipsi autem
actus consultandi, et iudicandi pertinent ad
Prudentiam, et non ut preceptiva. Preterea:
homines Iusti habere possunt Prudentiam
infusam, nam haec etiam Virtus, sicut et aliae
morales infusae, non separantur a gratia sanc-
tificante. Notandum, quod haec Prudentia
infusa, Iustis omnibus communis, est sin-
gularis, seu particularis, sive ad bonum
proprium salutis; neque enim est necessarium
quod omnibus Iustis infundatur Pruden-
tia politica, seu gubernativa. At Prudentia

acquisita non omnibus Iustis communis est
actus, sed potentia. Constat: quia interdu
iustificantur ij, qui pravis habitus acqui
sitos habent: et hi sunt impedimento ~~ad~~
recte consultandi, et iudicandum; et vitiosi
ipsi tales esse potuerunt, ut aut nunquam, aut ra
tio sibi media ad fines Virtutis imperarent.

23

De Iuvenibus docent Philosophus
et Angelicus, quod Prudentiam acquisita,
dum in ea etate sunt, habere non possunt.
Ratio: nam Prudentia maxime acquiritur
experientia; et hanc Iuvenes, dum Iuve
nes sunt, non possunt habere. At, inquis,
experientia suppleri potest per doctrinam
acceptam ab expertis senioribus, et sapien
tibus. Verum est; sed ad hanc doctrinam tra
sendam ab alijs, et a Iuvenibus adiscen
dam, longum tempus requiritur, quod iuve
nilem etatem excedat. Denique: in Pecca
toribus non est Prudentia acquisita perfe
cta; potest autem esse imperfecta. Explica
tione eget pars haec doctrinae, quae cum oppor
tunis distinctionibus accipienda est.

24

Prudentia
vera illa est, quae bonum finem respicit; falsa
autem illa est, quae malum finem respicit;
et per quamdam Prudentiae imitationem
adaptae flexere, et apte media proportionata.

* astute

Prudentia vera, et perfecta est illa, quae non solum recte iudicat, et consultat de medijs ad finem honestum, sed praeparat ad imperium efficax, et in hoc, quae respicit bonum finem, non solum in aliquo particulari negotio, sed etiam in toto vita infuso. Prudentia vera imperfecta illa est, quae aut solum post consultationem in iudicio, aut respingit imperium ad aliquod honestum in particulari. Peccator potest esse, aut qui raro graviter delinquit, aut qui lethaliter frequentem se deprecatur. Non loquimur de habitu infuso, qui quovis peccato gravi deperditur, sed de acquisito.

25

Itaque Prudentia

vera imperfecta potest esse in quibuslibet peccatoribus, si accipiatur pro habitu ad consulendum, et iudicandum et hoc patet ex experientia. Rursus: Prudentia vera acquisita perfecta potest esse in iis, qui raro peccant, habitus enim virtuosus non deperditur per unum, aut alterum actum contrarium: sicut nec deperditur habitus virtuosus per unum, aut alterum actum honestum: et universaliter habitus non acquiritur, nisi ex repetitione actuum. Tandem: Prudentia vera acquisita perfecta non est in iis, qui valde frequentem peccant graviter. Constat: quod omne peccatum mortale praesertim, est contra Prudentiam: quapropter necessarium est, quod per frequentem

valde eorum peccatorum repetitionem conueni-
patur habitus Prudentia vera, et perfecta.

26

Sciendum est 1°, contra Prudentiam peccari posse per excessum, et per defectum. Ratio: nam sicut aliarum virtutum moralium honestas consistit in medio, ita et Prudentia; idem enim Objectum, in quod per affectum tendunt virtutes morales, est, de quo Prudentia consultat, statuit, et in quod voluntatem dirigendo inclinat. Peccatur contra Prudentiam per defectum, precipitatione, inconsideratione, inconstancia, et negligencia: omne quidem peccatum est contra Prudentiam; sed specialiter contra hujus regulas sunt, quod modo enumeravimus. Regula Prudentia est, ut antequam operationem impertemur, deliberemus de mediis, de modo, et ordine executionis, de circumstantiis; et huic regule immediate opponitur precipitatio, qua sine ulla deliberatione aliquis judicat, et juxta ipsius iudicii in operationem exumpat. Regula Prudentia est, ut attentè finem ad omnes circumstantias operationis inspiciamus; et huic regule opponitur inconsideratio, qua sine debita inspectione judicat. Vides, precipitationem esse contra Prudentiam, sive consilium; inconsiderationem autem contra Synefiam, sive iudicium.

X

27

Regula infusæ Prudentiæ est, ut rebus consideratis, et rectè iudicatis, et operatione subsequuta, ab hac ad levis rationes non dimoveamur. Hinc regula contradicit inconstantia, quæ, aut sine causa, aut ex levi causa mutat aliquis sententiam, aut à recta operatione deficit. Regula demum Prudentiæ est, ut quod rectè statutum est, suo tempore exsequamur. Hanc transgreditur regulam negligentiæ, quæ aliquis opportuno operandi tempore non curat.

28

Per excessu multis modis peccatur contra Prudentiam; duo sunt precipui. 1.us Prudentia carnis, sive Perdo - Prudentia: quæ media ad finem pravi vivendi secundum carnem, hoc est, secundum inordinatos appetitus circa delectabilia, quærit, invenit, et exsequitur. 2.us est Astutia, quæ occultis modis, et subtiles venatur, ut simulando, et dissimulando, rem suam agat contra rectæ rationis leges. Hæc Astutia differt à Prudentia, quæ in bonam partem frequenter accipitur, sicut Astutia fere semper accipitur in malam. Astutia comites sunt fraudes, et dolus: dolus versatur circa alterum, et committitur presentem in materia. Insidia: fraudes autem contrariatur Legi; si aperte, dicitur contra legem: si autem quæsto colore, dicitur fraudis Legi.

29

Sciendum est 5.º, in peccatis contra

Prudentiam non intervenire necessario falsi-
tatem, siue errorem. Confare debet: nam circa
finem non est necessaria iudicii falsitas, et ex-
traneus; cum veritate enim qui peccat, iudicat
objectum esse delectabile, aut molestum: neque est
necesse quod iudicet, esse honestum, quod illud
delectabile elipatur, aut esse honestum, superari a
bono morali propter molestiam. Deinde iudi-
cium circa media ad finem pravi non est fal-
sum, si sit de mediis idoneis ad finem male
intentum; ut patet: nihil enim ^{renuntias} ~~erant~~,
nisi illorum idoneitatem. De hoc puncto ex pro-
fesso disceui in de Act. hum., disp. 2., cap. 4,
a num. 1. ad 15.

tractatu

30. Ex ibi dictis constat sensus illic
axiomatis ex Philosopho desumpti: omnis pec-
cans est imprudens, et ignorans. Ergo in om-
ni peccato intervenit error et ignorantia. Se-
quenda est consequentia, quod iudicium falsum
siue extraneum: nam omnis peccans est impri-
dens, quia sic operatur, ac si errore intellec-
tualis iudicaret, peccatum esse committendum. Quia
ad ignorantiam concedo consequentiam de defec-
tu alicujus cogitationis, qua cogitatione fante
esset quidem prorsus simpliciter talis ad pec-
candum, sed qua prehabita, peccatum non com-
mitteretur: neque enim est possibile, saltem
moraliter, quod nulla cogitatio, qua posset praevalere.

fit congrua ad non peccandum. Equivocum defectus ejusmodi cogitationis congrua provenit ex defectu bonae dispositionis in voluntate, quae peccator non considerat, nec petit à Deo. lumen; ideo in scripturis saepe dicitur, peccatores esse stultos, fatios, insensatos, et insipientes.

Sciendum est 6°, non omnia peccata, quae sunt contra Prudentiae regulas, esse mortalia. Explicatione probatur. Praecipitatio, et inconsideratio non sunt peccata mortalia, nisi cum est proximus periculus incidendi in operationem mortaliter peccaminosam. Similiter inconstancia non est grave peccatum, nisi sit lex, aut votum obligans graviter a non recedendo à proposito; et negligentia tunc solum exit grave peccatum, quando tempus opportunum subest precepto orari. Eadem doctrina comprehendit prudentiam carnis: hoc peccaminosa redditur ex prava intentione finis; si finis sit graviter prohibitus, illa exit peccatum mortale: non autem si finis sit leviter tantum prohibitus. Idem dicendum est de avaritia, de dolo, et fraude; atque etiam de nimia solitudine temporalium, tum quae possidentur, tum quae desiderantur: hoc enim solitudo multum occupat

mentem, ac proinde illam retrahit à Pru-
dentiali functionibus.

32

Ratio à priori doctrina
data hac est. Prudentia est regula huma-
norum actuum; rectitudo regulae non quare
propterea, sistendo in ipsa, sed propter id,
quod regulandum, et confirmandum cum ipsa est:
unde irrectitudo, siue iniquitas impudentis di-
gnoscitur, esse pravam, vel levem ex pravi-
tate, aut levitate iniqui operis, quod ex ipsa
enascitur; et exinde peccata contra Pru-
dentia regulas, prout contra ipsius regulas,
non omnia sunt mortalia.

Caput 3.^m

De Fortitudine.

Sectio 1.^a

Quae ad Fortitudinem spectant, exponun-
tur.

1. Ex D. Ambrosio, lib. 1. de officiis,
c. 16., est generalis Fortitudo, qua ani-
mus in exercitiis virtutis constanter, et
immobilitate se pergit, quin ab honesto dimo-
veatur occasione incommodorum, sed contem-
nendo divitias, voluptates, et honores, quibus
opus sit ad persistendum in recto proposito. Et
Hanc fortitudinem, quia generalis est, ratio-
ne materiae, et objecti, esse habitum specialem,
ab aliquibus docetur; sicut probabiliter dicitur,

esse habitum specialem ad propositum inherendi
bono honesto, quodcumque istud sit. Ab alijs
dicitur, non esse specialem habitum, generalem
illam fortitudinem; sed hanc stare in com-
plexo omnium virtutum: Temperantia enim in-
clinat ad firmiter inherendum suo objecto.

2. Hanc doctrinam admittere non
probari, si intelligatur de virtutibus in pra-
dicto perfecto; quem habere non possunt, quin
unaquaque sit excellens seipsa, et quin alijs vir-
tutibus sit associata, fulta, atque corroborata fac-
ta: ut dictum est cap. 1. sect. 2. Quod si vir-
tus sit imperfecta, facile, et ~~non~~ frequenter
dimovebitur à suo proposito; ac per conse-
quentem non erit Fortitudo. Hec cum ita sint,
superest decidere, an sit specialis alia virtus
Fortitudinis, qua regatur circa ea de facili,
in quibus repellendis, et circa incommoda,
in quibus sustinendis, reperitur maxima diffi-
cultas. Tale est periculum mortis, et cuiusque
malus, quod morti equiparetur; et tale est
opus fortitudinis, ut animus perterrore resolu-
atur: malis mori, quam sedari.

3. Absente nostro.
Fortitudo anonomastice dicta, una ex Vir-
tutibus Cardinalibus, est Virtus specialis. Ita
cum communi Doctorum sensu tenent, hic,
Valenzia, q. 1. punct. 1., et Lessius, cap. 1.

dubit. 1. Probatum a se: ubi est speciali ratio tum laudabilitatis, tum difficultatis, ibi ponitur specialis, et peculiaris Virtus: quod patet inductione facta per Virtutes singulas. Sed in persistendo in rectitudine, et honestate, contemptis malis terribilibus, quae consistant, et reiectis commodis, quibus mala illa vitantur, est specialis ratio laudabilitatis, et difficultatis; ut est evidens: ergo ad hoc ponenda est specialis, et peculiaris virtus. Haec alia non est, nisi Fortitudo antonomastice dicta, una ex Virtutibus Cardinalibus: ergo haec Fortitudo est virtus specialis. Haec dicitur antonomastice Fortitudo: tum propter universalem salutatem; tum propter magnitudinem malorum, quibus subeundum est, ne honestas deferatur.

2. Oppones 1°. Ad eam honestatem fortitudinis, et vincendam maximam illam difficultatem, sufficit unaquaque Virtus in sua propria, et in omni latitudine honestatis sufficit complexus omnium Virtutum: ergo non ponitur specialis Virtus Fortitudinis. Praecipua est haec obiectio. In primis: datur, quod una quaelibet Virtus in sua propria, et omnes simul in tota honestatis latitudine sufficiant ad recte respondendum, dummodo omnes

sint in gradu heroicis, sed quoniam paucorum
 est in eo gradu habere omnes, et singulas vir-
 tutes, consequens est, ut specialis Virtus Fortitudinis
 per se, et regulariter acquiratur. Deinde: Vir-
 tutes alie etiam in gradu heroicis, non vincunt
 maximas difficultates ex hoc motivo: nempe quod
 bonum, et congruum sit moderari passiones timoris, et
 audacie, sed quia hac moderatio requiritur
 quandoque ad obtinendam honestatem, prout ac-
 tum: unde illa moderatio est actus imperatus
 ab alijs Virtutibus, non autem elicitus. Ergo illa
 moderatio earum passionum ex eo motivo, quia
 recte bona est, et congrua, pertinet ad aliam spe-
 cialem Virtutem, a qua elicitur, quae quidem
 Fortitudo est. In forma, distinguo antecedens:
 illud concedo, de Virtutibus, determinate heroicis,
 ut operantibus ex motivo proprio; et illud ne-
 go de iisdem, cum motivo operandi illud sit,
 quia bonum, et congruum est moderatio praedi-
 ctarum passionum: et nego consequentiam.

2° Fortitudo, et Virtus reciprocantur, ut constat
 ex exorditione in sacra etiam profana, apud
 cit. Valenziam, Verbo Porro. Ergo omnis, et
 quilibet Virtus est Fortitudo: ergo male ponitur,
 Virtus specialis Fortitudinis. Tunc si Virtus
 hoc defectu exorditis ad precedentem admitti-
 tur entymema, et consequentia negatur. *Expones*

contra

ita est a Viris Virtus, Viri autem propria ma-
xime est Fortitudo: inquit, Tullius apud citat
hic Valenz. In specialim Virtutem Forti-
tudinis, quod maxime, speciei ratione, et ante
nomine est Viri propria: Viri enim est ob-
stare animi ~~maxima~~ maxima pericula.

6 Fortitudo per se et regulariter aliquo aliam Vir-
tutem propugnare, ut in sua materia, et circa
sua bona malis non cedat, sed audens
eat, exarsio mediis rationis. Principio, Pru-
denter consultando, taceando, et diripiendo im-
probat actus, quibus animus moderatur passi-
ones timoris, et audacia, ne equitatem et
honestatem debeat, his autem actibus de-
inde generatur habitus: et istos est Forti-
do. Constat, timorem, et audaciam illas
esse passiones, quas Fortitudo moderatur:
timor est impendentis mali difficultas utique
sui; audacia autem, quae est spe, et fiducia
confidentia est; dicitur enim prope id id
de agrediendo pericula, ut illa parat, cui
malis, quae evitare non possit, a se melius conceptis
receptis non dimoveatur. Passiones timoris,
et audacia tria sunt a suis: et est animi
dolor de malis, quae quique patitur ex eo, quod
a recto tramite non se ~~secessit~~ secessit.

Ciceronis, quibus amplitudinem explicuit Philoso-
 phus, 3. Utic. 7., his verbis. Qui ea, quae oportet, et
 cupis causa oportet, et ut oportet, perficit, et tenet,
 invictus et confidit, fortis est. Sequitur, ad fortitu-
 dinem pertinere, hanc, et quae hanc: hanc, ad
 subeunda mala, quae imminere solent; illam, ad evitanda
 pericula; alteram quando in hac est difficul-
 tas. Denique, vult esse actum fortitudinis, nisi
 sit mendax: si in honesta sit periculorum expressio,
 erit temeritas; si inhonesta sit elorum, erit pu-
 dicitas. Sequitur, fortitudinem verari non
 solum circa pericula mortis, sed etiam circa
 pericula alia, malorum, quae morti aequivalentur
 ut sunt mutilatio, summa rerum inopia, fama
 actura. Cuius rei causa Philo-
 sophi doctrina in-
 pra illa. Neque debet, quod eodem libro 3., c. 6.
 dixerat, fortem esse, qui circa mortis pericula,
 et quae proxima sunt morti, confidit, ut proclarem
 mortem subeat; quod maxime spectatur in bello
 iusto: unde fortis non est, qui fluxis cedens
 confidit. Non, inquit, hoc debet: nam iuxta Phi-
 losophum mors est omnium terribilium terribilissimum;
 et mors proclara praecipua quod luce cernitur
 in bello iusto: unde non est de hominibus citate fortis,
 qui aliorum minorum malorum pericula pernit,
 et ex causa, quae ad proclarem mortem non sufficiat.

Ex
 evitacione

8
 Hinc apparet, maximam fortitudi-
 nis Christiana opus esse maximam. Quid sit

martyrium: quæ conditiones ad illud requiran-
tur; an ex opere operato causet, anificanti-
am; quæ dispositiones in peccatore debeant
præcedere, ut p. martyrū justificetur: quæ-
siones sunt, de quibus in re præfati Doctores
disputant. De illis differemus in de Sacramen-
tis in genere, capite 2.º, a. 1.º.

In tractatu

X

9 Fortitudinis
partes essentielles, sive quod idem est, inte-
grantes ejus essentiam, et ex quibus com-
ponitur illius virtutis habitus, istæ mihi vi-
dentur esse: expeditum animum dominum ad
subeunda pericula, atque etiam per dominum
ad periculum suam, saltem quæstio in hac
sua sit magna difficultas. Ratio apponendi
hanc conditionem: nam cum sit a pericu-
lis nullam, aut fere nullam difficultatem
habet, videtur, non esse ipse fortitudinis; at
cum avertat magnas incommoditates, et anxie-
tas, tunc fortitudinis est actus. Talis fuit se-
cundum Augustinum Athanasii, et aliorum Sanctorum
a persecutoribus. Quod autem fortitudo
complectatur confutative aspernatas vires do-
minatrices ad subeunda mala, et ad ea se-
cienda, quod recta ratio vel unus, vel al-
terum præscribit, constare debet: nam istæ
facultates moderantur timorem, et audaciam,
inter quæ extrema sit mediæ hujus Virtutis.

D. I. B. 1. 30

Et notabis, quod Fortitudo non excludit omne
timorem ab appetitu sensitivo, sed a rationali;
et in hoc sensu accipitur illud, quod de Marty-
ribus. canit Ecclesia: Corde imparido Mons
bene conficiat: conservat patientiam. Consule
D. Ambrusius in Job. 118.

Sectio 2^a

De alijs partibus Fortitudinis.

1° In Angelico Virtus ista non habet par-
tes subjectivas, quae totam, et adequatam dis-
tinctionem continent: quia Fortitudo est Virtus
speculissima; cum versetur circa malum
mortis, et circa alia, quae illi equiparantur:
quae differentia per se magis, et minus non di-
stinguunt virtutes. Supponitur divisio Forti-
tudinis in infusam, et acquisitam; quae divisio communis
est omnibus virtutibus moralibus, illamque
aedimus, et elucidavimus, cap. 1., sect. 3.

11° Alio
sunt partes interpretantes, non quidem essen-
tiam Fortitudinis, sed conducentes ad illi-
us functiones. D. Augustinus lib. 83. quasi, in 1.,
hanc datam a Cicerone fortitudinis approbat
definitionem: considerata periculorum susceptio,
et labor perperio; additurque: cuius partes
magnificentia; fidentia; patientia; perse-
verantia. Si enumerata partes versentur
circa mortem, et aequalia fere mala, sunt

ipsa Fortitudo; si autem exerceantur in pe-
riculis, et laboribus non ita difficilibus, sunt par-
tes integrales, sive prentiales fortitudinis: sunt
enim Virtutes, quæ per analogiam ad pe-
cialem Virtutem Fortitudinis reducuntur.

12

Magnificencia est quoddam heroyca liberalitas. Prae-
stat siquidem in magnis expensis, et erogationi-
bus, quod Liberalitas in mediocribus. Magni-
ficentiam imitatur Magnanimitas: sicut
enim illa, tanquam materiam remotam res-
picit: magnas divitias, ita hæc respicit mag-
nos honores: quos videlicet, cum oportet, affect-
et; et similiter, cum oportet, respuat. Magni-
fica est promptitudo animi ad subeundum
maius periculum; qui enim confidit, se periculo
evasurum, aut superaturum ex amore virtutis
maius, quod superare non possit, facile se pe-
riculo obicit. Magnificencia includit velut partem
securitatem; quæ excludit anxietatem: tunc
enim animus securus est, quando Fiducia
excludit, timorem cedendi: et pro magnitudine
fiducie est securitatis magnitudo.

13

Patientia, prout
distincta a Fortitudine, est Virtus, quæ mode-
ratur tristitiam, et maxorem in alijs malis
minoribus mode ipse, et ipsa, quæ mali compa-
rantur: tristitia namque immoderate, impedimento

est ad perseverandum in exercitio Virtutis. Hinc
 opposita huic passionis moderatio est materia
 proxima Prudentie, et hac extenditur ad ac-
 tiones externas, ut nulla sit, aut erumpat con-
 tra decorem, et decens. Patientia adiungitur
 Longanimitas; que est virtus tolerans mole-
 stiam, que provenit ex dilatione rei expec-
 tate. Perseverantia, prout est Virtus, respi-
 cit propositum perseverandi in bono opere quan-
 diu ratio dictaverit; distinguitur a dono per-
 severantie finalis in oratione sanctificante. quod
 donum non est virtus, sed status virtutum om-
 nium, que in oratione sanctificante radicantur.
 Perseverantia autem est inadequata Constantia,
 aut ab hac non separatur; constantia autem
 dicitur virtus, quia animus firmatur contra
 connaturalem mutabilitatem, et contra im-
 pedimenta extrinseca, que difficilem faciunt
 uniformem in honestate excitationem de-
 votionis. Ut quia dicta sunt de enumeratis
 Fortitudinis partibus percipiantur melius,
 12 Retetur 1^a perseverantia in bono
 opere ex profuso amore honestatis propria
 illius Virtutis, ad quam opus pertinet, et ac-
 tus illius determinate Virtutis. Sic perseve-
 rantia jejuniij usque ad finem Quadragesi-
 mae ex intentione domandi carnem, est actus
 Semperantiae; et ex intentione satisfaciendi

pro peccatis est actus Poenitentiae. 2°: eadem
Perseverantia ex amore hujus specialis honestatis, quae consistit in continuatione boni operis, ipsa est virtus specialis perseverantia, quae est pars integralis, seu potentialis Fortitudinis. Quod si aliquis ex utroque motivo continuationem in bono opere intendat, tunc ipsa continuatio ad utramque Virtutem pertinebit: nempe ad perseverantiam specialiter dictam, ad quam bonum opus pertinet.

15 Retetur 3°: enumerata partes potenciales, seu integrales Fortitudinis non omnes sunt virtutes, seu habitus distincti; satis enim est, quod ipsarum actus, sive functiones diversitatem habeant. Itaque ejusdem scilicet habitus est, se perere magnanimum; in periculis confidentem; atque securum ab omni anxietate; et ad eandem virtutem pertinet, esse patientem, longanimum, constantem, ac perseverantem. Hanc Virtutis^m distinctio, aut indistinctio, non magni momenti res est. 1°: quod dictum est de perseverantia relative ad Temperantiam, et ad alias particulares Virtutes, ut sunt Religio, et Poenitentia, dictum est de alijs Virtutibus, quae ad fortitudinem reducuntur: nempe, quod si ex solo motivo specialis alicujus Virtutis operatio fiat, ad illam eam virtutem operatio spectabit; si autem ex solo motivo

32

Virtutis pertinentis ad fortitudinem, ad eam se
pertinet operatio: scilicet ad Magnitudinem,
Fidentiam, aut Patientiam. Pariter, si opera-
tio fiat tum ex motivo determinate Virtutis,
tum etiam ex motivo Virtutis fortitudinis
servientis, tunc operatio ad utramque Virtutem
reducitur: ad Religionem, et ad Patientiam;
si actus sit ex motivo colendi Deum, et simul
ex motivo vincendi quodam subiectum ex
sua confirmatione in illo actu.

16 Vita, qua Forti-
tudine antonomastice dicta opponitur, hæc
sunt: timiditas; intimiditas; audacia; et igna-
via. Ut hæc vitia Fortitudini speciali Virtuti
opponantur, versari debent circa mala mortis,
aut aliorum gravissimarum: versari, nam circa
hæc maxima mala, tanquam circa suam
materiam virtus illa versatur: et, cum con-
trariis eadem sit ratio, constat, quod circa
eadem mala vitia Fortitudini specialiter
opposita versantur.

17 Timiditas est vitium, quod
male quis timet mala, aut malorum peri-
cula: sive quia timet, quod timendum non est,
sive, quando timendum non est, sive plus, quod
timendum est. Ut hoc vitium sit contra Forti-
tudinem specialiter dicta versari debet cir-
ca mala mortis, aut ferè equalia; ut nuxa

notatum est. Ratio: quia omnis determinata Virtus est amor sui proprii boni; ac proinde ex ea nascitur timor illud amittendi: ac per consequens timor malus de incommodis sustinendis, ut quis firmetur in illo virtutis bono, est vitium contra illam determinatam virtutem. Intimiditas est vacillatio iusti, et honesti timoris, quod vacuetas contrariatur Fortitudini. Ratio: nam hac virtus, sicut prohibet excessum timoris, ita et defectum; ac propterea in fuga prudens a maximorum malorum periculis interdum Fortitudo ducet: Saltem quoties ea fuga non sine magnis incommodis fieri potest: Hac intimiditas provenit ex imprudentia, quia quis non recto aspicit bonum, quod periculo exponit; ut si exponat vitæ ex amore vindictæ. Provenit etiam ex superbia, quia suis viribus, et constantia fidit plusquam oportet. Provenit etiam ex animi soliditate: quia quidem aliquis non considerat quale, et quantum sit malum, quod non timet, et quod hic, et nunc timere debebat.

18. Audacia coincidit in Intimiditatem. Ignavia e contrario in Timiditatem coincidit. Audacia, et Intimiditas peccant contra Fortitudinem per excessum; per defectum autem peccant Timiditas, et Ignavia. Vir-

tutibus, quae Fortitudini inferuntur, vitia quaedam opponuntur. Sic Magnanimitati opponuntur Presumptio, Ambitio, et Vanagloria; et similiter Magnificencia, Fidentia, Patientia, et Perseverantia quaedam alia determinata vitia contrariantur. De his consuli potest citatus Alesius, lib. 3., cap. 2., per totum.

49 Observeandum id, quod magni momenti est: nempe quod si vitium oppositum Fortitudini in seipso consistat, nec transeat ad alium prae aliud affectum, qui sit peccatum mortale, illud vitium non pariet, nisi peccatum veniale; sicut praecisa immoderatio aliarum passionum aliam disordinationem non causant, nisi venialem eo, quod unice perturbent mentem, ac inanibus cogitationibus, atque curis onerant. Quod si vitium transeat ad alium peccaminosum, consensum, advenit peccatum contra specialem virtutem, et istud erit mortale, aut veniale peccatum pro qualitate precepti affirmativi, aut negativi praeiudicis, aut leviter obligantis. Sic si quis ex timidine fidem aut crepet, aut non confiteatur, cum praeiudicis confiteri tenetur, peccabit praeiudicis, iuxta illud Christi Domini: " nolite timere eos, qui occidunt corpus; et: " qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum. Si quis ex timore alicuius mali

leve mendacium elipat, peccabit venialiter.
Ratio doctrina: quia vitium oppositum Fortitudini in tantum est peccatum, in quantum aut elipit, aut se exponit periculo elipendi illud aliud peccatum, cuius est causa: ex. 8.

Caput. 1.

De Virtute Temperantiae.

Sectio 1a

De Temperantiae natura, et amplitudine.

In ijs, quae antea dicta sunt de Virtutibus moralibus in communi, ac in specie de Cardinalibus Prudentia, et Fortitudine, et observare necessarium est, doctrinas datas, non tam a ratione, quam ab auctoritate, tum Apostolicis, et aliorum Philosophorum, tum Patrum, ac praesertim S. Angelici, explicatas, et probatas fuisse. Idem accideat praesens causa in ijs, quae dicenda sunt de Temperantia; ut perpendenti constabit. Sic enim argumenta a ratione sunt fere nulla; ab auctoritate suppetunt multa. Itaque Temperantia latissime dicta accipitur pro virtute moderante ad regulas rectae rationis passiones circa delectabilia. Sic accipitur ab Augustino, de morib. Eccl., c. 19, agente. "Officium Temperantiae est, non modo omnes corporales illecebras, sed etiam laudem popularum contemnere. Accipitur minus late."

Aristotelis

Temperantia, prout est virtus servans medi-
 rationis circa delectabilia sensuum externe-
 xy. Sic accipitur communissime; strictissima,
 et specialis acceptio Temperantia est pro Virtute
 moderante passiones circa voluptates gustus,
 et tactus.

2 Hac acceptioe usus est Aristoteles
 3. Ethic., c. 10., expresse excludens a materia
 temperantiae delectabilia visus, auditus, et
 odoratus; ipsamque Temperantiam materiam
 ad gustum, et tactum restringens: illoxy autem
 aliorum sensuum delectationes, non nisi per ac-
 cidens, ad temperantiam pertinere docens.
 Cum hoc. Quia delectationes circa alios sensus
 non habent per se bonitatem, aut malitiam
 moralem, sed. Nisi per accidens, quatenus
 referantur ad delectationes gustus, et tactus,
 aut sint contra alicuius virtutis institutum,
 inquit Valenzia. Non acquiesco: nam appe-
 tere, atque uti cum excessu delectationes
 aliorum a tactu, et gustu sensuum per se ma-
 lum reputari debet, neque enim ea delec-
 tatio est necessitatis, aut utilitatis ad finem
 virtutis: et hac eadem ratione constat, excessu
 in delectatione gustus, et tactus esse per se
 malum.

3 Distinguerendum est cum Vesprio inter
 delectationes corporales; alie siquidem sunt
 Qd. 5.

proprie solius hominis; alie communes sunt
ceteris animalibus. Proprie hominis sunt, quae
percipiuntur visu, auditu, et odoratu: solus enim
homo delectatur horum sensuum usu propter se;
bruta autem horum sensuum usu non delectan-
tur, nisi quatenus excitant ad delectationes gustus,
et tactus: quia non aliter finem sui naturalis
infectus habent, nisi propriam conversationem, ad
quam conducit delectatio gustus, et procreatio-
nem speciei: ad quam delectatio tactus precipue
ordinatur. Itaque ex hoc satis discriminare recte
adstuitur Virtus, quae moderetur passiones de-
lectabilium rationem, quae hominibus, et ceteris
animalibus sunt communes. Illa igitur Virtus
appellatur; et est Temperantia, una ex Cardi-
nalibus, ad quas ceterae morales reducuntur.
Hinc fluit

1 Affectum nostrum. Temperantia,
prout moderatur passiones circa delectabilia
gustus, et tactus, est specialis Virtus Cardi-
nalis. Est commune Doctrinum Placitum, ex Phi-
losopho, et Angelico, ut videre et apud citatos
Lect. hic, c. 1. et Valenziam, lib. 9. q. 1.3. prout.
Probatur a se: in illarum passionum modera-
tione est specialis laudabilitas, et specialis difficul-
tas: ut est evidens. Sed ibi ponitur specialis Vir-
tus, ubi est specialis laudabilitas, et specialis diffi-
cultas: nec enim est regula admittere, distinguere.

dique virtutes. ut constat ex dictis universaliter
 in presenti disputatione, c. 1. de Virtutibus,
 et in particulari c. 3. de Temperantia. Ergo
 Admittenda est specialis Virtus ad moderan-
 das passiones circa delectabilia gustus, et tactus.
 Hae autem ista est Temperantia, quam esse
 virtutem Cardinalem, ut sunt Prudentia, Jus-
 titia, et Fortitudo, docent Philosophi, et Patres,
 juxta illud Augustinus; adducit, in 16., cap. 1.
 Virtutes (nempe Cardinales) sunt, quibus pre-
 dentur, fortiter, temperanter, et sequitur Virtus.
 3. Obicitur 1.º sequitur, quod specialis
 virtutes ad moderandas passiones circa de-
 lectabilia, non sunt gustus, et tactus, sed
 etiam aliorum sensuum externorum, et con-
 equens non admittitur respectu eorum nomina,
 et sine necessitate multiplicatio Virtutis:
 exo. 2. Obicitur 2.º. Con pene assignan-
 tur materia temperantis Virtutis
 delectabilia aliquum generum a tactu, et
 gustu: nam nec delectabilia nisi propter
 ordinem ad tactum non pertinent ad tempe-
 rantiam: exo. Antecedens constat ex or-
 dinatione adjuncta; et nec et ex ipsa Phi-
 losophi sententia, quam dedimus, in 2.º di-
 centis non dici intemperantes, nisi secundum
 accedens, eos, qui supra modum delectantur,
 nisi pulchrum, auditu carum, aut sonibus pueri.

6

Ad 1^m Temperantia antonomastice dicta respicit tantum delectabilia gustus, et tactus: hæc enim sunt, quæ et vehementius irritant animum, ut ab honestate discedat; et quæ homini sunt cum brevibus animalibus communia: quapropter et in moderandis horum delectabilium appetitionibus, præconiis, et uti est specialis honestas, et insuper et specialis difficultas. Virtus itaque de moderandis istis passionibus tactus, et tactus jure merito Temperantia antonomastice vocatur; quæ acquisita non esset magna valde difficultas in moderandis passionibus circa aliorum sensuum delectabilia. Sed tamen quoniam in his etiam moderandis est specialis honestas, et non levis difficultas, necesse est, adquirere habitus virtuosos pro moderandis istis passionibus visus, auditus, et odoratus; qui quidem habitus sunt speciales virtutes Temperantia. Itaque isti habitus sunt Temperantia simpliciter; illi autem, qui rectificant tactum, et tactus sunt antonomastice Temperantia. In summa, concessa maiore, arguementi, magis minore, et probationem ad punctum.

Ad 2^m nego antecedens, et probationem adiunctam. Distinguo tripliciter præcedente adductam, sic est

visus, et delectabilia visus, auditus, et odorata.

non sunt materia temperantia antro-
nomia dicta; at sunt materia temperantia
simpliciter talis: nec enim est moderatius
solummodo circa delectabilia sensuum exter-
norum. Et quidem Philosophus a materia
temperantis excludit delectabilia putant;
sed est sensus in comminatione ad delecta-
abilia tactus, quos vehementer aliciunt, et
ideo immoderati, in deliciis ciborum, etolec-
tamentis (quod non appellat, immoder-
antem, sed Delicatum). Quod autem est
dicumen, non de re, sed de voce.

8

Regula
Temperantia hæc est: in delectabilibus pul-
cris, et tactis, et ab identitate rationis in
delectabilibus aliorum sensuum externorum,
appetitus, usus, et fructus mensurantur ne-
cessitate ad vitam, et ad officia virtutis. Constat
ex auctoritate Philosophorum, et præcipue
auctoritate Patrum; pro quibus sufficiat
Augustinus lib. de morib. eccles., c. 10. Tempe-
rantes in delectabilibus sensuum, ad vitam
nunc; et officiorum necessitatem, quantum
ad vitam est, usurpet, utentis modestia, non aman-
tis affectu. Habes ex Augustino, Tract.
de civitate human., c. 10., et c. 11., nullus
autem est honestus, nisi ex honesto fine;

nullumque esse per se indifferentem in indi-
viduo, si tantum sit in se delectabile, quam-
vis materia sit indifferens.

9

Hæc regula aliter,
et aliter applicatur ad moderandas passionum
delectationes sensuum externorum. Quoad tac-
tum, si sit circa rem veneream, Temperan-
tia extra corruptionem præceptum est, ut omni
ejusmodi delectabili penitus abstinere; in cor-
ruptio ab omni abstinere cum venereis delec-
tabili, nisi quatenus expedit causa
non indiget. Quoad gustum Temperantia
preceperit, quod tantum cibi, et potus ad-
hibendum est, ex aliis circumstantiis loci,
temporis, et qualitatis in ædificando, et po-
tulentis, quantum præstat necessitas con-
vivendi vitam; bonam præstat digne; et cor-
poris dispositionem ad mentis functiones et
virtutum operum.

10

De partibus Temperantia di-
cendum est. 1. Temperantia simpliciter dicta,
et complete talis includit omnes rationes mo-
derantes passionem circa delectabilia, cuius
ac proinde ipsa rationes sunt partes essentia-
les, seu integrantes perfectionem Temperantia
simpliciter, et complete dicta. Patet: nam
qui non moderatur passionem circa delec-
tabilia, non est ab ipso Temperans,

sed simpliciter est intemperans. Dicendum est 2°. Partes integrantes extrinsecuales Temperantiae sunt, juxta Arripelicy, hic, quest. 145, a. 2^a; Verecundia, et Honestas. Verecundia proprie non est Virtus, sed passio conducent ad Temperantiam; et enim timor patris, quod ex turpitudine speciali intemperantiae enascitur, purtatque, ad temperantes fines, et ad hanc Virtutem Verecundia est dispositio. Honestas hic accipitur, non pro inclinatione ad operandum iuxta rectam rationem, nec pro habitu Temperantiae prout inclinante ad hujus virtutis actus, sed pro insita, et innata inclinatione speciali ad actus Temperantiae; et sic aliqui sunt, qui natura dicuntur sobrii, et casti; et haec quidem honestas specialis inclinationis innata disponit maxime ad Temperantiam.

11 Dicendum est 3°. Partes subjectivae Temperantiae communiter dicuntur, et enunciantur ~~Temperantia~~ Abstinentia, Sobrietas, Castitas. Pudicitia. Hanc divisionem sic accipio, ut istae partes divisae non sint Temperantiae completae, et simpliciter tales; nam in hoc sensu Temperantia omnes illas partes complectitur. Abstinentia est Virtus debitam moderationem servan-

in studentis; et parvi ratione dictum abstinentia, quando citra inordinationem servatur medium Temperantiae recedendo minus a defectu quam accedendo ad excessum: ut in jejuniis. Prædictas est ad servandam moderationem in potu; et prorsus in usu Vini, et cunctis prorsus potibus inebriare. Castitas tendit ad moderandas passionem circa delectabilia venerea; abstinendo penitus ab omni ejusmodi delectabili extra matrimonium, et in matrimonio in modum recte rationis servando. Pudicitia est quoddam pars Castitatis: hæc excludit omnem illicitam veneream delectationem; illa vero actus illicitos prorsus ad conjunctionem corporum extra, vel intra matrimonium. Dicendum est 2°. Partes potentiales Temperantiae sunt quædam virtutes, quæ illi assemblantur. Reverentia. Continentia; Manipetudo; Clementia; Modestia; Humilitas; Studiositas; atque Intemperantia. Harum Virtutum essentias, proprietates, et ipsarum ad Temperantiam relationem explicare, longissimum negotium esset. Consultantur Aristoteles, D. Thomas, et Commentatores, præsertim ex Philosopho Valenzia, et Lessius, hic lib. 2., cap. 2., ille disp. 9., questione 1., puncto 2.

42

Adhuc longioris disputationis esset

de vitiis agere, quae temperantiae opponun-
tur. Duo sunt vitia, quae in genere adver-
santur Temperantiae: nempe Stupor, et Intem-
perantia. Stupor est animi aversio à delec-
tabilibus externis, ubi, quando ipsi uti oportet
in mensura, et ex fine honesto; et hoc vitium
maximum est, cum homines ferè semper in-
clinant in excessu circa sensum delectabilia.
Intemperantia est excessus in appetitione,
usu, et confirmatione delectabilium sensuum
exteriorum; et praecipue gustus, et tactus: et
in hoc materia vitium istud est maxime
periculosum, quoniam homo se vinci patitur
à delectabilibus infimis, quae ipsis, et omnibus com-
munia sunt.

43

Intemperantia species istae sunt.
Gula, quae subdividitur in Comestationem,
quae est excessus in cibo, et in Voluptatem,
quae est excessus in potu ob delectationem
patente usum rationis intercipere. Luxuria;
et hoc vitium pro foris amplexatus est
in ordinata affectio ad delectationes Vene-
reas, et oppositur Castitati. Subdividitur
in Fornicationem, Adulterium, Incestum,
Supervacuum Raptum, Sacrilegium, et Vitium contra
Naturam. De Luxuria, ejusque speciebus
enumeratis lege D. Thomas, et Theologos,

X

tum mortales, tunc et in laicos, e quibus rem
accurate tractant, citati Sapius Valenzia,
disp. 9., q. 3., et Lapsius, lib. 2., c. 3. Sed pau-
ca notare non omittis, pro quibus recede que
dixi in tract. ^X sect. 1. m. pro expli-
cando discrimine peccati in genere suo mor-
talis, a non mortali ex genere suo.

Sectio 1.

Notationes circa vitia contra Fem-
12 ¹² perantiam.

Propo 1.º Super non est peccatum ex
genere suo mortale. Ratio: ipse in sua
materia, quoniam propter ad aliam, que
proxime sit prohibita; erit peccatum veniale:
at, si ad aliam materiam proxime prohibitam
pertingat, erit mortale. Sic si quis a cibis absti-
neat cum periculo mortis, aut gravi infirmi-
tatis, peccabit mortaliter; quia illa abstinencia
propter ad materiam, proxime prohibi-
tam precepto charitatis proprie.

15 Propo 2.º Gula,
prout proprie est excessus in esculentis, non
est ex genere suo peccatum mortale. Eadem
est ratio: nam ut sit mortale, opus est, ut
exeat ad aliam materiam, quam prohibeat
proxime vivere alia; ut si in immoderata
comestione sit periculum gravi damni in
salute: aut, si quis fuerit, ut laute, eto-

prope comedat. Quid si comestatio, sive ex-
cessus in cibo esoque perstringat, ut sit inglu-
vies, et impuritas? Questionem tractat bre-
viter, et solide Cornelius in Epist. ad Galatas,
c. 5, v. 2. Precise attenda deordinatione
contra temperantiam ingluvies non est pec-
catum mortale; sed raro excusabitur a le-
thali, quia raro non adjuget, aut ineptitudinis
maxime ad mentis functiones, et officia vir-
tutum, esse similem ebrietati, de qua sta-
tim dicemus; aut prave salutis damnum. Cir-
ca hoc damnum, non esse prave, et charitati
proprie prave contrarium, si ingluvies so-
lum in vomitum erumpat, aut si de delec-
tationem quis, jam satur, vomat, ut amplius
edat; non improbabile dicitur. Certum est
eam ingluviem, citra pravam mentis lesionem,
et citra prave salutis damnum, esse ipsa expro-
bis venialis, que acriter reprehendenda
sunt. Videatur citatus Cornel.

14
20

Nota 3. Gula

prout est vitium in potulentis profectionem poten-
tibus inebriare, non est ex genere suo pec-
catum mortale; at si esoque proprediat, ut sit ebrietas, est mortale peccatum. Itaque
qui ex immoderato viro, sumpto de induplato,
nullum periculum amittere rationis sum
incurreret, non peccaret prave. Hoc

quoad 1^m Notationis partem; quoad vero 2^m,
doctrina data

47

Probatur ex Apostolo, 1. Corinth.
6., referente, Uxoribus, inter illos, qui regnum
Dei non obtinebunt: ut sunt Fornicarii,
Tabernis seruiantes, et alij, gravibus vitijs ma-
culati. Quod autem Uxoribus sit qui assi-
duo se inebriat, non excludit, quod Uxoribus
sit pravis peccati reus, etiam si non sit ebri-
etati deditus: nam, ut recte notat Cassius,
in Graeco idem significat Uxoribus, ac, Uxoribus.
D. Augustinus, serm. 22., de Sanctis, non
absoluit, sed cum restrictione, si assidua sit,
gravis malitia damnat Uxoribus. Ven-
tus est, Uxoribus assiduam non posse ex-
cusari a peccato lethali, ex defectu adver-
tentiae; et hinc excusari aliquando potest,
que assidua non sit. At, etiam pro prima
vice, si sit cum plena advertentia, et cum
plena voluntarietate, erit lethale crimen.
Eadem doctrina probatur ratione desumpta
ex D. Basilio, et alijs Patribus: nam ebri-
us causa delectationis, seipsum privat, non solum
rationis use, sed et facultate proxima uten-
di ratione, qua seipsum regat, et suas ope-
rationes dirigat, et se deficiat ad conditionem
brutorum. Hoc est grave malum, et maxima in-
ordinatio, ac proinde culpa mortalis: ergo

Libertas est mortale peccatum.

18

Quod dicta sunt de Gula, explicantur ex illo ad Philippem, c. 3., v. 19., de pulmonibus, Quorum Deus ventres est; et isti sunt 1° qui se, suaque omnia, studia, cogitationes, et opes ventri impendit, nihil curans de vita ad leges graviter obligantes conformanda. 2° qui ventrem Deo proponunt parati pro gula Dei legem, et amicitiam violare. Hoc eisdem fere verbis ex citato Cornel. in illum locum, qui recte concludit, in abstinentie casibus gulam esse peccatum mortale; alias fere gulam esse tantum esse peccatum veniale.

19

Luxuria, alterum vitium Temperantiae oppositum, est excessus in re venerea; de hoc vitio dicendum est, extra matrimonium esse peccatum mortale ex genere suo, et non admittens parvitatis materiae, ut a culpa gravi excusetur. Quod sit culpa mortalis, constat ex Apostolo, ad Galat., 5., ponente Luxuriam inter opera carnis, et addente qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Quod vero istud peccatum sit mortale ex genere suo, ex eo constare debet, quod, quin excusetur a sua materia, hoc est ab oppositione contra Castitatem, mortalem malitiam contrahere potest. Quod

denum extra matrimonium omnis delectatio venerea sit mortale peccatum, potius supponendum est, ut certum, quam probandum, quasi oppositum sit probabile. Legantur Theologi majoris nota, et precipue Jesuita maximum minis, ut sunt Suarez, et Vazquez, et Sanchez, l. 5. moral., c. 5. m. 12., ubi retractat, quo docuerat lib. 9. de matrim., disp. 26., n. 9.

2. Superest, ut dicamus de Temperantia addamus hujus ad alias Virtutes Cardinales comparationem. Communis sententia est ex D. Thoma, ex ips Virtutibus praestantior esse Prudentiam, quae ceterarum est Regula, et moderatrix omnium Virtutum, quae sunt ad se, et quae sunt ad alterum. Insuper, communiter docetur, Justitiam particularem esse perfectionem Fortitudinis, et Temperantiae: illa enim tendit ad bonum commune; ipse autem ad particulare proprium operantis: bonum autem commune particulari praevalet. Denum, commune etiam placitum est, ex his duabus Virtutibus, quae sunt ad se, Fortitudinem esse perfectionem Temperantiae. Ratio esse potest: quia perse loquendo Fortitudo vincit majores difficultates in servando honestatem; et quies in sua materia in majores difficultates Temperantia impingit, auxilio Fortitudinis.

St. Cath.

dinis exet. Spiritus Temperantia inferior est
Virtus ceteris Cardinalibus.

41

21

Immergit non levis
difficultas: an aliquis actus Temperantia possit
excedere in perfectione actus aliarum Cardi-
naliū Virtutū; et generaliter: an actus unius
Virtutis inferioris moralis possit esse per-
fectior actu alterius Virtutis moralis supe-
rioris. Respondes affirmative cum Granado,
contrav. 6., tract. 3., diff. 2., citante Divo
Thomam, contra Durandum, et Vazquium.

22

Probatio responsio. Quamvis
Iustitia sit ex genere suo perfectior Fortitu-
dine, nihilominus actus huius virtutis, quo sube-
atur martirium, excedit perfectionem actus illius
virtutis, quo aliquis restituit quatuor aureos:
quis enim dubitet, martirium esse imputa-
bile ad maiorem laudem, ac majus premium,
quam absconditus restitutionis actus? Ergo ac-
tus inferioris virtutis potest esse maioris per-
fectionis, quam actus superioris. Confirmatur
a contrario, loquendo de vitiis: actus vitii op-
positi inferiori ex genere suo virtuti potest esse
majoris malitie, quam actus vitii oppositi Vir-
tuti superiori. Sic actus Luxuria contra Tem-
perantiam, cui inest malitia, et turpitas abomi-
nationis contra Castitatem est maioris malitie,
quo actus non restituendi quatuor aureos, qui

apponitur Iustitia. Ergo a Contrario sensu,
actus inferioris virtutis potest equare, et etiam
excedere.

23 Oppones: supremum infirmum non attingit, atque a fortiori non excedit infirmum, ut
premiis, ergo actus inferioris virtutis moralis
non potest excedere, et nec equare actus Vir-
tutis superioris. Antecedens est certum, et com-
mune proloquium; et constat exemplo; nam quia
calor est specie inferior luce, minus perfec-
tionem equare non potest, et sic de reliquis spe-
ciebus. Concedo antecedens de speciebus
infirmis; et illud nego. De subalternis et con-
stat ad probationem, et exemplum caloris,
et lucis, et ad alia exempla, ex quibus in-
ductis fiat. Diffinitio constat exemplo pro-
nobis adducto martyris in Fortitudinis spe-
cie, et resurrectionis in materia Iustitie. Et
confirmatur: nam species subalterna substan-
tie perfectior est specie subalterna acciden-
tis; et tamen sub hac continetur gratia
sanctificans, que excedit perfectionem cuiusvis
substantie naturalis: ut cum S. Augustinus docui
alibi: ergo.

24 Ratio a priori data doctrina: nam
species infirma, que est sub subalterna, potest
afferre perfectionem ex propria superaddita
differentia; et in huius perfectionis potest equare,

ac etiam excedere perfectionem alicujus species infimae, quae continetur sub specie subalterna perfectione. Non gravabor concedere, quod species subalterna perfectior possidet, ut sub ipsa continetur aliqua species infima, et aliquod hujus individuum, cuius perfectionem aequare non possit species ulla infima, ullum individuum, quod continetur sub specie subalterna imperfectione. Sed hoc non est contra nostram doctrinam.

25

Non diffident, qui perfectionem servant, distinguentes inter species physicas, et morales: concedunt in specie physica entis, infimum supremum non posse attingi ab infimo supremo; idque ipsum negant, si erunt de speciebus moralibus, cuiusmodi sunt virtutes, et vicia. Itaque perfectio actus virtutis desumitur ex honestate imputabili ad laudem, et ad premium iuxta regulas Prudentiae; et si iuxta has regulas actus virtutis inferioris est maior estimabilis ad laudem, et premium, quam actus virtutis superioris, in comparatione ipsius ille maioris erit perfectionis in specie morali, quidquid sit, an in specie physica sit minoris perfectionis. Quod si dicas, quidquid moralitatis est in actu, esse quod physicum; ac proinde nullum actum posse esse perfectiorem alio in specie mo-

rali, si inferius sit in genere physico: sic occurrat. Omnis moralitas est quid physicum entitatem; sed hoc physicum in affirmatione Prudentis est imputabile ad laudem, aut vituperium; et sic inferius in genere physico potest esse in genere morali superius; si nempe in affirmatione Prudentis sit magis imputabile aut ad laudem, aut vituperium. Constat ex exemplis in nostra probatione adductis, m. 21.

26 Sapienter notavit Scotus, quem citat, et laudat Valenzia, disp. 5., q. 2., punct. 5., in hac actus Virtutum comparatione id servari debere, ut actus summi unus Virtutis cum summis alterius, medij cy medijs, infirmi cy infirmis, mensurentur. Hac servata proportionem, actus inferioris Virtutis attingere non poterit perfectionem actus Virtutis superioris; poterit autem, si summi ad medios, medij ad infimos comparentur.

[Decorative flourish]

De Justitia, et ad ipsam spectantibus.

Iuxta hoc erit instituta de Justitia
disputatio, si difficultates, quae propriis, et inti-
mius ad eam Virtutem spectant, exponantur
brevis, et dilucidè. Disputandum itaque in
primis est de essentia, et divisionibus Justitiae;
deinde de illius subjecto; mox de Injustitia;
ac demum de restitutione, seu de injuria com-
pensatione.

Caput 1.^m

Essentia, et Divisiones Justitiae.

Sectio 1.^a

Justitia definitur.

1. Duplex est Justitia acceptio apud Theo-
logos. 1° accipitur late, et generaliter pro
collectione omnium Virtutum, et pro statu
gratae sanctificantis, in qua Virtutes om-
nes radicantur. Sic de actibus Virtutum
accipitur illud Christi Domini, Matth. 3.
non oportet, nos implere omnem Justitiam; et de
gratia sanctificante accipitur illud Apostoli,
ad Rom. 3: justitia Dei per fidem Jesu Christi
in omnes, et super omnes, qui credunt in eum.
Hujus accptionis rationem dedit D. Augustinus,
lib. 4. de civit. c. 2: quoniam, sicut
per justitiam res suam unicuique tribuimus,
sic per Virtutum opera Deo obedientiam,
Cor. 6°

ad quam ius habet, exhibemus, et per gratia
 sanctificantem ad ejusmodi obedientiam Deo
 prestandam, ordinamur permanentes. 2° acci-
 pitur Iustitia stricta, et particulariter prope-
 ciali virtute, qua disponimus ad ius suum
 unicuique tribuendum, et aequitatem servandam.
 Hec specialis virtus Iustitia, ex mente Patrum
 et ex opinione Theologorum, una est ex quatuor
 Cardinalibus, de quibus accipitur illud, Sap. 8.
 » Prudentiam, et sapientiam docet, et Iustitiam, et
 » Virtutem.

2 Hanc specialem Virtutem Iustitiam de-
 finivit Ulpianus L: Iustitia, A. de iust. et
 iure: est constans, et perpetua voluntas ius
 suum unicuique tribuendi. Definitioni subscri-
 bunt, non solum Iuri confecti, sed et Theo-
 logi Doctores cum Angelici, hic, q. 58, a. 1.
 corpore. Prebuxerunt Patres. Ambrosius
 » lib. 1. de officiis, c. 2: Iustitia ius cuique tri-
 » buit, alienum non vendicat, utilitatem propriam
 » negligit, ut communem aequitatem custodiat.
 » Augustinus lib. 19. de civit., c. 21: Iustitia potius
 » ea virtus est, quae suum cuique distribuit. Data
 ex Ulpiano Iustitia definitur actum potius, quae
 Iustitia ~~definitur~~ exprimit virtutem exprimit;
 quapropter Angelicus nuper citatus ille in me-
 morat: » Iuxta formam ~~se~~ X. Iustitia est habitus,
 » secundum quem aliquis constanti, et perpetua vo-

voluntate jus suum unicuique tribuit. Idem
 datarum explicationum, seu definitionum sensu
 in compendium sic rediges: *Iustitia est virtus,*
que tribuit unicuique jus suum.

3. *Explicatur.*
Iustitia dicitur virtus: est enim habitus bo-
nus, bonus faciens habentem, et opus eius
reddens bonus; laudabile namque est, jus
suum unicuique tribuere: et in hoc ipso non
leviter occurrunt difficultates superanda. Iusti-
tia est virtus voluntatis: neque enim respicit
cremum, ut verum, sed bonum ut bonum; hoc
est, respicit honestatem, quae in hoc sita est,
ut illi servetur jus alterius. Hanc bonitatem
Iustitia intendit per constantem, et perpetuam
voluntatem: recti enim voluntas, diu infir-
ma, et instabilis est; virtutis nomen non me-
retur, nisi imperfecte, et secundum quid; neque
actus est simpliciter virtuosus, nisi ex parte
objecti habeat perpetuitatem: hoc est, nisi
sit volitio namque deflectendi ab honestate.
Propter hoc, et differentiale Iustitiae munus est,
dare unicuique jus suum: virtutes namque,
sicut potentiae, specificantur per actus; actus
autem per objecta: et hoc, quod est dare uni-
cuique jus suum, non nisi ad Iustitiam pertinet.
 2. *Objectum igitur formale Iustitiae est*
specialis honestas, quae in hoc refulcet, ut uni-

Q. 2., C. 1.

cuique subuatur jus suum; quod duobus fit modis. 1° seruando jus alterius illius, dum adhuc est integrum: 2° illud, si semel sit lesum, reparando. Honestas ista, quae est obiecti formale Iustitiae, accipitur radicaliter, seu fundamentaliter: nam hoc, quod est, dare unicuique quod suum est, conforme est rectae rationi; et ut respondeat formalem honestatem in actu, sufficit, quod sub practico recte rationis dictamine illud intendatur propter se. Honestas quidem formalis consistit in illa conformitate cum recta ratione; sed non est opus, quod ejusmodi conformitas formaliter, et expressè intendatur; satis enim est, quod intendatur obiecti, et eo modo intendatur, quo in actu resultet conformitas formalis cum recta ratione. Hinc formalis honestas subuendi alteri jus suum est in actu Iustitiae; obiectum autem formale, quod propterea abingitur ab actu Iustitiae, est hoc, quod alter habeat jus suum: in quo stat radicalis, et fundamentalis honestas hujus virtutis.

3. Obiecti materiale Iustitiae est jus ipsum, quod unicuique tribuimus: non quidem jus actiui, seu mensurans; sed jus passiuum, seu commensuratum. Jus actiui est lexterna illa facultas, qua aliquis gaudet ad aliquid obtinendum, illoque fruendum.

in propriam utilitatem, vel commodum. Jus
passivum est terminus ^X ~~producta~~ facultatis; dici-
turque justum, seu debitum: quoniam ex debito ser-
vandum est per equalitatem cum jure activo.
Hinc Justitia presupponit, non tribuit jus acti-
vum, et mensurans; tribuit autem jus passivum,
et mensuratum. Commensuratio juris passi-
vi cum activo est equalitas, quam intendit
Justitia: hoc est, quod tantumdem alteri redda-
tur, quantum ipsi debetur, neque plus, neque mi-
nus; hoc namque posterius esset contra Justi-
tiam; et supra, vel prater Justitiam esset
illud minus. Justitia itaque proprium est, ut
nulli damnum, aut lucrum attribatur, sed uni-
cuique debitum, et equale: ut docet Aristoteles,
lib. 5. Ethic., cap. 5.

6. Jus passivum commensu-
ratur juste, equaliter, et secundum debitum ad
jus activum, est medium, quod intenditur a Justi-
tia, et in eo consistit, quod neque excedat,
neque excedatur a debito; et appellatur me-
dium rei, et equalitas rerum: quoniam est me-
dium, et equalitas rei ad rem, juris nempe
passivi ad jus activum, et redditum ad debitum.
Et communis consensus ex D. Thoma, q. 58.,
a. 10., ex hac parte differt Justitiam a ce-
teris moralibus virtutibus: quoniam ista ex
parte objecti intendunt medium, et equalitatem

rationis; illa vero ex parte objecti interdit
medium, et equalitatem rei. Sed hoc dif-
ferentem non uno modo ab omnibus expli-
catur. Supponitur ex Philosopho, lib. 2. Ethic.,
c. 6. virtutem moralem in mediocritate
consistere: virtus enim conjectatrix me-
diæ est, quod recta ratio prescribit. Negari
non potest, omnes virtutes morales habere
medium rationis; omnes enim à vitiosis
excessu, atque defectu declinant. Nec potest
negari, iustitiam habere medium rationis;
inquantum illud medium ad illa intentum recta
ratione prescribitur. Ex his dicendum est
cum Cardinali de Lugo, hic, disp. 1., n.
21., differentiam in hoc stare: quod me-
dium iustitiæ constat per hoc præcise, quod
constat de iure alterius, quoniam sit necessarium;
ut alie circumstantie examinentur; mediæ
autem aliarum virtutum moralium non
habetur per comparisonem ad unum ali-
quod principium determinatum, sed indiget
accurata consideratione circumferentiam, cir-
ca personam, et circa circumstantias, tum
intrinsecas, tum extrinsecas, ut demum se-
cundum rectam rationem fiat electio. Hinc
mediæ iustitiæ dicitur mediæ rei; mediæ
autem aliarum moralium virtutum dicitur
medium rationis.

7. *De data, et explicata* *Superius defi-*
nitione, constat, illam esse virtutem moralem:
 neque enim respicit Deum ut objectum mate-
 riale, et ut objectum formale sufficiens; quod
 requiritur ad thetropolitatem virtutis: ut
 late explicui in tract. de Virtut. theolo-
 gicis. Iustitia virtus potest esse pure acqui-
 sita, et naturalis: qualis ex repetitione ac-
 tum potest esse in iniustis, atque etiam
 in infidelibus; sed tamen in homine iusto
 comitatur gratiam sanctificantem. Iustitia
 habens per se infusam, et supernaturalem: ut sci-
 licet actus virtutis, ipsaque virtus non sint
 infra dignitatem sanctificantis gratiae. Vir-
 tus Iustitia est Cardinalis: hoc est, una ex
 ista quattuor, ad quas omnes virtutes mora-
 les reducuntur, vel ut partes subjectivae,
 participant totam rationem illius virtutis,
 ad quam reducuntur; vel ut partes inte-
 grantes unam specificam virtutem, vel saltem
 ut partes potentiales, habentes aliquam simi-
 litudinem cum istis virtutibus cardinalibus.

8. *Tam vero totius honestatis mo-*
ralis in recta ratione radix consistit, ho-
nestas autem moralis habetur per virtutes,
quae sunt circa passiones, et quae sunt circa
actiones. Quae sunt circa passiones perfici-
unt hominem in ordine ad se, moderando passio-

ones appetitus persecutiui, vel appetitus auer-
siui; et quae sunt circa actiones perficiunt ho-
minem in ordine ad alterum, dando unicuique
id, quod ipsi debitum est. Prout hinc notum
Virtutum Cardinalium: nam rectitudo ratio-
nis, quae actiones, et passionem moderatur, est
Prudentia; moderatio passionum appetitus pro-
secutiui est Temperantia; Fortitudo est, quae mo-
deratur passionem appetitus auerfiui; Iustitia
Denique est, quae moderatur actiones, per quas
homo bene ordinatus est erga alterum. Prout
Iustitia est virtus Cardinalis ad alterum,
ad quam modo aliquae reducuntur ut partes
ceterae morales virtutes, quae sunt circa ac-
tiones.

9 Dividitur 1° Iustitia in generalem, et
specialem. Huius divisionis meminerunt Phi-
losophus, 5. ethic.; 1., et Angelicus, q. 58, a. 5,
et 6. Iustitia generalis est, quae recte ordi-
nat partem ad bonum communis; et quo-
niam commune bonum habetur per obseruan-
tiam legis, quae communis indemnitate,
utilitatemque concernunt, ideo Iustitia ista
dicitur Legalis: sive sit quoddam specialis virtus;
sive sit earum virtutum complexio, quibus serua-
tur bonum commune ut sunt obedientia, pietas,
fortitudo, et aliae similes. Iustitia specialis, seu
potius particularis, illa est, quae versatur cir-

ca bonum particulare privatorum: danda vi-

delicet unicuique, quod suum est ipse, et quod
in ejus commodum, atque utilitatem cedit.

10

Dividi-

tur 2° Justitia, et subdividitur Justitia particu-
laris in commutativam, et distributivam. Hanc di-
visionem tradidere Aristoteles 3. Ethic., 2, et
S. Thomas, q. 61., a. 2., et 3. Justitia com-
mutativa est, quae recte ordinat partes com-
munitatis ad partem in commutationibus, et
ceteris actionibus, quibus inter se communicant:
ut scilicet in hominum commercio, vitaeque civi-
lis societate servetur aequalitas; et tantummodo
unusquisque habeat ab altero, quantum sibi
debitum est. Justitia distributiva est, quae recte
ordinat communitatem ad singulas partes in
distributione commodorum, et onerum imposi-
tione: ut videlicet servetur proportionis aequa-
litas, et nemo plus commode accipiat, quam
meretur, aut plus gravetur, quam gravari
potest. Est etiam Justitia vindicativa: et est
iustitia, quae potestas publica imponit male-
factori poenam proportionatam delicto. Hanc
Justitiam reducit S. Thomas ad commutati-
vam; Scotus vero ad distributivam. Commu-
niori sententia cum Medina, et Cardinali
de S. Lupo docet, esse distinctam ab utraque.
Nihilominus Justitia haec vindicativa non

confertur iustitia species: quia nec analogice
convenit cum Iustitia stricta. Ratio: quia
Iustitia dat alteri, quod ipsi debetur, et ad quod
habet ius aliquod; malefactorum quidem meretur
poenam, sed non est ipsi debita, neque ad illa
ius aliquod habet: alioquin, si de illo vindicta
non sumeretur, ipsi fieret aliqua iniuria.
Si dicas, malefactoris punitionem esse debitam
communitati, aut parti offensa per delictum;
dicam; hoc modo coincidere iustitiam vindi-
cativam in Legalem, in Distributivam, aut
Commutativam.

Species itaque Iustitiae sunt tres
annumeratae; et in ipsas divisio facta est con-
formis rebus naturae: nam Iustitia inter homi-
nes fertur tanquam in finem ad bonum Rei-
publicae, et singularium partium in ea convenientium
promovendum, atque conservandum; et in hoc est
duplex respectus: ^{1us} consuevisque partis ad totam
Reipublicam: et iste respectus fundat Iustitiam
Legalem. ^{2us} totius Republicae ad unamquamque
partem: et hinc emergit necessitas Iustitiae
distributivae. ^{3us} cuiusque partis ad alteram partem
Republicae: et iste respectus inducit Iustitiam
commutativam.

Sectio 2^a

Iuris explicatio.

12 Ius accipitur pro lege; quoniam quod

Lege praescribitur, id justum, et honestum est:
 indeque pro diversitate legis praecipientis, quod
 praestandum est, dicitur de jure naturali, vel
 de jure positivo, divino, vel humano, ecclesiast-
 rico, vel civili. Jus accipitur passivè pro
 justo, et debito; activè vero pro titulo, ratione
 cuius aliquid alteri debitum est, et ut tale
 ipsi reddendum. Titulus iste potest esse jus laty;
 et potest esse jus stricty. Exit jus laty, si id,
 quod alteri debetur, non sit suum illius; sed
 ipsi debeatur sive ex decencia, et ex mo-
 rali honestate: qualiter ex obedientia, et
 fidelitate, ex pietate, et similibus virtutibus,
 quae sunt ad alterum, in uno evascentur obli-
 gatio, et in altero quoddam jus. Exit jus
 stricty, si id, quod alteri debetur, et ut tale
 reddendum, sit suum illius; et hoc jus dicitur
 jus activy proprietatis, et dominij.

13

Jus stricty
 aliud est in re, aliud ad rem. Jus in re
 est ille titulus, vi cuius res alteri obligata,
 et devincta est, ita ut illa ubicumque sit
 vindicare possit, et eam sua dispositioni sub-
 jicere: quia nempe sua simpliciter est. Jus
ad rem est ille titulus, vi cuius alteri de-
 betur res, ut illam sibi devinctam habeat, et
 sua ipsius sit; et iste titulus parit actionem
 personalem, ut quis rem alteri tradat, et tra-

ditione faciat suam illius, qui jus ad rem
prehabebat. Exemplo doctrina data declara-
tur. Imis equum, et pretio dato illum acci-
pic a venditore: traditione ex titulo emptionis
equus fit tuus, et habes jus in re, actionemque
realem, et vindicativam. At si pretio dato non
est secuta traditio equi, habes jus ad rem,
ut equus tradatur tibi, et fiat tuus; quod si ante
traditionem venditor alteri vendat equum, illeque
tradat, equus fit proprius posterioris empto-
ris: unde tibi non competit actio realis, et ven-
dicativa, sed personalis contra venditorem,
ut tibi persolvat, quantum tibi intereat, pri-
orem venditionem esse firmam, et ad ultimum
sui effectum produci. Sic nota, omne jus
reducitur vel ad jus in re, vel ad jus ad rem.
et sic qui non possidet rem suam, habet jus
ad rem ad possessionem; et qui rem fructi-
feram possidet, habet jus ad rem ad fructus
mundi existentes. Haec optime explicata vi-
debis apud P. Aldinam, hic, tom. I., tract. 2.,
disp. 2., per totam.

12, Premissum. Iustitia pro-
pria, et recte talis respicit iustum, seu jus pas-
sive commensurandum juri activo propriae, et recte
tali, quod est jus proprietatis, seu dominij.
Constat: nam Iustitia propriae talis tribuit uni-
cuique jus suum: ergo respicit pro mensura suam,

quâ res sua alterius est; sed hæc fuitas est
 ius actum propriè tale, sive est ius proprie-
 tatis, et dominij: ex quo iustitia propriè talis
 respicit pro mensura ius actum propriè tale.
 Sed hoc opus, hic labor: quid sit ius istud fac-
 tum, ratione cuius hæc res est mea, ita est
 tua; et illa sua illius est? Multas, et diversas
 iuris fructu explanationes meditati sunt theo-
 logi, quas videre poteris apud Antonij Pe-
 rez, h. c. disp. 1. cap. 2.

§5. Docuere aliqui cum
 Aldina, et Lessio, ius esse potestatem ad ali-
 quid, cui contravenire sit iniuria: sed contra
 est. 1.º non recte explicatur obedientia, si dica-
 tur, esse obligationem vitandi inobedientiam;
 nec bene definitur potestas superioris, si dica-
 tur, esse potestatem, cui contravenire sit ino-
 bedientia: sic enim explicatur, nota
 per æquè notum, cum inobedientia sit for-
 malissime transgressio obligationis obediendi:
 ex quo nec bene explicatur ius per esse po-
 testatem, cui contravenire sit iniuria: est enim
 æquè nota iniuria notio, atque notio iuris;
 cū iniuria sit formalissime violatio iuris.
 2.º iniuria quidem est nota per exempla, et
 per experientia; sed dignus rei, que vulgariter
 nota est, quæritur exacta, et methodica ex-
 plicatio: quæ si non detur, data non erit bona

juris definitio. Res declaratur exemplis.
Quid vulgariter per exempla, et per experi-
entiam notius, quam notanditas phare, et
hominis vita? Et tamen explicandum est, quid
sit notanditas, ut definiatur figura phareica;
quod præstant Mathematici: et quid sit vita,
ut definiatur homo; quod præstant Philoso-
phi. Itaque similiter in re præfenti.

16

Docuere di-
cum Cardinali de Ayo, jus esse præfatis
ad aliquod consistentem in connexione rei
præferente unam personam alijs in usu ejus-
dem rei ad commoda, et utilitates liber-
tatis propriæ. Reficitur hæc explicatio: nã
duo possunt habere æquale jus ad eandem
rem, et titolo æqualis connexionis: ut cum
duo venatores capiunt eandem feram: sed
tunc neuter alteri præferatur in usu ejus rei
ad commoda propriæ libertatis; nam prius
res est dividenda, vel de ipsa conveniendum
est transactione, vel modo alio juridico: ergo.
Insuper: si tibi ex fidelitate promittat librum
titulo hujus promissionis habes aliquam connexi-
onem cum libro; et teneor præponere liber-
tatem meam huic tuo quacumque juri.
Si utaris libertate mea retinendo librum, ago
contra connexionem; quia præferri debes titu-
lo fidelitatis; si utaris libertate tua usurpando

librum, agis contra connexionem, quā pre-
 ferri debes titulo iustitiæ. Ergo adhuc ex-
 plicandum superest, cux connectio mea sit ius
 stricti, et connectio tua sit ius latius? Sed hoc
 non explicato, non bene definitur ius stricti
 per esse potestatem ad aliquid, consistentem
 in connectione rei præferente unam personam
 alijs in usu ejusdem rei ad commoda, et uti-
 litates libertatis propriæ: ergo.

17 Dicunt aliqui,
 ius esse potestatem utendi re, quin alius
 possit rationaliter conqueri propter nocu-
 mentum, quod ipsi eveniat. Rejectione hac
 explicatio: nam nocumenti præcipue, et secundum
 se non fundat rationabilem querelam; sed
 illam fundat, quatenus est contra ius aliquod.
 Tunc sic: potest esse in alio ius aliquod ex lege
 communis charitatis, vel ex speciali amici-
 tia, vel ex fide data, ne utaris re tua cum
 ipsius nocuimento: ergo tunc si re tua uta-
 ris, poterit alter rationaliter de te conqueri
 propter suum nocumentum, quod ipse eveniat.
~~Præoccupatur~~ Solutio ergo ad ius stricti non
 requiritur, quod possis re uti, quin ullus alius
 possit rationaliter de te conqueri propter
 nocumentum, quod ipsi eveniat. ~~Præoccupatur~~
 Solutio: si utaris re aliena, potest alter con-
 queri rationaliter de te, non præcipue propter

momentum, sed quia momentum est contra
 ius suum strictum: ergo explicari insuper de-
 bet, in quoniam differat ius istud strictum ab
 illo alio iure lato, de quo dicitur, non esse
 fundamentum rationabilis querelae. Denique:
 qui iuratur iure suo, non raro offendit alte-
 rum, tamen non illi irrogat strictam inju-
 riam; sed quoties aliquis offensam patitur,
 toties potest rationabiliter conqueri de offen-
 dente: ut est ceterum: ergo.

48

Sicunt alij, ius esse
 potestatem utendi re ad libitum, quae simul pra-
 vat alienam libertatem: ut talem direc-
 te in favorem libertatis propriae. Sed con-
 tra est: nam Pater habet ius aliquod ad
 obsequia Filij, quo gravatur. Huius liber-
 tas in favorem libertatis, quae est in Pa-
 tre ad exigenda illa obsequia a Filio;
 et tamen istud ius non est strictum in
 Patre: et in Filio non est obligatio ex ius-
 titia, sed ex pietate. Dices: istud ius
 non gravat libertatem Filij ut talem; neque
 illam gravat directe in favorem liberta-
 tis, quae est in Patre. Contra est. I: cum
 gravetur Libertas Filij, quod est, quod non
 gravetur ut talis, sed ut est Libertas, qui-
 dem gravamen istud est morale, seu est
 moralis obligatio, huius autem non est

capax, nisi agens liberum ut tale: unde
 ejusmodi morali vinculo gravabitur li-
 bertas ut talis. Contra est 2°: cum liber-
 tas Filij gravetur in favorem libertatis
 Patris; quod est, quod non gravetur di-
 recte in favorem libertatis Patris? Si
 dicas, id esse, quod Filij obligatio non de-
 pendet a libertate Patris: for enim volen-
 te, vel renuente, adhuc Filius est obligatus
 ad officia pietatis; contra est. 1°: nam volenti,
 et renuente debemus servare jus strictum,
 cui remanere non potest: ergo ipso iure non
 obligat directe in favorem libertatis, quod
 afficit: ergo modus iste favendi directe non
 requiritur ad jus strictum. 2°: promissio favo-
 rabilis alteri potest esse tum ex iustitia, tum
 ex fidelitate: ergo eo modo, quo resultet
 obligatio favens libertati promissarii, cum
 promissio sit ex iustitia, resultat cum est ex
 fidelitate: cedente enim promissario, cessat
 in utroque casu obligatio: ergo vel jus strictum
 non gravat libertatem obligati directe in
 favorem libertatis, quod afficit, vel jus laxum
 gravat directe id.

19 Conclusio. Ius actionis stricti
 proprietatis, seu dominij est legitima facult-
 tas naturae rationalis circa rem, et obligativa
 aliorum ad non contraveniendum, quod, si violatur,
 Cod. 7.

inducit per se restitutionis onus, quantum est
ex parte tituli, quo ea facultas legitimatur.
sic explicis. aliorum Doctorum sententiam, cum
subscribunt Rhodus, tom. 4., disp. 5., q. 3., §. 1.,
et Platellius, par. 3., c. 2., §. 4.

20

Præcipua
conclusionis probatio desumitur ex eius ex-
plicatione. In primis: jus dicitur legitima fa-
cultas natura rationalis: sed enim rationalis
natura capax est juris; et jus activum est po-
testas, et libertas, quæ idem est atque facultas;
atque facultas, ut sit jus, debet esse legitima,
hoc est, quæ lege formatur. Patrimonium jus
est mensura iusti, et debiti; iustum autem et
debitum est tale per conformitatem ad legem:
unde jus activum, quod respicit ad iustitiam, de-
bet adiacere favorabilis seu aliquo iure sit na-
turalis, iure positivæ. Additur et, quomodo facul-
tatem esse circa rem: ut comprehendatur ius
ad rem, quod respicit rei obtentionem, et ius in
re, quod respicit benivolentiam, atque de ipsa dispo-
sitionem: omne enim jus est vel ad rem obtinen-
dam, vel ad rem præhabitam libere dispositioni
subiacendam. Ius circa quam et id est vel con-
gruæ vel præiudicis, et in casu iudicio, quoniam
non recipiunt. Theologi res corporalis est, quæ
est ius, et maxime factum, per se ius est, et
aliquis res autem spiritualis per se ius est.

aprehenditur; ut census, et servitus. Dictum est praeterea, facultatem illam esse obligantem aliorum ad non contraveniendum; hoc est, ad non impediendam rei obtentionem, si sit ius ad rem, et ad non impediendam de re dispositionem, si sit ius in re. Constat: nam ius, quod faret alicui, quatenus illi faret, praevalat aliis: alij enim debent servare illud ius illud; alioqui contradicent legi, quae ius actum fovet. Quae hucusque explicata sunt, conveniunt iuri lato, quale respicitur ad obedientiam, et fidelitatem, et similibus virtutibus: ac proinde illa continent prae dicatum generum iuris stricti. Quae explicanda supersunt, continent prae dicatum differentiale, et conveniunt iuri stricto, quod specificat strictum Iustitiae.

21. Igitur facultas contra rem, quae est ius strictum, talis est, ut si violatur inducat per se restitutionis onus in contravenientem. Quod esse proprium iuris stricti, dupliciter probatur. 1° quia nulla alia virtus, nisi iustitia, obligat ad restitutionem, si contra ipsam agatur: non caritas, non fidelitas, non obedientia, nec similes, quae sunt ad alterum. Haec est communis, et certa sententia Theologorum contra Cajetanum, et Richardum. Exo ita est differentia iuris, quod respicitur a iustitia stricta, ut si violatur inducat restitutionis onus. 2° quia in specie iustitiae, illa commutativa, non legalis, non distributiva.

qua tales, habent rigorem, et proprietatem
Iustitiae: idque sufficienter probatur ex eo, quod
nec Iustitia legalis, nec distributiva obliget ad
restitutionem. Ut communior, et vera Theolo-
gorum sententia contra Dominic. Banez. Ex-
go hoc est proprium iuris, quo precipitur
iuxta Iustitiam, ut, si violatur, restitutionis onus
inducat.

22 Etiam dictum est, tunc prout, vio-
latur inducere per se restitutionis onus: po-
test namque per accidens resultare iud-
icium ex violatione iuris lat. sic si promit-
tas alteri restitutionem, et non impedias dam-
num, non ex illa charitate teneris impe-
dire, subditis restitutionis onus, et contra iu-
ris promissionem, et ita illud non vitia-
tur per se ex violatione illius iuris: sed per acci-
dens ex accepta promissione. Sicut etiam
violatione iuris, tunc, quando est ex parte
iusti, quo ius est facultas legitima circa rem
iuris enim quod est laesum est irreparabile,
et violatur, non inducit restitutionis onus indi-
citur, et ad ductum. Sic in re publicana et
terras ex violatio comitatus, et violatio mu-
nitione, et ex violatio aditibus non indu-
cit illa restitutionis obligatio. Sed non potest
non ex irreparabilitate iuris violati, et tunc

epo deponit videri quo legitimum procul
est ab illis non minus incomparabilis.

23

[illegible]

24

24. *Salmonella* *typhimurium*. O parâmetro é o
tempo médio de incubação em meio de cultura
para a obtenção de 10⁸ células por ml. de
cultura. O tempo médio de incubação é de 18 horas.

explicat per ordinem ad per effectus prae-
 quam: namque per respectu ad rationem, quam
 rationem, quam, i. datur, inducit, quam
 et ex parte finis. Iam bene debet et
 hoc finis: non minus utque bene. Et hoc
 per homo per se animal rationale: quon-
 iam hoc finis omni, et si non ex parte
 ut, itaque explicat per finem ad
 principia. Perinde et rationem ad effectus
 Ratio d. prae: nam finis ex parte
 explicat per finem, ad per principia
 effectum. Perinde et finis et effectum
 de ratione ad rationem, et per finem
 rationem per finem d. finem prae:
 effectum moralem per finem finis
 rationem finis.

Lectio 3.

Pro solutione argumentorum.

25. Argumentum s. definitionis: nec
 est debet ex iustitia: hoc debet et
 hoc finis per finem d. debet ex iustitia;
 et non debet et ex parte finis: ergo
 debet et hoc finis per finem ad debet
 finem ex iure finis: ergo argumentum
 est, et nihil explicat et. Quoniam:
 nec finem non debet finem nec illud
 inducit per finis: ergo ex parte finis
 debet finis finis a finem finis.

D. R. C. V. - 7

tunc per gladio. Homo autem ista non
 rationabiliter loquitur: ergo replicandum quod
 dicitur. Quod ab ipso: ergo in eo si est
 ratio per rationis rationem, eo quod tamquam per
 rationem et non per se, per se per rationem et non per
 ipso. Non videtur ista consequentia. Quod
 dicitur, ratio per se, a jure lato per se
 per se, per se per se. Quod dicitur, ratio
 per se et non lato. Quod dicitur, ratio
 per se, definitio per se, ratio per se, ratio
 per se, ratio per se et ex lege (per se
 ratio, per se per se) ratio per se, ratio per se.

27. Requiritur 2°. Quod latum, & adactum,
inducit reformationis causam: ex quo res facta
non bene definitur per se, quod quidam
causae in contrarium mentes introducat. Forte
eodem probatur: si non impleatur, quod pro-
missum est fidelitate, ut patet ad similitudinem,
et ad rem per se; si iniquitas sit, ad rem tunc
eis ad bonum compositionem: ex quo per la-
tum inducit reformationis causam in contrarium
mentem. Unde et promissio reformationis per se
ne per se latum sit, sed ad reformationem, ma-
ximè si iuramento firmetur: ex quo.

28' *Depende-
re modo antecedenti. Quia enim laus non
dum per se, sed ad personam ipsam accedit,
non agitatur, sed probatur, cum modo*

antecedente, nego consequentiam. Ratio: quia
non quaecumque iuris debitor est restituere
et sic in ipsa materia. Certe commutatio
non dicitur restituere qui in contractu
emphiteutico sicut pretium pro re accipit.
Iure restitutio committit obligationem sibi
metam de iure ipso, quod ea violat, sibi.
Iure per fraudem iniuriam, sibi per male-
ficium. Tam ad exempla quae referuntur
antecedente. Si mutaverit animam et contra-
dictum. Sicut etiam, non debitor et imple-
dum de iure, quod per litem violat, et ex
hoc, quod per accidens percurrit eadem
de promissa. Similiter ex iniquitate,
quod litem iuratum benefactoris, non resti-
tat omne restituendi, et tamen ad compen-
sationem beneficii, quia non est contractus obligatio
restitutionis. Explicatur Ratio datae
restitutionis, et quia per violationem iuris
statum est de iure, et ita omne non restituitur
in violatione iuris liti. Et exemplum. non
necesse est proximo patienti gratiam vel ex-
tremam necessitatem: peccat contra iura
humana. Sed non debitor est restituere.
Certe, non vel perverit eadem necessi-
tas vel iura. Sed non debitor est restituere; cum
violaverit iura, charitatem, quod est proximi
in iura liti. Sed non debitor est restituere.

Q. 2. C. 1.
 inuatis pos-
 et impati-
 tunc non est
 omnis resti-
 tutionis;

ex iure facti violantur. Quamvis supradicta
 etiam continuatio possit impedi. Sed non
 est de presentia iuris facti, quod, si violantur, per
 se inducat restitutionem in ea re, in qua violata est.
 Adhuc: Ratio iuris dicitur, quod de iure
 inuentionem in ea re, quam, nullus inducit
 restituendi obligationem: nam qui non pro-
 misit, illum tenetur. Sed non tenetur, non;
 sed non est restituere: qui non non, accepta
 bene, alienat. Si tenetur ad reddendum
 promissum, per alium, tunc contractus per
 se tenetur.

32 Respondetur distiguendo antecedens:
 concedo, quod non omnis violatio iuris
 facti inducat absolute, et simpliciter res-
 titutionis onem; et nego, quod illud non in-
 ducat, quantum ex parte tituli quo legi-
 timatur facultas circa rem. Negus con-
 sequentiam; nec consequens eadem distinc-
 tione erumpio. In pensa, et ratio, quibus
 munitur antecedens, probant quod con-
 cessimus, non quod negauimus. Ratio
 consistit eo, quod quoniam de iure facti per se
 violanda et conservanda non sunt, tunc
 sunt, et confirmata. Sapiens autem
 si autem moralis, non detrahimus, qui quan-
 ty est ex parte libertatis, et impetabilis
 tunc, vel iurandi, quod dicitur in omni

X
 est

actui indifferens (saltem per accidens)
in individuo: quoniam ex capite libertatis
nihil illi deest, ut laudare, reprobare, im-
petare. 2° item, si sit de iure, si legem
Dei faciam, quod quantum est ex ratione
de legibus, propter Deum, meretur ad retributionem,
quia de iure convenit ut equis ab iniuriis
suis innoxiamabile: ut quod fidei actus,
qui magis credunt de re clara, sanelli
de equis retributione repositum. Dixerunt
item in iure in re iure. Sic dicimus
in re de ratione prout prout quod abso-
luti et simpliciter inducat retributionem, aut
sed quod illud inducat in parte est ex parte
rebus, qui cum est, habet in ultima circa rem.

Ad additamentum negatum a quo-
tunc: ex violamine enim prout personalis
inter aliquid reprobandi; et non prout obli-
gatio rem nominem tradendi: aut reddendi
pretium, si res amittitur. Patet prout
de iure: nam ex iure personalis obligatio
inducit, non de re reddendi tibi pretium
et etiam de reddendo, prout, tibi intere-
ret, contractus, si res amittitur, prout per se
et rem prout traditam: et similes. Sic
item prout nominem animo et de audire, et
de reddendo, prout prout tibi intere-
ret, contractus, si res amittitur, prout per se.

Paul, 2

[Faint handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[illegible]

37. Respondetur, concepta culpa, regardo
minorem, peccator enim tenetur ex iustitia
fructa Deo satisfacere, sive restituere, et
peccatori Deus intimat scitissimè illud. Math.
6. redde, quod debes. Ita minoris probationem
nego absolute maiorem: nam cum preterita
injuriam, et offensa perseverat moraliter, non
requiritur, quod malum, et damnum distinctum
impediatur per restitutionem, sed satis est, quod
per restitutionem impediatur moralis perse-
verantia damni, et mali preteriti; innume-
rus ad indemnitatem, et pariter ad hoc, ut
damnum illatum non perseveret moraliter. Atqui
per Dei indemnitatem respiciens, ne offenda-
tur per peccatum, pariter determinatur ad hoc,
ut non perseveret moraliter malum, et damnum
indistinctum ab ipso peccato: ergo. Minor di-
cursus facti continetur a superiori ex Dei ac-
tione, quia a peccatore exigit, ut reddat, quod
debet, et a priori videtur: quia Deus
habet res, ut sit tanquam ultimus finis uni-
tus sit homo: et ideo peccatum, quo homo se
a Deo divellit, est contra res Dei. Sed cum
non impeditur moralis perseverantia peccati
preteriti, homo non est unitus Deo tanquam ul-
timo fini: ergo Deus habet res, ut ab homi-
ne impediatur moralis perseverantia peccati
preteriti. Patet etiam argumento respondendi.

omittendo, quod peccator non teneatur abso-
lute, et simpliciter ad restitutionem respectu
Dei; et negando, quod non teneatur ad resti-
tutionem, quantum est ex parte tituli, quo jus
Dei est legitima facultas.

38. Ad Urgentiam, ad-
misso enthymemate, nego minorem subsump-
tam: ides enim implicat, Deum subire restitu-
tionis onus, quia implicat, quod Deus violat
jus hominis: unde fingendo cogitare lesionem
ipsam a Deo factam, et fingendo cogitare,
Deum restitutionis onus subire. Quod addi-
tur de hypothese, quia Deus hominem anni-
hilaret, non urget: nam per injuriam factam
potest defuncti jus; vel non. In hoc; si non
extra casum: quia tunc Deus annihilando
hominem non violaret jus factum: unde nil
mixtum, quod non resultaret onus restituendi. Si
illud; nil contra nos: quia ides non resulta-
ret illud onus, quoniam jus per injuriam defuncti
est, non autem ex defectu precedente tituli
ad rem habendam.

39. Insuper. Recursus iste ad titu-
lum, quo legitime facultas circa rem, nihil
explicat: quid enim deest hinc, titulo fide-
litatis, obedientiae, aut fidelitatis; et vice versa,
obligat ad non quod speciale habetur tituli, quibus legitime
restitutionem; facultas ad vitam, ad membrorum integritatem,

aut ad indemnitatem ab adulterio? Nos, quod ut ad re-
aliter titulis deficit, et alijs convenit, est ratio substitutionem
putatis, seu est ius fructu; et id explicatum obligat de
non est. ergo. — Ad Infantiam nego quibuscumque
ty; et probationi recurro. In una parte ha-
bemus ius compensabile, quod ad compensa-
tionem non obligat, et hoc certissime non est
ius fructu; et tale est, quod legitime titu-
lis facultatis, obedientia, et similibus. In alia
parte habemus ius compensabile, quod ad com-
pensationem obligat; et hoc ius abs dubio est
fructum: et tale est, quod titulis emptionis,
donationis, et similibus legitime. Ipse
ius illud ^x fructu, quod, si violatur, inducit res-
titutionis onus, nisi ob sit incomparabilitas: ne-
quid ius quoad titulu minis differat a iure com-
pensabili, quod, si violatur, inducet absolute,
et simpliciter onus restitutionis. Si autem
quæras, quoniam sint tituli legitimantes facul-
tatem, ut sit ius fructu; respondeo, illos esse,
quibus verum Dominia comparantur: sed de qui-
bus agere, non pertinet ad præsens institutu.

Sectio 2^a.

An. *Iustitia sit Virtus ad alterum.*

Conclusio. Iustitia est Virtus sim-
pliciter ad alterum; habet nihilominus ad
quod non respiciunt alteritatem iuxta, sed
alteritatem personam, quod iuxta satisfactoria est.

hanc conclusionem pariter habet communis sen-
tentia cu Aristotele, et D. Thoma ut videtur
est apud Valenzig, q. 1. punct. 2., a S. secunda
divisio. Partem 2. tenent aliqui; et illam docui
in tractatu de Virtutibus Theologicis in simili
de actu, qui quod alteri fiducialiter de-
siderat supernam beatitudinem.

Probatum pars 1.
Virtus simpliciter intendit constituere equalitatem
perfectam non solum inter ius activum et pas-
sivum, sed etiam inter Deum subiecta; sed hoc
est Virtus simpliciter ad alterum: expositio
ita est Virtus simpliciter ad alteram. Constat
minor; et maior prima est ex communi sententia:
ex quo intulit Aristoteles, q. 5. ax. 2. ad 1.,
quod si quis sibi dat, quod sibi debetur non vo-
leatur proprie hoc iustum. Atqui in hac ac-
tione intervenit equalitas iuris passivi cum
activo, et sic deficit equalitas inter Deum sub-
iecta: ergo. Confirmatur: finis virtutis non
est propria; sed aliena utilitas: ergo est Virtus
simpliciter ad alterum. Constat consequentia;
nam per actum quo aliquis sibi vindicat quod
suum est, non respicit alienam, sed propriam
utilitatem; et per actum, quo facit inter su-
perius, contemnit commodum proprium, sed non
equitatem communem. Antecedens continet
revelationem D. Thomae sententiam istam, quod

- „dedimus, n. 2: iustitia suum cuique tribuit;
- „alienum non vindicat; utilitatem propriam ne-
- „gigit; ut communem equitatem custodiat.

22. Explicatur facta probatio. Ius strictum
est ratio propriae libertatis contra libertatem
alienam: hoc enim est iuris precipuum munus,
in iure unicuique obligationem continendi, se intra
terminos libertatis suae, et non invadendi ter-
minos alienae libertatis: ergo ius non exarat pro-
prium libertatem; hoc igitur iustitia non est su-
ad se, sed est simpliciter ad alterum: ergo.
Hinc, cum aliquis iuribus cedit, aut iterum
inducit, ut ab ipso recedat, non committit sic-
tam in iustitiam: non quia illa voluntate recipi
valide cedat iuri suo ad vitam; sed quia
illo iure non exarat propriam, sed alienam
libertatem.

23. Probatur 2^a pars. Actus qui movetur
ex obiecto formali iustitiae, est actus iustitiae;
sed ex obiecto formali iustitiae non erunt actus
non respicientes iuris aeternitatem, sed aet-
ernitatem per se satisfactura iuri: ergo isti
erunt actus iustitiae. Superius
monitum; et probatur minor; actus, quo quis al-
terum desiderat bonitatem iustitiae propter ipsam,
provenit ex obiecto formali iustitiae; sed
per actus non respicientes aeternitatem iuris.
Ad prima, potest quis alteri desiderare bonitatem

Iustitia propter ipsam: ergo. Constat manifestum: mi-
nor autem probatur: nam sicut est Iustitia
bonitas, propter quam alteri tribuat, quod suum est,
ita et quod alteri mihi tribuat quod meum est,
et hanc bonitatem, quae propter suam est
amabilis, propter ipsam desiderem alteri de-
sire. Confirmatur: actus quo ego desiderem,
ut alter suam rem meam est in iustitia, sine
est contra iustitiam: ergo actus, quo ego de-
siderem est motus iustitia, ut uti tribuat
rem meam, est actus iustitia; eademmodi au-
tem actus non respicit alicuiusmodi personam, sed
personam: ergo. Probatur antecedens: nam contra
iustitiam est omnis actus, quo contra ipsam
directe formale motumur ut, quod illi
non prohibet; iustitia autem prohibet, ut al-
ter suam rem meam; et ego non habeo
contemnendo obiectum formale iustitia: ergo
eiusmodi desiderium est actus iustitia, sine
contra iustitiam.

22

Probatio declarativa exem-
plis. Petrus, qui propter bonitatem Dei desidero,
ut Deus ab aliis diligatur, est actus Charita-
tis, et contra hanc sunt actus, qui contrarium
desiderant. Item: actus, quo propter Dei
excellentiam volo, ut Deus ab aliis dilatur,
est actus Religiosus, contra quam sunt oppositi
vitiis. Item: actus, qui propter bonitatem

Castitatis etc. ut de continentibus vivant,
 et actus illius virtutis; et contra eandem
 sunt contrarii de idem. Ratio a priori da-
 ra iam est: quia nempe ex quibuslibet actibus,
 qui simpliciter sunt, moventur ex objecto contra
 si illorum naturae: qui vero sunt turpes; se-
 runtur profectione in id, quod illa virtutes
 moribus. Itaque actus non respicientes al-
 teritatem virtutis, sed per se ipsas actus, mo-
 ventur ex objecto, sicuti virtutes; et e-
 contrario, qui sunt contra objectum bonum, sicut
 illa tendere ex eadem in id, quod virtus ipsa
 moribus: ut probatum est: ex eo.

25 Dico 1° contra
 1° concupiscentiam. Qui idem dat, quod
 si debet, potest aperire iure implicitum: ergo
 Titia non est iure implicitum ad alterum.
 Probatur antecedens: nam ex eo, si corpus
 interpretatur concupiscentiam, iure implicitum agit.
 Confirmatur: Titia iure pretio emens, nec
 res prodiis, cuius pro illis est dominus, iure
 implicitum agit; in quo casu Titia emptor
 est, atque venditor: unde eum ipse iure
 dicere posset: ergo. Dico 2°: potest quia
 ibi ipse iure Titiam iure Titiam: ergo Titia
 Titia non est implicitum ad alterum. Proba-
 tur antecedens: supponitur, quod nemo potest
 et immediate non possit sibi iure Titiam

justam: quia est efficax voluntas, quae sibi
 nocet, cedet iuri suo; nihilominus p. est
 mediate, et indirecte alterius, scilicet iniusti-
 tiam sibi ipse inferre. Ratio: nam p. ex vo-
 luntatem significacem, quae statet, ut alter
 iustitiam rem t. q. non cedens iuri; itaque
 voluntas nocere, et simpliciter esset contra iusti-
 tiam: ergo nocere, et simpliciter esset iustitiam
 t. q. sed non contra alterum, ut est evidens:
 ergo contra te ipsum, qui illam voluntatem con-
 cipis: ergo.

26 Ad 1^{am} nego antecedens: nam quis sibi
 det, quod sibi debetur non unumquemque pro sua
 ratione, sed ut dictum est ex naturalibus. Ad
 antecedentis probationem: ex his qui corpo-
 ris interpretationem conservans, operatur sepe
 indirecte per communicationem ad ius,
 quod ipse habet ad eandem interpretationem:
 si enim non esset sub alieno iure, ex his non
 noceret iniuste simpliciter ipsam mutilam.
 27 Ad confirmationem: hoc in casu ad-
 ducto est moraliter simplex persona: iure
 namque suo est motor; et ut instrumentum
 pupilli et regis personam iudicis representans
 et executor. Regis iustitiam excipiet ex hoc,
 sed ex parte pupilli, qui est dominus fructuum;
 et si p. ex hoc est minus iusto, pupillo iniuste
 inferet: si autem est iustus, non sibi

Actus, quo proprius appetitus amicitiae desiderat
ut aliam inibi tribuat, quod quidem est, non est
proprie, et transmissio actus, sed est
summa improprie et reductione: ergo amicitia
non habet actus, qui non respiciat altere
nam, licet amoris, qui proprie est, probatur ante
cedens: nec aliquo modo est solo appetitus amiti-
tatem amicitiae, ut Petrus in Silvestri amica
pater, non est proprie et transmissio actus ami-
cilia, namque amicitiae ad se habet
veritatem, sicut, et dilectio in alterum, sicut
aut charitas que perit, inquit non. Sed o-
mnis amicitia in transmissio: ergo amicitia
de se sita dicitur est. — Sed si actus
deficit conditione generaliter requisita ad deum
nihilam in se, non dicitur per aliam, et
proprie rationem habet in se, et omnis
appetentibus altere in se delectat in
se, conditione requisita in se in se: ergo
ergo. Probatur etiam: nam ad amicitiam
que est laeta quidem, sicut est, et conditio
est requisita altere in se laetitia
et bonitatis per collationem ab altero: nam
deus et in se, sicut appetentibus
aliter, altere in se in se.

29

Ad id quod dicitur in se in se
Sed ad probandum, in se in se in se
consequenter in se in se in se.

Et hinc amicitia non est delectatio in bono
 amicitia, seu amoris amicabile; aliter cum
 Deum amicitiam delecto. Igitur per amorem
 nostrum ipsa bonitatem, ad nostram bonitatem
 et amicitiam, qua saltem in bonitate inclu-
 dit amorem ipsi, quo Deum delecto: quod ab-
 surdo manifestum est. Objectum itaque amicitiae,
 seu amoris amicabile est ipsa bonitas per-
 sonae amatae; cumque per actum, quo reflexe volo
 propter bonitatem amicitiae, ut Petrus me
 amicitiam delectat, non attingam tanquam
 objectum formale bonitatem ipsius Petri: hinc
 est, quod eiusmodi volitio reflexa non sit ac-
 tus amoris amicabile, sive charitatis ad alterum.
 Contrarium accideret, si illam reflexam volitio-
 nem conciperem ex complacencia ipsius Petri,
 et vellem, quod me amicitiam delectaret, quia
 hic illius versus me amicabile amor esset
 ipsius boni: tunc enim mea reflexa volitio
 esset amor amicabile; quoniam moveretur ex
 objecto formali amicitiae, sive amoris amicabile.
 Atque actus, quo propter iustitiam bonitatem desidero,
 ut alter mihi tribuat, quod meum est, moveretur
 ex objecto formali iustitiae: moveretur enim ex bo-
 nitate delectiva, qua in hoc consistit, ut alter mihi
 reddat, quod est meum; et hac delectiva bonitas est
 objectum formale iustitiae: expo.

Ad 2^m concessa maiore,

negotio innoxem, et antecedens probationis: eodem enim tenore, quo de iustitia tracta, discurreremus de gratitudine, et de alijs virtutibus, quae sunt ad alterum; quodcumque actus potest moveri ex objecto formali virtutis, respiciendo alteritatem personae, et non iuris, cui persona satisfactura est. Ipsum in hoc, quod alteri compenset beneficium a me factum, est bonitas specifica gratitudinis: quapropter est actus gratitudinis, quo volo illi compensationem ferre ad alterum; si tamen moveor, non ex motivo extrinseco gratitudini, sed ex ipsa objectiva gratitudinis bonitate: et similiter dicimus de iustitia. Nec propterea, quia ille actus est iustitiae, illo denominatur, Infus: neque enim denominatio virtutis desumitur a quolibet actu; sed ab illo, quo bonitas objectiva virtutis efficaciter applicatur subjecto. Atque in hoc, quod est, dare alteri ius suum, in quo stat bonitas directiva iustitiae, non mihi applicatur efficaciter per actum, quo alteri illam bonitatem desidero: ergo eo actu non denominor, Infus. Discurrere similiter de gratitudine, et de obedientia, et generaliter de ceteris virtutibus.

51

Insuper. Si ad actum determinatam virtutis non requiritur, quod applicetur subjecto bonitas objectiva virtutis, sequitur, in Deo esse actum gratitudinis, Obedi-

entia, et similitudine virtutis, quae dicuntur imperfectiones; consequens est absurdum: ergo et antecedens: ergo iustitia non habet actus, qui non respiciant alteritatem iuris. — Reprobant consequentiam, qui docent, in Deo non esse actus moralium virtutis, sed omnem actum divina voluntate moveri ex Dei ipsius bonitate. Qui sunt in contraria sententia dicant, in Deo esse actus, qui improprie, et reductivè sunt praevidentiae, obedientiae, et similitudine virtutum. Stando in nostris principiis, et admissis, quod in Deo sint virtutes morales, disjungo consequens: et concedo, in Deo esse actus obedientiae, praevidentiae, et similitudine virtutis depuratum ab omni imperfectione; et nego, esse in Deo ullum eiusmodi virtutis actus aliquam imperfectionem admittentem: et constat ad reliquum Infantia.

Sectio 5.ª

An Virtus Iustitiae requiratur essentialiter debitum?

52. Conclusio. Actus, quo subiecto applicatur obiectiva iustitia bonitas, requirit essentialiter debitum, sive obligationem. Sub his terminis amplector communem sententiam, quam cum Thomae tenent Cajetanus, Scotus, Vazquez, et Juxianus, disp. 1., Dub. 2., et ad quae recedunt pauci ex de alio, d. 1., s. 1., an. 23. Non nego, quod virtus iustitiae habeat

x Card.

aliquos actus, qui sub obligatione non sunt: nam
ad actus, quibus alteri desideramus iustitia re-
nessatem propter ipsos, obligati non sumus; ergo
si autem actus esse iustitia, probatur per nuper.
Rursus: paucis de facta solutione debiti ex
objecto formali iustitia; est actus super virtu-
tis; et tamen ad ipsam paucis nulla obligatione
tenemur. Denique: quibus intentionem con-
cipimus satisfaciendi iuri alterius, concipimus
iustitia actus; nihilominus, non semper, et per
momenta impemur precepto ad concipiendum ejus-
modi intentionem. Igitur sensus conclusionis: non
stante ex parte alterius iure obligante, non
stat actus iustitia; et hinc duo inferuntur. 1.º
si quis debeat unum aureum, et reddat duos, non
exerceat fructus iustitiam quod excedit dati
supra debitum. 2.º si quis iam solvere debet unum
aureum, et alterum reddat, non exerceat fructus
iustitiae in secunda solutione. Constat ex dictis
id, quod diligenter est notandum: si iustitia ac-
tus, qui circa obligationem elicuntur, verum
tunc circa materiam suppositam precepto iusti-
tie; et circa actus, quo iustitia bonitas correctiva
subiecto applicatur: qui quidem actus requi-
rit essentialiter obligationem, et debitum.

^x
Iste est:

53

Probatur
conclusio facta. Actus, qui subiecto applicatur
correctiva iustitia bonitas, est actus, quo quis alteri

tribuit, quod suum est; sed ipsiusmodi actus requirit essentialiter debitum, sive obligationem: ergo actus, quo subjecto applicatur obiectiva iustitia bonitas, requirit essentialiter debitum, sive obligationem. Major supponitur: continet namque receptam communem sensu iustitie definitionem; quam auctoritate Patrum, Theologorum, et Jurisconsultorum munivimus, n. 2. Probatum minor: actus, quo quis alteri tribuit quod suum est, requirit essentialiter, quod datum sit suum alterius; sed quod datum sit suum alterius, requirit essentialiter debitum, sive obligationem: expo. Constat ex terminis major; et minor probatur: quod datum sit suum alterius, est, quod in altero sit ius actus iustitie, proprietatis, et dominie; hoc autem ius requirit essentialiter debitum, et obligationem. Ostenditur: nam si est ius in re, dat actionem realem, et vindicatur; si autem est ius ad rem, dat actionem personalem: et ius sine actione non est ius. Atque implicat actus, sive realis, sive personalis ad id, quod non est debitum: expo.

59.

Confir-

matur. Ius actus, ad cuius commensurationem dicitur, et est iustum, quod ab uno tribuitur alteri, est ius, cui opponitur iniuria facta; sed ipsum ius essentialiter requirit debitum: ergo ius actus, quo commensuratur iustum,

essentialiter requiritur debitum: Consequentia
bona sunt ergo actus, quo iustitia obiectiva
bonitas applicatur subjecto, requirit essentialiter
debitum. Consequentia bona sunt, et minor
certa: nam ius, cui opponitur iniuria facta,
est ius, quo non impleto incurritur peccatum,
et per se oritur restituendi obligatio; peccatum
autem, et obligatio restituendi non subordinentur,
nisi agatur contra debitum; et obligationem: et ideo
non peccat, nec tenetur restituere, qui non
vit plus, quod debet, aut qui, facta restitutione de-
biti, iterum non furit. Ratio dictae factae
est communis scriptis Theologorum cum S. Ro-
ma acceptus ex Aristotele, 5. Ethic., c. 1: docet
nisi, tot modis dici iniustitiam, quod dicitur
iustitia illi opposita. Hinc ius, quod impletur,
sufficit ad fructum iustitiae, non impletur, suffi-
cit ad fructum iniustitiae, sed ut sit ius, per cuius
commensurationem dicitur iustum, quod ab
uno tribuitur alteri, requiritur, quod sufficiat
ad fructum iustitiae: ergo et quod sit ius, cui
opponitur fructa iniuria.

55 Uxoretur a paritate. Si-
cut obedientia supponit ius iurisdictionis ex par-
te superioris; ita et iustitia supponit ius pro-
prietatis ex parte alterius. Atque obedientia
non se extendit ad ea, ad quae non se extendit
ius iurisdictionis ex parte superioris; et in super

extincto isto jure per depositionem, aut cessio-
nem, jam non est locus ad futuros obedientie
actus exercendos: ergo justitia non se extendit
ad ea, ad qua non se extendit jus propria-
tis ex parte alterius; atque etiam extincto isto
jure, non superest locus actibus justitie dein-
ceps exercendis. Nullius autem jus proprie-
tatis ad id extenditur, quod sibi non debetur;
et facta semel debiti solutione jus illud ex-
tinguitur: ergo.

Objicitur 1.º Obedientia non solum
inclinat ad exsequendam voluntatem Superi-
oris, quando obligat sub precepto, sed etiam
absque precepto; immo ista perfectior obedi-
entia est perfectior, quoniam plus libertatis, et
minus necessitatis habet: ergo similiter de just-
itia dicendum est. Confirmatur. 1.º potest
quis die festo audire duas missas ex motivo
satisfaciendi precepto, quoniam ad utramque obli-
getur: satisfacere enim precepto est ponere,
quod preceptum postulat, ex motivo obediendi pre-
cepto; unde, si bis ponitur, quod preceptum
postulat, ~~omnis~~ satisfacet precepto: ergo similiter
potest quis ex motivo justitie velle bisolvere
debitum, quoniam ad utramque solutionem tenea-
tur. 2.º qui ex intentione satisfaciendi pre-
cepto de recitatione officij, recitat majori at-
tentione, et devotione, juxta requisita ex pre-
cepto.

cepti obligatione, in ipso excessu dedit pre-
cepto: ergo similiter iustitia formaliter ex-
cercet, qui ex intentione satisfaciendi juri
alterius dat supra debitum. 3° medium suffi-
ciens ad adimplerem precepti potest poni ex
intentione adimplendi preceptum: ergo medium
sufficiens ad satisfaciendum juri precepto potest
poni ex intentione satisfaciendi tali juri. Sed
debitum majus debito, et iterata deinde so-
lutio, est medium sufficiens ad satisfaciendum
juri precepto: ergo.

57 Admisso antecedente, nego
consequentiam: quae a paritate non inferitur;
immo ex eadem paritate inferitur oppositum:
ut constat ex discurfu, quem dedimus nuper, n.
15. Disparitas infra est: directum: formale. obe-
dientie est conformitas cum voluntate superioris;
hac autem conformitas habetur, siue ad iustas si-
perioris ~~pro~~ precepta obligativa; siue sit tantum
directiva: unde ad actum obedientie non requi-
ritur essentialiter debitum. At honestas direc-
tiva iustitiae in hoc consistit, quod alteri tribu-
atur quod suum est; et quod sine iniuria fac-
ta negari non potest; et hac honestas non praescindit
a debito, et obligatione, sicut honestas obedientiae
non praescindit a titulo superioritatis, et a iure
iurisdictionis: unde sicut non potest obedientia sine
talibus titulo, et iure, ita neque iustitia sine de

x
Sic per

bito, et obligatione.

38 Ad 1^m confirmationem negatur
antecedens: nam ut satisfiat precepto, necessarium
est, quod sit preceptum, sicut necessarium est, quod
sit superioritas; cum auditu sacro, extinguitur
preceptum: hoc est, ad nihil aliud extenditur pre-
ceptum: quapropter iterata auditio sacra non
potest esse precepti satisfactio. Antecedentis negati-
vatio non urget: nam cum bis ponitur id,
quod semel tantum postulat a precepto, et
preceptum est extinctum: ac proinde non satisfit
bis precepto. Alio modo: preceptum de iterata
auditione sacra non fuit, neque est: ergo iterata
auditis non est conformitas cum precepto; ac per
consequens nec satisfactio precepti. — Ad 2^m, ne-
gatur antecedens: cum enim excessus ille atten-
tionis, et devotionis superatur non ^{de} terminatur
per preceptum; sequitur, quod in illo excessu non sit
obediencia precepto, sed ponatur ex motu
religionis, charitatis, aut alterius virtutis non re-
quirentis essentialiter precepti obligationem. — Ad
3^m, distinctio antecedens: illud concedo, de medio
affirmante sufficiente; et illud nego de medio esse tantum
sufficiente; et eodem modo distinctis consequenti et
minore subsumpta, nego consequentiam. Auditio
sacra in die feriali est medium esse sufficiens ad
adimplendum preceptum; sed quoniam preceptum
non est pro die feriali, sed pro die festo: ideo non est

absoluit sufficiens ad implendum preceptum, nec
potest poni ex hac intentione. Sicut similiter:
excessus devotionis, et iterata devotio non sunt me-
dium absolute sufficiens ad satisfaciendum iuri
facto; quod enim huic iuri satisfacit, suum al-
terius est, et illi negari non potest sine facta in-
iuria.

59 Et antea dixi, quod est extra vim obli-
gativam precepti, non potest poni ex intentione obe-
diendi precepto: neque enim nego, potest poni ex
intentione obediendi. Quia tamen intentioni lo-
cus est, in quantum preceptum, præter vim obliga-
tivam, habet etiam vim directivam ad id, quod sit
pro debito ponitur: quare obedientia non pos-
set tunc excorari, si voluntas superioris non
extenderetur, dicens, aut approbando, nisi ad
id, quod præcipitur. Quod autem ex facta obe-
dientia circa debitum, non sumatur argumen-
tum ad factam iustitiam circa debitum, constat
ex dictis ad directionem.

60 Obicitur 2°. Resistitio
est actus facta iustitie; sed potest excedere
debitum, et obligationem: ergo actus iustitie
facta potest excedere debitum, et obligationem.
Intecedens probatur ex laudatissimo facto Zachari.
Luc. 11: siquidem aliquem detrahere, id est qua-
si servum. Legitur nam Christi Domini satis-
factio pro nostris peccatis fuit ex toto rigore, et

ritia; sed pariter fuit superabundans, atque
supra debitum: ergo. Additur: anticipata solutio
est actus iustitiae facta; sed ponitur sine obliga-
tione, et debito: cum creditor non habeat ius,
ut sibi anticipatè solvatur: ergo.

Concessa majori,
nego minorem: nam restitutio est rei alienae, et
fructuum redditio; haec autem redditio est de-
bita: unde quicquid superadditur, est, non resti-
tutio ex iustitia, sed donatio ex liberalitate.
Iuris ulterior ratio est: nam iustitiae finis est
contribuere equalitatem rei ad rem, prout passiv-
us ad actum, ita ut ratione auctoris non pro-
veniat creditoris damnum, aut lucrum: ut docet
Philosophus, 5. Ethic., c. 3. Iste finis non do-
minatur per conditionem, qua exceditur ius: ergo
quod excessum non est actus iustitiae, sed libe-
ralitatis. Minoris probatio non videtur: idem
namque est dicere, si quid aliquid deprec-
davi, reddo quadruplum, atque dicere, volo
esse iustus, atque etiam liberalis. Ad Ulpian-
nam damno majorem, et distinguo minorem:
sed pariter fuit superabundans, et supra de-
bitum, et quod excedit non fuit ex iustitia
iustitia, concedo; et fuit ex iustitia iustitia, quo-
ad excessum, nego minorem, et consequentem.
Constat solutio ex dictis, sed est diligenter no-
tandum: quoniam satisfactio Christi Domini non

potest esse adaequata tantum, sed essentialiter
est superabundans; hinc est, quod ex eo quod
satisfactionis sit debitus indirecte, et ex consequenti,
facta suppositione obligationis reddendi satis-
factionem condicionem. Hinc etiam omisso, quod
satisfactio Christi quoad excessum sit ex ratione
iustitiae, adhuc non evincitur, quod sit propter
omne debitum, et omnem obligationem.

62

Ad Addita-

mentum negari potest maior: nam anticipata
solutio debiti, non ficta, sed vulgariter est
tutior. Ratio: qui conduxit domum per annu-
et ante tempus expletum dat proetium, potius est
creditor adversus dominum domus, quam sol-
tor alicujus debiti: unde est tunc dominus domus
sit debitor, et iste propterea est qui solvet alteri.
Hinc, si Dominus domus vellet alterum a domo
excludere; iste haberet jus, et actionem creditoris
adversus dominum; et dominus tenereturolvere
proetium pecuniae acceptae, concedendo alteri habi-
tationem domus per tempus debitum. Sed admissa
maiore, distinguo minorem: anticipata solutio
ponitur sine obligatione, et debito perfecto, con-
cedo; sine obligatione, et debito inchoato, nego
minorem, et consequentiam. Ad minoris proba-
tionem constat ex distinctione data. Sensus est:
hinc, cum sit anticipata solutio, est jus ex parte
alterius; quod absolute, et perfecte obligabit sus-

tempore; et si ipse solutione praeventatur, con-
tingitur jus; et debitor ex inchoato non transit
in perfectum. Aliter distingui potest minor eadem:
concedendo, anticipatam solutionem esse ab ipso
debito precedente duratione; et negando, esse
ab ipso debito precedente natura, et causalitate
moralis. Ut dicere: ideo solutio anticipata est
actus iustitiae, quia erit debitum; quod ad solutio-
nem obligabit, nisi anticipetur solutio. Doctrina ex-
plicatur exemplis: in visionis intuitiva praesup-
ponentis naturam sui objectum existens; tum an-
ticipata collationis praemij intuitu meriti absolu-
te futuro; qualiter a Deo veteribus Patribus
collata sunt dona ex meritis Christi Domini
absolute praesentis.

63. Obijciatur 3°. Potest quis ad idem
omnino debitum bis se obligare ex motivo reli-
gionis: id enim facit votorum renovatione, qui
antecedenter noverat: ex eo similiter potest
quis idem omnino debitum bis dissolvere ex mo-
tivo iustitiae. Consequenter tenet a paritate,
et preoccupatur disparitas: nam quoad extinguen-
dum debitum tantum valet condonatio, qui so-
luto. At potest quis bis condonare idem debitum;
apponendo nempe novum titulum ad non exigendum.
ergo potest quis bis solvere idem debitum, sine
minimo apponendo novum titulum, ut ad ipso debitum
non exigatur. Probatur minor: nam in sacramento

pendentia illud accidit, quoties peccata jam remissa subiunguntur iterum absolutioni; huius enim est sensus: absolvo, id est, remitto, siue condono. Iste autem sensus non est verus, nisi condonetur iterum idem debitum, per novituli professionem ad non exigendum illud: ergo.

64

Concesso antecedente, nego consequentiam. Disparitas est: libertas semel ligata potest novo vinculo ligari; et sic accidit in renovatione votorum, quae non est mera praecedentis confirmatio, sed vera votorum nuncupatio. Ratio: quia si solum esset mera confirmatio, si vota fuissent irrita, illorum renovatio nullum vigorem haberet: sunt itaque vere alia vota, quae novo vinculo indicunt, et distincta obligationem adducunt eius libertati, et ad eandem materiam. Vice versa:olutio debiti est extinctio iuris ex parte creditoris, et ablatio vinculi ex parte debitoris; cuius facta prima solutio nulli sit vis in iure, et nulli sit vinculum in altero: inde est, quod non sit locus iteratae solutioni, quae proprie sitolutio debiti, et actus strictae iustitiae.

65

Ad rationem, quae probatur consequentia negata, et impugnatur data disparitas, distinguo majorem: quoad extinguendum debitum, tantum valet condonatio, quae est cessio iuris, quantum solutio, con-

cedo; tantum valet condonatio, quae non sit
 iuris cessio, neque maiorem: et cadit reliquum.
 Iuris cessio supponit ius; cumque semel facta
 iuris cessione, iam non sit ius, sequitur, quod
 iuris cessio non possit iterari, ac per conse-
 quens neque debiti condonatio, quae sit iuris
 cessiva. In communi, et familiari usu dici-
 mus, condonare, atque remittere offensas, quas
 prius condonavimus, atque remisimus: non
 quia iterum iure cedamus nostras, quod nullum
 iam habemus; sed quia nova voluntate novum
 ius alteri subiuimus. Hunc sensum verissimum
 habent verba sacramentalis absolutionis; ut
 fuisse ~~explicabo~~ in hac. De Poenitentia: nempe,
 absolve, remitto, sive condono; hoc est, do tibi
ius, ne de peccata praeterita tibi indigneatur
Deus. Iste sensus praescindit ab eo, quod con-
 donatio sit iuris cessiva, aut non; et est ces-
 siva, quando peccata mundi sunt remissa:
 et non est cessiva, quando semel remissa
 supponuntur.

x
 explicabo

Obiector 2°. Ratio Duplo maior
 debito exstinguit ius creditoris; ergo potest esse
 ex iustitia facta. Ratio consequentia: nam
 illa Duplo maior Ratio est duplex, videlicet
 ad satisfaciendum iuri, et exstinguendum debiti;
 et ex hac intentione, quae est actus facta
 iustitiae, potest imperari. Antecedens ex tex.

minis constat; et explicatur exemplis. 1us sit philosophice: duo causa adequata per actiones totales converfivas destrunt formam pre-suppositam, et extinguunt, sive corrumpunt compositionem precedentem. 2us sit theologicum: si duo sacerdotes simul conferant absolutionis formam, tunc qualibet absolutio esset peccati condonatio, et cessio iuris, quod presupponatur ex parte Dei ad indignationem contra peccatorem. Confirmatur: qui iudicat rem esse alterius, cum non sit, illa tradendo operatur ex iustitia stricta; similiter, si quis iuxta allegata, et probata copatur a iudice, ut solvat, quod rem vera non debet, solvendo operabitur ex iustitia laxa: ergo.

¶ Distinguo antecedens: solutio duplo maior debito secundum inadequatum talis absolutionis extinguit ius creditoris, concedo; secundum adequatum talis absolutionis, nego antecedens. Nulli fuit ius in creditore ad illam absolutionem secundum adequatum: quapropter ea secundum adequatum non extinguitur ius creditoris. Constat hinc ad exempla, quae pro antecedente afferuntur: utraque enim actio supponit formam, quam expellunt; et utraque ab absolutione supponit peccata, quae remittunt, et possunt supponere ius, cui cedant. At duplo maior debito solutio non potest supponere

ius, quod per ipsam secundum adaequatum - D.Z., C. 1. -
extinguatur: cum ius proprietatis sit tantum
ad aequale; ad id, quod suum habentis ius est;
ad id, quod sine iniuria facta non potest me-
cari. In dictis repanda est consequentia, et
ad probationem dicendum. Autem quod ma-
ter est divisiva, et secundum duplex medium ad
extinguendum ius; quod duplex medium, nec
successive, nec collective exeat aptitudinem ad
alium finem: sicut neutro modo applicationem
habet aptitudinem, ut creditor neque lucretor,
neque detrimentum patietur.

Ad 1^m confirma-
tionis partem: actus ille sub falsa estimati-
one esset actus, qui non applicaretur subiec-
to bonitas obiectiva iustitiae; sed tamen actus
internus haberet totam honestatem moralem,
et formalem sicut iustitiae quoad imputa-
bilitatem ad laudem, et ad poenitentiam. Ratio:
quia honestas formalis, et imputabilitas desu-
muntur ab objecto in esse obiecti; hoc est, ut
proposito per conscientiae dictamen practice
recte. Constat reperto a contrario sensu:
nam si quis sub illo conscientiae dictamine
rem non traderet, quae falso existimat esse al-
terius, peccaret contra iustitiam, et incurreret
totam formalem honestatem iniustitiae. sed
tamen non peccaret actu, qui sibi applicaret

directivam inhonestatem fructa injustitia: ali-
oqui subiret veram obligationem restituendi
rem, et opus fructus; quod falsum omnino est.
Quid si aliquis existimaret ductus sententia
contraria, debitor semel ductus sufficere ad
exercendam fructam justitiam iterando so-
lutionem? In primis occurrat per reversionem:
quid si aliquis existimet, posse exercere fructam
justitiam sibi tribuendo, quod sibi debetur?
Deinde respondes directe: falsa illa existimatio
non sufficeret, ut actus esset justitiae: quoniam
non tenderet in directum justitiae in esse rei,
aut in esse debitoris; neque enim esset debitum,
neque apprehenderetur debitor, in quod ten-
deret.

69 Ad 2^{am} partem confirmationis: ductio
indebiti, etiam cum copit sententia judicis;
qua presumptione innuitur, non est actus justitiae
fructa: neque enim supponit debitum, nisi
iudicis, et in foro externo. Hinc, sicut ut ac-
tus sit justitia iudicis, et quoad forum externum,
requiritur, quod iudicis, et in illo foro suppo-
natur debitum; ita ut sit actus justitiae iustitiae
requiritur, quod supponatur debitum in foro
conscientiae. Si tantum supponatur in esse debitoris,
actus habebit formalem justitiam honestatem;
autem et in esse rei, actus subjecto effica-
citer applicabit directam bonitatem justitiae.

Sectio sexta

Iustitia Divisio decidatur.

10. Iustitiam dandi in Aequalem, Distributivam
 et Commutativam, ex Aristotele, D. Thomae et
 communis Doctorum, esse, dictum est supra,
 à n. 3. superest decidendum: an hæc Divisio
 sit vera? Hoc est: an non sit commutativa
 Iustitia, quod supponitur, et tamen legalis,
 et distributiva, quia tales, participant veram,
 et propriam Iustitiam prædictæ rationem? Et
 respondeas affirmative, concedes, divisionem
 illam esse veram, et in partes perfectas;
 si autem respondeas negative, dicas: eandem
 divisionem esse impropiam, et in partes po-
 tentiales; id est, quæ habent aliquam tantæ
 similitudinem cum iustitia prædicta.

Præmissum 1um.

Iustitia Aequalis est virtus peculiaris à cæte-
 ris omnibus distincta. Et communis senten-
 tia contra aliquos docentes, non distingui
 à collectione omnium virtutum moralium, et
 contra alios docentes, non distingui ab ami-
 citia, aut à pietate, aut ab obedientia. Doc-
 trina data probatur ex Aristotele, 3. Ethic.,
 n. c. si non est simpliciter eadem virtus boni civis
 et boni civis. Virtus boni civis est Iustitia
 Aequalis, quæ ordinatur ad bonum commune; vir-
 tus boni civis sunt ceteræ, quibus recte dicitur

naturæ tum ad se, tum ad alterum. Rursus:
 11. ex Angelico, hic, q. 58., a. 6. ad 2^m quodlibet
 11. virtus ordinat secundum propriam rationem
 11. suum actum ad proprium finem ipsius vir-
 11. tutis. Hinc est necessitas alterius superioris
 11. virtutis, quæ actus dictæ virtutis ordinet ad
 11. bonum commune; hæc autem superior vir-
 11. tus est justitia legalis. Denique à ratione:
 justitia legalis habet objectum formale distinc-
 tum ab objecto formali, quod per se intenditur
 à ceteris virtutibus: hæc enim justitia in-
 tendit per se, et primario bonum commune,
 non habita ratione proprii commodi; eo autem
 modo procurare commune bonum non perti-
 net ad ceteras virtutes. Atque virtutes dis-
 tinguntur per objecta formalia diversa:
 ergo justitia legalis est virtus specialis à
 ceteris virtutibus distincta. Ipse non est
 justitia legalis collectio omnium virtutum, et
 tantum extrinsece, et denominative est justitia
 generalis, sive universalis: quoniam ad ipsam
 ad suum proprium finem diriguntur omnes
 morales virtutes.

72 Quod autem justitia lega-
 lis sit virtus distincta ab amicitia, pietate,
 et obedientia, patet. In primis: amicitia
 respicit bonitatem alterius, præsumendo à de-
 bito, et ab speciali conjunctione: nempe in con-

functione civis ad Rempublicam, tanquam
partis ad totum. Deinde: debita pietas erga
parentes (atque etiam erga patriam, quae repu-
bica tanquam pater) cedit debito iustitiae le-
galis: nam, ceteris paribus, unumquodque quod te-
netur antepondere communis boni ipsi Rei
publicae bono parenti; et istud bonum, quod
interdicitur a pietate, est ulterius ordinabile
non a pietate, sed a iustitia legali ad Rei
publicae commune bonum. Tandem: obedi-
entia non praescindit a debito conformandi
voluntatem ad voluntatem superiorem; ad hoc
debitum praescindit iustitia legalis: haec enim
non est executio a subdito, qui obedit,
sed a superiore, qui praecipit: uterque enim
est pars Republicae.

13. Proponitur 1° ad essentialem
rationem uniuscuiusque virtutis pertinet
operari recte secundum omnes circumstantias;
sed una ex istis est operari propter bonum
commune: ergo haec pertinet ad universalem
que virtutem: ergo iustitia legalis non est
specialis virtus. Confirmatur: sequeretur,
quod esset admittenda specialis virtus ad
promovendum bonum commune domus, vel fa-
miliae, cuius Paterfamilias, et quilibet do-
mesticus est pars; consequens est absurdum:
ergo neque admittenda est iustitia legalis,

22. qua sit specialis virtus. Oppones 2°: iustitia
 27. legalis obiectum est id, quod lege sanctum est.
 iuxta Aristotelem, expressum, et clarum. Sed illud
 ipsum est obiectum iustitiae obedientiae: ergo iustitia
 illa ab obedientia non distinguitur. Con-
 firmatur: epikeia, ut est quaedam pars obedi-
 entiae, et correspondet iustitiae legali: docet
 Angelicus, 22, q. 112, artic. 2, ad 2^{am}.
 72. Ad 1^{am}.

Ad unamquamque virtutem spectat, pe-
 rare recte secundum omnes circumstantias: non
 est, ita ut ex nulla circumstantia vitietur ac-
 tus; non tamen ita ut ex omnibus circum-
 stantiis accipiat positivam constantiam. Et sic ad
 quamlibet virtutem pertinet, non imperare
 sed regere in circumstantiis, in quibus est
 contra bonum commune; et illi simpliciter.
 Invenire ad bonum commune per se intentum,
 minus est proprium iustitiae legalis. Ut in
 caritate Charitatis, quae ad suum finem
 dirigit actus ceterarum virtutum: quamvis una-
 quaeque debeat operari recte secundum omnes
 circumstantias; et ex istis una sit, quod actus
 sit Deo praeiudicatus. Inter operari propter bonum
 commune est circumstantia, quae potest per se
 intendi in operatione cuiusque virtutis; sed
 quae non intenditur, nisi a iustitia legali. Inter
 110. relationem virtutis ad bonum commune est cir-

daria, et pertinet ad alig ~~superiorem~~ ^{universalem} virtutem, quae est iustitia lega-
lis; sicut ad charitatem pertinet relatio
secundaria, quae est in virtutibus ad finem
divinae complacentiae. Infer 2°: quod intenditur
a iustitia legali, ponitur per ~~alig~~ aliarum
virtutum; sed quoniam motus est diversus,
ideo iustitia illa ~~secedit~~ ^{secedit} a ceteris virtu-
tibus: distinctis namque virtutibus per finibus,
motus, et objectis formalibus. — Ad confir-
mationem concedo maiorem propter identi-
tatem rationis, et nego minorem, cuius abso-
lutas non probatur. Admittatur itaque iusti-
tia generalis economica, quae fundatur in de-
bito patris ad totum; et hoc debitu neque retri-
bitur a pietate, quae est parentis ad filios;
neque recipitur a iustitia particulari eco-
nomica, quae est mariti ad uxorem, et domini
ad servos: sed fines istarum virtutum, quibus
obtinetur bonum commune familiae, ad hunc
ipsum boni communis finem dirigitur a
virtute speciali, quae est iustitia generalis eco-
nomica. Cui, contrarium communiter doceri,
ut desumptum ex Aristotele, et ex Angelis, ut
videtur et quod Valenziam, q. 2. punct. 2., ad
3^m: sed ex Aristotele, et Angelis, non tam
probatur, non esse specialem virtutem iustitia
generalis economica, quam non esse iustitia facti

factus

particularem inter personas, quae domesticam multitudinem component. Legatur D. Thomas, q. 58., art. 7., ad 3^m.

75¹ Ad 2^m: non solum quod lex sanctum est, pertinet ad iustitiam legalem; alioqui haec non exerceretur, nisi a subdito; sed etiam id, quod est, legem sancire, sive rogare, atque etiam dispensare in lege, in super et legem ad rogare: in his enim omnibus iustitiam legalem Princeps exercet. Hinc Aristoteles explicandus est, de objecto materiali inadequato iustitiae legalis; non de adequato. Sed hoc misso, nil est contra doctrinam nostram: nam virtutum distinctio non dependet necessario a materia diversa; sed desumitur ex diversitate objectorum terminalium: et istam dari in obedientia et iustitia legali, probatum est. — Ad confirmationem: Angelici sensus est, epikeiam esse obiectivam partem iustitiae legalis; sicut et quilibet alia virtus: et ideo iustitia legalis est denominativa, et obiective virtus universalis. At epikeia non est pars subiectiva (hoc est formalis et propria) iustitiae legalis: huius enim finis est diversus, et superior ad finem illius.

76¹ Praemissum 2^m. Iustitia Distributiva est virtus distincta a iustitia commutativa. Sic communissime Doctores, contra paucos alios, qui docuerunt.

eandem specie iustam esse, quae versatur
in componendis commutationibus; et in faci-
endis communibus bonorum distributionibus. Do-
ctrina data probatur ex Philosopho, 5. Ethic., c. 2:
„iustitia particularis. . . . una quidem species
est, quae in distributionibus. . . . rebus consistit, quae
„dividi in eas possunt, quae eisdem civitatis par-
„ticipes sunt; altera, quae in commerciis hominum
recommendandis versatur. Et quidem Aristoteles in
textu allato utitur eodem verbo greco, quo
sapiissime utitur alibi ad explicandam speciem
iustitiae sumptis; ut notavit Valenzia, quest. 5., punct. 6:
„Quapropter iustitia distributiva distinguitur spe-
cie a commutativa. Hoc ipsis docet Angelicus,
2a, 2ae, a. 1., concludens: Duae sunt iustitiae spe-
„cies; scilicet distributiva, et commutativa.

77 Ratio distin-
guendi unam ab altera iustitia haec est: nam
ubi est diversa ratio debiti, ibi est diversa
virtutis ratio; sed diversa est ratio debiti, quod
reficitur a iustitia distributiva, et debiti, quod
reficitur a commutativa: ergo est diversa virtu-
tis ratio: ergo virtus iustitia distributiva di-
stinguitur a commutativa. Constat maior: Diver-
sa enim ratio debiti fundat diversam honest-
tatem intendibilem propterea; et a diversa ho-
nestate propterea intendibile virtutis: ideo diversi-
ficatur ab alia. Probatur minor: Debitum iustitiae

92, C. 1. — commutativa mensuratur dominio vel forma-
li, vel virtuali, quod est in altero, cui jus suum
est tribuendum; sed debita iustitia distributiva non
mensuratur juri, quod sit dominus vel forma-
le, vel virtuale: expo. Supponitur major; et
minor explicatione patet. Itaque bona, quae
iustitia distributiva respicit, sunt bona communi-
na Republicae, aut quae sunt ipsi Republicae
perfecte appropriata. Quoad haec bona ^{civis} non
habet jus domini formalis ante distributionem:
cum ante distributionem sint sub formali domi-
nio Republicae; sed nec habet jus domini vir-
tualis. Ratio: quia istud virtuale dominium per-
datur in dano, quod sit equalis pretij; et
iustitia. Atque civis non habet jus ad bona Re-
publicae, quod sit fundatum in aliquo exenun-
tationis titulis: expo.

78 Discursus factus de summo ex
D. Thomae super citatis quest. et art., in resp.
ad 5^m iustitia distributiva, et commutativa dis-
tinguuntur secundum diversam debiti rationem: alio
modo debetur alicui id, quod est commune;
alio modo id, quod est proprium. Quod est proprium,
debetur ex jure domini; quod est commune, debe-
tur ex jure fundato in dignitate, seu conditione
personae, quae est pars Republicae: ratione cuius debe-
tur ipsi aliquid ex bonis ipsius Republicae, quod
sibi dignitati sit proportionatum.

73 Obiicies 1° si eandem equalitatem in
 tendant iustitia distributiva, et commutativa, inter
 ipsas non est distinctio: equalitas enim, et iustitia,
 et similiter equalis, et iustum, sunt idem. sed
 eandem equalitatem respiciunt iustitia distri-
 butiva, et commutativa: ergo. Probatur minor:
 nam iustitia commutativa non respicitur ad
 equalitatem arithmetica, et distributiva non
~~respicitur~~ ad geometricam; sed ex hac respec-
 tione esset diversa equalitas, quae ab una, et quae
 ab alia respicitur iustitia: ergo. Major pro-
 batur, explicatione: In primis: si quis mul-
 tis creditoribus debet, et non potest singulis
 quantum debet solvere, tenetur ex praeccepto iusti-
 tiae commutativae solvere secundum proportionem geo-
 metricam: ut si quis dat unum habenti ius ad duo,
 dat similiter duo habenti ius ad quatuor. De-
 inde: si Republica possit civibus communia
 bona distribuere secundum quantitatem meriti,
 quod in unoquoque est, id debet facere
 ex directione iustitiae distributivae: sic autem serva-
 bit equalitatem arithmetica.

x
restrin-
gitur

80 Obiicies 2° debitor
 quod respicitur a iustitia distributiva, respi-
 citur quoque a commutativa; sed eadem non
 essent una, eademque virtus, quatenus respec-
 tent diversam rationem debiti: ergo. Probatur
 maior inq debitor, quod respicitur a iustitia dis-

tributa, fundatur in dignitate personae, ut
aliquid a Republica accipiat; sed hoc ipsum
debitum respicitur a iustitia commutativa: honor
enim, et fama debentur alicui ratione digni-
tatis; et ablatio honoris, et fama est contra ius-
tiam commutativam: ergo.

81

Ad hunc magis;
cuius probatio non oportet: nam equitas, et iusti-
tia, aequale, et iustum sunt idem, si sunt secundum
eandem rationem debiti; secus, si sunt secundum
diversam: ut diximus ex Angelico. Constat nunc
ad reliqua argumenta. Iustus non est proprius
sive iustitia distributiva respicere aequalitatem
geometricam; hoc namque etiam convenit com-
mutativa: atque etiam aliis virtutibus. Ostenditur
exemplo Misericordiae: haec enim inclinat, ut
magis indigenti plus, et minus indigenti mi-
nus tribuamus, in quo servatur aequalitas geo-
metrica. Rursus: iustitia distributiva intendit
servare aequalitatem arithmeticam, dando sin-
gulis quantum unusquisque meretur ab iure;
sicut iustitia commutativa intendit dare sin-
gulis quantum unusquisque ab iure debetur, quod
etiam aliis virtutibus convenit. Ostenditur eodem
exemplo misericordiae: haec siquidem inclinat
ad subveniendum singulis, adaequando unusquisque
que indigentiam; quod est servare aequalitatem
arithmeticam. Nec dicas, iustitiam distributivam

respicere primario aequalitatem geometricam,
 et arithmetica secundario; et e contrario com-
 mutativam respicere primario aequalitatem
 arithmetica, et geometricam secundario: contra
 enim est. Iustitia commutativa respi-
 cit secundario aequalitatem geometricam, quia in
 aliquibus circumstantiis non potest arithmetica
 errare; sed pariter distributiva respicit aequa-
 litatem geometricam, quia in aliquibus cir-
 cunctantiis (quae saepe occurrunt) non po-
 test errare arithmetica; vel quia res uni tantum
 dari potest, vel quia inter fluxas est dividenda:
 ergo iustitia distributiva respicit secundario aequa-
 litatem geometricam. Igitur iustitia
 distributiva a commutativa non stat in respectu
 ad diversam aequalitatem, sed ad rationem di-
 versam debiti. Vide fluxa, quibus datam so-
 lutionem confirmas, apud Ricardum Barrium,
 Episculo de iustitia Dei, sect. 3., a. n. 8. ad 15.
 82 Ad 2^m nego maiorem; et ad pro-
 bationem, concessa maiore, nego minorem. Ad
 probationem minori adjuncta dicendum: dignitas
 ad aliquid potest esse praecise dignitas; et sic pen-
 dat debiti correspondens iuri lato; et potest di-
 gnitas esse fundamentum iuris facti. Hoc modo et
 debiti fundatur in persona dignitate, quod res-
 picitur a iustitia distributiva; neque enim di-
 gnitas ad accipiendum aliquid a Republica est ius

dominii. 2° modo est debitus pendat in dignitate persona, quod respicitur a iustitia commutativa; et tale est ius, quod aliquis habet ratione dignitatis, vel muneris ad aliquem certum honorem: et quod unusquisque habet ad suum honorem, et famam. Igitur dignitas ad aliud prout potius, seu, rectius, prout tantum est dignitas, respicitur a iustitia distributiva; sed a commutativa respicitur dignitas, quae simul sit ius domini.

83

Conclusio. Nec iustitia legalis, nec distributiva est rigorosa, et stricta iustitia. Pars utraque habet pro se communem sententiam, pro qua stant Valenzia, Furrerianus, Card. de Lupo, Layman. et Palani; et contra se habet aliquos Thomistas, quibus vixit Baroz, quest. 58. de iure, art. 5. Diss. dicit non pauca miscet; sed hac occasione hinc, et inde traduntur multa, quae sunt vere. Probatur communiter conclusio ratione ista: quoniam ad strictam iustitiam requiritur respectus ad alterum perfectam aeternitatem; ab hoc respectu deficiunt iustitia legalis, et distributiva: ergo neutra est iustitia stricta, et rigorosa. Maior est communis sensus c. d. Roma, tit. q. 58., a. 2., tum 58., a. 2., et sepius alibi. Minor probatur facile: quia iustitia legalis respicit ius Reipublicae adversus civem suum, ut est pax ipsa

x
de voce

x
rigorosa

Reipublica; et similiter: iustitia distributiva
 respicit ius civis, ut et pars Reipublica,
 adversus ipsam Reipublicam. Sed inter
 civem, et Reipublicam non datur perfec-
 ta altereitas: comparantur enim ut
 " pars, et totus; et insuper, pars, id, quod est,
 " totius est: ut loquitur D. Thomas, cit. q.
 58., a. 1., corpore: ergo nec iustitia legalis,
 nec distributiva respiciunt alterum perfec-
 ta altereitate. Hac probatione supposita,
 alter, et efficacius

84. Probatione conclusio facta:

nam iustitia reciproca, et stricta respicit fruc-
 tu, et reciproce ius activum, ratione cuius id,
 quod alteri tribuitur, suum illius est. Atque
 tale non est ius, quod respicitur a iustitia
 legali; nec tale est ius, quod respicitur a
 iustitia distributiva: ergo neutra est iustitia
 stricta, et reciproca. Hanc constat ex defi-
 nitione iustitie strictae, et reciprocae, quam con-
 ceperunt Parisii, Theodorici, et Turiscomitum;
 confirmata dedimus, n. 2: est enim iusti-
 tia constans, et perpetua voluntas ius suum
 unicuique tribuendi; hoc est: quod per uni-
 uscuiusque est, et ad quod habet ius iusta-
 tis, proprietatis, seu domini.

85. Hinc quoad iusti-
 tia distributivam probata manet, n. 11: quoniam

§ 2., C. 1. - jus, quod habet civis ad bona communia
Reipublice ante distributionem, non est jus domi-
nii formalis, aut virtualis: ac proinde non est
jus stricti, et rigorosi activi, ratione cuius
aliquis accipere debeat, quod sui ipsius sit.
Quod vero attinet ad iustitiam legalem, probatur
minor eadem: nam jus, quod respicitur a ius-
ticia legali, est jus Republice ad bona prop-
rium civium; sed ipsum jus non est stricti, et ri-
gorosi, nempe iustitiae, proprietatis, et dominii:
ergo. Ratio minoris: nam jus ejusmodi non
est dominium formale: nam ea bona sunt pro-
pria singulorum civium, idemque perfecte appro-
priata; necesse, neque est dominium virtuale.
Probatur hoc eadem ratione, quam dedimus,
citato n. II: nam dominium virtuale acquiri-
tur ex dato ex propriis bonis ad obtinendum
aliud; vel ex damno praeecepto in propriis
bonis; vel etiam ex promissione facta ab altero
ex animo se obligandi ex iustitia. Sed Repu-
blica nil ex propriis bonis dedit singulis civi-
bus, ut ab ipsis acciperet bona ipsorum propria;
neque passa est in bonis propriis damnum a
civibus illatum; neque ipsi ex animo se obligandi
ex iustitia sua bona Republice promisse-
runt: et si aliquod istorum praesupponatur,
jam a iustitia legali ad commutativam sit tran-
situs: ergo.

Respondetur argumentis.

86 Arguuntur 1° contra primam conclusionem
partem: Injustitia opposita iustitia legali
convenit univociter cum injustitia opposita ius-
titia stricta: ergo iustitia legalis est stricta
iustitia. Constat consequentia; et antecedens
traditur a Philosopho, lib. 5. ethic., c. 2., ubi
dat rationem ejusmodi univocationis: nempe
„quia in eodem genere est definitio: utriusque
„enim vis in eo consistit, ut ad alterum spectet.
Confirmatur ex Angelico, q. 59., a. 2., ad 3.^m
„Diversitates personarum, quae sunt in civitate,
„habent immediatam relationem ad commu-
„nitatem, et ideo ad eos est iustus secundum per-
„fectam rationem iusti: ergo et iustitia secundum
strictam rationem iustitiae: ergo iustitia legalis
est iustitia stricta. Respondetur: nam Angelicus
tractatus de iustitia in duas dividit partes: et
in 1.^a a q. 58. ad 79. agit de stricta iustitia,
et ibi agit de iustitia legali; in 2.^a vero par-
te a q. 80. agit de iustitia imperfecta, seu de
partibus potentialibus iustitiae, et ibi non agit
de iustitia legali. Ergo iustitia legalis non est
iustitia lata, et pars potentialis iustitiae, sed ius-
titia stricta, et pars subjectiva iustitiae.

87 Respondetur
distinguenso antecedens: injustitia opposita iustitiae

Q. 2., C. 1. - Legali convenit univoce cum injustitia oppo-
sitā iustitia pūcta, in ratione injustitia lata,
concedo; convenit univoce in ratione iusti-
tia pūcta, nego antecedens. Distinctione data
sunt exponenda verba Philo sophi: ibi enim agit
de injustitia lata. Ostenditur: quia docet, u-
trunque iustitiarū univoce convenire, quate-
nus in hoc conveniunt, quod int ad alteru;
sed in hac ratione cū injustitia pūcta con-
venit inobedientia, et impietas, et neutra est,
nisi lata injustitia: ergo quod injustitia oppo-
sitā iustitia legali conveniat cū injustitia pūc-
ta in eo, quod sit ad alteru, non est, quod sit in-
justitia pūcta. Adde: utraque iustitia legalis, et
commutativa conveniunt univoce in eo, quod
sit ad alteru; sed non in altereitis modo: cū
non legalis, sed commutativa respiciat alteru
perfecta altereitate. Atqui ad pūctā iustitiam
requiritur respectus ad alteru perfectā altere-
itate, ut probatur ex Angelico: ergo.

88

Ad confir-

mationem: eo articulo Angelicus supponit, perfec-
tam altereitatem requiri ad iustū simpliciter, et
secundu propriam rationem; quapropter, dum
docet inter personas, et communitatem dari iustū
secundu perfectā rationem iustū, comparat perso-
nas determinatas cum reliquis communitatis: et
sic non est comparatio partis ad totū, sed partis ad

partem. Sic datur iustitia facta inter Rem-
publicam, et Principem, quem assumpsit in sui caus-
torem; inter Rempublicam, et militem, quos assump-
sit in sui defensionem; et generaliter inter Rem-
publicam, et cives, quibuscum aliquid patitur.
Sed haec iustitia est commutativa, non legalis:
haec enim respicit ius totius ad partem, et de-
bitum partis ad totum; et in his iure, et debito consistit.
Exposita sic Angelici doctrina, dispono conse-
quens: ergo inter personas, quae sunt in civitate,
et communitatem datur iustitia facta, si
comparentur tanquam pars ad partem, concedo;
si comparentur tanquam pars ad totum, nego hanc,
et similitas consequentias. — Ad Urgentis: An-
gelicus, q. 61, a. 1, agit de partibus subjectivis
iustitiae; et nihil ibi agit de iustitia legali: ergo
ex eius mente iustitia legalis non est pars sub-
iectiva iustitiae, nec est iustitia facta. Directe,
Angelicus in posteriori tractatus parte agit
de iis iustitiis partibus, de quibus certum est, esse
potentiales; in priore parte, in qua de iustitia
facta, agit de legali, de qua specialis erat
difficultas. At nihil docuit, quo probari possit,
iustitiam legalem esse factam iustitiam: unde con-
cedendum est, quod Urgentia assumit, et ne-
ganda est consequentia.

89

Arguitur 2°. Quod inter
Rempublicam, et civem non datur perfecta alte-

xeitas, non debet, quominus iustitia legalis sit
 stricta iustitia: ergo iustitia legalis est iustitia
 stricta. Antecedens probatur. 1°: quia nulla est
 ratio eorum, quae ostendatur, ad iustitiam
 strictam non sufficere aliquam altereitate, sed
 perfectam requiri. 2°: quia sine perfecta al-
 tereitate ius Reipublicae aduersus civem est
 ius strictum: ergo et iustitia legalis sine res-
 pectu ad perfectam altereitatem est iustitia
 stricta. Probatur antecedens: quia ius Rei-
 publicae fundat in civem debita stricta, quae
 est debita inter particulares personas; et ius
 Reipublicae est perfectius, quam ius unius
 particularis personae contra alteram: et ideo
 iustitia legalis est virtus nobilior, quam ius-
 titia commutativa.

9° Respondes negando ante-
 cedens: Ad 1^{am} probationem, negatur assump-
 tum. Ratio: ut ad strictam iustitiam requiratur
 perfecta altereitas, hoc est: quia quod con-
 fertur in totum, sive in communitatem con-
 fertur in partem, sive in civem; iustitia autem
 stricta est, non qua aliquis tribuit sibi, quod
 sibi debetur, sed qua alteri tribuit, quod illi
 debetur: et quae unusquisque proprio utili-
 tatem conterminat, ut communem aequitatem
 custodiat: ergo imperfecta altereitas, quae est
 inter communitatem ut totum, et inter civem

ut partem, non sufficit ad iustitiam strictam,
sed requiritur perfecta altereitas. Relege
dicta, m. 21. Quod si comparatur civis cum
Repubblica, non tanquam pars ad totum, sed
tanquam pars determinata ad caput, et
ad reliquum corporis, tunc distinguendum est:
aut intervenit ius Domini; aut non. Si primum:
iam est iustitia stricta, i.e. commutativa: si
posterius; erit iustitia lata, non ex defectu
perfectae altereitis, sed ex defectu iuris
stricti. Hic opportune nota: iustitia legalis
respicit bonum commune propter debitum fun-
damentum in ratione partis ad totum; quod ali-
quando potest transire, ut obligetur civis
ad reliquum Republica relatione partis, et
membrum tantum ad caput, et ad reliquum
corporis: et sic actus iustitiae legalis exerce-
retur civis dante vitam pro Republica.

34 Ad Vngari
antecedentis probationem, nego antecedens: neque
enim ius Republica adversus civem est ius
Domini formalis, aut virtualis; quo specifi-
catur iusta iustitia. Ad probationem, concedo,
debitum iustitiae legalis esse strictius, quia debi-
tum iustitiae strictae, quae est inter personas
particulares: praevalet enim bonum commune
bono particulari. Hinc si concurrant obliga-
tiones iustitiae legalis ex una parte, et ex alia

iustitia particularis, et nequeant simul ad
 impleri, preferenda est adimpletio obligationis
 iustitia legalis. Sed quod dicitur strictum sit debi-
 tum inductum a iustitia legali, non est, quod
 ius, in quo fundatur, sit ius strictum: nempe
 iustitiae, proprietatis, seu dominij. Concedo
 Deinde, ius Republicae adversus civem esse
 perfectius, quia ius unius contra aliquam parti-
 cularem personam, indeque iustitiam lega-
 lem esse perfectionem virtutem, quam est
 iustitia commutativa. Hinc non probatur,
 iustitia legalem esse strictam iustitiam, ne ex
 virtutibus, quae sunt ad alterum, aliqua alterum
 sunt nobiliores iustitia commutativa; et sunt
 misericordia, pietas, et religio: quod ex Ar-
 istoteli probat Valenzia, q. 2., punct. 15. Item,
 quod ius respectu a iustitia legali sit per-
 fectius, ipsa iustitia legalis sit excel-
 lentior virtus, quam est iustitia commuta-
 tiva, non est, quod iustitia legalis sit iusti-
 tia stricta.

92. Arguitur 3.º contra 2.^{am} conclusionem
 partem. Pars subjectiva iustitia est iustitia
 stricta, et rigida; sed iustitia distributiva sicut
 commutativa, est pars subjectiva iustitia: ex-
 go. Minor est expressa sententia D. Thomae,
 q. 61., a. 1., illamque desumpsit ex Philosopho,
 "3. ethic., c. 2. Docet Philosophus, duas esse

„partes iustitiae, alteram directam in distribu-
 „tionibus, alteram in commutationibus. Docet
 „Angelicus, quod duae sunt iustitiae species, sci-
 „licet distributiva, et commutativa. Quod autem
 sensus sit de speciebus sive participantibus
 rationem ~~divisam~~, ac proinde de partibus ~~divisa~~
 subjectivis, constat ex praehemmo citata quae-
 „sione; si enim praefatus Angelicus. Conside-
 „randum est, de partibus iustitiae: et primo de par-
 „tibus subjectivis, quae sunt species iustitiae, sci-
 „licet Distributiva, et commutativa.

93

Respondendum,

distinquendo maiorem pars subjectiva iustitiae
 proprie sumpta, est iustitia sive, et iustitia
 concedo; pars subjectiva iustitiae vulgariter dicta,
 vero maiorem; et distincta similiter minore, vero
 consequentiam. Ad probationem accedendum. S.
 Thomas non potuit assignare tanquam speciem,
 et partem iustitiae proprie dictae iustitiae distri-
 butivae. scilicet quia ad sive iustitiam exigit de-
 terminatam simpliciter talem, et istam non dant
 inter Rempublicam, et cives, ut tales, manet
 tum est: ergo non est iustitia sive, quae Repu-
 blica exerceat in distributionibus, erga cives. 2.
 quia ad iustitiam sive exigit sive, ut
 cupis quod alteri tribuimus, ut ipse sit; et
 tale ius non esse in civibus sive Rempublica
 ante talem distributionem, manet probatum: ergo ius

ita distributiva, quae est Reipublica ad cives,
 non est iustitia stricta. Solutio desumpta est
 ex eodem Angelico, in eodem quest., et art.; in
 responsione ad 2^m sibi objecerat, de ratione
 iustitiae esse dare cuique, quod suum est, et hoc
 non convenire iustitiae distributivae; et sic respon-
 det: id, quod est commune Reipublicae est
 quodammodo singulorum civium; et ideo singuli ac-
 cipiunt in distributione id, quod est quodammodo
 suum. Atque iustitia dicitur correlativa ad ius;
 ut etiam docet Angelicus: ergo ex sensu ejus-
 dem, sicut ius, quod respicitur a iustitia dis-
 tributiva, non est stricte, sed quodammodo suum
 alterius, ita ipsa iustitia distributiva non est stricte,
 sed quodammodo iustitia.

12.

Requiritur 2° si ius-
 titia distributiva non sit pars subjectiva iustitiae
 propriae, sed vulgariter dicta, erit pars poten-
 tialis: ergo et decientia, et liberalitas, et aliae
 virtutes ad alterum, quae sunt partes potentia-
 les, poterunt dici partes subjectivae iustitiae. Hoc
 est aperte contra Aristotelem, et L. Thomam:
 ergo. Confirmatur: nam Philosophus, 5. Ethic.
 2., aperit de iure, quod respicitur a iustitia
 distributiva: ius igitur hoc est id, quod propor-
 tione constat; et addit consequenter; in una est
 id, quod praeter proportionem est. Ergo iustitia
 distributiva respicit ius simpliciter. tunc et solutio

quod iure est simpliciter iustum: ac proinde
iustitia distributiva est iusta iustitia.

15. Respondetur, concedo antecedente, negando consequentiam:

nam quia proximius accedit ad iustitiam
iustitiae, et est proprietas iustitiae distribu-
tivae, quam aliae virtutes, quae sunt ad alterum,
ides ita aliae non debent dici partes iustitiae
iustitiae. Explicatur: virtutes ad alterum,
quae non supponunt debita fundata in aliquo
iure alterius, maxime distant a iure ius-
tiae; quod cernitur in liberalitate. Deinde:
quae respiciunt aliquod ius ex parte alterius,
ex quo resultat debita, cum tamen ius
nullo modo sit iustitiae, minus distant a iure
iustitiae; et hoc cernitur in obedientia. At
cum iustitia distributiva respiciat ius alie-
nus, quod quodammodo est iustitiae, ut ex
Angelico dictum est superius; inde est, quod illa
iustitia proximius accedit ad iustitiam iustitiae.
Scitur iustitia vulgariter sumpta accipitur
abstractivè pro virtute ad alterum; et hoc
proprie convenit liberalitati; accipitur mi-
nus abstractivè pro virtute respiciente ius
aliquod ex parte alterius; et hoc proprie
convenit obedientiae; atque accipitur strictè
pro virtute respiciente ex parte alterius ius
quoddam, quod modo aliquo sit sui illius;

et hoc proprie convenit iustitiae distributivae,
 et per id proximè accedit ad rigorem iusti-
 tiae strictae. Quod dictum est de iustitia distri-
 butivae, ad Legalem extendatur: nam sicut
 quod est commune Republicae, est quodam-
 modo singulorum civium; ita quod bonum est pro
 populum; et quodammodo Republicae; sunt
 nemini illi partes Republicae; et pars id, quod
 est, totum est: ut cum Angelus dictum est supra,
 m. 83.

16 Ad confirmationem: Philosophus acci-
 pitur de iure non stricto, et de iniuria
 non stricta; sicut loquendo de iustitia
 legali, supra exposuimus, m. 87. Tum quia
 ius, quod respicitur a iustitia distributiva,
 non est ad alterius perfectam aeternitatem;
 tum precipue quia eiusmodi ius non est
 strictius, nisi quodammodo.

Sectio 8a

Confectarium, et Appendices

97 Confectarium. Nec iustitia Lega-
 lis, nec Distributiva obligat ad restitutionem.
 Et communis theologorum sententia, quam
 tenent Valenzia, Vazquez, et Suarez: pro
 obligatione restituendi inducta a iustitia Legali
 citantur aliqui; quibusum Lessius; et pro eadem
 obligatione subvertitur ex iustitia distributiva citan-
 tur aliqui, quos inter Cajetanus. Probatur

17. Doctrina: nam restituere est, iterato aliquem
 18. satiare in possessionem rei sue: ex D. Roma,
 hic, q. 62., a. 1. Res autem sua dicitur est,
 aut per dominium formale, aut per dominium vir-
 tuale: per dominium quidem formale, si res
 alteri perfecte appropriata est; per dominium
 autem virtuale, si alter ex bonis suis pro-
 priatis dedit ad obtinendam rem, vel in bonis
 perfecte appropriatis passus est damnum, vel si
 res ipsa per promissionem ab alio ex iustitia
 factam obligata sit. Atqui nec iustitia le-
 galis, nec distributiva respiciunt rem suam
 illius, cui contraveniendo alterutris iustitia pre-
 cepto, res data non est: ergo neutra iustitia
 obligat ad satiandum alterum in possessionem
 eius rei; ac proinde neutra iustitia obligat
 ad restitutionem. Consequentia, et sequela bone
 sunt; maior constat: et minor probata est. n.
 17, et iterum, n. 85: et firmabitur ex plura
 argumentorum.

18. Obiicitur 1. contra 1. confectarij
 varem. Si civis deprecet auxilium Republica
 graviter periclitanti, et ex auxilij deprecatione
 grave detrimentum illi patriae, tenetur ad
 restitutionem; sed hac restituendi obligatio ori-
 tur ex laesione iustitiae legalis: ergo. Probatur
 maior: neq. Republica habet dominium (ut vocant)
 atq. in bonis omnium civium; et etiam supra ipsas

personas, atque ipsarum actus: imo et circa
 ritas, ut, siue ipsas cuiusque morali peri-
 culo exponere valeat, si necesse fuerit. 2.º si
 civis furatur de bonis Reipublica, aut illius
 ipsius appropriatis, reus erit furti, et ad restitu-
 tionem tenebitur; sed tunc si violat, iustitiam
 legalem: expo. Probatur minor: nam illud fur-
 tum committitur a civi contra Reipublicam,
 cuius ipse est pars. 3.º si quis magnam pec-
 cuniam summam a multis furatur, sic tamen
 ut a singulis parvam quod accipiat, committet
 grave peccatum furti, et ad restitutionem erit
 graviter obligatus; sed illud peccatum est grave,
 contra iustitiam legalem, et inde oritur gravis
 obligatio restituendi: expo. Probatur minor: quia
 illud furtum, prout est contra singulos cives,
 et contra iustitiam commutativam, non est gra-
 ve, sed leve; ac proinde si est grave, et in-
 ducit gravem restituendi obligationem, quatenus
 est contra Reipublicam, et contra iustitiam
 legalem.

x
 enim

99 Ad id. nego maiorem: neque ille modus
 negativè damnificandi Reipublicam ex nega-
 tione auctoris inducit restitutionis onus. Ratio:
 quia similis modus negativè damnificandi pu-
 blicam personam, cui ex misericordia, chari-
 tate, et similibus virtutibus succurrendum sit, obli-
 gationem restituendi non inducit: quia videlicet

nihil tunc a privata persona ablatum est, aut non
est redditum, quod suum sit illius jure domi-
nii formalis, aut virtualis. Ad idem accedit in
modo negative damnificandi Rempublicam, qui
sit precise contra iustitiam legalem: ergo. ite mo-
do negative damnificandi Rempublicam non
inducit obligationem restituendi. Ad probationem
maioris: Dominium alia Republica est potestas
legislatoria, atque etiam coercitiva, ut cives ipsi
periclitanti suis bonis auxilientur; in quo
non est jus Domini, et proprietatis, sed juris-
dictionis, et ad obediendum praeceptis, et ad extor-
quendam vi coercitiva obedientiam praeceptorum.

Ad 2.^m concessa maiore, nego minorem:
nam tunc violatur iustitia commutativa;
habet enim Republica jus Domini stricti super
ea bona, quae sibi appropriata sunt. Probatio
minoris negata non urget: nam civis dupliciter
comparatur ad Rempublicam: tum ut pars
ad totum; tum ut pars ad partem, sive ut
membrum ad caput. Primus respectus fundat
iustitiam legalem, et huius violatio est injuria
lata; eandem autem respectus potest fundare
iustitiam commutativam, cuius violatio est injuria
strictae: ut notatum est. n. 10. Item, quod atti-
net ad bona, quae perfecte appropriata sunt
Republica, ad istam civis comparatur tanquam
pars ad partem, sive tanquam membrum ad

caput: et intervenit iustitia commutativa, ex
 cuius ratione subicitur restitutionis obligatio.
 In his autem bonis, quae non sunt perfecte Rei-
 publicae appropriata, potest esse violatio iustitiae
 legalis, obligans ad poenam impositam, sed
 non ad restitutionem; ut cum aliquis lionatur
 in silva communis contra iustam Reipublicae
 prohibitionem circa locum, circa tempus, aut
 circa quantitatem: nisi tamen inferat enor-
 mem lesionem; quia tunc violatur iustitia
 commutativa, et erit obligatio restituendi. Videri
 possunt Molina, d. 58., et Casus de Aquis,
 d. 6., s. 3.

Ad 3^m, concedenda est magis cum
 fere omnibus Theologis contra Angelum,
 et Angelum, quorum sententiam non omnino
 esse improbabilem, censent aliqui apud Ca-
 varram de restit. l. 1., c. 1., sub. C. Ratio pro
 sententia communis desumitur ex illo Pro-
 verb., c. 11: fatera idola abominatio est apud Deum.
 ergo qui in vendendis mercibus fatera idola
 utitur, et magnam quantitatem fixatur, quam-
 vis parva a singulis accipiat, peccat mortaliter;
 ea enim peccata sunt mortalia, quae Deus
 abominatur. Dices: aliquando in Scriptura
 dicitur Deum abominari peccata, quae venialia
 sunt ex genere suo. Sic Psalm. 5: viri san-
 guinis, et odium abominabitur Dominus; nomine

et ipsa Republica in se pessime se haberet:
neque enim in ea esset conviventi securitas.
Vides, aliud esse, quod ejusmodi furti inferat gra-
ve damnum; aliudque, quod sit prave mali Republicae,
et morale periculum: gravis damni singulorum civium,
illud non esse pravitatem prohibendum. De primo non
curamus; secundum tenemur: et hoc sufficit ad nos, et
communem sententiam, quam populi major aequi-
tatem.

103 Proximum ad minorem; et admissa 1^a par-
te, nego. 2° nam furti, quae furtum, obligat ad
restitutionem, et quae prave furti, obligat pravitatem
ad restitutionem; furtum autem, quae tale, et
quae prave in genere furti, non est nec op-
positionem ad iustitiam legalem, sed ad com-
mutativam. Ad probationem minoris dicendum
furti illud, prout contra singulos cives seorsim
sumptis, est leve; sed tamen est prave prout
est contra illos cives in unione morali. Hec
autem moralis unde se explicatur. 1° nam
Republica hos cives quodammodo inderemita-
tem a morali periculo patiendi detrimens
prave in suis bonis considerat, et vult quod
habeantur, ac si essent unus. 2° quia ipsi
cives in Republica conviventes se habent
quod eandem inderemitatem, ac si contractus
societatis inessent; quod ex eo constare po-
test, quod nullus sit bonus civis, qui contra

illam vitæcendi per levia pæta artem non
declamet.

Standa hæc sunt. 1° si aliquis, non
ex animo vitæcendi, et conserpandi aliquam
magnam summam, sed casu, per intervalla,
et in diversis negotiis, a diversis paucis ac-
cipiat, facilius excusatur a culpa pravi, et
a pravi restituendi obligatione: ne tunc eo mo-
do pæit etiam ad eam culpam, et obligationem
deveniri, nihilominus difficultus ea modica
undeuntur: ut dixerat C. de Lupo, d. 16.,
m. 56., et Sánchez, et Rebelo. 2° modica 4ta.
pæta, de quo agimus, erit pravis, si ascendat
ad viginti arpentos, sive Paulos: quod intel-
lipitur, quando data opera, et maxime per
solos patres, et membras, aliquis ex aliquo
vitæcit. Datam regulam tradit Ruy, tract.
de Pœnitentiæ sacramento, d. 3., q. 3., c. 1.,
S. 2°: quamvis nulli teneant, ad culpam
pravam in ijs pætis requiri, quod quanti-
tas ablata excedat quinquaginta arpentos.
3° summam. 3° quod modo dicto ablatum est
a multis, idem restituendum est: quod si commodè
non possit, vel quia domini ignorantur, vel
quia restitutionis executio sit valde difficilis, vel
quia imminet periculum infamiae, tunc dandum
est pauperibus, aut in pia opera erogandum: ut
dicit Xyus, hic, l. 2., c. 12., dubit. 7.

to 5. Obijciatur 2° contra 2^m conclusam partem.
 P^{er} violatam iustitiam distributivam est obli-
 gatio compensandi; seu dandi plus illi, qui mi-
 nus accepit: ergo iustitia commutativa obligat
 ad restitutionem. Antecedens traditur a S.
 Thoma; q. 62., a. 2. ad 3^m; et a ratione pro-
 batur: nam finis iustitiae distributivae est, quod
 detur equaliter proportionis inter partes com-
 munitatis; sed finis idem manet; postquam
 per iniquam distributionem iustitia illa vio-
 lata est: ergo post iniquam distributionem in-
 tendit adhuc iustitia distributiva; quod detur
 illa equalitas. Atqui haec non datur, nisi per
 restitutionem: ergo hanc restitutionem iustitia
 distributiva intendit: ergo ad ipsam obligat
 non minus, atque perobligavit ad justam dis-
 tributionem. S^c ex violata iustitia distributiva
 oritur aliquando obligatio restituendi Com-
 munitati; aliquando obligatio restituendi pra-
 termissis: ergo. Ostenditur 1^a pars: qui eligit
 indignum ad Praebendam, aut Beneficium, te-
 netur restituere Ecclesiae totum stipendium, quod
 electis conventus recipere indigere; atque impe-
 rex quantum sufficit ad reparandum damnum,
 si aliquod Ecclesia passa fuerit. Ostenditur 2^a
 pars: si Republica alicui tradat summas pe-
 cunias, ut illi civibus distribuatur secundum in-
 digentiam, aut meriti, universisque, et distri-

tutor aliquem malitiose pratermitteret, temere-
tux ad restitutionem illi faciendam.

Ad 2^m nego an-
tecedens. Ad probationem ex Angelico dicendi:
compensatio facienda est post iniquam distribu-
tionem, si in ipsa simul vidatur sit ius p^{ri}us.
Societ enim in corp. citati articuli, restitutionem
ne iterato aliquem satiare in p^{ri}us, non
in domini rei, quod fieri non potest, nisi tan-
ty preceperit violatio iustitiae distributivae. Ad
probationem a ratione distinguo maiorem: finis
iustitiae distributivae est, quod detur equalitas pro-
portionis inter partes communitatis, de sit to-
tus distributio, procedo; transacta distributione,
neque maiorem: et constat ad reliquum. Expli-
catur: facta distributione potest reduci ad aequa-
litatem inaequalitas duobus modis: 1° auferen-
do ab eo, qui plus accepit, et dando illi, qui
minus accepit; 2° dando debitis responsis. Prior
modus non pertinet ad iustitiam distributivam;
est enim contra iustitiam commutativam: nam
per istam distributionem transfertur dominium
in accipientem; dummodo error non sit circa
substantiam. Posterior modus non pertinet ad
iustitiam distributivam: nam supponimus, quod bona,
quae ex recepto eius iustitiae distribuenda erant,
non sunt illa responsa, sed quae distributa fue-
re. Superest, ut si accedant circumstantiae, in

quibus fieri oporteat nova distributio, tunc ei,
qui in praecedente minus accepit, aliquid
superaddatur; sed hoc non esset, quia contra
iustitiam distributum fuit actum, ac proinde non
esset restitutio: sed quia merita aliorum iam
premiata facerent, quod ille alius non pre-
miatus esset respectu honoris.

107

Ad 5. mo an-
tecedens: cum enim post iniquam distributionem
est obligatio restituendi, nec provenit ex
voluntate facta, sed ex iustitia contra
iustitiam commutatur. Constat hoc ex
ipsis antecedentibus rebus probationibus. In
casu 1. probationis quod elector contra ius-
titiam commutatur: nam constat bonae
religionis ratione, ipsa rationabiliter iusta;
qui autem de bonis alienis disponit, do-
mino rationaliter iusto, peccat contra
iustitiam commutatur, et tenetur domino
restituere. In casu secunda probationis
iniquus distributor peccat contra iustitiam
commutatur: nam ipsa traditione pecunia,
ut modo ille distributor prescripto a Repu-
blica, quod est singulis civibus pro fructu
ad rem; ac proinde tantum debet dis-
tributor cum naturam restituere; quare
Repubblica ipsi donaverat.

108

Respondetur 1. circa iustitiam

eundem. Propter peccatum contra iustitiam
 eundem, atque contemptu formali boni
 communis, et quia tale peccatum fit in
 aliqua speciali materia illius iustitiae. Pro-
 batur: nam in primis ad peccandum contra
 specialem virtutem non requiritur, quod
 formaliter contemnatur, aut odio forma-
 liter habeatur obiectum, et bonitas virtutis.
 Sed satis est, quod interpretative, et virtu-
 aliter contemnatur: in quantum agitur con-
 tra obligationem virtutis. Sic peccatur
 contra charitatem, quod peccatur contra-
 riter, quoniam peccatum fit ex formali Dei
 contemptu. Rursum: ut peccatur contra
 virtutem generalem non requiritur, quod
 peccatum fit in speciali materia talis vir-
 tutis, quia ad aliam virtutem non pertineat;
 sed sufficit, quod peccatur contra eam virtutem
 fit oppositum obiecto formali virtutis genera-
 lis. Sic peccatum in materia rapinae con-
 trahit eam malitiam oppositam charitati. Atque
 quavis materia non fit illius iustitiae lega-
 lis, et quavis peccatum non fit ex formali con-
 temtu huius virtutis, tamen peccatum est virtualiter
 contemptus iustitiae legalis, et oppositum eius
 formali obiecto; ut cum quis alteri occidit,
 obligatus ad non occidendum, tamen ratione iustitiae
 commutativae, tamen ratione iustitiae legalis: ergo.

quod est dandi peccata peccatum contra iustitiam legalem, quod in confessione est exponendum. Probatur: nam absque formali contemptu est peccatum speciale contra misericordiam et pietatem, non peccatum propter graviter periclitanti; et similiter absque peccato contemptu est peccatum speciale contra pietatem non subvenire parentibus gravem, aut extremam necessitatem patientibus: ergo pariter absque formali contemptu est peccatum speciale contra iustitiam legalem non periclitanti consilio, re familiari, aut quavis alio iuramento Republica graviter, aut iustitiam periclitanti; ac proinde tale peccatum est confessioni subiendum. Hinc illud L. Loria, l. part. 2. 33, ca. 2., corpore: ad propriam rationem hanc. In confessione iustitia legalis pertinet attendere. In contemptu precepti, sic exponendum est: ut videlicet an sit de contemptu aut formali, aut virtuali. Nota: in peccatis communibus contra iustitiam legalem est iniquitas generalis, seu transgressio qua non est necessaria exponenda in confessione: quomodo dicitur de malitia, quae est in omni peccato, contra charitatem Dei, et proximi. At cum est speciale peccatum contra iustitiam legalem, vel quia sit ex contemptu formali boni com.

minus, et quia peccata sunt communia bene
communi, tunc peccatum illud confessione
sufficiens est necessario secundum materiam,
quam habet contra legalem iustitiam.

16. Apponitur
3. Iustitia legalis habet materiam sibi pro
priam, in qua potest contra ipsam peccari. Pro
batur: nam ut iustitia legalis habeat eiusmodi
materiam, non est necessarium, quod talis materia
a nulla alia virtute respiciatur, sic iustitia
commutativa habet materiam propriam in con
tractu, unus autem redditur a debitore cre
ditori: et tamen ista materia secundum se non
reflexa potest respici a misericordia, et a pie
tate: ut cum pauperi, aut parenti indigenti
bus aliquis unius auri clarior. Sufficit itaque
ad materiam propriam aliquis virtutis, quod sub
ea ratione, sub qua ab ipsa respicitur, a nulla
alia virtute respiciatur: sicut exhibitio unius au
rei, quia iustitius est, a sola iustitia com
mutativa intenditur. Nam vero admitto, ius
titiam legalem respici in se habendo omnem virtutis
actus, et ipsam materiam ad bonum commune.
Circa omnes, quia eiusmodi materia sub dictione
bilitate ad bonum commune a sola iustitia legali
respicitur; inde et, quod nec virtus habeat mate
riam sibi propriam, in qua potest contra ipsam
peccari.

111 Appendix 2. circa iustitiam Distributivam.

Peccatum oppositum iustitiae distributivae est personarum acceptio; quae sic communiter explicatur: actus, quo indistributione bonorum communium unus alteri praefertur, non propter merita ad rem distribuendam, sed propter indebitam causam. Dicitur acceptio personarum: quia indebitè accipitur persona ipsa, vel in ipsa persona accipitur pro motivo aliqua conditio, quae non est meriti. Ut hoc peccatum committatur, requiritur, quod praecedat debitus faciendi distributionem bonorum: in compensationem meriti, et dignitatis personarum, quae sunt communis partes: nam si ipse debitus non praecedat, nulla est obligatio inducta a iustitia distributiva; ac proinde contra hanc vim ritum nullum committitur peccatum: ut rectè docet Valenzia, q. 7., punct. 8. Peccatum contra iustitiam distributivam dupliciter: tum si accipietur persona indigna, et ^{pra-}termittatur; tum si accipietur persona digna tantum, et praetermittatur dignior. Sic in distributione officiorum, et beneficiorum ex his circumstantiis desumitur dignitas personae: quod habeat habilitatem a iure requisitam; honestatem in sepe morem, scientiam quoque competentem ad ministerium; ac denique in rebus agendis prudentiam atque industriam. Hinc dignior, respectu ad alterum dignum, ille dicitur, qui plus participat de enumeratis qualitatibus.

x
peccatum

112 **Appendix 5.** Personarum acceptio est ex
 nomine suo peccatum. Constat ex scriptura; et
 maxime ex libro Deuteronomio, c. 1. nulla exit dispen-
 satio personarum, neque accipietis cuiusque personam;
 et ex libro Iudic, cap. 22: ne accipias personam,
 ne delinquas. Item ex C. unico Extravag., ut
 ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur;
 ut Innocentius 3. sic dicit: debui ecclesiasticum
 beneficium in persona magis idonea dispensare.
 Et notant aliqui, ex textu non imponi novum pre-
 ceptum, sed declarari jam impositum preceptum, seu
 naturale, seu divinum. Acceptationem personarum
 esse prohibitam jure humano, tum canonico, tum
 civili, proponitur.

113 **Appendix 6.** Peccatum acceptio-
 nis personarum ex genere suo est mortale. Illud
 peccatum dicitur ex genere suo mortale; cum
 malitia in se penitus sua potest esse mortalis;
 quoniam superaddatur malitia alterius generis,
 aut speciei; quamvis ex defectu plene adver-
 teretur, vel ex parvitate materia possit esse ve-
 niale. Atque tale est peccatum acceptio-
 nis personarum ex genere suo est mortale. Pro-
 batum subsumpta propositio: nam quod ex genere
 suo sit mortale, pretermisso digno; indignum accep-
 tare, certissimum habetur; quod autem ex
 genere suo sit etiam mortale, acceptare digno,
 digniore pretermisso, probatur sic. Finis ius

tia distributiva est, ut in Republica non solum
sint digni, et sufficientes, sed et digniores, et
excellentes; et esset prave. Republica damnum
subjacere morali periculo non habendi, nisi dig-
nos, et sufficientes: ergo oportet quod sit prave
obligatio eligendi digniores, si enim non
esset ista prave obligatio, non esset satis provisum,
ut non subesset Republica morali illo peri-
culo non habendi digniores, et excellentes, qui
eligant. Ratio: quia tunc cives contenti essent
sufficientia ad dignitatem, ad officia, et ad
bona, quae essent distribuenda, et quae est huius-
modi conditionis proclivitas) praverent potius
captare distributorum favorem, quam propria
merita capere. Tota: radix obligationis de-
scendit ex bono communi, ad quod bonorum
distributores tenentur ex iustitia legalis;
sed ista obligatio descendit ex illa radice ad
fixandum iis digni supra indigni, et digni-
ores supra dignum: et sic peccata acceptio-
nis personarum, etiam quatenus prave, opponi-
tur immediate iustitiae distributivae.

Appendix 7a

Ad vitandam personarum acceptionem haec est
regula generalis: illa omnia sunt attendenda,
quae hic, et nunc efficiunt, ut ille, qui praefer-
tur, magis promoveat bonum communis,
cujus bona communia distributorum, vel officia

conferuntur. Ratio: quia omnis distributio
 ejusmodi bonorum, et officiorum collata in hunc
 finem, ex rei natura, ordinantur, ut confe-
 retur, et promoveatur bonum commune. In regu-
 la data deducitur, multas esse iustas bene-
 ficioz collationes, quae primo aspectu accep-
 tione personarum videntur iniuste. Exempla
 desumuntur ex cap. Nullus, distinct. 61., et ex
 c. Metropolitano, dist. 63: quibus patet, quod
 non fiat electio Episcoporum, nisi ex personis
 ejusdem Ecclesiae, quando in ea reperiuntur
 idonei. Videatur Valenzia data 14. 15. 16. 17.
 multis illustrans, q. 7, punct. 2., §. 3.

Caput 2^m

De Iustitia subjecto.

Sectio 1^a

Praeludetur difficultatibus resolvendis.

¶ N. 1. Non est difficultas de subjecto quo,
 sive proximo, iustitia: nec enim virtus im-
 mediate respicitur in voluntate; hoc est, in ar-
 ma ut volitiva. Ratio: quia iustitia virtus per-
 ficit voluntatem; et ejus actus est constans, et
 perpetua voluntas sua sui unicuique tribuendi.
 Repanditur non est, in appetitu sensitivo, sive in ani-
 ma quodammodo sensibilibus appetitiva generare ha-
 bitus iustitiae. Ratio: quia cum actus iustitiae
 sit repugnans, et diffusus parti intellectiva, usque
 ratione sit facilis: ex quo generatur habitus.

Σ

perfectionem appetitus sensitiui. At sicut re-
 tus potentia appetitiva solam ab electione vo-
 luntaria recta habet moralem honestatem, ita
 habitus iustitia, qui perfectionem appetitus sensitiui,
 solus est iustus, quatenus habitus subordinatur,
 qui perfectionem voluntas. Igitur difficultates, de
 quibus disserendum est, concernunt subiectum in quo,
 siue rectoris iustitia, et quodammodo: quodam sit
 agentia rationalia, in quibus est iustitia virtus,
 et qua eius virtutis primarius actus exercentur.
 Primarius actus iustitie ille vero, qui efficaciter
 subiecto applicatur honestas obiectiva iustitia, qui
 videlicet aliquis alteri subuit, quod suum ius est.
 ¶ 2. Hinc tota difficultas deinceps versanda
 respicit iustitiam fructuam, seu commutativam;
 nec tamen pretereunda exiunt qua sunt dona
 accedunt de subiecto iustitie, id est legalis, id est distri-
 butiva. Hic oportet exponam, quoniam sit
 ratio, cuius iustitia fructus commutative nomen
 appropriatum est. Ratio est ista: quoniam maxime
 ducet iustitia fructa in commutationibus, et con-
 tractibus; in quibus manifeste apparet, quid in
 uniuscuiusque est. Hinc fere omnes iustitia
 fructus actiones ipse notissimis contrahendi, seu
 commutandi regulis diripiuntur. Do, ut des; facio,
 ut facias; do, ut facias; facio, ut des. Hinc illi
 Philosophi, et Aristoteles docent, materiam proximam
 iustitie fructus esse commutationes, seu compensa-

tores rerum; quas commutationes, seu conper-
tiones dicunt in duas classes: earum scilicet.
quae sunt voluntariae; et aliae, quae involuntariae
sunt.

§ 3. Commutationes voluntariae dicuntur, quan-
do ex parte ejus, qui accipit, et ex parte ejus,
a quo accipitur, est voluntarietas: ut in emptione,
et venditione. Commutationes involuntariae
appellantur, quando ex una parte, nempe
accipientis, est voluntarietas, et ex altera
parte, nempe ejus, a quo aliquid accipi-
tur, est involuntarietas: ut in furto, et ra-
pina. Commutationes voluntariae sunt
materiam proximam iustitiae; quatenus per illas
probat, cum iuste sunt, et ad obligationes
ex ipsis resultantibus. unde. Commutationes
involuntariae sunt etiam materiam proximam
iustitiae: non quia ad ipsas iustitia moveat,
aut easdem dirigat; sed quia ab illis removeat,
ipsaeque semel factas emendat. In dictis
cum nulla, aut fere nulla sit stricta iusti-
tia actio, quae non versetur: circa commu-
tationes voluntarias dirigendas, aut circa
commutationes involuntarias emendandas, me-
rito iustitia stricta appropriatur, est nomen
commutativum.

§ 4. Ad propositum redeamus. Agentia
rationalia sunt Deus, Angeli, et homines; et ex

varia ipsorum inter se comparatione multum
 resultat difficultas. Homini ad hominem potest
 esse iustitia iustitiae, nisi aliqua personarum
 conditio interveniat, incommensurabilem est. Homini ad
 Angelum potest esse iustitia iustitiae, probatur:
 nam detractio, qua leditur hominis mortui
 bona fama, et existimatio, esset iusta in-
 iustitia; homo autem mortuus non habet
 indifformem maiorem communicationem, qua
 Angelus: quapropter pariter esset contra ius-
 ta iustitiam detractio, qua apud homines
 leditur bona existimatio de Angelo. Ita
 vero potest esse iustitia iustitiae Angeli ad
 Angelum, patet: tum quia Angelus habet
 ius ad suam famam, et ut secreta sua non
 revelentur contra suam voluntatem, tum
 etiam, quia a Deo potest accipere dominium su-
 pra rem corpoream: in his Angelus Angelum
 sibi obligaret ex iusta iustitia: ergo potest esse
 iusta iustitia Angeli ad Angelum. Et quod
 quod Angeli non possint peccare contra ius-
 titiam, hoc non ex ipsorum natura, sed ex beati-
 fico statu provenit: et supponit ius servandum
 ex iusta iustitia, quod necessario servatur
 propter ipsorum ratione patris beatici impecca-
 bilitatem. Denique, quod potest esse iusta
 iustitia Angeli ad hominem, ostenditur: nam
 in homine est ius, ne ab Angelo infametur,

et ne contra sui voluntatem fiat sui cor.
 Sic ab Angelo publicentur. Nec dicas, non
 esse iustas nisi inter personas que mutuo
 communicant; contra enim est: ne nullam
 communicationem, aut commercium habemus
 cum homine, in modum; et tamen eius fa-
 mae, et boni nomen ex iustitia debemus ser-
 vare. Iste communicationis defectus non obest,
 ut sit iustitia facta Angeli ad hominem, et
 vicissim homines ad Angelum.

III 5. His revisionis mo-
 menti reclusis, supersunt resolvenda quæstiones
 istæ difficultates: 1. an sit iustitia facta Dei
 ad hominem? 2. an etiam hominis ad Deum?
 3. an deus iustitia inter Patrem, et
 filium? 4. an etiam inter Dominum, et servum?
 His explicatis, statim erit, quodquid attinet
 ad subiectum iustitiæ.

III 6. Quæres 1. quæstionem: an pro
 diversitate personarum, quibus ius servandæ
 est, differant specificæ actus iustitiæ? Iustitiam
 fieri esse unius speciei specialissimæ; hoc est, infimæ,
 docetur communiter: sicut eadem potentia respicit
 sub eadem ratione formali actus specificæ di-
 versos. Repandæ non est, iustitiæ habere actus
 specificæ diversos propter iura specificæ diversa.
 Ratio: quia de formali ius respicit bonum subiecti;
 cum autem termini iuris habeant peci-

Q. 2. C. 2. 2.
quam diversam formalem bonitatem; inde
est, quod jura habeant specificam formalem
diversam rationem. Quod autem terminis ju-
ris habeant formalem specificam diversam
bonitatem, suadet: nam pecunia exempli
gratia, et taliter diversam materialiter ter-
minis bonitatem (commoditatis, et utilitatis) sub-
jecto affert: cum pecunia acquiratur
iuris; et taliter acquiratur pecunia. At pe-
cunia, et ita diversam formaliter bonitatem
subjecto affert: quantumcumque enim mul-
tiplicetur pecunia est longissime infra boni-
tatem, et utilitatem, et appetibilitatem vite.
Hinc sicut specie differunt actus iniustitia,
quo velim furari, et quo velim occidere;
ita specie differunt actus iustitia, quo velim
ocidere, et quo velim furari. Ex data
doctrina,

7. Respondetur questioni: cum diversas
personarum, quibus ius servandum est, refertur
diversitatem specificam in iura, tunc pro
diversitate specifica personarum differunt spe-
cifici actus iustitia; scilicet, si diversas speci-
fica nos transferat iura. Ratio: quia spe-
cificatione iustitia est ius, atque adeo, si diversae
diversae specifica in iuribus, actus iustitia
erunt diversa specie; si autem in iuribus
deum identitas specifica, eundem specie erunt

actus iustitia. Inferitur ex responsione 1°: actus
iustitia hominis ad Deum differt specificè ab actu
iustitia hominis ad hominem. Ratio: quia magis
differt ius Dei à iure hominis, quàm ius ho-
minis ad vitam à iure hominis ad pecuniā;
sed ista iura differunt specificè: ergo ius Dei
differt specificè à iure hominis. Hoc autem di-
versitas patet in diversa boni referibilitate ad
bonum (extremum) Dei, et ad bonum hominis:
nam omnia referuntur essentialiter ad bonum
Dei; et implicat, quod Deo invito, possit licite
à nobis Deo negari aliquid eorum, quod sua
sunt; quia autem hominis sunt, accidentaliter
in ipsis boni referuntur, et ex Dei dispen-
satione possunt à nobis licite negari, ipso ho-
mine invito. Inferitur 2° ex eadem respon-
sione: actus iustitia hominis ad hominem non
differt specificè ab actu iustitia hominis ad An-
gelum. Ratio: quia nulla est ratio, ut specificè
hominis, et Angeli diversitas referatur diversi-
tatem specificam in iura, quae ipsi exvanda sunt.
Quod si tamen sanctitatis, et beatitudinis differ-
entias, quod sumus redditur ius Angelorum, idcirco
ad illud referendum in hominibus sanctis, et be-
atis. Præterea: ad summi evincitur, quod
injuria, quae Angelus dehonoreretur, haberet
specialem malitiam irreligiositatis. Hoc autem
neque est commune cuilibet injuria contra

hi.

Angelum; neque afferre diverſitatem ſpecificam
quæ fit talis in genere iuſtitie intrinſecæ ad
aliud genus. Videatur C. de Lupo, d. 1. eccl. 2.
a. num. 31.

Sectio 2^a

De iuſtitia Dei ad hominem.

8. Deum exa hominem exercere ali-
quam iuſtitiam, omnibus in conſeſſo eſt; pre-
miat enim ex iuſtitia merita iuſti; ut apex
tyſimæ docemur ex ſcriptura, Patribus, et Con-
ciliis. Et quidem, cum Deus in collatione premij
aliquam exerceat iuſtitiam; evidens eſt, quod
exerceat iuſtitiam ſimplicem laudis: quatenus
iuſtitia acceptum generaliter pro quolibet virtute.
Rurſus: cum iſta virtus, quam Deus exercet in
collatione premij ſit altera, ſive illa ſit libera-
ritas, aut miſericordia, ſive ſit gratitudo, aut fi-
delitas, ſive ſimul iſte omnes; manifeſtum eſt, quod
exerceat iuſtitiam ſimplicem omnium late: quatenus
iuſtitia acceptum determinate pro virtute ad al-
terum.

x
ad

9. In Deo non poſſe eſſe iuſtitiam ſimplicem
independenter ab omni liberalitate, inconcuſa eſt
iſto enim naturali lumine evidens eſt id, quod
ex ſcriptura, Patribus, et Conciliis habemus:
nempe, quod Deus nemini debet, ſed debitor
ſe iſſe conſtituit. Explicatur in iuſtitia, que
Deus exercet in premiando merita iuſti. In ſu-

mī: opera iustitiae sunt Deo debita, ac proinde
 p̄sunt non acceptari ad premium; sicuti opera iusto-
 rum extra statum iustitiae non acceptantur de facto
 a Deo ad augmentum gratiae, et gloriae. Requi-
 ritur itaque divina acceptatio operum ad premium;
 et hac acceptatio est actus morā liberalitatis, et
 pura beneficentia divina. Porro: iuxta ipsam
 acceptationem requiritur divina promissio
 de conferendo premium, ut Deus obligetur
 ad premium; Deus enim non obligatur
 alicui nisi promissione, conventionē, seu pacto:
 quoniam autem promissio est actus absque
 ulla obligatione, sed pure liberaliter a Deo
 concessus. Denique: supposita acceptatione, et
 promissione ad premium, et promissione premium,
 sine ulla obligatione a Deo liberalitatis; necne
 erit premium totum, cui Deus promittit pre-
 mium, nisi precedat collatio auxilij efficacis,
 et Deus ejusmodi auxilij conferat ex pura
 misericordia.

xxi. 10. Difficultas est: an id Deo sit
 aut possit esse iuxta iustitiam, qua homines
 obligatur. Sententia affirmativa habet aucto-
 ritates quos inter Avicenna dicitur lib.
 10. de natura, cap. 3. et regulatores. e-
 tiam Scotus sententia negationis non par-
 tes magis habet, in quibus est antiquior
 Varro, contra Scot. lib. 1. et 2. lib. 2. cap. 1.

... et ipse alibi. ... per extrema oppo-
 ita ententia mediat duplex alia. ... docet
 in Deo esse perfectam iustitiam, qua Deus
 hominibus obligatur, ad qua Deo boni homines
 debeantur. Hanc sententiam exposcitavit
 Hentia, tom. de voluntate Dei, disp. 16,
 et 18., ut perfectam iustitiam in Deo ab omni
 ulla imperfectione defenderet. La Dotet,
 Deum hominibus obligari ex perfecta iustitia
 ita tamen ut per Domini excellentiam, potest
 per ipsam potentiam ab qua in terra
 hominibus facere, quod non potest facere in
 inferna hominibus per potentiam, dominam.
 Hentia sententia autem est Ripalda, tom.
 2., disp. 11., a sect. 3.

III. Conclusio. Deus potest
 hominibus obligari ex iustitia perfecta, de fac-
 toque obligatur: ac proinde Dei ad ho-
 minem est perfecta iustitia. Præcipua pro-
 batio desumitur ex scriptura. In primis
 Matth. c. 20., proponitur parabola ope-
 rariorum, qua expressè literaliter de me-
 rito, quo Deus iustis opera remunerat
 tur. In ea promittitur conventio, cum
 contractus Domini cum operariis; promittit
 Dominus operariis dare, quod iustis fue-
 rit; recipit procurator, ut illis reddat mer-
 cedem; ac tandem eundem ex illis Dominus dicit:

11 quod tuum est, et vade. In pacto et pro-
 missione, qua Deus se obligat hominibus ad dan-
 dam gloriam, si illam promerentur dignis
 operibus; eo quo pacto, et operum positione gloria
 est merces ipsis debita; et eo modo debita, ut
 sua ipsorum sit. Ergo promissione, et pacto pre-
 vix, et cunctis operibus, iusti habent ius iustitiae
 ad gloriam a Deo ordinandam; quod est, deus
 esse obligatum ex iustitia facta ad remun-
 nerandum merita iustorum. Deinde apostolus,
 12 ad Rom. c. 2., ait: ei, qui operatur, merces
 non imputatur eundem gratiam, sed secundum
 debitum; et ad Hebr. c. 6. non enim iniustus
 est Dominus, ut obligetur operis vestri; et
 2. ad Timoth. c. 2: reposita est mihi corona
 iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa
 die iustus iudex. Ergo gloria est merces debita
 iustis operantibus; est corona iustitiae, quam red-
 dit Deus ut iustus, et quam negare non potest,
 quia iniustus esse non potest; quod est Deum
 esse obligatum ex facta iustitia ad conferendum
 iustis premia meritorum.

12. Scripturarum pro nostra
 doctrina ensi aperuunt Patres, et Concilia. Cry-
 13 stostom., in Epist. ad Rom., c. 2., homil. 8. homo
 14 debitorem sibi Deum habet. .... illi quidem datur
 15 merces, huic vero iustitia. Augustinus in Galat.
 16 83: quid tibi Deus reddet, nisi quod tibi debet. Unde

ibi debet. Debitorem ipse fecit se. Prosper, sen-
tentia 28: beatitudo sanctorum et de mu-
nere gratia est, et de retributione iustis. Bon-
nardus lib. de liber. arbitrio; cap. 12: promissum
ex misericordia; sed ex iustitia persolvendum.
est ergo, quam Paulus expectat, corona iustitiae.
Augustin. car. 18, asserit, debere mercedem
bonis operibus. Idemque, sess. 6, cap. 16, asse-
rit, vitam aeternam esse mercedem iustorum ope-
ribus reddendam. Haec omnia, in ipso verum
numo, et naturali accepta, probant, Deum
ex iustitia facta obligatum esse ad subuendam
iustis gloriam et mercedem debitam, ut retribu-
tionem iustis, ut debitis persolvendum: ergo.

XXX

13.

Respon-

x
Sunt aliqui, omnia adducta testimonia esse
virtute. De iustitia generaliter accepta pro quacumque.
Contra: ne se comprehenditur misericordia et
liberalitas sub latitudine iustitiae; sed scriptura,
Patres et Concilia loquuntur de iustitia contra-
posita ad misericordiam et liberalitatem: ergo. Confit-
minor, et est clarissimum illud Apostoli: ei, qui re-
tributor, non imputator merces eundem gratiam,
sed secundum debitum. Hoc est: operanti non da-
tur merces gratuito ex pura misericordia, et
liberalitate, sed datur ex debito, et ex iustitia.

XXX

14.

Respondent

alii, eadem testimonia esse de gratuitudine gratiae com-

perferantur primum sequia Iustorum. Contraque
 ad gratitudinem non pertinet retributio promissi-
 ne, et pacto firmata; sed sacra auctoritas est
 de retributione, quia Dei promissione, et pacto
 cum hominibus inito firmata est: exo. in-
 super: Illa ratio non est in Deo, quem Pa-
 tres, Concilia, et Synodorum nunquam Deo attu-
 buerunt; sed nunquam Deo gratitudinem attu-
 buerunt: exo. Denique: Deo respondet grati-
 tudo; id enim est deus dixit in lingua de be-
 nefactorum; respondet autem quod homo bene-
 factor sit Deo. Ratio huius: in beneficiis, et b-
 enedictionibus corresponduntur: nisi terminetur ad ex-
 tra; et implicat quod necesse est terminari ad quod
 homo; benedicens Deo, Deo hoc praestat:
 ergo. ~~Quia~~ ^x compensationis beneficii accepti non
 est beneficii: nisi sic etiam terminetur extra-
 mura; sed tunc meretur hominis ratio Deo
 et compensationis beneficii accepti a Deo: et p-
 ossit implicare iuxta illud Is. 64. ad Rom. 11.
 inquit pater dedit illi (Deo) et retribuere ei.
 Rom. implicat, quod homo Deo praestet bene-
 ficium. Dicitur hoc: quod ratio est de li-
 bertate exprobrat voluntas Deo in se in
 gratitudine, quoniam nulli sacra auctoritas Deo
 tribuit.

x
 Proetur?

15. Rependant plerique, testimonia adducta
 est et ista minus late accepta per fidem

quod est virtus et alterum, et connotat bonum
rationem. Simpliciter. Ceterum quod dicitur
illud addebat non est per illud, sed per
nondum est terra, quod dicitur per hoc, non
illud est: ut connotat de illo. Quamvis dictum in
27. habet occurrere: ille quod dicitur per hoc. Non
non minus, clare et aperte. Ceterum dicitur
Sed in istam, quam adhibuit addebat. Per
scribitur in ista. Ceterum dicitur in ista. Per
qua remuneratur meritis. Ceterum dicitur per
hoc. Notatur, scriptura testimonio de iustitia dei
accipienda esse in eadem in proprio: hoc est, non
in iustitia. Sed in fidelitate. Atque cum scrip-
tura Sed induit virtutem aliquam, qua meritis
acceptum est in ipso. Sed dicitur notatur, et con-
notat textus in ista, et in proprio accipienda est
inducere, ut cum. Ceterum dicitur per hoc. Ceterum
28. presentia in istis: connotat meritis, et in istis;
et in istis. Ceterum dicitur per hoc. Ceterum
29. istis: faciente deo non nominis. Ceterum.

X
Iustitia
Fidelitas

16
scriptura. Patres, et Concilia tenent meritis
de condigno iustitia; per non accedunt me-
ritis de condigno; sed non negant meritis de
condigno iustitia. Quod hac condignitas est per
istam: quod concedere. Ceterum de condigno
istis non sunt per condignitas. Ceterum
condignitas iustitia. Ceterum dicitur per hoc.

itia Dei, quæ Deus versus hominem exercet,
debent intelligi de perfecta iustitia, si hæc in suo
conceptu formali nullæ dicat imperfectionem; ut
a nemine dubitatur.

~~18.~~ 19. Probatur assumptum nostrum.
Iustitia perfecta est constans, et perpetua voluntas
sui sui unicuique subuendi; in hoc conceptu nul-
la imperfectio involuitur: ergo iustitia perfecta in
suo conceptu formali nullam imperfectionem in-
voluit. Quod in conceptu assignato nulla sit
imperfectio ex parte constantis, et perpetue vo-
luntatis subuendi alteri aliquid, est certum cer-
tius: beatius enim est, dare, quæ accipere; et
Deus perpetua, et constans voluntate vult, dare
predeterminatis æternæ gloriæ. Hinc, ut probe-
tur minor defensus facti, duo stabilienda sunt;
1°, imperfectionem non posse deduci ex eo, quod
in subuente sit obligatio. 2°, neque ex eo posse
imperfectioem deduci, quod in accepturo sit ius
fructus.

~~20.~~ 20. Probatur hinc obligatio, et debitas in sub-
uente tunc dicit imperfectionem, quando or-
itur ex lege ~~superioris~~ superioris precipientis; et
hoc repugnat essentialiter Deo. Et quando obli-
gatio, et debitas oritur in subuente ex inextin-
guibili rectitudine propriæ voluntatis, tunc ab omni im-
perfectione eximetur obligatio; quod negare non
potest in obligatione, quæ Deus ex fidelitate subit

Q. 2. C. 2-

X
gracis

standi promissis. Ignora nulla est imperio-
to in voluntate tribuendi alteri, quod suus est,
quatenus ~~proxima~~ decit obligationem in tribu-
enda. Ratio a priori: nō regula essentialis, et
primaria bonis honestatis est. Deus; et omni-
bonitas ipse per conformitatem ad rectitudinem
voluntatis divinae; ipseque amor, quo Deus
seipsum amat, si quis amore accipit speciale
divinae functionis attributum. Est proxima obli-
gatio ad omne id, quod Deus obligatus est
facere. Obligatio propter Dei promissionem, vel pa-
ctum, non aliunde Deus obligatur ad tribuen-
dum, nisi ex ipso, ex intrinseca rectitudine sua
voluntatis, ex sui ipsius necessitate amoris: neque
enim Deus potest negare seipsum, aut agere
contra rectitudinem suam voluntatis, aut contra
sui ipsius necessarium amorem. Obligatur a Deo
obligatio, quia aliunde, quia ex affectione pro-
prie proveniat; et sic accipitur, quod a Pa-
tris frequentem usurpatur: Deus nulli debet,
sed sibi debet. Obligatur quoque a Deo obligatio
talis, quia a Deo expectat imperium a gra-
titudine ipsius voluntate, quod debet facere, aut pa-
tatur non, ut sibi deinde Deus; et ipse est
sententia illius sententia, in qua Patres con-
sulant: Deus debitor ipse sibi.

X et

X

quod propro-
bitur fuit:

21.

rationis esset imperfecti, quod ex parte ~~Dei~~
X accep-

tunc aliquando deus esse ius facti, quatenus
 inde defueretur, aut minueretur Dei domi-
 nio: cum tamen non sit minus necessarium deus
 omnidominus, quam omniscientia, et omni-
 potentia. Atque non sequitur divine dominii de-
 fectio, aut diminutio: ergo non est impotens
 deus ex parte Dei, quod ex parte creature
 sit ius facti. Non dubitatur de maiestate
 et auctoritate: cum iure facti ex par-
 te hominis erga Deum fiat Dei dominii inte-
 ro, atque perfectum: ergo ex eo, quod ex par-
 te acceptum aliquando a deo sit ius facti, non
 defuerit, aut minueretur Dei dominium. Pro-
 batur antecedens: Dei dominium est potestatis
 utendi re prout libuerit, adque iniuriam
 alienis: potestas quidem antecedens; non ta-
 men consequens. Sed cum iure facti ex
 parte hominis fiat interpositum, atque perfectum
 potestas Dei antecedens illa; quamvis non sit
 potestas consequens: ergo cum iure facti ex
 parte hominis fiat Dei dominium interpositum,
 atque perfectum. Constat minus, ne quod de-
 us non potest uti re, ad quam in homine est ius
 facti, prout libuerit adque iniuriam hominis,
 et proveniat ex libera permissione Dei: nec ideo
 ponit potestatem antecedentem, et induit conse-
 quentem necessitatem.

interdum perbreviter non est quod non placet
 et domini requiritur aliquid, prout potestatem
 antecedentem utendi re prout libuerit ab
 iniuria alterius, et confirmatur per textum. 1° in
 domini. Nec requiritur, ut quod sit re
 testas utendi re prout libuerit, et quod uterque
 sit pro alterius iniuria: sed et domini ut
 sit antecedens potestas utendi re prout libuerit:
 deinde desuper in re non est domini, sed re
 potestas, quam ex se per se non potestatem non
 potest dominus: ergo et domini potestas ante
 domini potestatem, et tunc re, prout libuerit, et re
 alterius iniuria. 2° non minus est infidelitas at-
 que independens divina libertas, quod est divini
 domini: cum sit ad divinum dominum potestas
 potestatem ut prout libuerit idque est infidelitas
 et divini libertatis potestas, potestas cum re
 re idque infidelitate. Atque ad perfectionem
 infidelitatis et independens libertatis divini, sufficit
 potestas antecedens utendi re prout libuerit
 idque: ergo ad perfectionem divini domini, atque
 independens, sufficit potestas antecedens utendi re
 utque infidelitas.

~~22~~ 23. *Trices.* Ad dominum dei potestatem
 nullam esse potestatem libertatis, in qua dominus
 potest ut re prout libuerit ab iniuria alterius
 et ad ita infidelitatem et potestatem si est potestas in
 dicto dominum ex se. *Trices.* *Trices.*

do similiter ad Dei dominium spectare, quod non
sit possibile disputari, in qua non possit negari
rem siue in se habere. Directe, tamen, matre
concedo, quod in dicto domino sit impossibilitas
patris, in qua Deus non possit intercedere
utrumque sicut voluerit abque intermissione, necesse
est ergo quod ad hoc valeat esse in Deo in
se habere potestas a necessitate consequens in
pedita; et similia similiter minore, nego conse-
quentiam.

24. *Supra.* replicat, quod Deus non valeat
ad dominium actualem ut utrumque se quod a liue
rit abque alterius intermissione; sed dominium actu-
ale non potest ex parte suo ex parte re-
misse: potestas enim illa antecedens ad utrumque
re, prout voluerit, abque alterius intermissione. Et
est dominium actualem, sed radicale tantum: ergo.
Concedo matre, nego minorem et adiungo
probationem: nam sicut ad dominium actualem suffi-
cit potestas antecedens ad esse rei, prout libuerit
et sicut ad actualem libertatem plenam, atque
perfectam sufficit potestas antecedens ad negandum
reem sine intermissione: ita ad dominium actualem
sufficit potestas antecedens ad dominandum vere,
prout libuerit, abque alterius intermissione. Attamen
cum hac potestate antecedente comprehendatur actus
qui se habet homini obiectum in iustitia, et pro
inde ergo eadem comprehenditur in se, in se potest.

hominis erga Deum: neq. ex terminis cu. potest
ad unguentum, seu ad conupiscendum, appropinquare, ut
concupiscit, est ipse, ut non impeditur sine
...: vero.

25. *Supplicatio.* Propter iura, quae sunt ex parte
hominis, si Deus non potest sine iniuria homi-
nis denegare rem; vice versa: non potest illo ju-
re, ut Deus possit: ergo aliquid minuetur de di-
vino dominio. Probatur consequentia: quia dominus
est potestas utendi re sine alterius iniuria; et
aliquid diminuetur de ipso potestate ex
parte Dei, quia iure sunt ex parte hominis:
ergo. Unde per antecedentem partem: potest iure
sunt ex parte hominis, si Deus non potest sine
iniuria hominis denegare rem, contra, ergo de-
negat rem cum iure potestatis, et cum obli-
gatione utendi a Deo potest concedo; si Deus
non potest sine iniuria hominis denegare rem,
diminuendo denominationem a iure dato, et ab
obligatione accepta; ergo hanc partem: et di-
neta similiter ergo nec consequentia. Ad hanc
probationem respondetur maximam: Dominus est po-
testas antecedens utendi re sine alterius inju-
ria, concedo; est potestas utendi re sine alterius
iniuria in casu consensu iuris potestatis,
et obligationis libere potest accepta, ergo ma-
ximam. Ergo ad idem minimum: si potest
re de Deo nihil sequitur. Propter autem Deum.

quodam modo ab ipse alterius injuria et per se non
 puto iure potestati et dispositioni liberam esse
 susceptam, dymenica est: potestas non dymenica,
 sicut nec auctoritas, ita nec dymenica potestas.

III

26.

Instit. Im.

Sicut ex parte Dei dominium in solidum rei, et quod
 ex parte creaturae sit ius fructus ad totam rem;
 sed Deus est dominus in solidum
 cuiusvis rei create: ergo implicat quod in
 homine sit ius fructus ad rem aliquam creatam,
 quod ius sit hominis ex parte Dei. Probatur maior:
 in eo genere suo representat dominium in solidum
 in uno cum iure fructus, etiam minimum, ex parte
 alterius ad eandem rem: ergo. — Rex maris;
 et antecedens patet. Admitte, quod in cre-
 aturis res nec penes unum dominium in solidum
 eiusdem rei; immo et quod penes unum
 dominium in solidum rei, et penes alterum sit ius
 fructus aliquod circa talem rem. Sit ita impli-
 catio: non est ex genere dominii in solidum, et
 iuris fructus circa rem eandem penes unum; sed
 ex alio titulo specifico.

III

27.

Explicatur. Dominium dicitur

integram, atque in solidum et potestas ad omnes
 usus rei sine injuria alterius; sed in creaturis,
 propter iure fructus ex parte unius, implicat
 ex parte alterius potestas ad omnes usus rei
 absque injuria illius, qui habet ius: ergo implicat,

quod usus sui contra jus alterius non sit illius iniuria: ergo. Dices: jus in uno potest esse actualiter dependens a voluntate alterius; et ipse in eodem illius dependentia instanti habet antecedentem pretestatam impeditionem futuram: ac proinde habet pretestatam ad nones usus sui ab ipse iniuria alterius. Dices: ab alterius ure. Contra: nam iste transmittit; et dicit, ille pretestatam non esse dominium in se. Rata: quia usus competitivus contra jus alterius est aliqui rei usus; sed implicat, non ite: us proinde ab ipse iniuria alterius: ergo. Recurrit: in instanti actualis dependentia non est prohibita usus competitivus contra jus alterius: nam qui dat jus, vult efficaciter non impedire alterius rei; ac proinde non potest simul esse efficaciter aliter contrarius. Contra: nam qui rem alteri promittit; potest simul velle rem tradere; insuper: in eodem instanti in quo de presenti celebratur matrimonium, potest alter ex contradictione velle contra alterum infideliter agere. Atque in utroque casu, qui dat jus, vult efficaciter esse contrarius iuri dato: ergo. Dices: saltem si volentes tantis jus sit inflexibile (ut non improbabiler dicitur de Angelo) tunc ille non potest velle usum contra jus datum. Contra: quia aut volens inflexibile est dandi jus, et tunc non potest dandi jus proci. Si hoc:

inflexibilitas non impedit voluntatem negandi
~~perpetuam~~ nec enim non decernit aliquid contra id,
 quod voluntas dandi ius decernerat. Si illud per
 accidens est, quod voluntas illa utrumque
 decerneret; atque adeo perfecte, et, attento do-
 minio, posset velle contrarium juri dato. Et qui-
 dem sine injuria alterius propter dominium
 proprium, et non sine injuria alterius, quia
 ius ius fructu violaretur. Sed hoc licet
 que simul est implicatio: expo. Vnde: non
 est per accidens in Christo Domino propter
 ipsius impeccabilitatem, quod voluntas dandi
 ius sit exclusiva voluntatis negandi terminum.
 Contra: ne quod excludenda sit voluntas
 negandi terminum, non oritur ex ipso domi-
 nio voluntatis humane Christi Domini supra
 rem; transacta enim libertate, qua dedit
 ius, adhuc propter impeccabilitatem exclu-
 denda est voluntas negandi terminum: expo,
 attento domino, posset sine injuria velle negare
 terminum. Atqui hoc ipse non posset: ne hoc esset
 contra ius alterius: expo. *Dei latere, diff. 3a!*

104

28.

I. ad rem nostram.

Perfectus Dei dominus in seipso componitur
 ex jure facto hominis erga Deum: nec enim
 dominus Dei essentialiter circumstant. 1.
 quod est ad omnes usus rei sine injuria al-
 terius; neque enim est possibilis usus rei

compositurus contra jus a Deo datum, et contra obligationem ab ipso libere susceptam.

2^m: quod iste usus est impossibilis, non per accidens, sed per se essentialiter; cum implicet, Deum velle dare, jus, et velle dare terminum. 3^m: quod ista implicatio venit ex ipso Dei dominio; hujus enim est actus, non solum collatio doni, sed etiam collatio juris ad donum. Vide modo: dominium Dei collatum juris est essentialiter datum utilitatis; sed non esset datum utilitatis, si non excludatur notio dandi terminum juris collati: ergo dominium Dei collatum juris excludit essentialiter ejusmodi notionem: ergo ex ipso Dei dominio venit, quod non sit possibilis usus rei compositurus contra jus a Deo datum.

Sectio 3^a

Respondetur argumentis.

~~29.~~ 29. Arguitur 1°: nam ex Scriptura, Deus solus est Dominus, et Dominus universorum; ex quo principio, quod naturali lumine demonstratur, inferunt Patres, in Deo esse obligationem iustitiae erga hominem: ergo Deus nec obligatur, neque obligari potest homini ex iusta iustitia. Probatum est utrumque selectis aliquibus Patrum testimoniis. Augustinus Deum sic alloquitur, lib. 1. confes., c. 2. quis scit quidque non tui. Reddis debita,

„nulli debens; donas debita, nihil petens.

„Et lib. 1. de lib. arbitrii, c. 16: Deus nulli
„debet aliquid, quia omnia gratuito praeat.

Basilus in Psalm. 112, docet, vitam eternam
„dari, non tanquam debiti operibus redditum.
„sed de munificentissimam Dei gratiam. An
„selmus in Prologo, c. 10., Deum alloquens:

„ita iustus es, non quia nobis reddas debiti,
„sed quia facis, quod decet te summum bonum.

„Bernardus serm. 1. de Annuntiatione: neque
„alia sunt hominis merita, ut propterea vita
„eterna debeatur ex iure, aut Deus iniuri
„aliquam faceret, nisi eam donaret. Patri-
„tus accensurus est L. Angelicus, l. p., q. 21.,
„a. 1. licet Deus debiti alicui det; non tamen
„ipse est debitor.

~~30.~~ 30. Respondetur negando abump-
tum antecedentis; quod adductis Patrum testi-
moniis non probatur: ea enim ita explican-
da sunt, ut cum alijs testimoniis adductis praesententia nostra conciderentur. Hoc facillime
prostat, si praecedentur. 1. non negant
Patres, quod Deus debeat, sed quod debeat
aliunde sumpta obligatione, quam ex gra-
tuita ipsius voluntate. Audi Augustinus citato
„loco de libero arbitrio: Deus nulli debet ali-
„quid, quia omnia gratuito praeat; subiungit.
„scilicet et si quisquam dicet, deberi ab illo

deinde merita suis, certe ut oportet con-
 " ei deberetur: non enim erat cui deberetur.

Argo Deus suppeditis beneficiis creationis, jus-
 tificationis, et liberalis promissionis premium.
 de merita, debet homini. Constat hinc ad
 testimonia Augustini, et Basilij. 2^m cum di-
 cunt Patres, quod Deus nulli debet, sed sibi
 debet, id docent, quod eatenus debet, quate-
 nus ex sua ipsius intrinseca rectitudine obli-
 gatur ad dandum, quod promissit: quia nec
 decet summa bonitatem, et sponte dedece-
 ret. It hinc constat ad testimonium Anselmi;
 quatenus extendi possit ad iustitiam, qua de-
 us remuneratur merita iustorum: non enim
 de hac loquitur loco citato, sed de iustitia,
 quae intercedit in remissione peccati, quae non
 est stricta iustitia, sed misericordia inter-
 ventu divinae promissionis paenitentium nun-
 quam deneganda. 3^m negant Patres ius qua-
 situm ad plura per merita, attenta intrinse-
 ca condignitate ipsorum praecise; non autem
 prout illa subsunt promissioni divinae, con-
 ventioni, seu pacto. Constat hinc ad testi-
 monium Bernardi, qui loco pro nostra senten-
 tia adducto, docet expresse, vitam eternam esse ex
 " misericordia promissam, sed ex iustitia esse persolvendam.
 31. ~~Ad~~ ~~textum~~ ~~Angelici~~ ~~eadem~~ ~~est~~ ~~respon-~~
 sio; quam firmamus ex eodem Angelico, 12. q.

112., aut: quia actio nostra non habet rationem
meriti, nisi ex ipsa suppositione divina ordinati-
onis, non equitur, quod efficiatur, impliciter
debitor nobis. Hoc et: antecedenter, et ab ipso
Deus nihil nobis debet; sed sibi consequenter,
ex suppositione gratuita promissionis. Quod
autem praecedentia gratuita promissionis non
sit obligatio ex iustitia, et quod hac obli-
gatio possit fundari in ejusmodi promissione,
certum est; et declaratur exemplo: nam Domi-
nus vineas debet eis iustitia mercedem ope-
rantibus, facta conventionem; et non debet
mercedem alijs aequi operantibus, qui pons
venerint, et quibus pactum fuerit initum.

X
non

20. Deus in aliquo sensu indifferentia est pro-
ximis, et expedite patens de omnem rei cursu
que usque ad quae injuria hominibus; et in super:
non dato iure tracto ex parte hominis, Deus
retinet, illi eandem potestatem. Atqui hanc po-
testatem non retinet, dato iure tracto ex par-
te hominis, et debito iustitiae ex parte Dei:
ergo, his tantibus, Deus amittit illa potestatem:
ergo amittit aliquid de plenitudine perfectionis domi-
ni. Confirmatur: nam si daretur Deus retinet ple-
nitudine perfectionis domini, quicumque usus rei esset
aut illius domini: sed implicat, quod usus do-
mini et injuria alterius: ergo si aliquid usus

COD. 14.

Dei, C. 2. - rei foret iniuria hominis, Deus non retine-
ret integritatem perfectamque dominium: ergo.

33.

Responde-
tur: concessa utraque parte maioris diffinitio
minorem: atque hanc potestatem non retinet,
dato iure facto ex parte hominis, quod sit po-
testas ad coniungendum quemlibet rei cum
iure facto ex parte hominis, concedo, et erit
responsio negativa de subiecto non supposito,
quia ex hoc ipso redditur vera; in Deo autem
non fuit ulla potestas ad illam conjunctionem
quapropter neque potest ipse retinere) quod sit
potestas ad omnem coniunctionem rei cum ab qua
iniuria homini in sensu debito a iure fac-
to ex parte hominis, nego minorem. Recor-
da consequentiam: nam tantibus iure ex parte
hominis, et obligatione ex parte Dei, Deus
habet omnem potestatem, quod praedixit,
et illa, quod tunc non habet nunquam praedixit.
Recordec. consequentia. Dices: tante iure ex
parte hominis, et hominis Dei est ligatus,
ut possit sine iniuria hominis rem negare.
Dico: istud ligamen non est ab extrinseco. sed est
ex ipso Divino hominis: est enim actus divina po-
testatis prout precipiens obligationem non negandi
sine hominis iniuria, quod simpliciter antecedenter
potest sine iniuria hominis negare; quapropter illo iura-
mine nec debetur nec minuitur homini Dei.

32. Ad confirmationem nego absolute magis:

nam usus rei compositionis contra res hominis
 non esset actus domini domini; ad divinam enim
 dominum spectat impossibilitate ~~ut~~ ^{ut} illi: ut
 hoc ipso, quod sit collatum juris, sit datus uti-
 litatis. Nec probabis maximam ~~ut~~ ^{ut} atq; si dicas
 actus domini esse, qui sitet p. n. d. ab
 habente domini; contra enim est in illis qd
 illius auctorem ^{to} retinere. Sed et
 infidelitas actus, qui promittitur ab habente
 non est ut non negandi sic infidelitate; sed actus
 qui Deus. Denegaret promissum, ~~non~~ ^{non} esset
 infidelitatis ab habente p. statum sine impl.
 infidelitate negandi promissum: ergo retinere
 non Deus negat promissum, non esset
 infidelitatis. Recurres: prestat Deus adne-
 scendum d. illam sine infidelitate non est
 ad compositionem contra negationem, ut p. n.
 missum d. illam. Sic similiter de
 negatione Dei non est ad compositionem negationis
 actus, iure collato; ac proinde usus rei
 compositionis contra res hominis esset ab ha-
 bente domini; sed non ab habente domi-
 ni d. talum, qd; et consequenter ille usus
 non esset domini actus.

et illum

33. Inquitur d. Simplicat
 in d. d. d. qd; sit ad d. et non ad
 illa: talis quod obligatio ex parte iustitia.

veritas simpliciter: ergo ipse obligatio in Deo
neque est, neque esse potest. Probatur
pars prima: quia obligatio est iustitia est,
ut dicitur: caritas obligatio est iustitia
et: quia caritatem si non advenit deus
et dicitur ipse: tunc: sed implicat quod obli-
gationem simpliciter divina recipit, et
caritas per se dicitur: ergo. Probatur pars
secunda: quia obligatio Dei ex iustitia non est
meritum actionum: actione neque enim habet
tempus a Deo nisi quod nullus ratio tunc
debitus est: sed nobis est merum, ex merito de-
bitum caritatis: tunc Deum: ergo. Probatur
pars tertia: quia Deus se homini debet,
et debet Deum rem, quia nobis non per
meritum iustitiam homine: sed implicat quod
Deus non per meritum per se ex iustitia
debitus: ergo implicat, quod debet Deum rem
homini et in Deo ex iustitia iustitia: 1° contra
deputationem Dei ex iustitia debitum aut De-
us potest annihilare hominem et in posterum:
vel non. R. hoc: ergo non manet creatura
equi dependens a Deo atque ante exat;
quod derogat divinis. 2° in illud non
potest ipse non per se illud exa Deum quod De-
us potest annihilare simul cum ipso subiecto.

conferendi ipse non fuit in Deo; et propterea
autem amittendi ipse in ipso Deo a
voluntate excludendum semper in Deo: in
quod tamen in suppositione voluntatis confor-
mari videtur.

III 38. Repetitur 2°. In creatura et
in proprio Dei; et pro proprio libere
non generatur: ex hoc indicat in suis crea-
tura ex Deo et quod Deus ex sua
essentia: illud est creatura. Probatum
est: in creatura et est aliquid creatum
et aliquid increatum, et compositum ex
utroque: 1° illud non est ex Deo: 2°
ut causa perfectior omnino et quodque
creatur et 3° illud non est aliquid ac-
tus divinae divinitatis atque adeo et in
proprio Deo. 4° illud non compositum
est ex Deo et quod dicit aliquid creatum
et in parte aliquid increatum involvit.

III 39. Respondetur
distinguens maiorem: in creatura et in
proprio Dei, ex maiore et quod concedo; no-
minat et per, nego maiorem. Distinguitur
similiter minorem; et nego consequenti de
examine divinae divinitatis pro et in aliud
est, quod dicitur in eo excedens et
a maiore, quod inveniatur in maiore
est maiore et in maiore in maiore, quod

22. 22.

liberissima voluntate Dei, prout
legatum est ultimi consensu, et propter
necessitatem artium; concedendum in creatura
et quod sit in Deo, et non contra
eum. Sed non. Sed: nam prout voluntas
deitate voluntatis in creatura; prout d.
Lectura. Sed non. Sed: si voluntas data est
per voluntatem et ratio voluntatis, qua prout ali-
quod voluntas; prout d. ut quod est voluntas
illius voluntatis voluntatis, qua aliquod est pro-
prium, et prout ipsius Dei. Voluntas et creat
est prout Dei, prout et prout ipsius; prout
voluntas prout perfectissima Dei voluntas.
prout voluntas est atque voluntas voluntatis.
prout est voluntas, et prout voluntati
Dei, voluntas est, prout est voluntas
antecedente voluntate voluntatis, vel mit-
tendi atque voluntas voluntas voluntas atque vol-
untas: voluntas prout voluntas. Voluntas voluntatis
Dei voluntas voluntas prout voluntas prout voluntas
prout; voluntas autem voluntas prout est Dei prout
est voluntas.

Q. III. Ad rem prout voluntas voluntatis. Voluntas
prout voluntatis, de prout voluntas voluntatis voluntatis
voluntas prout voluntas voluntatis voluntatis voluntatis
voluntas; voluntatis est, prout voluntatis voluntatis voluntatis,
voluntas voluntatis voluntatis voluntatis. Voluntas voluntatis, prout
voluntas voluntatis voluntatis voluntatis voluntatis voluntatis.

et ex aliquo in re: consistit quidem in parte
 merito, quod impletum sit ex parte hominis. De
 tunc illud involvit promissionem divina sub me-
 rito. Adit. ne, quod ab homine non est, tunc me-
 rito habendum esse debeat, per meritum, et in
 actis cum gloria, et quod partem impletum
 ex parte hominis dicitur. materia illa, ab homine
 propria. Quod Deus est, tunc meritis hominis,
 quia, ut dicitur in libro dei, appropinquat promissione,
 tunc non implicat, quod non implicat, quod Deus
 consistit in producendo terminum materiae
 sua connexionis, appropinquat de re. producendo
 tunc re. Quod Deus obligetur per ipsam
 libertatem promissionis, appropinquat non potest, quia
 in re obligetur, et ipse obligari debet. 22
 Appropinquat creaturae, consistentes in predicto con-
 sistent ex in re. Dei promissione et ex me-
 rito hominis, potest ex re in re. Libertatem
 Dei libertas, quoniam debet, nihil esse in eo com-
 plexo, quod non sit Dei, non ut quod.

III. 21. Quod dicitur. 20. 11
 tunc est qualitas potestati potestati. Sed per se,
 quod obligatur, et implicat res, quod homo de-
 betur. Sed ex o. implicat res. tunc, quod
 homine obligetur Deus. Confirmatur. nam
 si Deus potest obligare se ex iustitia ad di-
 gitum materiam. tunc potest obligare ex
 iustitia homini ad omnia quae potest facere in

commodum propter hominem; hoc est impossibile:
 esse enim non accipere conditionem per
 quam nihil aliud teneatur erga se Dominum:
 Ergo videtur: si Deus potest dare homini
 ius proprietatis, quo ipse obligetur ex iustitia
 ad aliquid aliquid homini, potest et conferre
 homini ius iurisdictionis, quo ipse teneatur
 homini obedire; hoc est impossibile: ergo. Ad
 idem: si in animo potest esse ius, quo sibi obli-
 gatus sit non sibi bona Dei, sed ipse Deus,
 et per hoc obligetur non sibi potestas Dei
 ordinaria, sed et extra ordinaria: ergo expli-
 cari non potest iuxta aliquid Dei Dominum.
 Consequenter videtur non potest sine absurdo: ergo.

47. ~~non~~ ~~non~~ Respondetur negando maiorem: in
 enim gradualiter subordinata hominis alterius
 non est tale, quo transferatur aliter in ore
 obligata. Ratio: quia gradatio est ut omnia
 voluntatem obligati habeat de re, et hoc im-
 plicat in iure creatura, sed est essentialiter
 subordinata Dei Domino: et Deus per voluntatem
 qua nolle rem dare, impediret res creatura.
 Quod, in se, non est impossibile, in qua Deus
 nolle rem dare in se, composito iuris
 non parte creatura. Sed ratio: Ratio non absur-
 da, ita accidunt; inquit Phil. Sophus: qua
 propter tunc Deus potest in iure, de hoc ut
 non potest rationabiliter conuenire creatura.

Deus ex iustitia tenentem Deponere illi
 rationem; ac dominum in seipsum
 tale per creatura habere quod
 quod est in manu Dei non per seipsum
 tenentem.

III 43. Ad confirmationem, dicitur magne
 neque in seipso, sed per rationem ad rationem.

neque enim in seipso tenentem, comparatur ex
 simili, quia ipse Deus in seipso tenentem.

ex a tali ratione tenentem, ex ratione
 tenentem: de in eo, quod Deus se ex iustitia

tenentem tenentem, ac mala quod in
 illis tenentem, ac mala quod in illis

glorie tenentem, ac mala quod in illis
 tenentem: nam quod Deus est, tenentem

tenentem, ac mala quod in illis tenentem,
 ac mala quod in illis tenentem, ac mala quod in illis

tenentem, ac mala quod in illis tenentem,
 ac mala quod in illis tenentem, ac mala quod in illis

tenentem, ac mala quod in illis tenentem,
 ac mala quod in illis tenentem, ac mala quod in illis

tenentem, ac mala quod in illis tenentem,
 ac mala quod in illis tenentem, ac mala quod in illis

tenentem, ac mala quod in illis tenentem,
 ac mala quod in illis tenentem, ac mala quod in illis

tenentem, ac mala quod in illis tenentem,
 ac mala quod in illis tenentem, ac mala quod in illis

non repugnat, quod Deus non possit facere
 utamur de re. ut dicitur: quam potentiam;
 et quod ad omnipotentiam Dei Dominum
 non videtur, quod non possit Deus ad id
 facere. et dicitur: quod non possit. 1. quia
 tam impossibile est, quod Deus faciat, ut
 propria voluntas, quod est impossibile, et
 in se: et ita est. Insuper et dicitur: quod
 et dicitur, quod probata est nostra potentia,
 de qua deducuntur maxime impossibilitates
 consequentes. Insuper et dicitur: et ita
 videtur. Atque impossibile est, quod Deus per
 potentiam ad ductam debeat plura, quam
 in se: et in se: et dicitur: et dicitur: Deus
 parit ex infinita potentia, et ad se.
 Sed, quod Princeps contrarius cum uolente
 non possit illius Dominum alio, quo de-
 bet in rebus suis, et ita in se, in se,
 pro certis causis, et dicitur: et dicitur. Tunc
 non est, quod Deus. 1. quia nec Princeps
 potest illius ex voluntate dominum illud
 alio; et tamen Deus ex voluntate. pro
 voluntate absolutam, et potentiam. 2. quia
 Princeps non potest dominum alio, et dicitur, quia
 voluntas debet in se, et dicitur: et dicitur: et dicitur.
 Et dicitur: in Deo autem nihil est, quod in se
 non est, et dicitur: et dicitur: et dicitur: et dicitur.
 et dicitur: et dicitur: et dicitur: et dicitur.

duplex persona, cum perfectione ad diem
legis; sed in deo non est aliter, nisi
ma voluntas qua rationem suam ad claram
propter obligationem, sicut ex fidelitate, sic et
ex iustitia.

Sectio 2a

Instantis occurrere.

¶ 46. Quoniam in ea persona prima,
que est rationis, omnino autem attribuitur
bonum et proprium. Perfectio est
ut, ut dicamus, deus rationem omnino
fieri exa rationem exercere. Ad quod
demonstrat: non praeferre quia per mercedem
exa deus est ius iustitiae, quod praeferat
in illa illud respiciens sit iustitia et omni
ratione, voluntas; sed etiam quia exa creator
per se est ex vi contractus ad deum illi, ut
sit permutatio vera. In hac permutacione
Deus dat bonum, per meritum ut mercedem
creatura per meritum mercedem; et creatura
dat mercedem, in qua est aptitudo propriis
rebus, per meritum cum bona mercede. De illi
modo contractus inito inter Deum, et creaturam
et consequente non permutacione. Sequens est
in mercedem, cum per meritum in permutacione
permutacionem. Ceterum. C. 2.

¶ 47. Sed contra data
bonum exa deus, et illud.

Deinde respondet lib. 2. de iur. c. 5. dicitur
 non committitur necesse est
 nec est propter aliosque contrarios textus
 amittit eum per se, vel quia per se, quia
 aliter non potest ab altero, sed autem contra
 patet, et ostendit a responsione D. de iur.
 c. 5. de iur. l. contra sent., cap. 13, num. 7.
 et l. p. q. d. a. l. c. r. q. d. committitur
 deo non potest. Et si non committitur
 Philosophi dicunt, contra doctrinam esse de rebus
 committitur, quia ex illis in eis hominibus
 non potest limitationem, et inopiam
 creati. Nimirum, non potest autem alteri
 buere, non aliquam, quia ipse de rebus, cum
 maxime mittit, cum, et alia. Nimirum, de rebus
 tunc Philosophi non est universales de rebus
 non committitur, quia inopiam, et
 enim, contra doctrinam, per se, et
 in eis, et eis, quia, amittit non potest
 non potest, per se, non committitur, non
 illa autoritatem. Et de rebus, et de doctrina
 esse de rebus, et committitur, et cum
 inopiam, et doctrinam. Dicitur autem, et de rebus
 humanis, et ex eis, et non modo non committitur
 deo: non de rebus, et de rebus, sed per se non acci-
 piunt, et de rebus non potest, sed de rebus
 per se accipiunt, et de rebus. At de rebus, et de rebus
 inopiam, et doctrinam, et de rebus, et de rebus, et de rebus.

[illegible]

§ 51. Idem infantis, pater maioris: nam
si pater, pater alteri videtur ex utero, et ut
utroque pater ac mater, uterque ex hinc
et pater in re, ita ex hinc, habet equa
litatem cum pater, nihil prohibet pater
pater in pater, et ex mater in
commutabile: non pater. Sed pater in re
et mater in re, et dependentes ab
pater, pater pater, aut mater.

et ad equia, quae non sunt. Deus ut Dominus,
et quae sunt ut Dominus, possunt a sumis et al.
commutari a Deo. pro materia. iustitia com.
mutata: ut sic patet, quod in liberalitate
et promissis, sit eo iustitia per se. Commu-
tatio hinc maxime probatur: ea enim evincitur,
quod circa praebeatam promissionem, et parti-
tione tenetur commutari propter hoc, quod
ipsi evincitur per se, aut propter hoc, quod
ipsi restituitur, quod ad illo per se iustitia non
est. Insuper datam confirmabit ex
eo, quod in creatis Dominus possit et ex eo
pariter ex fructu iustitia, et pro hocque si
non existit sine Dominus et pro se et sic, quod
sit illo iure. Nec dicatur, id ita esse, quia ex eo
patet non esse ex eo Dominus, et restituitur aut
tunc non patet non esse Dei ex eo: contra enim
est. Quod possit ex eo non esse ex eo Dominus,
et sit quod iure non debet Dominus ex eo
tunc de equis existit: et tamen ita patet
esse materiam iustitiae commutatae Dominus ex eo
ex eo: et quod tunc debet eo iustitia ut
ad equia Deo. quoniam sit non esse Dei ex eo,
non debet, ut ea de equis possint esse materia ius-
tiae commutatae Dei ex eo nomine.

53. **XXX**

nam, distinguere maxime: de iustitia commutata
non requiritur datus, et accipere. Tamen vel im-

propter hoc quod propter contrarietatem, non debet; de
 hoc autem est proprium, tale ergo maiorem: et
 constat de minorum, et de probatur in adju-
 tam. Ad rationem commutativam pertinet con-
 tractus illi: do, ut facias; et recipis, ut des.
 Deus facit homini, ut homo faciat in gratiam
 Dei, et recipit ipsius Dei; et homo facit in gra-
 tiam Dei, et recipit Dei, ut Deus det ipsi homi-
 ni. Hoc vero quod homo facit in gratiam
 ipsius Dei, et Dei donum: quod enim habes
 quod non accipis. Et sic Deus voluit
 hominem esse merita, qui ipsius sunt dona: sic
 et potuit velle ab deo, ratio voluit, et ipsa
 premiare hominem merita. Ratio, qui affert a
 contra iustitiam daturam, non arguet: constat enim
 ex dictis, maiorem esse partem. Ad confirma-
 tionem vero maiorem: nam ad iustitiam commu-
 tativam spectat, quod constat in equalitate inter
 datum ab uno, et factum ab altero; et si hinc requiratur
 aequalitas meriti, et lucri in contrahentibus, id
 est, eo in perfectione et limitatione instrumenti.
 Sed constitucendo equalitatem datum, et factum
 a creatura, nulli potest dari. Sed dicitur enim
 non nihil perdens, ut loquitur Augustinus.
 Neque Veritas homines deus utilitatis operatur
 deus, sed ad eius felicitatem pertinet. et ite-
 rum ad hoc adductum non est de deo testimonium.
 Sed ut propter hoc Veritas homines non operatur

Dr. K. C. C.

Quod si quidam in his rebus non possunt
tate de his particularibus, per se
tendere, et sic intelligere illud, 2. ad Cor.
12. 3. omni communia sunt...
in rationem sanctificat, et utile.

59.

[illegible]

SS.

¶ Dicendum est 1°
quod licet se obligat ad iustitiam, non
tamen ad actum, sed solum ad
voluntatem se iustitiam facere.

appropinquat duplicataque potestatem. Nam
 modum legis et aliam inviolabilem, et
 actum: qui complexus potestatem et in actu
 aut divinae mentis aut divina voluntatis, qui
 est in se imperio, non rationis conditio.
 Sed necessitas huius sit praevidendum. Sicut
 etiam in lege quod sumit. Sed hoc est. Ad
 antecedenter Deus non obligatur ex homi-
 num, obligatur tamen conditione conditione
 rationis, quod respicitur ad hoc: et hoc con-
 ditio et obligatio quod legem ad determinatum
 materiam, tam vero actus, quod Deus vult,
 traditionem rei ordinari lege naturali iustitia
 ad determinatam materiam in hominibus
 moris, ipsa et illius legis ad determinatam
 materiam. Formalis moralis applicatio: qua
 praeceptum intellectus, tam ex parte Dei est obli-
 gatio ex iustitia, et ex parte hominis est prae-
 ceptum ex Deo. At, inquires, quid vult Deus.
 Cum vult traditionem rei ordinari lege na-
 turali iustitia. Respondeo: quod Deus vult,
 cum vult medium rationis. Respondeo:
 nihil vult nisi medium, et finem; sed de ratione
 modo vult medium, et modo de ratione vult finem.
 Dico similiter: Cum Deus vult quod lege na-
 turali iustitia determinetur praeceptum rei, et vult, ex
 ratione determinatum iustitiae: et ex hac intentione
 imponat obligationem rei, quam praevidendum

construere debemus utrum sit eadem res analogu
promissa est; et ipsa promissio ex ea intentione
applicat generaliter moraliter legem naturalem
iustitiae ad rei conditionem, et exercitū praestat,
quod res promissa sit sua, nemini, cui et ad
debetur.

56. ~~III~~ ^{II} Insuper 1.º Probit Deus promittere homi-
ni pagum sub conditione operis aequalis, aequa-
litate proportionis cum virtutis, quale est meritum
conditionatum, prouta amplificante, quia e. di-
parat ex. infra; de facto nihilominus ipse
Deus dicitur et remunerandi merita in-
ter. Insuper 2.º probat Deus se ex iustitia di-
pare homini adque conditione illa homini
necesse, et sub conditione operis ponenda, ha-
bentis commutatem, et non conditionatem,
cum re promissa; sed defacto non se ex in-
iustitia se Deus homini disparat. Probat uti-
que illationis partes: constant in immediati
dictis, posteriores autem ex testimoniis cripte-
re patet, et Conciliorum, quae videmus in proba-
tionibus nostris entia.

57. ~~XXX~~ ~~Deus~~ ~~in~~ ~~coelestibus~~ ~~Scribitur.~~ ~~In~~ ~~caelo~~ ~~deus~~
entendit: Deus non recipiet contribuentes
ad eum in eo iustificatus; quam intentionem
promittit ex parte illius (Ap. ad Rom. 8.
iustificati gratis per gratiam ipsius. Ergo Deus te-
metipsum ex iustitia dare salutem sanctis carnis.

per se non potest. — Sed si in ipso loco,
 in quibus supponitur aut capitali, aut aduocato
 testimonium dantur non legibus, sed sententia illa
 quam citant. Clemens. disp. 15. de ratio. ut
 huiusmodi ipso de deo veritate. Quia: quipiam. Nos
 et in deo iniquitas, si non recipiat peccata
 eorum sanctorum, propter iniquitatem hanc,
 propterea conuincitur cum iniquitate; nunquam
 enim talis dicunt coniugium peccati et
 mercedem penitenti debita, et in excelsis
 gloriam. Adde: Deus tenetur ex iustitia
 penitentem recipere: non quidem debito, quo
 obligatur ille peccatori penitenti, ad Christum
 redemptorem; sed talis inuoluntate ab ipso
 alio. citato. Iustificatio peccati per orationem ipsius,
 per redemptionem, qua est in Christo Iesu,
 quem proposuit Deus propitiationem... ad
 gloriam suam. In dictis. Admittit antea.
 Deus, et ideo consequenter de iustitia, qua
 Deus obligatur peccatori ipsi penitenti.

Et aliter
 quipiam. Nos
 Clemens.

¶ Dica illud. Docet Augustinus, N. 58.

Deum pro iustis, si innocenti iustitiam
 mercedem redderet. Sic enim N. de verbis
 et in ista de in locis ridendis apud
 Baldum. contra Barium disp. 8. eccl. 8. Ipsi
 Deus tenetur ex iustitia dare mercedem et
 mercedem habenti participantem prout. Quod
 si iustitia sic accipitur late, corruet argumen.

III Latina haec traditur explanatione.
Deus conferat prout volumus et ut heredi-
tatem et ut coronam: iustitia quam amittit
conferendo prout et coronam, est commutatio
non distributio. Ratio nam quamvis
Deus in premiando merita prout, non a-
lium prout equalitatem amittit meritis, sed sig-
nificatam, et non sufficit ad proprietatem
iustitiae distributivae. Erat Deus equaliter
remuneratur: nam ex sinistri Oculis
labitur prout in dextera Dei maiorem mul-
ta prout: prout dicitur quidem meritorum
eius ratio: in quo prout prout, come-
dica prout. Ad hoc sufficit ad proprietatem
iustitiae distributivae: nam haec a commu-
tatione distributiva prout diversis rationibus
meritis, et quod Deus prout equaliter
remuneratur iustis distribuit in prout
meritis, unicuique debetur prout debet
iustitia commutativa: ergo non illud debet prout
iustitiae distributiva. Haec cum ita sit remanet,
prout Deus exerceat iustitiae distributivae
conferendo prout et hereditatem.

III prout prout
Deus conferendo prout et hereditatem
remuneratur prout prout, prout illud ad
prout, et ex hac parte constituit equalitatem
arbitrariam et prout prout prout et prout.

Auxilio: per hoc dicitur distribuit flux gloria;
 et ex hac parte consistit equalitatem prome-
 tuam. Item in ista iustitia, quam Deus
 tribuit gloriam ut hereditatem non recipit de-
 bitum ipsa commutata, sed in ista praesentia:
 Deus enim promittit gloriam ex praesentia ius-
 titia ad conferendam gloriam titulo filiationis
 adoptivae; cum illam conferat tanquam gratia
 Dei per Christum Iesum, misericorditer
 promissam: ut habemus in Tridentino, sess. 6.
 cap. 16. Ista iustitia, quam Deus exercet
 conferendo gloriam ut coronam, est proprie
 iustitia dispensativa.

Sed quoniam ad iustitiam
 distributivam requiritur debitum; explicandum
 superest, unde dicitur istud debitum, quo Deus
 tenetur gloriam ut hereditatem conferre fi-
 liis adoptivis per gratiam. In Tridentino supra
 citato obnotanda est radix huius debiti in
 Dei misericordiae promissione. Si inferas:
 exco. iam Deus non exercet iustitiam ad
 gloriam, etiam fidelitatem; negando conse-
 quentiam; nam licet radix debiti in sola
 Dei promissione consistat, ex illa radice des-
 cendi debet ad gloriam, per latitudinem
 caritatis, quod est in nomine, titulo filiationis,
 ad accipiendam a Deo hereditatem gloriae.
 et sic, non est exercenda fidelitas, ne praesentit

Q. 1. C. 2.

x
adoptione

a jure lato conditionatis, sed etiam a jure
distributiva, quia a tali jure non recipiunt.
Doctrina data non habet difficultatem in
sententia aliquorum, quibus cum C. Belarmini
us, lib. 2. de justificatione, cap. 16. docentibus,
gratiam connecti cum ^x adoptione, non
est natura rei, sed ex libera Dei promissio-
ne. Quod si opposita communiori theologia
sententia volumus stare, et dicamus ex
opibus, l. 2. q. 112. a. 3. quod homo per
opere contra factus divina nature adoptatur
in filium Dei, cui debetur hereditas ex ipso
jure adoptionis, eundem illud Pauli, ad Rom.
8. si filii et heredes;

63.

III

Diffundendum sic est: ipsa
gratuita collatio gratiae facientis, quae in
parvulis nulli supponit meritum, et in adul-
tis praevidentibus nulli supponit meritum con-
gruum, est virtualis quaedam promissio gloriae: unde
ita ratio debita venit ex misericordiae vo-
luntate conferendi gratiae, quae voluntas, cum
parvulis, et voluntas sancti gloriae perseverant
fieri gratia, est saltem virtualiter gloriae pro-
missio; a per hoc salvatur Tridentina doctri-
na allata. Videri potest. Ubi citatur.

64.

III

Insuper. Super ratione
gratiae habet res adoptionis; in cuius ipso est de-
bita hereditas gloriae; et eo modo debita, ut a Deo

per nullam potentiam p[ro]p[ri]am d[omi]ni ergo
 supra per gratiam habet ius ad gloriam, quod
 est ius, et p[ro]p[ri]um de iustitia commutativa.
 Ergo: et proinde Deus conferendo gloriam ut ha-
 beretatem non exerceat iustitiam distributivam.
 Ad idem antecedente quoad omnes partes, ergo
 consequens, et sequens: ius enim d[omi]ni
 non est ius, ratione cuius hereditas gloria pa-
 situr iustitiam; nec Deus conferendo gratiam iustitiam, ad-
 lationem gloria ordinari lege naturali iustitiae.
 Quod iure lato p[ro]p[ri]um Deus aliquid debere
 homini, quod per nullam potentiam p[ro]p[ri]am ipse dene-
 gare, constat: nam ex munificatione liberali facta
 a Deo in favorem hominis, ipse tale ius ac-
 quirat. Ratio: quia homo p[ro]p[ri]um rationabiliter
 conqueri de Deo, tanquam de infideli, si rem
 promissa negaret; Deus autem per nullam poten-
 tiam p[ro]p[ri]am facere aliquid, ex quo homo p[ro]p[ri]um de
 ipso tanquam de infideli, rationabiliter conquerat.
 Quod autem ius illud lato p[ro]p[ri]um iure i[n] ali-
 quo extra Deum, et a Deo liberaliter dato,
 ut est ius p[ro]p[ri]um consistens in entitate gra-
 tia satisfaciendi, hoc tantum probat: quod existendi
 entitas metaphysice connectitur ex p[ro]p[ri]o iure
 iusto. Et non omnis metaphysica connectio a-
 terminata est ius p[ro]p[ri]um a terminis: ergo d[omi]n[us].

Lectio 5.

De iustitia hominis ad Deum.

65.

~~XXX~~ ~~De obligatione iuxta aliquam, de qua~~
~~obligatio~~ ~~est~~ ~~posita~~ ~~per~~ ~~Deum~~ ~~et~~ ~~non~~ ~~per~~ ~~homines~~
~~multos~~ ~~enim~~ ~~animas~~ ~~in~~ ~~universum~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~
~~carum~~ ~~per~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~
~~de~~ ~~quod~~ ~~tum~~ ~~de~~ ~~potestati~~ ~~negat~~ ~~non~~ ~~pari~~
~~quod~~ ~~duces~~ ~~acutissimus~~ ~~Varquius~~ ~~dis~~ ~~7~~ ~~de~~ ~~de~~
~~larnat~~ ~~Duplex~~ ~~est~~ ~~obligatio~~ ~~media~~ ~~1~~ ~~do~~
~~est~~ ~~hominem~~ ~~ex~~ ~~posita~~ ~~iustitia~~ ~~ex~~ ~~Dei~~
~~est~~ ~~obligatum~~ ~~ad~~ ~~abstinendum~~ ~~ab~~ ~~alio~~ ~~pecca~~
~~tis~~ ~~que~~ ~~directe~~ ~~tendant~~ ~~contra~~ ~~Dei~~ ~~honorem~~
~~et~~ ~~pacem~~ ~~non~~ ~~autem~~ ~~ab~~ ~~alio~~ ~~peccati~~ ~~quod~~ ~~de~~
~~est~~ ~~C. de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~
~~est~~ ~~hominem~~ ~~ex~~ ~~posita~~ ~~iustitia~~ ~~ex~~ ~~Dei~~ ~~est~~
~~obligatum~~ ~~ad~~ ~~abstinendum~~ ~~a~~ ~~peccatis~~ ~~mortalibus~~
~~tis~~ ~~non~~ ~~autem~~ ~~a~~ ~~venialibus~~ ~~ut~~ ~~tunc~~ ~~est~~
~~brete~~ ~~dis~~ ~~15~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~

x
 illis

66.

~~XXX~~ ~~Conclusio~~
~~ne~~ ~~propt~~ ~~Deo~~ ~~obligari~~ ~~ex~~ ~~posita~~ ~~iustitia~~ ~~de~~
~~factoque~~ ~~obligator~~ ~~ac~~ ~~proinde~~ ~~homines~~ ~~ad~~ ~~Deum~~
~~est~~ ~~posita~~ ~~iustitia~~ ~~Probatur~~ ~~nam~~ ~~ex~~ ~~Dei~~
~~omni~~ ~~proprietate~~ ~~est~~ ~~propt~~ ~~obligari~~ ~~de~~ ~~facto~~
~~loque~~ ~~obligator~~ ~~ex~~ ~~posita~~ ~~iustitia~~ ~~sed~~ ~~Deo~~
~~est~~ ~~omni~~ ~~proprietate~~ ~~omni~~ ~~re~~ ~~um~~ ~~circa~~ ~~per~~
~~quodlibet~~ ~~propt~~ ~~exerceri~~ ~~homini~~ ~~libertate~~ ~~g~~
~~clara~~ ~~supra~~ ~~dictum~~ ~~is~~ ~~pro~~ ~~dictum~~ ~~quod~~ ~~est~~
~~in~~ ~~homine~~ ~~obligat~~ ~~alio~~ ~~ad~~ ~~non~~ ~~committendum~~
~~et~~ ~~ad~~ ~~illud~~ ~~restituendum~~ ~~si~~ ~~bonum~~ ~~ad~~ ~~liberum~~ ~~per~~
~~est~~ ~~alio~~ ~~ex~~ ~~posita~~ ~~iustitia~~ ~~est~~ ~~obligat~~ ~~ad~~ ~~ad~~

hominem dominum sui personae et bonae
est obligari, de factoque obligatus est
sua persona erga dominum proprietatis, qui
cumque ille sit et circa dominum ipsa domi-
ni quicumque ille sit.

[illegible]

68. *Quercus*

Cx 16.

num Dei est potestatis, et excellentie, non au-
tem proprietatis, prout requiritur ad stric-
tam iustitiam; nec enim reficit utilitatem
habentis dominium. Contra: nam dominus
proprietatis, prout requiritur ad iustitiam, est illud,
ratione cuius demus unicuique, quod suum est:
iustitia quidem est constans, et perpetua vo-
luntas ius suum unicuique tribuendi. At illud
dominus est in Deo: ergo est dominium pro-
prietatis, prout requiritur ad iustitiam. Constat
minor; nam sicut Deus de se dicit, ego domi-
nus, sic etiam dicit; mea sunt omnia. Quod
bona creata nullam Deo afferant utilitatem,
que ad suam felicitatem pertineat, evidens
est; sed etiam est certum, quod afferunt utili-
tatem extrinsecam: ut dicitur, *Isa. 61*. Hinc si
aliqua utilitas ad ius strictum requiratur, extrin-
seca utilitas sufficit; cum hoc sufficiat, ut res
sit sua habentis ius.

69 Probatur iterum conclusio
nostra. Imme peccatum est stricta iniuria,
atque iniustitia contra Deum: ergo homo po-
test Deo obligari ex stricta iustitia, de fac-
toque obligatur. Consequentia est bona: na-
m illi modis dicitur iustitia, quod dicitur in-
iustitia illi opposita: iuxta Philosophum, lib. 5.
Ethic., c. 1. Antecedens probatur: denega-
to obsequij, quod a servo debetur Domino, est.

injuria facta contra Dominum: est enim
 contra jus factum, quod iste habet ad do-
 sequia servum. Sed omne peccatum est denega-
 tio obsequii, quod homo ut servus debet
 Deo ut Domino: ergo omne peccatum est facta
 injuria contra Deum. Probatur minor:
 nam homo est essentialiter Dei servus, et
 quoad usum propriae libertatis Deo obliga-
 tur ex essentiali servitute; et Deus habet jus
 dominij, ut ex libertate hominis obsequium
 suum accipiat: ergo omne peccatum est
 denegatio obsequii, quod homo ut servus de-
 bet Deo ut Domino. Confirmatur: usus rei,
 invito rationabiliter Domino, est facta in-
 juria contra Dominum; sed omne peccatum
 est usus rei, cuius Deus est Dominus, ipso
 rationabiliter invito: ergo omne peccatum est
 facta injuria contra Deum. Ratio minoris:
 nam homo peccando utitur rebus, et exter-
 nis, tum etiam internis, quae sunt potentiae ip-
 sius hominis; et Deus, qui rationabiliter in-
 vitus est, Dominus est quarumcumque rerum,
 quibus homo peccando utitur, seu potius,
 abutitur.

7.2. Vixetur: irreverentia, et dishonora-
 tio Superioris est facta injuria contra ip-
 sum; sed omne peccatum est irreverentia, et de-
 honoratio Dei: ergo omne peccatum est facta

Q. 2., C. 2. - injuria contra Deum. Ratio minoris:
nq. subditus, qui coram superiore violat ip-
sius precepta, non solum est reus inobedien-
tia, sed etiam irreverentia, et dehonorationi,
quam infert superiori. Sed homo, quoties
peccat, Dei precepta violat, ipso presente,
et intente: ergo omne peccatum est, non so-
lum inobedientia, sed et irreverentia, et de-
honoratio Dei. Quod autem homo, dum peccat,
non intendat formaliter, et expresse Deum
inhonorare, et contra ipsum irreverenter age-
re, non debet, ut contrahatur fructa in-
juria, etiam lesiva honoris: nam ut ope-
ratio sit fructa injuria, non requiritur,
quod directe intendatur lesio juris, sed
sufficit, quod jus laedatur; et ut sit lesiva
honoris, non requiritur, quod directe inten-
datur inhonoratio, sed sufficit, quod ope-
ratio sit dehonorativa.

71 Respondebis. Deus non pre-
cipit ut dominus proprietatis, sed ut supe-
rior, et legislator, utens solo jure jurisdic-
tionis; ac proinde in peccato est malitia inobe-
dientia, non autem fructa injuria. Hinc ho-
mo, dum peccat, non negat Deo ut domino pro-
prietatis obsequia ferri possint tales; sed negat
Deo ut superiori obedientia, quam debet ut
subditus. Inde rursum, dum homo peccat, Deus

non est rationabiliter invitus ut Dominus xxy,
 quibus homo abutitur; sed est rationabiliter
 invitus ut superior prohibens talem xxy usum.
 Responsio, et illationes explicantur exemplo. Prae-
 cipiat generaliter Praetor urbis omnibus
 suis subditis, ut viam publicam mendant,
 aut orrent; tunc si servus Praetoris non obe-
 diat, non committit injuriam: quia nimirum
 Praetor non praecipit servo ut servo, sed ut sub-
 dito: cum illo siquidem loquitur, sicut et
 alij, qui servi non sunt.

72 Contra est; et ex ipso
 exemplo roboratur doctrina nostra: nam
 si in eo casu subditus, sive sit servus, sive
 non sit servus, non obediat, dehonoraudo Prae-
 torem, violando eorum ipso praecceptum, et pa-
 lam illi repugnando, reus erit injuriae, et
 non solum inobedientiae. Sed peccatum est irre-
 verentia, et dehonoratio, qui est supremus ho-
 minis superior: ergo homo peccando sit re-
 us, non solum, sed etiam injuria contra Deum.
 Contra est insuper: nam Praetor habet sub-
 ditos non servos; ac proinde per generale
 praecceptum, quo servos suos cum non servis
 confundit, loquitur cum servis ut subditis.
 At Deus non habet subditos, qui non sint
 essentialiter servi; quapropter censendum est,
 quod praecipit jure Domini, quando quidem

x,
 Du
 x,
 inobedien-
 ti

non explicat: quod eo iure non præcipi
at: ad modum, quæ cum homo servus suo
aliquid præcipit, ad quod se extendit ius
domini, si aliud non explicet, confertur, quod
præcipit domini iure. Constat hinc evi-
dens disparitas ad exemplum.

13

Dixi, quod De-
us non explicat, se non uti iure domini,
cum præcipit; addo, quod contrarium ex-
plicat. In hanc rem faciunt multa tes-
timonia scriptura, et Patrum; non nulla
adduxisse, sufficiet. Illud est illud Chris-
ti Domini Luca 17: cum feceritis ea, quæ
præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles li-
bri, quod debuimus facere, fecimus. Ar-
go Deus præcipit ut Dominus, et nos debito
servitutis obedire debemus. Clarissimum
etiam est illud, quo Deus ipse fuit tan-
quam exordio in promulgatione legis, Exo-
di 20: ego sum Dominus Deus tuus; quod
repetitur, Levitici 18: ego Dominus De-
us vester. Quorsum hæc, nisi ut dica-
mus, transgressionem divina legis esse con-
tra ius domini, quæ Deo obtemperamus, tan-
quam servi. Pro Patribus audientibus S. Cy-
rillus, adductus à D. Thoma in catena ad
illud, Matth. 23, desumptum ex Deuteronomio
6: scriptum est, Domine Deo tuo adorabis, et,

illi pro seruicio. In hoc testimonio, sic
concludit citatus Pater, subscribente Do-
ctore Angelico: Deus petit a nobis famu-
latum iure seruitutis. Ergo Deus prae-
cipit, non solum ut dominus iure domini dis-
ponat, sed etiam ut dominus iure domini
proprietas.

12. Constat ex dictis, Deum posse,
et de facto praecipere, utendo iure domi-
ni; quod sufficit, ut homo possit Deo obli-
gari, de factoque. Disputatur ex iustitia
tracta; et hoc sufficit ad intentum nostrum.
Adde, Deum non posse praecipere, utendo
iure iurisdictionis. Ratio huius
iurisdictionis, consistit per se in bono pub-
lico, quibus imponitur. Praestat; non inten-
dit per se ad bonum superioris, qui imponit
preceptum: et haec est differentia iuris
iurisdictionis a iure proprietatis. Atqui De-
us, dum praecepta imponit, non consistit per se
in bono publico; sed necessario tendit per se
ad bonum sui ipsius: ergo non potest praecipere,
utendo iure iurisdictionis; sed ne-
cessario utitur iure proprietatis. Maior
est communis sententia, quam explicat C. de
Ligo, d. 1. s. 1. n. 6 Minor constat: nam
Deus omnia operari debet propter seipsum,
et respiciendo ad seipsum ut ultimum finem; Deus

autem sibi ipse est suum infinitum, et summum bonum. Ratio: Quia namque ius jurisdictionis, cui impossibile est contravenire absque irreverentia, et dehonoratione superioris, non potest exerceeri, quin simul exerceatur ius dominij proprietatis: implicat enim, quod irreverentia, et dehonoratione superioris non sit illius injuria. Atque impossibile est contravenire iuri jurisdictionis, quod Deus imponit praeceptis, quin committatur irreverentia, et dehonoriatio Dei: ergo impossibile est, quod Deus exerceat ius jurisdictionis imponendo praecepta, quin simul exerceatur ius dominij proprietatis. Hinc probata est n. 70.

15. *Sua dicta sunt, ostendunt, salam esse doctrinam; quae assumit responsio impugnata, salamque doctrinam in illationibus contineri. Habet itaque, et quod in peccato sit malitia recta injustitia; et quod Deus, prout Dominus proprietatis, sit rationaliter invitatus, de peccatoribus rebus, quae sunt Dei, contra ipsius prohibitionem abuti-tur. Totam doctrinam breviter complexus*
 70. *est Propheta iustissimus Ille, Psalm. 34: confi-*
 71. *tebor adversus iniquitatem meam Domine;*
ubi in peccato suo agnoscit malitiam injustitiae, et
rationem assignat: quoniam videlicet peccatum
est contra dominum, et est denegatio obsequij, quod

Deus jure Domini exigit ab homine essen-
tialiter sexuo.

Sectio 6^a

Objectiones solvuntur.

Objection 1^a. Vbi jus creditoris est ita
essentialiter inadequabile, ut nulla ejus pars
possit extinguere per ulli debitoris actum, ibi non
potest esse perfecta justitia. Ratio: nam sic-
ta justitia ponit aequalitatem cum jure,
ita ut illud, quod datum est, non possit am-
plius exigi sine injuria; ad quod requi-
ritur, quod aliqua pars juris ex-
tinguatur: si enim totum jus manet, non sine
injuria alterius potest amplius exigi id,
quod datum est. Atqui jus Dei adversus ho-
minem est ita essentialiter inadequabile,
ut nulla ejus pars possit extinguere per ulli
hominis actum: ergo non potest esse perfecta
justitia ad Deum. Probatur minor: nam
tunc non extinguitur ulla pars juris, quod
Deus habet, quando potest semper idem, et
semper fluxa exipere ab homine absque
huius injuria; sed, posito quolibet actu ab
homine, potest Deus semper idem, et semper
fluxa exipere ab homine absque huius
injuria: habet enim Deus infinitum domi-
nium: ergo.

X
fuit

X
justitia

17 Concessa majore, nego minorem.

Ad huius probationem distinguo maiorem.
tunc non extinguitur pars illa, jure, quod
Deus habet, quando Deus potest semper
idem, et semper plura exipere ab homi-
ne, abque huius injuria, si exipat ti-
tulo debiti non soluti, concedo; si alio titu-
lo exipat, nego maiorem. Distinguo simili-
ter minorem, et nego consequentiam. Expli-
catur: ad perfectam justitiam requiritur
equalitas ut jure; quod si sit cum toto ju-
re, id extinguit; si autem sit cum parte
juris, extinguit partem. Illud, quod da-
tum est, non potest amplius exipi sine in-
juria: scilicet exipatur titulus debiti
non soluti, at potest exipi sine injuria, si
sit alius titulus exipendi. Tam vero cum
omnia prestamus, quae precepta sunt nobis,
Deus non potest a nobis aliquid exipere ti-
tulo debiti non soluti. At quoniam infinitus
est Dei dominus, potest Deus eadem, quae
semel servimus, obsequia, iterum, atque iter-
um, et per totam aeternitatem a nobis ju-
ra exipere. Itaque sicut pars debiti so-
luta non liberat a debito reliqua partis,
ut est per se notum; ita debiti soluti non
impevit, quod superveniat nova obligatio ad
tantundem, immo et ad plura, et plura pre-
stantia: quandoquidem est in Deo infinitum

dominium, ad iure exponendi ab hominibus
quidquid ipsi placuerit. Hoc non est
stricta iustitia: nam per priora desequia
homo dat Deo, quod proprium Dei est, atque
in iniuria mesare non potest; et Deus,
positis desequiis omnibus, quae a creatura
exiguntur, non potest exigere titulus debiti
non soluti: quapropter extinctus est ius Dei,
quatenus respiciebat priora desequia. Cum
dicimus, ius extinguere, hoc dicimus, satisfac-
to esse iuri; sicuti dicitur, extinguere precep-
tum, cum satisfactum est precepto!

Obicitur 2.

Peccatum non est stricta Dei iniuria: ergo non
est stricta iustitia, qua homo vitat pecca-
tum; ac proinde non est iustitia stricta ho-
minis ad Deum. Probatur antecedens: nam
ad strictam iniuriam requiritur, ut alteri
inferatur aliquid nocuentis, damni, sive in-
commodi; quod respectu Dei est proprius im-
possibile iuxta illud Jobi, c. 35: si peccave-
ritis, quid ei nocetis? Confirmatur 1.º
ex D. Thoma, 1.º p., q. 29, a. 3, ad 2.º
malum non opponitur summo bono; sed stricta
iniuria opponitur illi, contra quem fit: ergo
malum peccati non est stricta iniuria Dei sum-
mi boni. Confirmatur 2.º: neque in bonis
extrinsecis damnificatur Deus per peccatum.

82, C.2.-

ostenditur: quia Deus habet in sua potestate cumque infiniti ejusmodi bonorum; infinitum autem non minuitur per subtractionem finiti: cum ergo per peccatum non minuantur divitiae, quas Deus in sua potestate habet, consequens est, ut neque in bonis extrinsecis damnificetur Deus per peccatum.

19) Nego antecedens, et assumptum probationis: ne ad strictam injuriam sufficit, quod fiat contra jus domini, ipso rationabiliter invito; sive id accidat cum damnificatione, ut accidit in creatis, sive absque damnificatione, ut peragitur injuria contra Deum. Non propterea nego, quod peccatum sit damnus, et nocivus extrinsecus Dei; non tamen dicam, quod Deus afferat aliquid incommodi: hic enim dicendi modus videatur infirmus, quod Deus minus bene se habeat, si homo peccat, atque si abstinere a peccato. Recede dicta, n. 46.

Ad 8^m confirmationem: docet Angelicus, l. p., q. 28, a. 6, in corpore, quod malum culpe opponitur bono in creatis. Hinc distinctione expone testimonium, contra nos adductum: malum non opponitur summo bono, oppositione physica, concedo; oppositione morali, nego majorem; et similiter distincta minore, nego consequentia. Oppositio

physica est vel quoad simultaneam exis-
 tentiam, vel ~~quoad~~ quoad informandum commu-
 ne subiectum; et in hoc genere non opponi-
 tur malis, et summi boni: cum et simul co-
 existant, et implicet, quod habeant subiec-
 tum commune. Oppositio moralis est forma-
 lis disconvenientia ad appetitum rectum; et sic
 peccatum opponitur summo bono, cuius rec-
 tissima voluntas non nisi per dispendium,
 odium, et abominationem potest respicere pec-
 catum. Ad 2^m confirmationem negatur
 assumptum, ex dictis, n. 61. Ad probationem: ^x cap. 1.,
 per subtractionem finiti non minuitur in-
 finitum formaliter, et in ratione infiniti; mi-
 nuetur materialiter et in ratione. talis in-
 finiti, quod includebat id, quod subtractum
 est. Quoniam autem finiti subtracti esse
 est pro dominio Dei, atque infiniti; et illud
 finitum subtractum, Deus rationaliter invito:
 hinc est, quod per illam subtractionem
 damnificatur Deus in bonis extrinsecis,
 et per istam facta injuria sit Deus.
 81. Obicitur 3°. Peccatum non sit, Deus
 invito: ergo non est Dei facta injuria.
 Probatur antecedens: peccatum fieri Deus
 invito, est fieri Deus volente; sed implicat,
 peccatum fieri, Deus volente: ergo. Ratio
 minor: nam implicat, peccatum fieri, Deus non

27, C. 2. —

permittente; permittere autem aliquid,
et illud nolle; non componitur. Additur:
ille non est inuitus, et nolens, qui sciens non
impedit quod potest facile impedire; sed Deus
sciens, et potens facile impedire peccatum,
non impedit illud: ergo. Vigetur: peccato
hominis utitur Deus ad fines altissimos:
ergo peccatum est usus libertatis divinae; sed
implicet, quod usus libertatis sit facta in-
iuria utentis libertate: ergo.

22 Si quis ante-
cedens: peccatum non sit, Deo inuito, nec est;
Deo ad iute et efficaciter nolente, concedo; nec
est, Deo nolente ineffaciter, ex quo tamen,
quod peccatum non fiat, nego antecedens. Ad
objectionem, concedo in assumpti parte, distin-
quo 2^m: et concedo, quod non componatur per-
mittere aliquid, et illud ab iute, et efficaci-
ter nolle; sed nego, quod non componatur
permittere aliquid et illud ex quo ineffaci-
citer nolle. Constat iuris: nam alter pec-
cat, non esset Dei iussa; cum non esset
contra Dei voluntatem. Dices: esset contra
Dei voluntatem, quia vellet obligare ho-
minem; quamvis non esset contra voluntatem
qua vellet, ut homo impleveret obligationem;
ad modum, quo potest superior velle subditi
obligare se precepto; et simul obsequi

prem desiderare, quod subditus non de-
 beat. Contra: quod peccatum sit contra
 voluntatem, quia Deus vult hominem obli-
 gare, ut sit, ut peccatum sit Dei offensam,
 et inobedientiam: ergo quod sit contra vo-
 luntatem, quia Deus vult ex iustitia ho-
 minem obligare, sufficit, ut peccatum sit
 contra iuramentum Dei. Atque Deus impo-
 nens praeceptum vult ex iustitia hominem
 obligare: ergo. Contra est insuper: non esse
 re, et prudenter precipientis, sed illudentis,
 et veteratoris, imponere praeceptum, et non vel-
 le ipsius observationem; maxime cum dispo-
 sitione animi ad puniendum extremis sup-
 plicis transgressionem: ergo Deus imponens
 praecepta vult, quod transgrentur; ac proinde
 non vult, quod fiat peccatum. Est itaque,
 quod peccatum committitur ab homine,
 Deo volente, et contra ipsius voluntatem.
 Sic accipitur illud Act. 7: dura cer-
 vix... vos spiritui sancto, omnes resistitis;
 et illud Augustinus, canone 23: quam vo-
 luntatem homines faciunt, non Dei, quando
 id agunt, quod Deo displicet.

83

Ad Additamentum

distinguo maiorem: ille non est inuitus, qui
 ciens, non impedit, quod facile potest impedi-
 re, si tenetur impedire. Sedit: si non tene-

atque impedire; neque maiorem et contra
ad reliqua. Deus non tenetur peccata
hominum impedire: quia propter ex eo, quod
non impedit, non interit, quod virtuali-
ter, et indirecte velit peccata; sed iure,
pro permissit, quod peccata committantur,
nolens serio, et inefficaciter, quod committan-
tur. Neque operatur exemplum Principis, qui
non offenditur verbis, aliqui injuriis, seu
re, qui ex illius libera permissione loqui-
tur; contra enim est. Idem Princeps
non offenditur, quia permissioni adiu-
git electionem, et approbationem: indeque
scurra habet iustum titulum eo modo lo-
quendi. At libera permissione Dei non
adiungitur electio, et approbatio; neque
homo ex libera Dei permissione habet
iustum titulum peccandi. At quidem ex terminis
notum est, quod mera permissio, et pu-
ra non impeditio sensu, non tollit rationem
offense.

89 Ad 1^{am} respondentiam, concedo antecedente.
neque enim Deus bonus pateret mala
facere, nisi omnipotens posset de malo
bonum, ut docet (Augustinus) neco con-
sequantiam. Aliud est peccatum, aliud peccati-
bus; sicut aliud est instrumentum, et aliud
usus instrumenti. Peccatum non est usus liber.

x
dicere

ius Divina Dominativa: nam usus liber-
 tatis est ex electione, et intentione; et de-
 us neque intendit, neque eligit peccatu
 nomina. Immo homo contra ius libera-
 is Dominativa Divina Determinat Deus
 ut quasi coactus; concurret ad peccatu
 „ iuxta illud. Isaia, c. 23. exurge me ge-
 „ citis in peccatis vestris; et cum vo-
 „ luntas rapiat a Deo actus, quo ipsa pec-
cat. ut explicat S. Anselmus, l. de cap-
Diaboli, c. 18. Usus peccati ordinatio
 peccati a Deo permisi; et ab homine po-
 siti, ad fines decentissimos: ut est ~~actus~~
 actus poenitentiae, aut actus humilitatis,
 quos Deus (sive ante, sive post peccati pro-
 visionem) potest determinare. Nec autem
 dominatio est usus libertatis Divina Domi-
 native; cui peccatum hominis ~~permisum~~
 libet.

85. Exordium 2°. Si peccatum esset sicut
 ta injuria contra Deum, peccator obliga-
 retur ad satisfaciendum Deo. tamen, vel
 contritione, vel confessione; non et conceden-
 da nec obligatio: ~~et~~ ergo. Probatur ma-
 xime: nam sicut injuria est contra jus,
 ita et contra ius non ablato injuria se-
 mel illata; statim autem, atque injuria
 illata est, si non adit satisfactio, incipit esse

17.

Q. 2, C. 2. -

non ablatio, injuria. Confirmatur ex alio
ab urdo: sequeretur enim, quod in quoli-
bet peccato esset specifica malitia, sicut in
injuria contra Deum: ergo esset obligatio
explicandi in confessione hanc specificam
malitiam; consequens est absurdum; et contra
maximam Confessionem, et contritionem: ergo.

X
docet

86. R. ego maiorem: ~~Deum~~ enim in tract.
de Penitentia, non esse obligationem, po-
nitendi, quamprimum occurrat cum pec-
cati memoria libertas ad poenitendum; quam-
vis opposita sententia sit probabilis, et pro-
cedat, sive peccati sit, sive facta Dei injuria,
sive non: unde etiam potest omitti maior, et
negari minor. Videri potest Cordenas, di-
sert. 6. in prop. damnatas, cap. 3. Egan-
do maiorem, suppositum, hominem esse obli-
gatum ad satisfaciendum Deo pro peccato ex
título iustitiae: alio autem explicui, et firma-
vi, n. 37. Neque debet, quod pro peccato mor-
tali non possit homo satisfacere conditione;
nunc enim non excusatur a reddenda satis-
factione, quam ipse potest, et quam Deus
ab ipso exigit. Sic opportune nota: actus
satisfaciendi ponit equalitatem cum iure
divino prout obligante: ne homo potest id tibi
reddere, ad quod Deus obligat; Deus enim
impossibilia non facit. Et ad minus pro-

X
cap. 1.

X
ma-
jor.

bationem: non ablatio iniuria semel illata
 est contra jus, si non adsit rationabilis cau-
 sa adlationem differendi; et sic, qui alterum
 iniuste inhonoravit, potest aliquandiu differre
 veniam petentem, si nulla sit damnificatio.
 In re nostra rationabilis causa, qua differ-
 ri sine peccato potest ablatio iniuria contra
 Deum, est benignitas ipsius Dei non obligan-
 tis ad satisfaciendum statim: sicut enim po-
 test Deus tibi satisfaciendi debita remitte-
 re ita et potest non exigere ad statim
 reddendam satisfactionem. Cumque obliga-
 tio statim satisfaciendi maxime afferret
 homini periculum peccandi, attendita homi-
 nis fragilitate, credendum non est, Deum
 (cujus iury dare et, et omnis leve) in
 eas angustias hominem intrecisse. Constat
 quidem, quod iniuria inducit obligationem
 statim restituendi, si creditor sit rationabi-
 liter invitatus, deo non peccatur, statim
 non restituatur quoad dilationem; sed quo-
 ridam prudenter presumitur, quod Deus
 non est rationabiliter invitatus, ideo non pec-
 catur, si statim non restituatur. Quid
 si peccatum sit inhonorativum Dei apud homi-
 nes, ut esset Dei difamatio per blasphemiam
 hereticalem, tunc esset obligatio satis-
 faciendi statim: non quidem per poenitentiam

0.2.1 C.2. -
iustificatur; sed per dictorum revocationem, ubi
esset periculum, quod audientes male sentirent
de Deo: in his enim, et similibus injurijs
non est prudens presumptio, quod Deus non
urget, ut statim ponatur illud restitutionis
genus.

Ad confirmationem: Idem argumen-
tum formatum in circumstantia, de qua
probabiliter hinc inde dubitetur, an mu-
tet speciem? Directe: malitia fructus inju-
ria contra Deum est generalis, et transcendens
omne peccatum; nisi excuset ignorantia, qua
lis esse solet in indoctis: aut probabilis opi-
nio, juxta quam formatum ultimum conscientia
dictamen, quo amoveatur a peccato malitia
fructus injuria; quod dictamen familiare
esse potest nominibus doctis. Si quis a suo
peccato malitiam illam contraxisse sciat, iste
nam expresse declarare tenebitur: ne con-
fessarius ipsum existimet ab ea malitia im-
munem, vel ratione ignorantia, vel prop-
ter probabilem opinionem. In forma dy-
tymus antecedens: illud concedo, si non inter-
veniat ignorantia, aut practicum dictamen
juxta probabilem sententiam de oppositis; et
illud nego, si alterutrum interveniat. Distin-
guo similiter consequens; et nego minorem sub-
sumptam: peccatis enim peccatis, et confessa-

noxum non est nostra sententia contraria.
 Ratio: quia illa praevis supponit, quod pecca-
 tum in indoctis excusatur a formali ma-
 litiâ injustitiæ per ignorantiam, et in doctis
 per probabilem sententiam de opposito.

Obijciatur 5.

Peccatum veniale non est stricta injuria con-
 tra Deum: ergo non omne peccatum est stricta
 contra Deum injuria. Probatur antecedens:
 tum quia veniale non est contra præceptum Dei,
 sed contra consilium, pro qua doctrina cita-
 tur Scotus; tum quia veniale tantum se-
 cundum quod est peccatum, et Dei offensa, qui
 sensus tribuitur Regido; tum demum quia
 peccatum mortale est propriè, et simpliciter pec-
 catum, et Dei offensa, pro quo modo di-
 cendi citatur Angelicus, l. 2., q. 86., a. 1. ad 1.^m

89. Ratio antecedens: peccatum enim
 veniale est stricta injuria contra Deum,
 levis tamen, sicut strictum quantitatis par-
 va est stricta hominis injuria, quamvis le-
 vis. Ad probationem: universale præceptum
 non jurandi, non mentiendi, et similia præ-
 cepta negativa, comprehendunt peccata ve-
 nialia; alioquin strictum leve non esset strictum;
 mendacium leve non esset mendacium: ergo pec-
 cata venialia sunt contra Dei præceptum.
 Purp. si essent tantum contra consilium.

non essent peccata; et ideo, quia status
 "originalis est solius consilij, si nup(er) exiit via
 "50, non peccabit: docet Apostolus, I. Corinth.
 "c. 7. Ad 2^m probationem: cum venialia sint
 vera, et propria materia, quamvis non ne-
 cessaria, confessionis sacramentalis, sunt ve-
 ra, et propria peccata; iuxta illud Christi
 "Domini, Joann., c. 20: quorum remisseri-
 "tis peccata, remissa sunt. Quod autem ve-
 niale sit offensa Dei, constat, quia dat
 Deo occasionem rationabilis displicentie
 cum iure ad petendam satisfactionem, et
 infligendum supplicij; tum quia ex Jacobo, c.
 "3., in multis offendimus omnes: quam sen-
 tentiam de venialibus a iure admisis-
 dicat Concilij Kilervitanum; c. 7. Ad 3^m
 probationem: non solum mortale, sed et ve-
 niale est proprie, et simpliciter peccatum;
 neque enim de veniali potest absolute ne-
 gari, quod est peccatum: qualiter de homine
 picto negatur, esse hominem; et de Aethiope,
 esse albi. Neque oppositum docet Angeli-
 cus, qui loco citato tamquam asserit: quod
 "peccatum non dividitur in mortale, et veniale
 "tanquam genus in species equaliter par-
 "ticipantes rationem generis; sed tanquam
 "analogum in ea, de quibus predicatur se-
 "cundum primum, et posterius. Id explicat sub-

277, 278 - 134

„junctum : peccatum veniale dicitur pecca-
tum secundum rationem imperfectam, et in
ordine ad peccatum mortale; sicut accidens
dicitur ens in ordine ad substantiam. In hac
doctrina evinces, peccatum veniale, et mor-
tale esse analogum, sicut substantia, et ac-
cidens; sed ista analogia est proportionalis
veritatis proprie, ut loquuntur Dialectici:
hoc est, quae supponit in analogia proprie,
verae, et formaliter rationem parti-
cipatam.

Sectio 7^a

De Iustitia hominis ad hominem.

1° Hominis ad hominem posse esse strictam iustitiam, nisi specialis aliqua distet con-
ditio, certum est; duas autem esse conditiones,
sive status, de quibus dubitatur, dictum est
supra, n. 5: ubi proposuimus duas istas
questiones. 1^a an detur stricta iustitia in-
ter Patrem, et Filium? 2^a an etiam inter Do-
minum, et servum? Utrique questioni respon-
dent negative aliqui, quos inter Cajeta-
nus, et Valenzia; sed multo plures res-
pondent affirmative, quos inter Soto, Ho-
lina, Suarez, et Vasquez, apud C. de Lugo,
2. l., sect. 2., qui in concordiam reducit am-
bas sententias.

11° Premissis 1°. Inter Patrem, et

filium, inter Dominum, et servum, ut proximi,
 et ut duo homines sunt, datur iustitia
 stricta. Sic docet Angelicus, q. 57, a. 2, ad
 2^m filius, et servus, uterque prout confi-
 deratur ut quidam homo, est aliquod se-
 cundum se subsistens ab alijs distinctus: et ideo
 in quantum uterque est homo, aliquomodo
 ad eos est iustitia. Scitur pater, et filius,
 Dominus item, et servus, ut duo homines sunt,
 debent sibi invicem servare ius proprie-
 tatis, quod unicuique caret: tum in hono-
 re; tum in vita, atque membrorum integri-
 tate; tum in bonis fortune. Hinc si pater
 detrahat famam sui filij, peccat contra ius-
 titiam, et tenetur restituere: nam filius re-
 tinet ius ad famam, quo gravatur pater,
 sicut alij homines; et si filius notabile ali-
 quid a patre furatur, peccat contra iusti-
 tiam, et tenetur restituere: quia pater ha-
 bet ius ad res suas, quo gravatur filius, si-
 cut alij homines. Similiter si Dominus fal-
 sum crimen imponat servo, peccat contra
 iustitiam, et tenetur restituere; et si servus
 furatur aliquid a Domino, peccat contra
 iustitiam, et ad restitutionem tenetur.

Præmissis
 2^m Pater, precedente voluntate oratioſa,
 præſt ex ſuicta iuſtitia obligari filio, ut talis;

et similiter Dominus, precedente voluntate
 gratuita, potest ex stricta iustitia obligari
 seruo, ut tali. Sic cum Vicarius doret Ro-
 bellus, l. h., q. 2., §. 5. Inplicatione probatur.
 Filius ut talis obligatur patri ad obsequia
 pietatis; et seruus ut talis obligatur a Do-
 mino ad opera servitutis. Nichil prohibet,
 quod pater animo se obligandi ex
 iustitia cum filio paciscatur de reddenda
 mercede pro officiis a filio sibi debitis; et simi-
 liter quod Dominus eodem animo pacisca-
 tur cum seruo pro operis sibi debitis. Sed hoc
 est, quod pater obligetur ex stricta iustitia
 filio, ut tali; et similiter, quod Dominus
 obligetur ex stricta iustitia seruo, ut tali.
 in ijs enim contractibus non prescinditur
 a prestationibus paternali, et dominativa, et
 ab obligationibus filij, et serui. Ergo pre-
 cedente gratuita voluntate possunt pater,
 et Dominus ex iustitia stricta obligari
 filio, et seruo ut talibus. Dicta confirmantur
 dictis, ut

93

Conclusio. 1^a Inter Patrem, et
 filij datur iustitia stricta; inter ipsos
 autem, ut pater, et filius sunt, iustitia
 stricta non datur, per se, et absolute. Pars 1^a
 conclusionis constat ex 1° premisso; et ulte-
 rius firmatur. Si filius occidat patrem,

peccat contra fructam justitiae, et contra
 jus, quod ille habet ad propriam vitam: ergo
 in patre est jus fructu ad vitam, quo gra-
 vatur filius; et filius obligatur ex justitia
 fructa versus patrem. Consequentia est bona;
 et antecedens probatur: supponimus, in parrici-
 dio esse enormem malitiam contra pietatem;
 admittimus, in eo scelere esse malitiam pro-
 pter justitiam legalem. Addeamus, quod in ea occi-
 sione, prescindendo a pietate, et a justi-
 tia legali, est alia malitia, et inhonestas: ali-
 oqui considerata illa occisio, ut est occisio ho-
 minis particularis, nullam haberet turpi-
 tudinem; quod dixerunt rationes et. Atque
 illa alia malitia, quae est in parricidio,
 praecisim ab oppositione ad pietatem, et ad
 justitiam legalem, et contra justitiam fructam,
 et contra jus, quod habet pater ad propriam
 vitam: ergo si filius occidat patrem, peccat
 contra justitiam fructam, et contra jus, quod
 ille habet ad propriam vitam. Idem ar-
 gumentum efformatur in jure, quod habet
 pater ad famam: hoc enim gravatur
 filius; alioqui in infamatione, prescindendo
 a generatione, non esset illa malitia, quae
 esset in infamatione alterius hominis. Hoc ab-
 surdum est! ergo jure, quod pater habet ad
 famam, gravatur filius; sicut alij homines gra-

vantur. Idem dicendum de furto, quod si
 vires committat: in eo enim est malitia, quae
 praescindit a circumstantia ista, quod sit filius,
 qui illud committit, et quae in eo consistit,
 quod ab illo homine, ~~vires~~ qui est pater,
 auferatur, quod suum est. Sed haec ma-
 litia est contra strictam iustitiam: ergo.

99

actis
 argumentis probatur; patrem vicissim
 ex stricta iustitia obligari versus filium:
 iure enim, quod filius habet ad vitam,
 et ad famam, non minus gravatur pater,
 quam ceteri gravantur; et in peccatis
 commissis a patre contra vitam, aut con-
 tra famam filii, praescindendo a pietate,
 et a legali iustitia, est alia malitia, a qua
 non praescindit occisio, et infamatio hominis
 particularis: quae quidem malitia est contra
 strictam iustitiam. Additur: si filius habeat
 cum pleno dominio (quale est pe-
 cunia capta) et pater aliquid subro-
 piat de illa pecunia tenetur ad restitu-
 tionem; et de rebus pertinentibus ad illud pecunia,
 potest esse contractus emptionis, et venditio-
 nis inter patrem, et filium: ex lege l. 1.
 de contrahenda emptione. Ergo etiam in bo-
 nis externis, et fortuna potest esse stric-
 ta iustitia patris ad filium.

X
 pecunia
 X
 peculium
 X
 pecunia

95 Probatum 2a pars conclusionis.

Constat ex 2o. premisso, quod, precedente praeterea voluntate, potest ex stricta iustitia pater obligari filio, ut tali: quapropter dicimus, quod pater, et absolute inter patrem, et filium, ut tales, iustitia stricta non intercedit. Ratio: nam pater ut pater debet filio alere, gubernare, atque educare; et filius ut filius recipere debet patris amore, reverentiam, obedientiam, et sublevationem, si indigeat. Sed ejusmodi debita patris ut patris, et filii ut filii, non est ex iustitia stricta: ergo inter patrem ut patrem, et filium ut filium non est debita ex iustitia stricta: ergo inter patrem, et filium ut tales non datur iustitia stricta, pater, et absolute. Supponitur major; et probatur minor: debita, quod non mensuratur jure obliganti ad restitutionem, non est ex iustitia stricta; sed assignata debita patris ut patris, et filii ut filii, non mensuratur jure obliganti ad restitutionem: ergo. Majorem suppono ex traditis pro explicando jure stricto, a num. 127 et probando minorem: nam pater, qui non ducit filium, non tenetur alimenta restituere; sed filius tenetur ad alendum ipsum in posterum: et similiter filius, qui patrem indigentem non succurrit, non tenetur restituere; sed filius tenetur ad

illi succurrendum in posterum, si duxerit, aut
superveniat necessitas. Ergo debitor patris
ut patris, et filij ut filij non mensuratur
sua obliganti ad restitutionem.

Conclusio 2a

96

Inter Dominum, et servum datur fructa iusti-
tia; inter ipsos autem, ut Dominus, et ut
servus datur fructa iustitia non mutua,
servi videlicet ad Dominum, sed non Domini ad
servum, perse, et absolute. Conclusio quoad 1am
partem constat ex premisso 1o, et ex rationibus,
quibus probatur, est, inter patrem, et filij esse
fructam iustitiae: jure enim, quod Dominus
habet ad vitam, famam, et rem familiarem,
non minus praeatur servus, quam alij ho-
mines; et inversim, jure, quod servus ha-
bet ad vitam, membrorum integritatem, et
famam, praeatur Dominus, sicut alij ho-
mines, praeantur: ergo inter Dominum, et
servum potest fructa iustitia esse, qua alter
alteri servet jus, quo invicem alter alte-
ri obligatur.

* sunt,

97

Quod attinet ad iustitiam fructu-
tam circa bona externa, et fortuna, pa-
tet, ipsos esse servi ad Dominum: si enim
ab ipso ille aliquid furatur, iniustitiam com-
mittit, et tenetur restituere. Tandem ius-
titiam posse esse Domini ad servum, patetur:

D. 2., C. 2.

^x
Jus

nam servus est capax peculij, ut cuius
habeat ^x independentem a voluntate Domi-
ni, et quoad illud estimatur a conditio-
ne servili. Sed quoad servandū jus ipsū
ille, et semel laesū reparandū, Dominus
tenetur erga servū ex iustitia stricta: ergo

^x
peculij

quoad bona externa, et fortuna, quae per-
tineant ad ~~servandū~~ ^x servū, potest esse iustitia
stricta Domini ad servū. Major probatur:
potest enim aliquid servo acquiri, quod non
acquiratur Domino. 1°: si aliquid servo do-
netur, ut se redimat; hoc enim servo acqui-
ritur, et non Domino, manifestū est. 2°: si aliquid
servo donetur, ut sit absolute suū, de quo ser-
vus pro sua libertate, et non Dominus, dis-
ponat: nam sicut unusquisque potest res su-
as donare, ita et conditionem apponere,
nisi lege prohibeatur; nulla autem lex pro-
hibet, quod illa conditio apponatur in do-
natione facta servo. Atqui, quod acqui-
ritur servo, ~~non~~ et non Domino, pertinet ad
~~servandū~~ ^x ^x servū cum jure independente a
voluntate Domini: ergo.

^x
peculij

1873. 2m. Probatur conclusio quo-
ad 2^m partem; atque in primis, quod ser-
vus ut talis obligetur ex stricta iustitia erga
Domini: nam servus, ut talis, potest commit-
tere fructū iniustitiae contra Domini: ergo in

seruo ut tali est debitus iustitia fructus, ac-
 proinde fructa iustitia erga dominum. Pro-
 batur antecedens: non minus aperiet ser-
 uis contra ius proprietatis domini supi-
 ens a domino, quod faceret contra id ius
 alius, qui seruus furaretur, vel scienter
 occultaret. Propter: non minus aperiet ser-
 uis contra ius proprietatis domini, dene-
 gans domino operas iure dominatio im-
 positas, quam aperiet contra ius proprie-
 tatis alterius operarius conductus dene-
 gans laborem mercede conditus. Propter
 uis supiens a domino, aut illi dnegans
 operas, committeret fructuq. iniustitia con-
 tra dominum. Iustitiam autem iniustitia
 esset seruus ut seruus; esset enim contra ius
 domini, ex quo iure seruus denominatur
 seruus: ergo seruus ut talis potest committere
 fructam iniustitia contra dominum. Utrutrum:
 seruus auferens a domino rem familiarem
 peccat contra iustitia; sed ipse seruus, et ipsius
 opera sunt res familiares domini: ergo ser-
 uis supiens a domino, aut ipsi dnegans
 suas operas, peccat contra iustitia; quod
 quidem peccatum committitur a seruo ut seruo.

99 Quod vero dominus ut talis non
 obligetur ex iustitia fructa seruo, probatur:
 nam dominus ut dominus scilicet debet seruo alimenta,

Dr., Cr.

et gubernationem; sed hoc debiti non est ex
stricta iustitia: neque enim Dominus tenetur
seruo restituere alimenta, quae denegavit, sed
unice tenetur ad non denegandum in poste-
rum alimenta: ex quo Dominus ut Dominus
non obligatur ex stricta iustitia seruo.
Additum fuit, non obligari pater, et affluere:
nam, ut constat ex 2° praemisso, nihil, quo mi-
nus, praecedente gratuita voluntate, Domi-
nus se obliget ex iustitia ad reddendum seruo
alimenta, quae debet ut Dominus.

x
obest

100. In dictis de
iustitia inter patrem, et filium, et etiam inter
Dominum, et servum, constat, iustitiam strictam
mutuo intercedere inter maritum, et uxorem: nam
utrumque proinde tales obligantur mu-
tuo fidelitatem tori conjugalis servare. Quod
bona fame, corporis, et vite mutuo obligantur,
ac si non intercederet vinculum conjugii; quod
in familiae obligatur uxor marito, et mari-
tus uxori in iis bonis, quorum Dominus, et
administratio ad ipsam pertinet. Et quidem
quoad fortunae bona certior est obligatio ma-
riti ad uxorem, quam patris ad filium,
et Domini ad servum: nam iuxta antiquos filius,
et servus non sibi ipsis, sed patri, et domino,
acquirere poterant; et nihil tale de uxore respec-
tu mariti legibus cautum est unquam.

Sectio 8^a

Solventur Objectiones.

101 Obicitur 1° contra 1^{am} conclusionem.

„Philosophus, 5. ethic., c. 6., docet, quod in
inter patrem, et filium non est iustus, sed im-

„le iustus; et Angelicus negat, iustus, et ius-

„titus inter patrem, et filium esse proprie

„talia: ergo inter patrem, et filium non est

„iuxta iustitiam. Confirmatur. 1° iusti-

„tia proprie est inter equales; sed pater,

et filius non sunt proprie equales: nam

„filius debet patri honorem, et obedientiam:

„ergo. 2° iustitia proprie est ad alterum,

sed filius non est omnino alter a patre:

„est enim aliquid ipsius: ergo. Additur: in

„his, quae sunt contra iustitiam, non pec-

„cat filius contra pietatem: et sic, perse-

„loquendo, iustus a filio commissus non habet

„malitiam impietatis; neque est necessarium per

„se loquendo in confessione explicare, quod

„iustus sit de rebus patris. Ergo e contra.

„nunc in his, quae sunt contra pietatem, non

„peccat filius contra iustitiam; sed peccata con-

„tra vitam, corpus, et honorem patris sunt

„contra pietatem: ergo ista sunt contra

„iustitiam: ergo saltem quoad haec bona non

„est iuxta iustitiam filius ad patrem; et

„vicissim.

102. Obijciuntur 2°. Pater ex stricta iusti-
tia tenetur transmittere hereditatem filio,
et similiter filius non habens dependentes
ex stricta iustitia tenetur transmittere
hereditatem patri. Hæc autem mutua obli-
gatio est inter patrem, et filium ut tales: ergo
inter patrem, et filium ut tales versatur
stricta iustitia. Major constat ex iure na-
ture, iuxta illud Pauli ad Galat., c. 2:
"quod si filius, et heres; et iure Divino, iux-
ta illud Levit., c. 25: et hereditatis iure
transmittetis ad posterum. Confirmatur:
tum quia pater famæ oppressus potest
filium non emancipatum vendere, aut op-
pignorare, leg. 2., Cod., de patribus, qui
filios distraxerunt; tum quia pater potest
filium suum ad se reducere: ergo filius
tenetur ex stricta iustitia, tum ad non
impediendam sui venditionem, tum ad
non recipiendum a potestate patris.

103. Ad 1^m. Phi-
losophus loquitur de iusto civili; et de
filio non emancipato, prout exant juris
antiqui dispositiones; nihil enim de iure
antiquo filius non emancipatus habebat;
quod non esset proprium patris: quapropter
non poterat cum patre contrahere, ipsique
ex contractu obligare, quæ obligatio est iustitia

civile. Hinc non probatur, inter patrem, et filium non esse ius naturale, quoad fam. corpus, et vitam; atque etiam quoad rem familiarem, postquam concessum est filio ius peculij. Angelicus negat iustitiam strictam inter patrem, et filium, ut tales; non autem inter ipsos ut homines particulares sunt: concedit enim illam iustitiam inter ipsos, ut homines particulares sunt, quam negat inter ipsos, ut pater, et filius sunt. Sed in hac consideratione negat strictam, et propriam iustitiam: ergo in illa alia consideratione concedit strictam, et propriam iustitiam inter patrem, et filium. Sic explicata doctrina Philosophi, et Angelici, et iuxta explicationem, distincto antecedente, nego consequentiam.

Ad 1^{am} confirmationem distinguo maiorem: iustitia proprie est inter aequales non iure imperandi, et coercendi, nego; in iure proprietatis, distinguo: si iustitia sit mutua, concedo; si non mutua, nego maiorem: et constat ad reliqua. Quamvis pater sit superior in iure imperandi, et coercendi, nihilominus filius habet sua proprietatis iura, quae non subduntur libertati patris; ut sunt ius ad vitam, et ius ad fam. quapropter

est iustitia patris ad filium quoad ejusmodi
jura. Sic potest esse fructa iustitia inter
principem, et vassallum: quoniam cum super-
ioritate jurisdictionis ex parte principis
patris proprietatis ex parte vassalli non
subditi libertati principis. Ad 2^m confir-
mationem, concessa maiore, distingui mi-
nores: ed filius ut filius non est omnino
alter a patre, concedo; ed filius ut homo par-
ticularis est, ut est quidam homo, non est om-
nino alter a patre, nego minorem: et di-
stincta similiter probatione adiuncta, nego
consequentiam. Distingui etiam potest major
ic: iustitia est proprie ad alterum altere-
itate iuris, concedo; ad alterum alio modo,
nego maiorem. Distingui et minorem:
ed filius non est omnino alter a patre, al-
teritate separante ipse a debito pietatis,
concedo; alteritate iuris, non subditi liberta-
te patris, nego minorem, et consequentia.

105. Instas. Filius semper est aliquis
patris: ergo est res sua patris; sed nemo
ex iustitia obligatur erga sua ut talia:
ergo. — Instas. Probat, quod pater
non obligatur ex iustitia erga filium ut
talem; non autem, quod non obligetur erga
filium prout consideratur ut quidam homo:
ut loquitur D. Thomas ad 2^m, n. 91.

Distinguo antecedens: filius ut filius semper
 est aliquid patris, concedo; filius sub omni con-
 sideratione, nego antecedens: et constat ad re-
 liquum. Firmatur. Aucto ex Philosopho do-
 cente, *1. ethic.*, c. 11., ad omnes homines,
 ut homines posse, esse iusti, sicut et ami-
 citiam; et addente, eodem lib., c. 12., pa-
 tris ad filium esse amicitiam, ut ad alterum
 ipsum distinctum: ergo sicut hac amicitia
 est propria, ita et est propria iustitia pa-
 tris ad filium, ut ad alterum ipsum distinctum.
 Rursum: filius non succedens iuribus pa-
 tris non confunditur debitis patris, quam-
 vis semper filius sit aliquid patris: ergo
 iuribus filij, qui non succedunt libertati
 patris, ite obligatur, quamvis filius sit
 semper aliquid patris. Atque filius, etiam
 non emancipatus, habet iura non supposita
 libertati patris: ergo.

106 Ad additamentum, nego
 antecedens universaliter sumptum; quod si
 illud recipias ad iuxta grave, de quo
 antecedentis probatio loquitur, concedo an-
 tecedens, et nego consequentia. Si paritas
 est: nam per iuxta grave non videtur,
 neque demonstratur persona patris in seipsa,
 sed in bonis extrinsecis; ratio autem impi-
 etatis in hoc stat, quod filius non deve-

reatur personam, a qua habet esse: un-
de in iure gravi peccat loquendo filius
peccans contra iustitiam non peccat contra
pietatem. Quod si pater filium con-
ciat patrem in egestatem, aut in magno
detrimento status ipsi convergentis, tunc non
excusabitur a peccato contra pietatem: ut
recte docet C. de Lupo supra citatus. Con-
trario: multa, quae sunt contra pietatem, sunt
pariter contra ius activum proprietatis, quod
habet pater, ut quidam homo est; ut sunt
infamatio, vulneratio, et occisio: quapropter
in his peccat filius, tum contra pietatem
tum contra iustitiam; sicut qui occidit
clericum, committit iniuriam, et sacrilegium.
Consultatur J. Foxes, hic, disp. 5., dub. 2.
107 Ad 2^m, concessa maiore, distinguo
minorem: haec obligatio mutua est inter
patrem, et filium, ut tales, pater, et absolute,
nepos; ex iuris dispositione, concedo mino-
rem: sed nepos consequentia de stricta
iustitia versante inter patrem, et filium
ut tales pater, et absolute. Explico solu-
tionem ex doctrinis, quas firmat, et illus-
trat Varquez, opusc. de testamentis, cap. 2.,
§. 1., et cap. 6., §. 3., dub. 2. Jure humano,
canonico, et civili preceptum esse illam here-
ditatis transmissionem a patre in filium,

et vicissim, est certissimus. Hinc, sicut
precedente ratione voluntate patet ex ius-
titia obligari patrem ex parte filii, sic ex iure
patris patet obligari ex iustitia ad transmit-
tendum hereditatem filio. At per se, et absolute,
hoc est, obligatione resultante necessario ex
consecratione, non tenetur ex iustitia, sed
ex pietate pater filio transmittere here-
ditatem: neque enim magis obligatur
pater ad instituendum filium heredem, quam
ad ipsum alendum, et educandum; ad hoc autem,
non ex iustitia, sed ex pietate tenetur.

Cap., Ius naturale, dist. 1., citato D. Iñigo.
ro, dicitur, de lege naturali esse succe-
sionem filiorum; sed hoc accipitur, non
de successione ex testamento, sed ab intest-
tato. Ratio huius: quia nullus esse potest,
qui ex rationabiliter presumpta patris vo-
luntate debeat habere bona illius, magis
quam filius: quapropter nec Princeps po-
test sine causa privare filium hereditate
patris ab intestato. Jam vero illud Apol.

- ” Et si, si filius, et heres, sic accipitur: ut
- ” naturali lege pietatis non ~~exheredetur~~ exheredetur
- ” filius a patre sine causa; illud. autem Levi.
- ” tici, hereditario jure transmittetis ad pte.
- ” ros, sic accipitur: ut declaratur, et firmetur
” illa eadem naturalis lex obligans ex pietate.

Ad confirmationem, concepto antecedente, nego consequentiam: in utroque enim casu filius agit contra pietatem, sed non contra pactam iustitiam. Sic qui extreme indigenti non succurrit, non peccat contra iustitiam, sed contra misericordiam; nisi violentex impediat indigentem, ne accipiat ex bonis, quae tunc sunt quodam usum communia. Sicurque similiter in re nostra.

109 Obijciatur 3° contra 2^m conclusionem.

Philosophus, et ex ipso Angelicus supra citatus, docent, inter exur, et dominum non

politicum esse simpliciter iustum, sed iustum x

10 seu dominativum: quia nempe, seorsus est ali-

11 quid domini, seu instrumentum eius. Hoc

inter seorsus, et dominum non est pacta

iustitia. Confirmatur: quidquid seorsus

acquirit, dominus acquirit: lib. 2. de iustit.,

titul. 1., §. Item vobis: ex eo nihil dono-

rum temporalium habet seorsus, quod non

sit sub potestate domini; ac proinde saltem

in hoc bonorum genere non potest esse

pacta iustitia domini ad seorsus. Additur:

seorsus in bonis temporalibus comparatur

cum domino, ut Monachus cum monasterio;

sed Monachus nullum peculij ius habet, quod

non sit sub voluntate Praelati, et sub domi-

ni monasterij: ergo.

110.

D. 2. C. 2. -

143

Videtur 2° servus ut servus non est
 alter moraliter a domino: est enim possessio
 domini: ergo que debet domino non debet
 id alter moraliter ab illo: ergo non debet
 ex iustitia; hoc siquidem supponit moralem
 altereitatatem. Hinc, quamvis servus pignus
 a domino speretur contra iustitiam, quia
 sibi usurpat libertatem, que est principium
 moralis altereitatatis; nihilominus non ope-
 ratur contra iustitiam, sed contra Iuliam,
 i.e. de iurantiā, cum negat operas de-
 bitas ex servitute: nam sic non usurpat
 sibi libertatem, et non est alter moraliter
 a domino. Confirmatur: servus ut talis
 est res domini, non persona; et iustitia
 obligatio non afficit rem, sed personam:
 ergo.

111 Ad 1um Philosophus, et S. Thomas
 non negant predictam iustitiam mutua
 inter dominum, et servum, id unus et alter,
 quidam homo, et quidam homo sunt; ne-
 gant iustitiam domini ut talis ad ser-
 vum prout talem: quia servus prout ser-
 vus est aliquid domini, et huius anima-
 tum instrumenti, sub qua consideratione
 servus non habet sui fructus ad versus do-
 minum. Si dicas, Philosophus, et S. Thomas
 negare predictam iustitiam servi ut talis

erga Dominum et talem; hoc patet ap-
 paret: neque enim loquuntur de iustitia
 servi ad dominum, sed de iustitia Domini
 ad servum. Si dicas, Aristotelem, et ex ipso
 iudicium, negasse, quod detur iustus inter
 dominum, et servum, adque distinctione ulla;
 occurrat sic. Reparant quidem iustum
 politici, et civile, quale versatur inter du-
 os cives, quorum neuter potest autoritate
 propria alterum coherere ad iusti, et debiti
 observationem; aut transgressionem punire:
 de hoc iusto politico, et civili curant le-
 ges, et judicia forensia. At iustus, quod
 versatur inter servum, et dominum est eco-
 nomicum: nam Dominus propria autho-
 ritate potest coherere servum ad illius ob-
 servationem; et ipsam moderata poenarum
 inflictione coercere, ut in civitate itat,
 et debitis praestet operas. Hinc admira
 praeter iustitiam servi ut talis erga do-
 minum, nihil observetur contra Philosophum,
 aut D. Thomam: namque enim patet, quod
 inter servum, et Dominum non detur iustus
 politicus. Hec ex Rebello, hinc, l. p. l. 1.,
 q. 2., et. 2., num. 23. Quod dictum est,
 Aristotelem, et D. Thomam non negasse hic
 tam iustitiam inter Dominum, et servum, constat:
 nam Philosophus, quem sequitur Iudicis,

11. §. Italic., c. 11. docet, inter illa quae
 iustitiam esse, inter quos amicitia; et quae
 non ad eum hoc ius. sed servus
 non est et amicitia, et quae et homo.

112. Ita confirmationem. Rigor an
 siquid iuris mitioris est consuetudine,
 qua inductus est, ut servus sit capax pe-
 culi. Sic docent Aegius, et C. de suppo,
 d. 3. §. 3. sed melius dicitur, leges
 adscribentes domino lucra servi esse uni-
 versales de iis bonis, quae servus resu-
 lariter, per operas ordinarias, et modis
 communibus acquirit; non autem esse de
 iis bonis, quae extraordinaria via acqui-
 runtur a servo; alia enim leges suppo-
 nunt, servos non nunquam habere bona
 sua propria, quibus possunt contractus in-
 re cum suis dominis. Hoc probat, et
 enornat P. Adolina, d. 38., et L. 1., §.
 servos, de officio perfecti iuris; et ex
 L. Vix, §. de iudicijs. Ita additamentum,
 nego maiorem de comparatione omni-
 moda, siue quoad omnia; monachus enim
 est incapax dominij, eorumque, et indepen-
 dentem a monasterio. Constat: neq. si
 aliquid monacho donetur sub conditione,
 ut dominus ad ipsi tantum, et non ad mo-
 nasterium pertineat, et ut possit re donata

*
acquirunt

uti absque Praelati licentia, conditio non tenet, ~~et~~ ut pote turpis. I contrarium: si aliquid servo donetur sub simili respectu domini conditione; maxime si donetur, ut e redimat, conditio tenet; ac proinde quod donatus est, sit sui proprius, serui. Hinc quidquid acquirat monachus vel ex re-compensatione pro injuria accepta infama, vel negotiatione, vel ex ludo, non sibi, sed monasterio acquiritur. At non dominus, sed sibi servus, quod sibi datur pro recompensatione similis injuriae, aut lucratur ex suo peculio per ludum, aut per negotiationem.

113 Ad 2^m distinguo antecedens: servus, ut servus, non est alter moraliter a domino, in jure, concedo: et id evincitur probatione adjuncta; non est alter moraliter, in debito, nego antecedens. Distinguo similiter 1^m consequens; et nego 2^m consequentiam, ad cuius adjunctae probationem constat ex distinctione data. Declaratur exemplo: monachus respectu laici non est alter moraliter in jure ad pecunias, sed quia est alter moraliter in debito, committet fructus injustos, si ad illo pecunias fixetur. Discurre similiter in re nostra. Quod additur de libertate a servo per suam usurpata,

et de operis denegatis, nullius est momen-
 ti; contra enim est. 1°: neq. ad justitiam
 strictam non requiritur, quod aliquid po-
 situm usurpetur, sed sufficit, quod non
 exhibeatur id, quod est iustitia^x exhibi-
 bendu: ut patet in operario conducto
 non laborante. Priori modo se perit
 servus in fide; posteriori autem in de-
 negatione operarii: ergo utroque modo
 committit stricta injustitiam. 2°: sicut ser-
 vus sapiens contra ius domini usurpat
 sibi libertatem circa operas; qui liberta-
 tem exerceat negative, seu libere non
 operatur: ergo utroque modo usurpat sibi
 libertatem, quae est principii moralis ac-
 tivitatis; ac proinde utroque modo agit
 contra stricta justitiam.

112

Ad confirmationem
 distinguis maiorem: servus ut talis est res
 domini, non persona, civiliter, concedo;
 non persona naturaliter, nego maiorem:
 et constat ad reliqua. Persona civiliter est,
 quam alter propria auctoritate non po-
 test coepere^x observationem sui iuris; et hoc
 modo servus ut talis, non est persona re-
 late ad domini. Ist tamen persona natu-
 raliter: quia servus ut talis, quoad se, et quoad
 suas operas naturali obligatione iustitia, sup.

^x ad

posita servili conditione, tenetur erga do-
minum. Hinc non recte in omnibus com-
paratur servus cum arbor; ne in multis
deficit comparatio. 1°: quia ad iustitiam
et iniustitiam requiritur libertas suffici-
ens ad imputabilitatem, quae incipit
est arbor, et quam servus habet: ad iustitiam
autem non requiritur libertas iuridica
circa rem, sed sufficit debiti; ut constat in
restituente rem, quae furto abstulerat. 2°:
quia sicut ius proprietatis est proprium
agentis rationalis, ita et obligatio corres-
pondens tali iuri: est enim ius illud le-
gitima facultas circa rem; lex autem,
sicut non facit, nisi agenti rationali, ita
non praestat, nisi agenti rationale. 3°: quia
omnes omnino fructus arboris sunt do-
mini; non omnia, quae sunt servi, sunt
domini: quapropter si servus agat con-
tra ius Domini, tenebitur compensare,
dando bona sui peculij, aut arpendo ope-
ras supra debiti servitutis.

115. Insuper 1° ser-
vus ut servus, non tenetur ad restitutionem:
quae enim reddiderit ut servus, Domini sunt;
quod si non sint domini, sed servus non res-
tituet ut servus, sed ut quidam homo. Atqui
ex iniustitia facta suboritur restitutionis

onus: exorsus ut servus, non committit
 factum iniustum contra dominum: ergo non est
 facta iniustitia, servus ut talis ad dominum.
 Item 2°. Si quis filium suum a patre,
 vel sapientem occultet, peccat contra ius-
 titiam; ipse tamen filius sapiens a patre non
 peccat contra iustitiam: ergo similiter patet, quod
 servus sapiens a domino non peccet contra
 iustitiam, etiam si contra ipsam peccet, si quidem
 servus, aut detineatur. Atque nihil debet ma-
 ius servus, ut servus, quam esse sub potestate
 domini: ergo.

Ad 8^m. Instantia distinguitur maior et minor.
 446. Servus, ut servus non tenetur ad restitutionem
 sui ipsius, si fugiat, nec; ad restitutionem ope-
 rarii, quas iniuste denegavit, subdistinguitur: ad
 restitutionem faciendam per alias operas de-
 bitas iuxta servitutis, concedo; per alias operas
 supra illud debitum, aut compensando per bona
 proprii pecuniam, si illud habeat, nego maiore. Con-
 ceda deinde minore, nego consequentiam. Ad pro-
 batorem maiorem adiunctum respondetur: aliud est,
 quod servus ut servus teneatur restituere; et hoc
 est verum: aliud est, quod restituat ut servus; et
 hoc est falsum, loquendo de restitutione pro
 operis iniuste denegatis. Ratio prioris par-
 tis: nam servus ut servus restituit ius domini:
 ergo servus ut servus subit restitutionis onus.

Ratio posterioris partis: nam ista restitutio facien-
da est ex bonis, alioquin indebitis titulo jovi-
tutis et si debitis titulo injuria facta; et si
si servus ut servus prestat ea, ad quae tene-
tur titulo jovitutis: ex eo.

447

Ad 2^m Instantia, con-
cesso antecedente, nego consequentia. Disparitas
est quod jus patris potestatis est recte erga
alios: recta enim ratio praescribit, ut qui
filius a patre suetur, ipse restituat, et etiam
quantum patri intulerat, ipsum manifeste sub
sua potestate. At jus patris potestatis erga
filius est jus latius, fundans debita pietatis,
et obervantia ex parte filii: ac proinde fili-
us positus tenetur redire in patris potes-
tatem, et non tenetur patri restituere, quan-
tum patri intulerat, sed non recipere. Contrarium:
servus positus apens contra jus dominatum,
non si tenetur redire in potestate domini, et
etiam tenetur restituere, augendo videlicet
operas alioquin indebitas, vel ex bonis pro-
prie peculii, quantum domino intulerat, habuisse
ipsum servum in sua potestate. Hinc jus do-
minatum est jus fructus, tum erga alios,
tum erga ipsum servum. Disparitas desump-
ta est ex oppositis principis circa essentiam
juris fructus, quod determinamus per respectum
ad restitutionis onus.

Caput 3.^m

De iniuria iustitia opposita.

Sectio 1.^a

Explicatur, quid sit iniuria.

Quod modo iustitia dicitur, ut autem
 iustitia est; cumque de iustitia particula-
 ri tractetur, per commutativam addat periculum
 in iustitia: hinc pariter de iniuria, per
 oppositum illi particulare, tractetur, cum nobis sit
 hoc. Iustitia est voluntas, quod aliquis
 non tribuit alteri, quod suum ipsius est: sive
 illud detinendo; sive illud auferendo; sive
 iniuria est voluntas, ut suum unicuique
 tribuendi. Objectum materiale iniurie est
 ablatio, seu retentio rei contra ius alterius;
 et per hoc, quod est illam ablatiorem, seu detin-
 tionem rei esse contra ius alterius, et do-
 rectum materiale iniurie, per directum intentionem.
 Iniuria est contra alterum: quando quidem ne-
 mos a se ~~quodammodo~~ auferit aliquid, aut, quid-
 quam retinet contra ius suum, quod sit per-
 suum tale, et quo ipsius libet uti libenter. Ac-
 tus iniurie est peccatum: et enim contra
 legem, que parat libertatem habentis ius, et
 que obligat alios ad non contraveniendum: quapro-
 pter eiusmodi actus, lege iniuria prohibetur.

2. ... Et nota hec sunt. 1.^m peccatum iniu-
 ritie est mortale ex genere suo. Ratio namque

peccatum, quod ex genere suo opponitur cha-
ritati ex genere suo est mortale: cum chari-
tas sit vita animae; sed peccatum iniustitia
opponitur charitati: nec enim intendit boni
promovere; iniustitia autem nocumens: ergo
peccatum iniustitia ex genere suo est morta-
le. Cuiusmodi poterit esse veniale, vel ex
parvitate materiae; vel ex defectu plene de-
liberationis. 2° ad peccatum contra iustitiam
non requiritur voluntarium expressum, et for-
male; sed sufficit implicitum, et virtuale. Con-
stat: nam qui occidit. Potestem ignorans. Dam-
na aliorum, quamvis evitandi: damna non
intendat directe; adhuc peccat contra iusti-
tiam, laedendo ius aliorum, et tenetur ad re-
stitutionem ipsis faciendam: ergo ad peccatum
iniustitia sufficit voluntarium implicitum, et vir-
tuale circa lesionem iuris alieni. 3° potest
committi iniuria sine iniuria. Ratio: quia
ex communi usu, et consuetudine, est in ac-
tionibus, et in rebus, ut praecipue comparantur
ad ius alterius: iniuria autem est per com-
parationem ad deliberationem, et intentionem
operantis. Atque potest aliquis operari id,
quod est contra ius alterius, ad quod deliberatione,
et intentione, etiam implicita, operandi contra
ius alterius: ut cum quis venando occidit co-
mitem, quem inimicorum putat, etc. per ergo: ergo

X
est

est aliquis committens iniuriam in iniuria.

Similiter iniuriam formalem et voluntariam et
idem atque iniuriam et non minus quam iniuriam
acceptam materialiter, prout convertitur ex
instituto prout precise contra iniuriam.

Responsio.

an datur speciale vitium seu specialis habitus
iniustitiae particularis. Respondes, dari in-
iustitiam particularem specialem habitum iniustitiae.
qui non generatur ex quibusvis iniustitiis
actionibus, et ex quo non omnis actus iniustitiae
procedit. Ita cum Angelicus docet de castro,
Perez, et Spaza, hic, q. 12. Probatur: ubi
datur proprius formale motus habitus vitiosus
contra iustitiam, ibi est specialis habitus
vitiosus; sed datur proprius formale motus
habitus vitiosus contra iustitiam particularem
rem: ergo et datur specialis habitus vitio-
sus contra iustitiam particularem; qui est
habitus iniustitiae particularis. Probatur
minor: nam bonitas in hoc apparet, quod
ampliatur termini libertatis proprii et
restringantur termini libertatis alienae,
et proprius formale motus habitus vitiosus
contra iustitiam particularem; nec enim
restringit libertatem uniuscuiusque intra legi-
timos terminos: ergo datur proprius formale
motus habitus vitiosus contra particularem iust-

0.9., C.3. — nam. Vides, obiectum. formale habitus pe-
cialis iniustitie esse illam apparentem bo-
nitatem; neque enim est ratio mali mora-
27. lis, aut ipsa inhonesta iniustitia: nemo nam-
27. que, intendens in malum, operatur.

2. Quod autem
specialis habitus iniustitie non generetur ex
quodvis iniustitie actibus, neque ex ipso om-
nes procedant, probatur: nam non omnes
actus iniustitie sunt ex motivo ~~ampliandi~~
terminos, propriis libertatis, quod est motivus
illius habitus; sed nullus habitus, aut gene-
ratur ex actibus, aut influit in actus, qui
non sunt ex eodem motivo, quod respicitur
ab habitu: ergo. Confirmatur: qui generatur
ex motivo intemperantie non inclinatur
ad servandum inutilia ad illi finem, et ac-
quisita virtute temperantie, non retinet ser-
vandi inclinationem; contrarium accideret, si
ex istis iniustitie actibus pullularet specia-
lis habitus iniustitie: nam qui ex motivo
ampliandi terminos libertatis procedit, non
amittit inclinationem vel ex inutilitate
ad finem intemperantie, vel ex acquisitio-
ne virtutis temperantie: ergo. Confirmatur
ita iterum ex ~~triplici~~ 1. 5. Ituc., c. 8.,
accens, operationes contra jura aliorum
27 ex passione, facere quidem iniurias, non ta-

x
ampliandi

x
servatus

x
operantes

men esse injustos; et etiam ex passione
operantibus ~~et imputantur~~ ^{imputatur} ~~legis~~ ^{imputatur} juxta
alieni, et in eorum operationibus et malitia
injustitia sans in transgressionem legis, et finis
justitiae; sed non propterea aut acquirunt
specialem habitum injustitiae, aut ex hoc
operantur: ergo.

Sed dices. 1°. habitus videndi ius
alienum est habitus injustitiae; sed ex iustis,
repetitis ex motivo intemperantiae (et simi-
liter ex quibuslibet actibus injustitiae ex quo-
vis motivo) generatur habitus videndi ius
alienum: ergo ex ejusmodi actibus repetitis
generatur habitus injustitiae. Constat mi-
nor: nam qui ex motivo intemperantiae
iustis et assuefactus, experitur se promptus
et inclinatus, non solum ad intemperantiam,
sed etiam ad furandum. 2°: ex opposito
sequitur, ipse infonissimos predones non
habere injustitiae habitum; nam fere sem-
per furantur ex passione: hoc est, ex mo-
tivo opposito virtutibus ad se, ut est tempe-
rantia. Sequitur etiam, non esse habitum irre-
verentiae in eo, qui frequentissime falsus
jurat; nam ratio ipse operatur ex motivo
irreverentiae, quae potest in adducendo deum
in testem falsitatis. Atqui utraque sequela
est absurda: ergo.

6 Ad 8^m distinguo majorem: habitus
 ledendi directè ~~ius~~ alicuius est habitus
 iniustus, concedo; habitus ledendi indirectè,
 nego majorem: et distincta similiter minore,
 nego consequentiq. Ex distinctione constat
 ad probationem ~~majorem~~ minoris. Itaque qui
 operatur ex habitu, operatur ex electio-
 ne; non vero ex quadam veluti necessitate:
 ut est communis sensus cum S. Thoma.
 Qui fixatur ledendo directè ius alicuius,
 hoc est, ex motivo bonitatis apparentis in
 ea lesione, repetendo actus, acquirit ha-
 bitus directè, et ex electione ledendi ius
 alicuius; qui quidem habitus est iniustus,
 et non corrumpitur, nisi per iustitiam vir-
 tutem. Qui vero fixatur repetitis vicibus
 ex motivo intemperantie, non directè, sed
 indirectè, non ex electione, sed ex quadam
 veluti necessitate ledit ius alicuius: quatenus
 videlicet ex motivo intemperantie impelli-
 tur ad furtum; et non aliter furtum placet,
 nisi prout utile ad finem intemperantie:
 quapropter ex ejusmodi actibus non gene-
 ratur habitus iniustus. Quod autem ge-
 neretur corruptio, non solum ad intempe-
 rantiam, sed et ad fixandum, evincit hoc: quod
 scilicet generetur habitus intemperantie ad
 materiam iniustitiae; seu habitus ad materiam

injustitia, prout subest motivo intemperantiae:
qui quidem non est specialis habitus injustitia
habens proprium objectum formale motum.

Ad 2^m

concedo utramque sequelam majoris de spe-
ciali habitu injustitia, et de speciali habitu
irreligiositatis; et nego minorem. Absurdum
esset dicere, non esse in ratione insignissimo
habitu inclinante ad materiam injustitia,
quandocumque subiciatur motivo alterius
viti; aut non esse in solito iuxtae salum
habitu inclinante ad materiam irreligio-
sitatis, prout nec conducit ad finem al-
terius vitiosi habitus. At non est absur-
dum, quod in eodem non detur aut speci-
alis habitus injustitia, aut specialis ha-
bitus irreligiositatis: ut constet ex nostris
rationibus, et ex auctoritate Philo-
sophi, et D. Thome, q. 59, a. 2. Lege ax-
ioma, et duo concludes. 1^m potest quis
facere injustum, quin sit injustus, nempe
formaliter, propter ignorantiam inculpabilem.
2^m potest quis facere injustum formaliter
talem, quin sit injustus speciali injustitia ha-
bitu: quia nempe operetur contra jus
alterius ex aliqua passione, non ex electione,
non quia ipsa iniuriatio, seu lesio juris
alieni placeat per se, tanquam motum, seu si-

nis operandi.

§. Respons 2°: an ius acti^u auferri possit per injuriam? Respondes, per fructam injuriam posse auferri ius acti^u proprietatis. Et communis Doctorum sensus, a quo recedit Garza, hic, q. 86.

Probat^{ur}: per homicidium auctorem, seu potius defunctum, ius ad vitam, ad usum membrorum, et operationes humanas. Con-

tat propositio: nam perente vita, pereunt simul juxta illa ad vitam in corpore, ad membrorum usum, et ad operationes hu-

manas; neque enim anima separata habet ius ad illos terminos, quos nemo potest illi conservare, nec illi potest illi restituere. Atqui homicidium (privata au-

thoritate ~~factum~~) est fructa injuria: ergo per fructu injuriæ potest auferri, siue defuncti ius acti^u. Minorem potius suppo-

nebant Doctores, quæ probabant: ut no-

tat Kaundus, hic, tract. 2., n. 159. Pro-

omnibus sufficiat Angelicus, q. 62, a. 6, ad

2^m, ubi ex doctrina illa supposita con-

cludit, gravius peccare, qui occidit iustum,

quam qui occidit peccatorem: quia injuria

infert ei; qui est minus dignus injuria,

et magis contra iustitiam agit.

x
patribus

Præterea: qui

pro defensione vite propria, servato mode-
 ramene inculpata tutela, invasionem occidit,
 jure hoc facit; et injuriam propulsat. Constat
 ex lib. 3. Inst. de iustitia, et jure, ibi: jure hoc
 evenit, ut quod quisque ob tutelam sui cor-
 poris fecit, jure fecisse existimetur. Et ex
 c. Glificasti, 2.º de homicidio; ibi: vim vi re-
 pellere, omnia jura, legesque permissum, non
 ad vindictam iumentam, sed ad injuriam pro-
 pulsam. Ipso impetitus habet ius ad suam
 vitam, et occisio imminens est injuria, quam
 ipse propulsat, et quam invasor inferret; ac
 proinde homicidium privata auctoritate patratum
 est injuria contra ius hominis ad suam vitam.

Probatur a ratione minor nostri
 discursus. 1.º sine legitima potestate ab alte-
 ro auferre rem suam est injuria; sed per
 homicidium auferitur ab altero vita, quae sua
 ipsius est, et ius ad vitam, quod suum est
 illius est: ergo. Constat prior minoris pars;
 et posterior patet: nam ius est magis
 suum habentis illud, quam terminus juris;
 cum ius sit ipsa ratio, propter quam termi-
 nus juris est res sua cuiusque. 2.º qui
 habet ius in re circa rem suam, ut talis iuris,
 non solum obligat alios, ne pro instantibus se-
 quentibus impediant conservationem rei
 sub sua potestate, sed etiam, ne impediant con-

D. 11, C. 3.

conservationem sui juris: ergo qui et rei, et juris
conservationem impedit, agit contra illud jus, et
committit injuriam. Sed injustus homicida im-
pedit conservationem vite, et juris ad vitam,
circa quam erat jus in re: ergo agit contra
jus illud, et injuriam committit. 3° iustas,
qua jus uniuscuiusque suum ipse est, et
ubi cuius terminus juris est res sua illius,
obligat, ne jus, et terminus juris auferan-
tur; sed non obligat, ut non auferantur pro
infanti, pro quo supponuntur esse: est enim
impossibile, quod pro eo infanti auferantur:
ergo obligat, ~~ne~~ ~~ut~~ ~~non~~ ~~non~~ aut-
ferantur pro sequentibus infantibus: ergo
homicidium, quo auferitur jus, et terminus
juris, est contra obligationem; atque adeo
est injuria. 2° mutilatio auferit rem, et
destruit jus; et tamen est injuria: ergo ho-
micidium, quo tollitur vita, et jus ad vitam,
est injuria. Quod per mutilationem destrui-
atur jus, patet: nam ille, cui amputatur
manus, non habet jus ad manus; neque enim
manus aut conservari illi potest, aut res-
titui; ad impossibile autem jus non est,
cum jus sit facultas obligativa aliorum, et
ad impossibile non sit obligatio. Quod ideo
mutilatio sit injuria, probatur: nam est
contra jus, quod habet homo ad membra

x

ne

x

juris

x

neque

x
 aufervat,

sive legalis. neque enim res est facultas le-
 gitima, hoc est, quae lege foreatur, ut non
 plectatur plicatione iuxta simul, et bonorum.
 Contrario: Latus nulla legitima potestate
 agit contra ius alterius: sive solum termini-
 ny iuris ~~adferat~~, ut cum aufert pecuniam;
 sive simul ius proprietatis, ut cum occidit:
 et hinc, quod ab lato terminis iuris ma-
 neat ius, non provenit ex conceptu inju-
 ria; sed ex eo, quod res sit aufervibilis, non
 ablato iure. — Ad 2^m Distinguo majorem:
 nemo patitur injuriam, nisi quia ab ipso
 aufervitur, quod sibi debetur, et pro priori
 ad ablationem, concedo; quod sibi debetur
 est pro posteriori ad ablationem, nego ma-
 jorem: ~~nemo patitur injuriam~~ et constat ad
 reliquum. Patitur injuriam ille, cui manus
 amputatur; post amputationem non debetur
 ipsi manus, quoniam ad impossibile non
 est debetur morale. At pro priori ad ampu-
 tionem illi debebatur manus; et ideo ampu-
 tatio est injuriosa, quoniam ex iure pra-
 cedente debebat manus non aufervi, quan-
 do aufervitur. — Ad 3^m, concesso antecedente,
 nego consequentem. Ad huius probationem,
 distingo majorem: sicut iustitia, ut ponat
 conformitatem cum iure, supponit ius exis-
 tens pro instanti antecedente, ita injuria pp.

ponit ius existens pro instanti antecedente,
ut contradicendo ponat inaequalitatem, conce-
do; sicut iustitia^x ius existens pro instanti sui^x Supponit
exercitij, ita iniuria supponit ius existens
pro instanti sui exercitij, nego maiorem. Con-
cedo deinde minorem; et nego consequentiam.

13. Explicit Propositionem. Iustitia non
solum conservat, et dat terminum iuris,
sed etq. conservat ius ipse: quapropter non
requiritur, quod pro instanti sui exerci-
tij supponat existens ius; cum potius ipse
actus iustitiae sit conservatio iuris. Tunc,
cum ius per actum iustitiae conservatur,
praesupponitur existens pro instanti antece-
dente ius ipse; et pro instanti, quo exer-
cetur iustitia actus, intelligitur pro priori
obligatio iustitiae. Ratio huius: nam obli-
gatio iustitiae facit in es, quod ius praesce-
rit, et quod non sit ablatum per voluntariam
cessionem; aut per ~~testamentum~~ superioris
potestatem; et utrumque hoc intelligitur
pro priori in es ipso instanti, in quo per
actum iustitiae conservatur ius. Dicimus
similiter de iniuria: hoc, ut iuri contra-
dicat, debet supponere ius existens pro
instanti antecedente, si est destructiva iuris;
et pro instanti sui exercitij supponit pro
priori obligationem, et debitum iustitiae. Vides,

quo pacto in infanti, in quo non est ius, sit debitor: quoniam in infanti, in quo ius destruitur, intelligitur ius prius, et quod ius praestiterit, et quod non sit ablatum per voluntariam cessionem, aut per legitimam potestatem superioris.

Sectio 2^a

Explicatur, quid sit iniuria pati?

42. Iniuria est voluntaria lesio alieni iuris; ius autem est legitima potestas circa rem, obligativa aliorum ad non contraveniendum; ipsa vero potestas obligat per voluntatem, quia quisque videt, quod sua serventur indemnita: ex quibus deducitur, quod si quis sciens, et volens consentiat in sui damni non potestatur iniuri. Rursus: iniuria debet esse patienti involuntaria; et sicut in physicis non inferitur violentia passiva, si passiva non repugnet motui: sic in moralibus non est motus involuntarius, nisi subiecti per voluntatem resistat: quapropter non resistens, sed sciens, et volens consentiens in sui, aut suorum rerum damnificationem, iniuriam non patitur. Denique: ex Aristotele, 5. Ethic., c. 9., ex Angelico, hac q. 59., a. 3., habetur, et est regula juris, ~~XXXX~~ de regulis, in 6., regula 27: Sciens, et consentienti non fit iniuria.

Quæritur nihilominus: an hæc regula
sit universalis; an verò habeat aliquam
limitationem: sive an aliqua explicatio
sit donanda, ut sit universaliter vera?
Tam regulam esse universalem, docent
multi, quos inter Molina, Lessius, et Ami-
cus; habere autem limitationem, et ex-
plicationem, docent non pauci, quibusque
Cajetanus, Banez, Salomus, et nonnulli
Juxianus; Dicapillo, Platellius, hic, §. 8.,
a n. 721., et Kaunoldus, hic, tract. 2.,
cap. 2., contrav. 1.

15 Conclusio. Scienti, et con-
sentienti non fit iniuria, quando con-
sentit per voluntatem valide, et effective
cessivam juri; scilicet, quando consentit
per voluntatem invalide, et tantum affec-
tive juri cessivam. Probatur pars 1.
quando aliquis cedit valide, et effective
juri præhabito, tunc nullum jus manet,
nullaque ex jure superest obligatio; sed
cum nullum est jus, nullaque juri obliga-
tio, non fit iniuria: quæ est essentialiter
lesio juri alieni, et contra obligationem
juri: ergo quando aliquis cedit valide,
et effective juri præhabito, non fit iniuria:
ergo scienti, et consentienti non fit iniuria,
quando consentit per voluntatem valide, et

effective cessivam juris. Probatur 2^a pars: voluntas invalida, et tantum affective cessiva juris, est nullius vigoris ad tollendum, et extinguendam obligationem juris: ergo est nullius vigoris ad auferendam rationem injuria; cum injuria sit voluntaria lesio juris alieni, seu actio contradicens juris obligationi: ergo scienti, et consentienti fit injuria, quando consentit per voluntatem invalidam, et tantum affective cessivam juris. Confirmatur assertio: quando casus aliquos, in quibus consensus scientis non est effective cessivus juris; et in quibus fit injuria scienti, et consentienti.

16 Casus 1us. Clericus consentiens in sui percuSSIONem patitur injuriam: neque enim suo consensu potest valide cedere iuri suo. Colligitur ex cap. Contingit, 36. de sententia excommunicationis: in quo declaratur, percuSSIONem clerici subiacentis se ultro, licet non sit violenta, esse injuriosam, nempe eidem subiecto. Reliquis corporis partibus, seu membris clericalibus, percussio clerici consentientis et est violenta, et est injuriosa: ergo ipsi clerico consentienti, cui percussio non est violenta, est injuriosa. Verum quidem

est, quod clericus confessionem non potest
renuntiare privilegio Canonis, quod re-
sidet in toto ordine clericali; sed etiam
est verum, quod non potest valide renun-
tare illi privilegio prout ad ipsum per-
tinet. Ratio: quia illud privilegium ex vo-
luntate Legislatoris est necessario an-
nexum clerico, prout est individuus sta-
tus clericalis; neque enim illi concedi-
tur prout est individuus, sed intuitu
status. Hinc, sicut ad acquirendum illud
privilegium non alia requiritur volun-
tas, quam qua sufficit ad acquirendum
statum clericalem; ita ad illud privilegium
renuntiandum non sufficit alia volun-
tas, quam qua requiritur ad renunti-
andum illum statum. Ergo clericus, dum
statum conservat, non potest valide, et
effective cedere privilegio canonis, prout
ad ipsum pertinet.

17 Caput 2.º Homo con-
fiteus in suam occisionem, aut mutila-
tionem, patitur injuriam: quod ne-
gandum non est de Christo Domino,
et de Sanctis. Hoc ita est, quia
homo non potest cedere juri ad vitam,
et ad membrorum integritatem; cum la-
mini solus sit concessus jure ad vitam, et

~~ad vitam~~ integritatem; cum ho-
 minia solus sit concessum ius ad vitam
 quoad usum, fructum et conservationem:
 unde consensus ad prodiendam vitam
 est, praeter hominis ius, et nulla lege
 firmatur, ac proinde est invalidus. Quod
 si homo potest valide cedere iuri ad
 vitam; cur Martyres illi iura non ces-
 serunt? Inimvero, intensissima chari-
 tas ipsorum erga suos persecutores urge-
 ret, ut illi iuri renuntiarent; ut nem-
 pe persecutores minus peccarent. Forsan
 et ex charitate ad illam renuntiationem
 obligarentur: quandoquidem absque ulla
 suo incommodo potuissent Martyres ma-
 ius malum, hoc est, graviores peccati
 malitiam, a suis proximis avertere. Huc
 faciunt argumenta, quibus probatur,
 quod aliquando tenetur Praelatis dispen-
 sare in votis subditorum ex fine praevenerendi
 peccata: ut videre est apud Sanchez, lib. 2.
 Summa, cap. 26, n. 9. Nec decet, oportuisse,
 ne Martyres renuntiarent suis iuribus,
 ut sic plus paterentur, nempe non modo
 dolorem, sed et injuriam; contra enim est:
 nam idem omnino incommodum paterentur,
 siue actio persecutorum esset formaliter inju-
 riosa, siue non. Immo plus paterentur, si

renuntiarent juri: ne paterentur tormenta, quae persecutores inferrent; et juri amissionem, ad quam urgeret charitas. Si opponas, ex incredibilitate juri ad vitam, et ad membrorum integritatem, sequi, quod virgo consentiens patitur injuriam in lesione virginalis integritatis; quod est contra communem sententiam: sequelam negabo. Ratio: quia ius ad virginalem integritatem est credibile: potest enim virgo pro suo libito matrimonium contrahere, et illud consummare; homo autem nunquam potest pro suo libito virginitatem prodigere, aut integritatem membrorum.

15. Casus 3us. Maritus consentiens in adulterio uxoris patitur injuriam ab adulterio: ille namque consensus est nullus, et non effective cessans juri. Damnata est ab Innocentio XI. haec propositio, quae est 6^a. „Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium, ideoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum. 7^a. Ergo, consentiente marito, adhuc praeter malitiam fornicationis est malitia adulterii in copula cum conjugata. 8^a. Haec malitia non est alia, nisi injuria, et iniustitia contra maritum: ergo maritus consentiens in adulterio conjugis patitur injuriam; non autem alia de

causa, nisi quia consensus ille non est valide, et
fective cessans juxta.

Occurrit: quamvis in ea
copula non sit injuria, consentiente marito, ad
huc est malitia contra fidem debitam statui con-
jugali: ac proinde ibi non est ista malitia
fornicationis, sed et malitia adulterij. Contra:
ing malitia contra fidem debitam statui est ipsa
malitia injuria contra jus mariti; sed hujus
consensus non amovetur malitia contra fi-
dem debitam statui: ergo nec amovetur ma-
litia injuria contra jus ipsius mariti con-
sentientis. Probatur major: obligatio servan-
di fidem statui est obligatio orta ex con-
tractu matrimoniali, et huic contractui imme-
diate innixa: ergo est obligatio ex iustitia,
et que mensuratur juri quæsito. Sed istud
jus non residet in statu, sed residet in con-
jugibus: neque enim contractus celebratus
est cum statu, sed celebratus est ab altero
cum altero, se constituentibus in statu con-
jugali: ergo obligatio servandi fidem statui,
est obligatio ex iustitia, et correspondens ju-
ri quæsito a conjugibus: ergo malitia con-
tra fidem statui est ipsa malitia injuria
contra jus mariti. Accedit illud Apostoli,
„ad Rom., c. 7. mulier, vivente viro, voca-
bitur adultera. Si fuerit cum alio viro;

11. autem mortuus fuerit via eius, libera-
 12. ta est a lege viri, ut non sit adultera, si
 13. fuerit cum alio viro. Hinc lex status con-
 iugalis non est aliam nisi lex viri, et uxorem
 ligari. Statui, est obligari marito ratione
 iuris personalis ex contractu quæ sit: quo
 alter sub potestate alterius coniugis est.
 Inde maxime specifica malitia adulte-
 ri stat in oppositione ad illam legem,
 qua potestas alterius, supra alterum,
 coniugem legitimatur, et alter alteri
 obligatur. Denique: uxor non. Divitius
 a lege viri, nisi huius morte; non huius
 consensu: quapropter ius quæsitum ex
 contractu matrimoniali non est ullo
 consensu cedibile; ac proinde quantum-
 cumque maritus consentiat, adulteri-
 um est contra ius ipsius, et ipse patitur
 iniuriam.

2p. Sed admittamus, malitiam
 contra fidem debitam, statui esse dis-
 tinctam à malitia iniuriæ: an propte-
 rea coniux consentiens in coniugio adul-
 terium valide cedet suo iuri? Id nego:
 nam lex viri, seu, quod idem est, ius viri
 lege coniugii munitum, non consensu, sed
 morte solvitur. Et cum ius istud erit cedi-
 bile? Dices: quoniam oporteret, ut in ali-

quibus circumstantiis posset maritus
cedere juri suo: ut scilicet uxor in adul-
terio minus peccaret; cum ipse illius adul-
terium non posset impedire. Contra:
Similiter peccaret minus, si posset ma-
ritus suo consensu impedire obligationem
debitae fidei statui conjugali; sed hinc non
probat, quod oporteat, ut pro aliqui-
bus circumstantiis possit maritus suo
consensu auferre obligationem seruan-
di fidem debitam statui conjugali: q^o.
Similiter in re nostra. Adde: Si jus il-
lud est incredibile, bene percipitur, quod
numquam ex charitate teneatur con-
jux ad illud cedendum; quae obligatio
in nullius mentem venit: ea autem
obligatio non facile negabitur, si jus illud
supponatur incredibile. 1°: in casu, quo
maritus non posset aliunde ab adulte-
rio uxorem detertere. 2°: in casu, quo
uxor ex hoc tantum fine vellet adulte-
rari, ut marito injuriam inferret; tunc
enim maritus cedendo juri suo, et ma-
nifestando cessionem, impediret uxoris
adulterium.

A. Ex his casibus dictis solven-
tur rationes dubitandi praemissae, n. 12.,
Dicebatur 1° loco: quod jus est potestas obli-

gans per voluntatem, qui autem scien-
 et volens consentit in suum damnum,
 non habet voluntatem obligandi alios, ut
 à damnificando abstineant. Respondetur:
 tunc obliget per voluntatem, non requi-
 sita alia voluntas, nisi illa primaria,
 universalis, et absoluta, quia unusquisque
 se subiecit Superiori, à quo ius accepit,
 cuius est valide renuntiare non potest.
 Illa autem voluntas potest esse propria
 et intrinseca: quando nimirum sub-
 jectio facta sit ex propria arbitrio, vel
 extrinseca, et imputata: quando vide-
 licet subjectio illa sit à proprio arbitrio
 independens. Dicebatur 2° loco: quod
 iniuria debet esse patienti involuntaria,
 sive contra voluntatem; sicut motus vi-
 olentus debet esse contra naturalem
 passivam resistantiam. Respondetur: ad
 iniuriam sufficit illa involuntarietas,
 ratione cuius sit contra voluntatem iuri-
 dicam; voluntas autem iudicialis est
 illa primaria, quā acquisitum est ius
 incedibile: et cuius moralis per seve-
 rantiam non destruitur per contrariam vo-
 luntatem consentientis in suum dam-
 num, et affectivè cedentis iuri probato.
 Dicebatur 3° loco: quod ex Philosopho, et

Angelicis, et ex ipso iure habetur, non
fieri iniuriam. Sciēti, et consentienti. Res-
pondetur: doctrina ista accipitur sub
distinctione datā, quae satis firmis rationi-
bus probata est, et non oblique deducitur
citato cap. Contingit.

22.

Instat 1°. Iniuria di-
citur essentialiter resistentiā voluntatis;
sed qui sciens consentit in suum damnum
non resistit voluntate. q^o. Probatur ma-
ior: nam iniuria dicitur essentialiter, quod
sit occasio displicentiae rationalis, et
quod patiens possit rationabiliter con-
queri de offendente; sed ad hoc requiri-
tur essentialiter, quod detur resistentiā
voluntatis. q^o. Confirmatur. 1°. nam in-
iuria est passio mixta respectu subiecti; sed
posset esse actio, si fieret iniuria sciēti,
et consentienti: nam iste per suum con-
sensum activè concurreret ad suam
iniuriam. q^o. 2°. iniuriato competit actio
iniuriamum; sed nemo potest actionem
iniuriamum agere contra eum, a quo
volens percussus est: ut habetur ex L.
24, C. de pactis. q^o.

23.

Nego maiorem de re-
sistentiā voluntatis formalem et actualem, ra-
tione iuris, qui patitur damnum, sit actu

et formaliter invitus. Ratio negandi: nam
 alia est voluntas retinendi rem, et alia,
 est voluntas retinendi ius ad rem, qui
 vult retinere ius ad rem, et vult, sed et
 efficaciter, quod a res auferatur, in ipsa
 ablatione res patitur iniuriam: ut constat
 exemplo illius, qui optat, ut sibi ab altero auferatur
 res, ut possit ipsum accusare, aut
 infamare. Atqui ille non resistit voluntati
 famali, et actuali, ratione cuius sit actu, et
 formaliter invitus in ablatione rei sue: q^o
 quomodi resistentia voluntati non requi-
 ritur essentialiter ad iniuriam. Idem ar-
 gumentum efformatur in Xpo Domino, et
 Sr. Martyribus non invitis in suis passi-
 onibus, et tormentis, et tamen patientibus
 iniuriam illatam a persecutoribus. Ad pro-
 bationem maiorem: iniuria est per se occa-
 sio rationabilis displicentiae, et iniuriatur, et
 potest per se conqueri rationabiliter de in-
 iuriante, ad quod non requiritur, quod possit
 conjungere displicentiam, et querelam cum
 illo consensu, quo affective tantum, et invali-
 de cessit iuri: sed sufficit, quod per poeni-
 tentiam retractato illo consensu possit rati-
 onabiliter displicere, et conqueri de illo, qui
 agit contra ius, cum ipse non renuntiauit valide,
 et affective. Declaratur exemplo: immo-

remis velitis prodigere sua bona, et tutor
consentiat, de hoc ille potest rationabiliter
conqueri, et de permissione contra jus facit
diligere rationabiliter; non quidem
conjugendo querelam, et diligentiam
cum illa priore voluntate: sed post ejus
retractionem per poenitentiam.

74.

Ad iam
confirmationem, nego maiorem, universa-
liter sumptam: nam ad iniuriam sufficit,
quod fiat contra jus; sit autem contra jus
quando consentiens, et suo consensu con-
currens active, non cedit effective, sed tan-
tum affective juri prohibito. Neque hinc
inferas, posse aliquem contra se ipsum
facere iniuriam; non enim hoc infer-
tur, sed solum evincitur, quod possit esse

+ ab $\times$ in causa moralis iniuriz, quz sibi altero $\times$
fertur. — Vnde, quz diximus, re-
Ad iam confirmationem, nego maiorem
sumptam universalliter: nam qui sciens, et
volens patitur iniuriam, censetur suo consen-
su satisfactionem remisisse; et quando
consensus sit contra legem, jure denegatur
actio iniuriarum. Ratio ulterius est: nam
ex lesione juris incredibilis potest resultare
jus credibile ad satisfactionem; sicut ex le-
sione juris non licite credibile potest resul-

stare quod ad satisfactionem licite cedibile:
 1° qui consentit, et affectivè cedit suo juri,
 cedit effectivè juri ad satisfactionem.

25. In tal 2°. Non est, unde
 delinatur diferimen, ut modò consensus
 affectivè cessivus juri sit etiam effectivè
 cessivus, et modò sit tantum cessivus affec-
 tivè; sed certum est, quod aliquando est ef-
 fectivè cessivus: q^o dicendum est, quod
 semper est effectivè cessivus: q^o consentien-
 ti in suum damnum, et affectivè cedenti
 suo juri non fit injuria. Confirmatur:
 jus pro formalitè consistit in voluntate; sed,
 posita affectivà juri cessione, non est vo-
 luntas, in qua jus permanere possit: q^o
 eà cessione posita, non permanet jus; ac
 proinde qui affectivè cedit juri, non pati-
 tur injuriam. Vegetus: non est ejusdem
 malitiæ peccatum, quo infertur damnum
 consentienti, et affectivè abdicanti jus su-
 um, atque est peccatum, quo infertur dam-
 num invito, et volenti conservare jus pro-
 hibitum. Ista differentia in aliis stare
 non potest, nisi in hoc, quod consentienti
 non fiat injuria, fiat autem invito: q^o.

26. Nego majorem. Sup-
 pono, consensum in damnum, retentà volun-
 tate juri, nullo modo esse cessivam juri.

Suppono etiam, consensum in damnum non esse cessivum iuris, quando non influit active in damnum inferendum. Ihesus Xpius Dominus, et Martyres voluntarie patientes, iniuriam passi sunt, et quia retinebant voluntatem iuris: et quia consensu non concurrebant active in damnum inferendum. Ratio huius: nam ipsorum consensus absolute pre-supponerebat efficacem voluntatem persecutionis illativam damni. Difficultas itaque est de voluntate affective cessiva iuris, quae talis sit explicitè, vel saltem implicitè per consensum active influentem in damnum, ut cum aliquis ab altero precibus obtinet suam necem, aut mutilationem.

U. Jam ad rem nostram. Consensus affective cessivus iuris est affective cessivus, quando nulla Superioris voluntate inhabilitatur; secus, quando inhabilitatur. Regula ista debet admitti: nam jura oriuntur à lege, et voluntate Superioris: jus enim est facultas legitima. Hinc, sicut non est jus ad rem, quod non foveatur lege; ita neque est jus ad usum iuris, quod lege non foveatur. Cessio, et abdicatio iuris est usus iuris: si iste usus lege prohibeatur, est illicitus; si lege irritetur

nec. siue inhabilitetur, est invalidus: ac
 proinde cessus, et abdicatio iuris sunt nul-
 lius valoris. Id explicatur supra adduc-
 tis exemplis, tum Clerici renunciantis
 privilegio Canonis, tum hominis cedentis
 juri ad vitam, tum mariti consentientis
 adulterio sup uxoris. Ulterius: contrac-
 tus, et jura cessiones pupilli, aut minoren-
 nis sine licentia tutoris, aut curatoris, aut
 saltem judicis sunt nullius valoris: nam
 lex fovens jura pupilli, et minorennis
 nullam illis facultatem concedit ad con-
 trahendum propria auctoritate celebra-
 dos, et istos eo modo celebratos irritat.
 Videtur potest Sanchez, l. 6. de matrimonio,
 d. 38. Igitur ex lege irritante, vel non
 irritante de iure, quod consensus cessus
 iuris sit modo tantum affectivus, modo
 sit etiam effectivus cessus. Hinc legis ir-
 ritantis cessionem iste est: de vinculo sub-
 jecto bona, vel propter ipsorum excellen-
 tiam, vel propter indigentiam subjecti,
 ita fortiter ut a damnificando subjectum
 in quibus bonis omnes absterneantur ex mo-
 tivo non incurrendi in peccatum injus-
 titie, etiam si subjectum tali damifica-
 tione consentiat.

tinguo maiorem: ut pro formali con-
 sistit involuntate iuxta dicta, concedo: de-
 terminatè in voluntate formali, et actu-
 ali, nego maiorem: et constat ad reliquum.
 Si jura quæsitum est voluntate, et cessionem
 iuxta: sic quæsitum lex irritat: et ita affec-
 tivam iuxta cessionem, manet adhuc habitu-
 aliter, moraliter, seu iuxta dicta prior illa
 voluntas, et in hac manet ipsum jus. Si
 jus non est quæsitum voluntate, ut in
 parvulo est jus ad hereditatem paternam
 jus illud consistit in voluntate extrin-
 seca, et imputata, Superioris nimirum
 à quo est, legitimam titulum, ut sit jus:
 et cum lex est irritans: cessionem, ma-
 net adhuc post affectivam iuxta cessionem
 voluntas quomodocumque, et in ipsa jus
 perseverat. Hinc sunt jura quando-
 que acquiritur abque voluntate pro-
 pria, sic et conservantur independen-
 tes à propria voluntate. Quod, si præ-
 cesit propria voluntas, non conservan-
 tur jura subiecto omnino invito: nam
 illa præcise voluntate ultro consensu in
 illam jura conservantur inim-
 pedibilem per posteriores affectivam
 cessionem: admodum, quo religio, et
 solemnis professione consentit in abdi-

rationem perpetuam omnium iurium
 et bona temporalia; et ideo non est om-
 nino invito non acquiescendo postea ius
 ad aliquam hereditatem, quantum cum-
 que a^{nt}edictive ius illud accipiet. Quod si
 propria voluntas non praecessit, tunc in-
 impedibilis conservatio iurium non est
 antecedenti voluntate subiecto; et esse
 poterit ipso invito, sed non rationabiliter.
 27. Sic accipiendum est illud: beneficium
 28. non fit invito, nempe rationabiliter; et
 est iuris regula 69.

29. Ad Vigentiam, des-
 tinguo maiorem: non est ejusdem mali-
 tie gradualiter, peccatum, quo intextus
 damnum consentienti; et peccatum, quo
 intextus damnum invito, concedo; non
 est ejusdem malitiae. Specifice, nego ma-
 jorem: et distincta similiter, minore,
 nego consequentiam. Itaque intra eam-
 dem speciem est iniuria, quae fit con-
 sentienti invalidè, et quae fit invito; sed tamen
 illa, quae fit consentienti invalidè, est inju-
 ria secundum minorem gradum mali-
 tie. 1°: quia non est contra ius, quod quis-
 que habet, ne de invito legatur suum ius;
 illi enim ius effectivè cedit consentiens:
 hoc enim ipso, quod consentiat, iam non

lictum suum quod de invito. 2°: quia
 illa iniuria, quae fit inválidè con-
 senti, est yphimirus involuntaria: ne-
 que enim excludit voluntarietatem
 affectivam, et qui consentit non po-
 test rationabiliter in sensu composito,
 sui consensu rationabiliter conque-
 re, iniuriante. 3°: quia sicut, timo-
 re commissum in re non essentialiter,
 et ab intrinseco, sacra, sed sacra mo-
 rali, ex extrinseca institutione, est
 minoris malitiae, ita et est minoris
 malitiae iniuria, quae fit contra volun-
 tatem, non propriam, et affectivè non
 retractatam, sed juridicam, quae potest
 esse aut extrinseca, et imputata, aut
 affectivè retractata, si fuit propria.

SECTIO 3.

Premissa pro questionibus resolvendis.
 3°. Ut quis non patitur
 iniuriam, non sufficit, quod sciens, et
 volens consentiat quando ius est inco-
 dibile, et consensus irritante lege ca-
 tus; sed tamen requiritur, quod sciens
 et volens consentiat, quando pene eius
 arbitrium est cedere iuri, illud in alte-
 rum transference, et obligationem iustitiae
 subire.

Hinc consensu. dicitur in modo opponuntur
 ignorantia doli, et metus, et est maximus
 annus in contractibus: per namque per
 hunc annu celebrantur in humano consensu
 rationes, et translationes suorum, iustitiae
 que obligatione, et more, ut supradictum.
 Hinc multae pullulant quaestiones circa
 ignorantiam, dolum, et metum, quibus
 consentiens redditur invalidus, et quibus
 intervenientibus, adhuc consentiens pati-
 tur iniuriam, siue formalem, siue saltem
 materiale.

31. **Capitulum I^{um}. Contractus**
 est, pactum inducens in unum, ex consen-
 titibus in idem, obligationem iustitiae ex
 jure personalit alterius. Quasi contractus
 est donatio rei incipiens a traditione ipsius
 rei, absque praevia promissione, et accepta-
 tione. Contractus alius est, implex, et me-
 re lucrativus; alius est duplex, et utrinque
 onerosus. Mere lucrativus est, quo ex una
 parte tantum suscipitur obligatio, et ex alte-
 ra parte acquiritur jus: et tales sunt li-
 beralis promissio, et donatio gratuita. Utrin-
 que onerosus, quo ex utraque parte susci-
 pitur obligatio, et acquiritur jus: et tales
 sunt emptio, et venditio, et alii reciproci,
 qui dicuntur nominati, quoniam habent

nomen. Specificum, et nomen inominatum,
 qui ad ea capita reducuntur. do, ut de.
facio, ut facias; do, ut facias; facio, ut des.
 Contractus alij sunt boni fidei; alij, sunt
 stricti iuris. Boni fidei sunt, in quibus
 contrahentes obligantur, non solum quan-
 tum verba sonant, sed quantum alte-
 rum alteri pro tunc optaret per inter-
 pretationem ex bono, et equo secundum
 legum instituta. et talis est contractus
 emptionis, et venditionis. Stricti iuris
 contractus sunt, in quibus standum est
 stricto conventionis sensui, quin ad aliud
 extendatur obligatio, quantum iustitia, et
 leges permittunt; et talis est stipulatio, seu
 iurata, et literalis promissio.

32.

Remissum.
 Alia sunt, que pertinent ad substan-
 tiam contractus; et alia, que sunt contrac-
 tus accidentia. Neque non potest, ea esse
 de substantia contractus, ad que contrahens
 restringit suam intentionem; ea autem,
 ad que non restringit, esse accidentia con-
 tractus. Ratio: nam sicut in physicis ea
 que primario pertinent ad rei essentiam,
 dicuntur substantialia; ita in moralibus,
 que primario intenduntur, substantia-
 lia dicuntur: ea ad que contrahens in-

intentionem restringit, intendentes primo-
rio; et non de respiciunt ea, ad quae non
restringit intentionem. Exemplum ino-
bilis, aut integritas. Sponsus non perstringit
ad essentiam, contra cuius matrimonialis,
si tamen ad illas qualitates contrahen-
restringat intentionem, ita ut nolit ducere
hanc foeminam, nisi nobilem, et inte-
gram, iam illae qualitates restringunt ad
substantiam contractus. Propterea, quod
homines in contractibus neque nimium
restringant, neque nimium extendant
intentionem: ex nimia enim restrictione
redderentur, si sine contractibus dubij
valores, cum ipsi sine contingat defectus
a iure circumstantis ex illis, quae apprehen-
duntur, ex nimia autem extensione
homines essent expositi frequentissimis
fraudibus, nisi praemitterent exquisitam
consultationem.

83. Quaesitum: quoniam et quan-
ta restrictio intentionis praesumenda est
in utroque foro, quando dubium est de
restrictione, aut extensione. Respondetur
hanc esse servandam regulam: in dubio,
an voluntas contrahentis restringatur
ad talem circumstantiam contractus, vel,
non, laevenda est praesumptio ex communis

hominum usu, aut ex legum dispositione
circa illum contractum. Itaque intentio
presumptiva restricta ad illas conditiones
quas requirunt leges ad valorem contrac-
tus; et presumptiva non restricta ad illas
quas leges habent pro non adjectis: nemo
enim presumitur quod velit contrahere
intentione contraria dispositioni legum.

In iure: ex communi hominum usu su-
mitur restrictio intentionis; nam ex fre-
quentes contingentibus sumitur presump-
tio, et dum oppositum non constat, unus-
quisque censetur velle contrahere co-
modo, quo alij homines solent contrahere.
Regula data declaratur exemplis, quae
subiunguntur.

34. Primum sit: res aliena potest
legari. Si tamen legatur a sciente, esse
alienam: et tunc heredi incumbit, rem
emere, si possit; aut si non possit, redde-
re tantumdem Legatio. Si dubitetur,
de scientia, aut de ignorantia, in-
cumbit legatio onus probandi, legan-
tem non ignorasse, rem esse alienam:
cum enim ex communi usu non debeat
res aliena legari, presumitur, volunta-
tem legantis fuisse restrictam ad rem
propriam, et non exterram ad alienam.

nam exemplum sit: in contra ditiu. exate
 illi communiter supponitur restrictam
 tunc ad personam donatarii; in contra
 ribus autem onerosis communiter non
 restringitur ad personam. Itaque si do
 no Petro iudicans esse Paulum donatio
 est invalida, quia presumitur mea inten
 tio restricta ad Paulum; nisi motivum do
 nandi sit utrique commune: ut si inten
 do donare Paulum quia pauper est, et Petrus
 etiam sit pauper. Vice versa: si vendo
 Petro iudicans esse Paulum, venditio est
 valida, quia presumitur mea intentio
 non restricta ad Paulum; nisi motivum
 vendendi non sit utrique commune: ut
 si intendo vendere Paulo, quia pauper
 est, et Petrus sit dives.

35. Confectarium.

De substantia contractus sunt quae
 contractuum in genere, tum in specie
 sunt essentialia; atque etiam illae quali
 tates sine quibus contractus nunquam
 potest esse validus: et haec omnia dicuntur
 absolute substantia contractus. Qua
 litates sine quibus contractus potest esse
 validus possunt in substantiam redunda
 re si ad illas contrahens restringat expre
 site vel implicite suam intentionem: et

he qualitates dicuntur substantia
contractui ratione intentionis ad ipsas
restrictas. Qualitates, sine quibus sta-
re potest valor contractus, et ad quas
non restringatur intentio, non re-
dunt in substantiam. et istae qua-
litates dicuntur accidentalia contrac-
tui.

36. Similiter Sum. Ignorantia,
sumpta privative, est privatio scientiae;
positive sumpta, est error. Ignorantia
alia est antecedens; alia comitans;
alia consequens, sive subsequens. Hanc
ignorantiae divisionem late explicui in
tract. de beat. et actibus humanis
inter agendum de cognitione ad vo-
luntarium requisita. Ex ibi traditis
reliquo pauca quae ad praesens institutu-
rum sufficiunt.

37. Ignorantia antecedens
est, quae aliquo modo causat opus: qua-
tenus removet scientiam, quae si adesset
opus impediret. Isti ignorantiae inest
vis verificandi propositionem istam
conditionatam: Si adesset scientia
opposita huic ignorantiae, non poneretur
hoc actus. Si ista propositio accipiatur abs-
que aliquo restrictivo, ignorantia erit per

per hanc ad res morales: nam illa
 propositio absque omni restrictivo con-
 tinet quum futurum conditionatum
 contingens, et istud soli Deo est notum.
 Sicut illa propositio debet accipi cum
 aliquo restrictivo, ratione cuius cadat
 in sensum, et experientiam nostram,
 ignorantiam esse antecedentem, illud
 autem restrictivum debet esse aliquod
 de presenti existens connectens condi-
 tionem illius propositionis cum condi-
 onato. Istud restrictivum potest esse effi-
 cax propositum non sciendi id, quod
 per ignorantiam latet. Exemplum:
 habes tale propositum non patrandi
 homicidium; et in venatione occidis
 hominem, quem iudicabas esse ferox:
 in vi illius propositi non occides,
 si cognovisses, esse hominem; et opera-
 tur ex ignorantia antecedente.
 Illud restrictivum potest esse aliquod ef-
 fectus voluntatis, qui, licet non sit effi-
 cax propositum, valde voluntatem aversat
 ab objecto ignorato. Exemplum: amor
 filii erga Patrem vehementer aversat
 illius voluntatem a parricidio; quod si
 occidat Patrem, iudicando esse suum
 ferox, a quo graviter offensus est, non

excludit de homicidio, sed iurisdictionis. quia nempe in illius amplexu abstinere ab occisione patris, ac proinde ignorantia est antecedens. Idem relictivum potest esse motivum, quatenus voluntas intendat operationem prout substantiam tali motivo praesente. Exemplum: comedis carnes aie vetito. hanc circumstantiam ignorans et habes pro motivo, quod tibi est licita comestio; si haberes scientiam, quam excludit illa ignorantia, abstinere ab illa comestione, quoniam cessaret motivum, ac proinde operatus es ex ignorantia antecedente.

28.

de explicata antecedentem ignorantiam requiritur ex parte operantis preponderans aliquis affectus contra circumstantiam ignoratam: unde ista ignorantia causat involuntarium positive tale. Ratio: quia involuntarium positive tale est, quod fit contra voluntatem suam actu positive resistentem; sed voluntas illa preponderante affectu resistit positive contra circumstantiam ignoratam: quod hęc circumstantia est positive involuntaria. hoc est non

Solum non volita. Sed etiam positive
volita. Quod si voluntaria sit pro pro
positum. Etiam x. tunc causa involun-
tarium. Simpliciter tale. Si autem sit
secundum per affectum valde aversum,
tunc causatur involuntarium secundum
quod tale. Ratio: nam involuntarium
est contra actum voluntatis: id est excludi-
tur ab actu forma voluntatis. Simpliciter
taliter. Quod est voluntas ab actu et efficax
involuntarium est simpliciter; si vero
non excludatur a forma involunta-
rium est secundum quod. Et quia for-
ma voluntatis simpliciter taliter ex-
cluditur a proposito efficaci, quo resistit
voluntati, et non excluditur ab
affectu, quod tantum valde averatur: q.

39. u Colligitur, innoxantiam
comitantem illam esse, quod cum opera-
tione coniungitur, et ipsam non causat.
Exemplum: Iacobi laetitiam in opposi-
tum vivens, iudicando esse fecerit,
cum tamen sit Petrus huius inimicus.
Hec innoxantia est comitans; quia
non removet scientiam, quod si adedet
operationem impediret. Colligitur
deinde, innoxantiam consequentem
illam esse, quod habetur ex aliqua deter-

minatione voluntatis; et proinde ipsa
 ignorantia est voluntaria. Exemplum.
 jacus sagittam in oppositum vivens lu-
 bitando, quod sit homo. ista ignorantia
 est conciliens; quia saltem indirecte,
 aut interpretative est volita in omissione
 diligentis ad vincendum dubium. et o-
 randa haec sunt. 1um: ignorantia ante-
 cedens, et ignorantia comitans se mutuo
 excludunt: nam antecedens causat ope-
 rationem; comitans non causat ope-
 rationem; causare autem, et non ca-
 usare operationem, sunt conceptus mu-
 tuo inconiungibiles. 2um: potest dari
 ignorantia mixta ex antecedente, et
 consequente; si videlicet habeatur
 ex aliqua determinatione voluntatis,
 et sit causa operationis; quatenus scien-
 tiam removeat, quae operationem impe-
 daret. 3um: potest dari ignorantia mix-
 ta ex comitante, et consequente: si nimi-
 rum habeatur ex determinatione volun-
 tatis, et non sit causa operationis; quate-
 nus hoc fieret, etiam si adesset scientia.

2°.

Praemissum quod Dolus
 est expressio falsi, aut veri taciturnitas;
 quod aliquis in ignorantiam, aut erro-
 rem inicitur ab altero. Huius expressio

licitus, deceptio; vici autem tacitus
 rita appellatur, subceptio. Dolus
 alius est incidens; alius est dans causam
 contractui. iste est antecedens, ille con-
 comitans: quo absente, contractus celebra-
 retur. Dolus potest committi vel ab uno
 ex contrahentibus; vel ab alio quopiam
 qui non sit ex contrahentibus: et iste alius
 potest componere unam moraliter per-
 sonam cum contrahente, ut si sit eju-
 sdem, aut negotiorum gestor; vel potest non
 componere unam moraliter personam.
 Dolus alius est formalis; alius est mate-
 rialis: iste est, qui ignorantes, et inculpa-
 biles ab uno in alterum injicitur, ille
 est, qui injicitur a sciente, et culpabi-
 liter agente.

Premissum sum. Metus
 est imminens mali difficultatis vitabi-
 lis ordinis; hoc, quod idem est, passio
 animi circa malum futurum difficu-
 le cui resisti non potest facile: juxta An-
 gelicum, 1. 2., q. 46., a. 1. Metus alius est
 per se afficiens naturam rationalem,
 cui melius est subesse, quam non subesse,
 ut est metus eternae pene imminentis
 de peccatum; alius est per accidens
 afficiens, cui melius est non subesse, quam

Subesse, ut est metus naufragij, iurgens
ad proicundas mores. Metus potest
inferri ab homine vel ab alij^{causis},
non qui ab istis, sed qui ab illo inu-
titus, pertinet ad presentem nostram
considerationem. Metus potest esse
iuste incussus, et reducitur ad metum
per se, et est qui infertur ab habente
legitimam potestatem; et potest esse
iniuste incussus, et reducitur ad me-
tum per accidens, et est qui iniuriam
infert patienti illum.

42. Principia divi-
sio metus est in gravem, et levem.
Metus gravis appellatur iustus, pro-
babilis, et cadens in virum constan-
tem; metus autem levis appellatur
iniustus, non probabilis, non cadens
in virum constantem. Iura repellunt
excusationem ex metu levi petitam;
admittunt, quae petuntur ex metu gra-
vi: et tantum patienti hunc metum
conceditur actio, quod metus causa
seq. Non est verisimile, ff. quod
metus causa. et cap. Veniens, de con-
salibus. Sed quamvis patienti metum
levem denegetur actio, ipsi tamen suc-
curritur iudicis officio: quoniam

non debet iudex pati ut qui infest me-
tum leuem commodum reportet ex vi-
sientia: ut notat Glosa in d. c. l. c. timorem.
de eo, quod metus causa, verbo, Resto-
ruit. Illi metum gravem requiruntur
sequentes conditiones, quarum si aliqua
deficiat, metus est levis. 1^a: ut malum, quod
timetur, grave sit. 2^a: ut incutiens metum
sit potens ad exsequendum malum, et
presumatur probabiliter exsecutus. 3^a:
ut qui timet, non possit facile vitare malum.
Enumeratas conditiones, adductis iuribus,
declarant Sanchez, l. 4. de matrim., d. 1., et
Salas, tract. 2., d. 1., punc. 7. C

23.

Notandum.

Metus gravis tum quoad quantitatem
mali, tum quoad probabilitatem eventus,
tum quoad difficultatem vitandi, est res-
pectivus ad personas patientes. Ratio:
nam medium virtutis est medium ratio-
nis, et sumitur per ordinem ad operan-
tem, ut docent Philosophus, 2. Eth., c. 6.,
et Angelicus, 1. 2., q. 64., a. 2. Hinc, quod
est defectus constantis in viro militari, po-
test esse medium constantis in senis, in
femina, aut in puero: a metus, qui non
est gravis respectu unius personae, potest esse
gravis respectu alterius. Insuper: malum,

X
conculit

quod non est grave huic personae, potest
esse grave illi personae; et istud malum
quod potest facile vitari ab uno subjecto,
potest esse difficile vitabile ab alio sub-
jecto: igitur metus gravis est respectu ad
patientes. Itaque attendenda sunt sexus,
aetas, status, et qualitas personarum, ut,
hic inspectis, ille metus dicatur gravis,
qui ~~conculit~~ hanc personam, ut electionem
faciat, si non cum laude constanti,
saltem cum aliqua excusatione, et venia.
Iura dicunt, metum gravem esse caden-
tem in viam constantem; sed loqu-
untur proverbialiter, et in ordine ad
familiarum analogatum: quia propter
comprehendunt omnem metum qui
tantus sit respectu ad patientem, quan-
tus est metus gravis respectu ad constan-
tem viam.

44. *Aggen dix.* Quae fiunt ex
metu sunt simpliciter voluntaria, et
involuntaria. Secundum quid. Pars
prior ostenditur: nam quae ex metu fiunt,
procedunt a voluntate, media voluntate
absoluta, et efficaci; quamvis enim per
metum necessitate voluntas vel ad
subeundum malum, vel ad eligendum
magis, hoc neque vitare non debet, quominus

voluntas absolute et efficaciter eligit opus
ad evitandum malum. Atqui voluntarium
simpliciter est, quod proveniat a vo-
luntate media volitione absoluta, et effi-
caci: q^o que fiunt ex metu, sunt simplici-
ter voluntaria. Hinc est in utroque jure
principium firmum: coacta voluntas vo-
luntaria est simpliciter; Leg. Similiter, §.
genult., ff. de eo, quod vi, metu, vel causa,
et Cap. Merito, 15., quest. 1. Posterior
appendiculus patet suadetur: nam que fi-
unt ex metu, sunt contra voluntatem
resistentem per aliquam saltem de-
ficientiam simplicem, et inefficacem
aversionem, et ideoque, quando me-
tus non est per se convenientis nature
rationali, etiam adest conditionata
voluntas non faciendi id, quod facit, si
metus non adesset. Sed quod fit contra
quomodolibet simplicem, et inefficacem re-
sistentiam voluntatis, est involuntarium
secundum quid: q^o que fiunt ex metu,
sunt involuntaria secundum quid.
Ideo in utroque jure voluntas consen-
tienti ex metu dicitur coacta voluntas;
et ab Aristotele, 3. Eth., c. 1., actione ex
metu sunt mixta ex voluntario, et invo-
luntario: ea enim, que ex metu fiunt,

sunt voluntaria simpliciter, et involuntaria secundum quid, ac proinde magis sunt voluntaria, quam involuntaria. ut docet D. Thomas, 1.2, q. 6., a. 6. c — — — — —

Sectio 4.

De ignorantia interveniente in

45. Contractibus. c — — —
 — Sextum cum Ignorantia circa substantiam tum pure antecedens, tum antecedens mixta ex consequente, contractum jure naturali annullat. Prior pars est communis inter DD., Theologos, et J. Consultos, et illam tradit L. River, in 2. Decretal. q. 14., a. 1. Posteriorem asserti partem tenent in simili de voto D. Eximius, lib. 1., c. 12., n. 4., et in Specie de contractibus, Lafroix, lib. 3., part. 2., n. 645. c — — —

46. Probatur pars 1^a nam contractus secundum suam substantiam debet esse, saltem implicite, voluntarius: q^o ignorantia, que causat contractum quoad substantiam involuntarium, ipsum jure naturali annullat. Atqui ignorantia jure ante

actionem circa substantiam salutem
 actionem circa substantiam involunta-
 riam: et ipsum esse naturaliter annulatur.
 Probatur minor: nam ignorantia an-
 tecedens causat involuntarium positi-
 ve tale: ut explicatum est, n. 88. et in se-
 quetibus. causat involuntarium privative
 tale hoc est, non volitum: nihil enim vo-
 litum, quin per cognitum. Hinc ignoran-
 tia antecedens, quae talis excludit volun-
 tarium explicitum, quod supponit expli-
 citam objecti cognitionem; et etiam exclu-
 dit voluntarium implicitum. Ratio rei-
 us: nam eatenus daretur voluntarium
 implicitum, quatenus daretur in operan-
 te affectus per se daretur in circumstan-
 tiam ignoratam, ut cupit iniretur contra-
 rium, quamvis circumstantia innotesceret.
 sed si adesset iste affectus, iam ignoran-
 tia esset comitans et non antecedens; ut
 explicatum est n. 88. et 89. Ignorantia an-
 tecedens excludit voluntarium etiam im-
 plicitum. Manet itaque, quod ignoran-
 tia antecedens circa substantiam causat
 contractum quo ad substantiam involun-
 tarium.

X 38.

X 39.

47. Probatio facta explicatur et ro-
 boratur exemplis. 1°. si rem meam donem

alicui titulo elemosine, et ille non sit pa-
 uper, donatio est nulla: oritur enim
 ex errore quoad substantiam; nam mu-
 tivum elemosine supponit donatarii pa-
 uperitatem. Tunc si quis pauper tenetur
 restituere, quod accepit: vel igitur donatori-
 bus, vel pauperibus, si prudenter pessi-
 matus, donatores esse contentos. Hoc
 restitutionis modo. 2°: si intendit, tibi
 rem vendere, et tu puter, rem tibi dona-
 ri, emptio, et donatio, sunt nullae: quia
 error est in specie contractus, quod
 pertinet ad substantiam. 3°: si eman-
 oves sexaginta, et quadraginta sint
 proprie venditoris, viginti autem alienae
 contractus valet quoad proprias, et
 quoad alienas est nullus: quia emptio
 est, ad mensuram, hoc est, ad partem, et
 quoad oves proprias venditoris non est
 error, at quoad alienas, est error in
 substantia. 4°: si mea intentio fixatur
 indivisibiliter in omnes simul partes
 alicujus totius, emptio fit invalida per
 errorem substantialem quoad aliquam
 partem: quia emptio est, ad corpus, hoc
 est, ad totum, ut si emanet quicumque bonum,
 et unus sit utilis, alter inutilis, tota emp-
 tio est invalida, quia non volebam, nisi bi-
 neum.

48.

nam quod ignorantia antecedens sit mixta ex consequente, solum est, quod sit voluntaria; sed quod ignorantia sit voluntaria non sufficit, ut substantia contractus sit in se voluntaria: q^o quod ignorantia antecedens sit mixta ex consequente non sufficit, ut substantia contractus sit in se voluntaria. Et qui hoc requiritur jure naturali, ut contractus sit validus: q^o ignorantia antecedens mixta ex consequente annullat jure naturali contractum. Minor constat: nam contractus definitur pactum, seu conventio voluntatum in idem: q^o jure naturali requiritur, quod contrahens consentiat in substantiam contractus: q^o eodem jure requiritur, quod substantia contractus sit in se voluntaria. Praecipua solutio: quod ignorantia mixta antecedens sit voluntaria, solum facit, quod actus secutus sit imprudenter factus, et quod sit peccaminosus, si erat obligatio reddendi illum validum. Quod autem actus sit imprudens, et peccaminosus, non facit quod sit validus ad inducendam obligationem: nam qui fidei contrahit, sine animo contrahendi cum teneretur verè contrahere, imprudenter, et peccaminosè agit.

quoniam subeat contractus obligationem;
et qui fictè vovet agere imprudenter, et pec-
caminose, quoniam voti obligationem suscipiat.
Ergo similiter in re nostra.

49.

x
non

Idem de peccato et ignorantia mixta ex antecede-
dente, et consequente non excuset à peccato
et excuset ab obligatione contractus. Ita-
que peccatum est opus contra legem;
ex autem obligat ad vincendam igno-
rantiam, ne sequatur opus: inde opus,
sicutum ex ignorantia culpabili, quoni-
am non videtur, est peccatum, et quidem
eiusdem in specie malitiæ, ac si poneretur
scientes. Et obligatio contractus,
oritur ex consensu; hunc x exhibet qui
est in ignorantia mixtè antecedente circa
substantiam contractus, quamvis im-
prudenter, et peccaminose agat: unde licet
peccet admittendo ignorantiam, non
subit contractus obligationem.

~~Q. 2. C. 3.~~

Sp.

Ignorantia comitans circa substan-
tiam iure naturali aliquando annullat
et aliquando non annullat contractum:
annulat quidem, quando substantia
contractus manet privative involuntaria,
tunc explicitè, tunc implicitè; non autem

annullat quando substantia contractus,
et si maneat quoad explicitum non volun-
taria, sed dicitur implicita voluntaria
pro aliqua presentem intentionem,
seu volitionem. Sub hac explicatione
D.D.^x quorum alii quibus cum P. Pereira sequor,
tract. 13. Summ. c. 2., q. 1., indistincte
affirmant, et alii, inter quos C. de iugo,
disp. 22., s. 7., n. 105., indistincte negant
valere contractum jure naturali, si fiat
sub ignorantia comitante quoad sub-
stantiam. Probatur assertum quoad ante-
gaster, supponendo, contractum, etiam
matrimonialem, celebratum sub contra-
riis intentionibus posse esse validum al-
quando, et aliquando nullum: ut est com-
munis sententia, pro qua videri potest
Suarius, disp. 13., de Sacram., Lect. 1. Hec
intentionum contrarietas nequit stare
absque ignorantia, sive errore; ignoran-
tia ista, et error potest esse circa substan-
tiam: ut est ignorantia et error de mat-
rimonij perpetuitate.

51. Jam hinc: ignorantia,
ista est comitans respectu illius intentionis
vi cuius contractus celebratus, sub contra-
riis intentionibus valet; quae quidem in-
tentio est prevalens: quoniam, disquisi-

ignorantia, remaneret ea intentio
et contraria desineret: q^o ignorantia
comitans circa substantiam iure na-
turali non annullat aliquando contra-
ctum. Rursus: si ambg intentiones con-
trarię sint equalis virtutis, non valet con-
tractus. valor enim contractus est ef-
fectus positivus, qui causam pręvalen-
tem contrarię obfistenti pręrequirit.
Sed tunc ignorantia est comitans: nam
si esset antecedens, scientia adven-
iente, cessaret determinate intentio
contraria valori, ac proinde non fuis-
sent ambg intentiones equalis virtutis.
q^o aliquando ignorantia comitans
circa substantiam iure naturali an-
nullat contractum.

52.

Probaturs scđm
1^a assertiōem: aliquando ignorantia
comitans causat involuntarium pri-
vativę, seu non voluntarium; sed ad
valorem contractus, requisitus con-
sensus in totam ejus substantiam,
seu quod contractus quoad totam sub-
stantiam sit voluntarius: q^o aliquan-
do ignorantia comitans quoad sub-
stantiam iure naturali annullat con-
tractum. Maior negari non potest:

nam de conceptu ignorantie comitan-
tis non est, quod circumstantia ignorata
sit volita per aliam volitionem: sed cum
est, quod non excludat scientiam, qua
posita, non impediretur opus: quod tunc
erit utique voluntarium. De claxato
exemplo: si emam vas vini putans esse
olei, et non consentiam in vinum, con-
silio est nulla, quia est, quoad substantiam
privative involuntaria: sive non positi-
ve voluntaria, et tamen ignorantia
illa potest esse comitans: quatenus, quae
libenter emissem vinum, si scivissem.
Item: si occidas Petrum Sacerdotem
putans esse laicum, excilegium est tibi
involuntarium privative, quamquam
ignorantia illa sit comitans: eo, quod
quae libenter Petrum Sacerdotem oc-
cidisses, si scivisses. Ratio prioris to-
tus doctrinae: nam ignorantia comitans
requirit consensum, non qui de presenti
sit, sed qui esset si daretur scientia. Sit
qui consensus conditionate, et non ab-
solute existens, non sufficit, ut objectum
sit positive voluntarium: 1° ignorantia
non comitans permittit, quod objectum
sit privative involuntarium: 2° ignoran-
tia comitans circa substantiam aliquando

annui. et contractum, quando huius
substantia manet privative involuntaria.
53.

Probatum deinde: 1° quod
eiusdem generis: cum ignorantia comi-
tante circa substantiam, stat, quod tota
substantia contractus sit voluntaria im-
plicitè, et virtualiter: 2° quodmodi igno-
rantia aliquando non annullat jure
naturali contractum. Probatum ante-
cedens: quia cum quodmodi ignoran-
tia stare potest absoluta, et efficax in-
tentio contrahendi hic, et nunc; quæ
quidem intentio determinaret ad volun-
tatem, circumstantiis ignorantis, et ade-
ret scientia. alioqui ignorantia jam
non esset comitans, sed antecedens. et
sumptum ostenditur. 1° cum ignorantia
comitante conditionis personæ in per-
sona in matrimonium duenda, quæ
quidem circumstantia pertinet ad
substantiam, stat absoluta, et efficax
voluntas duendi hanc personam,
nequaquam illa sit. et cuiuscumque
conditionis sit. ideo quæ matrimoni-
um cum hac intentione, et cum illa
ignorantia celebratum valet. ut docet
Sanctus l. 7. d. 18. n. 6. quem multi se-
quuntur. 2° emptio celebrata cum

largissima intentione, et vocat. igne
 scilicet rei presentis, nec contractus sub
 jectus valida est, quamvis incidat igno-
 rantia comitans circa substantiam;
 ut cum quæ largissima illa intentione
 emit vitium, iudicando esse gemmam:
 et sic cum multis docet Hauriol deus, hic,
 tract. 4., c. 2., n. 75. c —

54. *¶* Sextum 3um. Igno-
 rantia antecedens circa accidentalia nec
 jure naturali, nec positivo annullat con-
 tractus utrinque onerosos; quod etiam ex-
 tenditur ad contractus merè lucrativos.
 Utramque asserti partem tenent commu-
 niter DD. Theologi, et J. Consulti, quibus
 cum Pixing, in d. decretat., tit. 1., sect. 6.,
 §. 3. ~~stat. in d. decretat., tit. 1., sect. 6.~~
 Dissentiunt Propositus, et S. de Medina, apud
 Sanchez., l. 7., d. 14., n. 17. c —

55. *¶* Probatur pars
 1^a. ignorantia antecedens circa acciden-
 talia non tollit voluntarietatem circa
 substantialia rei; sed voluntarietas circa
 substantialia sufficit ad valorem contrac-
 tus: 2° ignorantia illa non tollit volun-
 tarietatem sufficientem ad valorem
 contractus: 3° non annullat jure natura-
 li contractum. Consequentis boni sunt; et

minor constat: nam si requireretur voluntas circa accidentalia, intentio contrahendi deberet esse nimium restricta, quod non oportet: ut explicatum est, supra. Major ostenditur: nam ignorantia antecedens circa accidentalia non impedit cognitionem circa substantialia; ad hanc autem cognitionem potest subsequi voluntas. Confirmatur: quia non est inconveniens quod adsit involuntarium circa qualitatem: nam adsit voluntarium quoad substantiam; et accessorium sequitur principale: neque est inconveniens, quod contrahens maneat obligatus, non directe, sed indirecte, ad subeundum defectum qualitatis, in quam propendit, vel qualitatem quam appetit. Iterum: dispensatio ex errore antecedente circa causam impulsivam, et extrinsecam, qui error est circa accidentalia, non irritat iuxta naturalem dispensationem; et similiter error antecedens circa accidentalia, non irritat iuxta naturalem votum: quod neque ea ignorantia reddit contractus onerosus invalidus iuxta naturalem. Ratio consequentis, et positivis: nam quod ignorantia, et ex

non sit antecedens circa qualitatem, quod non esset volitio dispensandi, vendendi, aut contrahendi, si daretur scientia; hoc autem non facit, quod modo non daretur sufficiens voluntas dispensandi, vendendi, aut contrahendi ob causam finalem, et intrinsecam, ad quam primario fertur intentio.

56. Probatur 2^a pars a^o sexti: nullum ius positivum a^o extus, ex quo contractus irritetur ob ignorantiam antecedentem circa accidentalia: quod quod modi ignorantia non annullat iure positivo contractus. Immo iure positivo firmatus contractus, interveniente illa ignorantia. Leg. Aliter, 10., ff. de contrahenda empt. ibi: si verum aut idem fuerit detentus autem, quam emptor existimaret, tunc emptio valet. Leg. Alioquin ff. eodem titulo, ibi: Si ego me remere virginem putarem, cum esset iam mulier, emptio valebit. Item ius in iure canonico, causa 29., q. 1., per totam, et cap. Cum in Apostolica, de de Sponsalibus, expresse declaratur ignorantiam circa qualitatem, etiam cum oritur ex mendacio inducente ad matrimonium, non impedire con-

sentum requisitum ad valorem. Ergo
iure positivo tum civili, tum canonico
non annullatus contractus celebratus
ex ignorantia antecedente circa ac-
cidentalibus.

5).

(Probatum doctrina data,
quatenus extenditur ad contractus
more lucrativos: nam cum ignoran-
tia antecedente circa accidentalibus
stat, quod si contractus sint voluntarii
quoad substantiam; et nihil affectum
ex iure positivo, ut dicatur, esse nullo:
quod nec iure naturali, nec positivo sunt
nulli contractus lucrativi ex ignoran-
tia antecedente circa accidentalibus.
Vixetur paritatibus, tum dispensati-
onis, tum voti, quibus contractus libe-
rales comparantur. Dispensatio est
valida, etiam data cum errore an-
tecedente circa causam impulsivam
et extrinsecam: quia ad illam non
alligat dispensans, suam voluntatem.
Votum non est irritum, etiam cum
procedit ex ignorantia circa acciden-
talibus: nam cap., Ex parte, 2., de Con-
vers. conjugat.; et Cap., Magnus, de
Voto, declaratur, errorem circa condi-
tiones, et circa causam impulsivam

et in eam non impedire valorem
voti, ut optime expendit Suarez, lib. 4.
de voto, cap. 11, n. 15.

58.

Notandum bene.

est discrimen istud: quod in contractibus
lucrativis communiter presumitur inten-
tio restricta ad illas qualitates, ad quas
propendit voluntas, in contractibus vero
onerosis communiter presumitur non
restricta. Ratio discriminis: quia in con-
tractibus onerosis datus finis intrinse-
cus, et proximus: nimirum ius, quod pro-
mittens acquirit ex alterius repropo-
sitione. unde dum presumitur voluntas
restricta ad substantiam rei, secundum
quod communiter est in commercio hu-
mano. Itaque promissio gratuita, alique
contractus liberales, dum habent mo-
tivum, quod sibi promittens perficit: qua-
propter communiter presumitur, quod
non promoveat suam intentionem con-
tra proximam inclinationem ad quali-
tates, quas falso ~~persequitur~~ apprehendit.

59.

Explica-

tes doctrina. In contractu matrimoniali
ob illius valde expedientem firmitatem
difficilius conceditur error in substantia:
quia ex communi modo contrahendi, con-

sensus presumitur absolutus, et non
 restrictus, nisi ad individuum perso-
 nam cum determinatis qualitati-
 bus, ad quas ex legum dispositione
 et ex hominum usu consensus com-
 muniter restringitur. Et contrarium:
 in alijs contractibus onerosis facilius
 conceditur error in substantia, con-
 sensus, qui presumitur communiter
 restrictus ad omnes illas utilitates,
 quae pro hominum usu sunt notabi-
 liter estimabiles. Insuper: vota,
 quae constituunt statum religiosum
 propter hujus valde expedientem
 firmitatem censentur facta cum
 intentione ampla; ea vero, quae
 illum statum non constituunt,
 censentur facta cum intentione
 magis restricta. Dicimus simili-
 ter: in contractibus onerosis diffici-
 lius presumitur intentionis restrictio
 ad qualitates; facilius autem pre-
 sumitur similis restrictio in contracti-
 bus mere lucrativis. At hoc discer-
 men contractus lucrativi ab onero-
 sis, matrimonij à ceteris onerosis con-
 tractibus, votorum constituentium
 statum religiosum ab alijs non consti-

entibus eum. Itaque, est pure materiale:
nam in his omnibus, quæ annullat ig-
norantia circa accidentalia, si in vi
intentionis restrictæ redundat in sub-
stantiam, et quæ non annullat, si in
substantiam non redundet: et istud
discrimen est formale. c — —

Sectio 5^a

60. Respondetur objectionibus.

Obicitur 1° contra summa ser-
tum. Emptio rei in auxata pro auxa
est valida: l. 14. ff. de contrahend. Empti-
tione: q^o ignorantia antecedens quodd
substantiam non est jure naturali an-
nullativa contractus. Patet: quia con-
tractus jure naturali nullus nequit
valere jure civili. Confirmatur: si ju-
dicem, me tibi debere auxam ex testa-
mento, et tu putes, tibi debere ex empti-
one, si auxa sit tibi debita, et illum tra-
dam, acquiris illius dominium: l. cum
in corpore, 30. ff. de adquirend. rex. domi-
no: q^o error antecedens circa substan-
tiam contractus non ipsum annullat
jure naturali. Urgetur: si vas aliquod
communiter putabatur, et postea
inveniat ex parte esse aureum, et
emerit communis pretio non tenetur pos-
materis.

tea aliquid superaddere; ita hoc ven-
ditio orta est ex ignorantia anteceden-
te circa substantiam: q^o hoc ignoran-
tia non annullat iure naturali con-
tractum. — Obicitur 2°: ignorantia
affectata, et non affectata, quae dolum
contineat, non irritat iure naturali
contractum: q^o ignorantia aliqua an-
tecedens, quae mixta sit ex consequente,
quamvis sit quoad substantiam, non
annullat iure naturali contractum.
Confirmatur: tum quia leges pauperum
reiciunt ignorantiam iuris; tum quia
non admittunt exculpationem petitam
ex ignorantia facti, si sit culpa, vel
supina. Sed tum hoc ignorantia fac-
ti, tum illa iuris potest esse circa sub-
stantiam: q^o Q^{uod} d^{icitur} in l. 1. §. 1. de
64.

Ad id, nego, quod
lex illa sit de ignorantia anteceden-
te, aut etiam de comitante, quando
hoc causat involuntarium privative
quoad substantiam. Ratio: quia nul-
lus est exanti^{us} consensus: l. 9. §. 1. de
iur. et fact. ignorantia; et contractum
interventu^{us} eiv^{us}modi ignorantie esse
nullum, habetur ex l. 11. et 44. ff. de
contrahend. empt. et ex multis alijs.

scilicet lex illa accipitur de ignorantia
comitante, quando non causat involun-
tarium implicitum ut constat ex n.
46. Dicitur potest, sententiam Ulpianum in
illa lege, si procedat de ignorantia an-
tecedente, elidi satis per alias leges;
quod mixtum non est: nam in iure civi-
li sunt contrarie sententie, quae a di-
versis, et in diversis temporibus sunt
compilate. Sic Ulpianus ipse, cuius est
sententia contra nos adducta, corripit
sententiam Marcelli iudicantis, emp-
tionem plumbi pro auro valere. l. 9,
in venditionibus, ff. de contrahend.
empt.

Ad Confirmationem, con-
cesso antecedente, nego consequenti-
am: ignorantia enim quae tunc inter-
veniret, esset concomitans, non ca-
usans involuntarium privative.
Ratio: quia uterque convenimus
in iustitia tradendi, et accipiendi
agrum, et omnino de materiali se
habet, quod causa sit hoc, vel illa:
motivum enim tradendi est, quia
ager est debitus, et subsistit, licet non
sit debitus ex testamento, si sit debi-
tus ex venditione: et vice versa.

Ad Urgentiam, admissa maiore, dif-
tinguo minorem. Sed hec venditio
orta est ex errore quoad Substantiam
physicè sumptam, concedo; moraliter
acceptam, nego minorem. Vas illud
~~et~~ communiter putatum aureum prout
~~et~~ substabat comexuo humano tanti
valebat, quanti estimabatur: quia
propter errorem ille quoad Substanti-
am fuit materialis, non formalis;
indeque facta emptio iusta, vas illud,
quamvis ex parte aureum, transijt
in dominium eementis. Videatur
pro hoc casu La Croix citator supra,
suo n. 952. ~

Lib. 3.,
part. 2.,

63.

Ad idem, permitto an-
tecedens, et nego consequentiam.
Tunc ignorantia est affectata, quan-
do est directè volita; tunc vero conti-
net dolum, quando ex ingenti teme-
ritate sub magnis argumentis du-
bitandi, nulla apposta, est, aut fere
nulla diligentia ad inveniendam
veritatem: Dicimus, istam ignoran-
tiam non esse antecedentem. ne-
que enim tunc aliquis ideo contra-
bit, quia ignorat; sed potius ideo
vult directè, vel indirectè cum mag-

nā temeritate ignorare, quia vult con-
 trahere. unde etiam, ignorare potest
 directe velle, se ad id, quod ignorat,
 obligare, saltem conditionate pro ca-
 su, quo ipse decipiatur. Permissi an-
 tecedens: nam bene potest ignoran-
 tia contrahentis esse cum dolo; et ta-
 men quod voluntas contrahentis
 non sit absoluta, et omnibus modis
 se obligandi, sed solum restructe
 ad materiam prout talis vel tali con-
 ditione vestitam. Hinc in casu isto
 ignorantis cum dolo debet diligen-
 ter examinari contrahentis volun-
 tas. unde enim tota res pendet. Do-
 lus compatibilis cum valore actus
 nemini patrocinatus; incompatible
 autem cum valore patrocinatus pre-
 cisè ad non sustinendam obligationem,
 quæ oritur ex actu valido. quod patet
 in eo, qui fictè contrahit, et non subit
 obligationem contractus. Sensus doctri-
 nalis, et universaliter verus. hujus axi-
 omatis. dolus nemini patrocinatus;
 iste est: ut non elidatur actus, quæ ex
 dolo suboritur; et hoc est verum etiam
 quando ex ignorantia continente do-
 lum iuriter est contractus.

64. Ad Confirmationem Ignorantia juri non prodest (regulariter) in foro externo: quia presumitur scientia; prodest autem in foro interno conscientie: non quidem ad excusandum à peccato, si ignorantia sit culpabilis; sed ad excusandum ab obligatione que oritur ex consensu, ut explicatum est supra. Rejicitur quoque in foro externo ignorantia facti crassa, et supina: et jura negant actionem resiliendi à contractu. Sed hoc non est, quod contractus ex illa ignorantia celebratus sit validus; sicut non est, validus contractus fictus, quamvis jura de-
 regent fictè contrahendi actionem resiliendi à contractu. Adde: jura possunt in penam ignorantie crasse, et supine, transferre rerum dominia; sicut id possunt facere in penam fictionis contrahendi: cum quo stat, quod sicut contractus fictè celebratus est nullus, ita et simul-
 lus celebratus ex ignorantia crassa et supina antecedente circa substan-
 tiam.

65. Obijciunt 3° contra 2um asser-
 tum. Qui hic, et nunc vult contrahere

matrimonium cum filia, quam falso
 iudicat, esse sibi presentem, cum
 Berta sit, non contrahit verum ma-
 trimonium cum Berta, quamvis si-
 mul habeat animum contrahendi
 cum ipsa. Hec ignorantia est comi-
 tan., et si quando non annullaret
 contractum, hoc maxime esset in ca-
 su adducto. q. si quis dem in hoc casu
 contractus est nullus, dicendum est,
 quod ignorantia comitans circa
 substantiam semper annullat con-
 tractum. — Obijciunt 4. illa tantum
 ignorantia contractum annullat,
 jure naturali, ubi de presenti
 tollitur voluntas sufficiens ad valo-
 rem; sed numquam vi ignorantie
 comitantis circa substantiam tolli-
 tur de presenti voluntas sufficiens
 ad valorem nam semper cum eus-
 modi ignorantia est absoluta, et effi-
 cax intentio contrahendi prout nunc. q.
 66. Ad quod distinguo ma-
 jorem illam concedo, si tunc ani-
 mus contrahendi cum Berta sit
 speculativus, et per modum deside-
 rij; et illam nego, si sit practica, et
 per modum intentionis: et cadit re-

x
est

liquum. Explicatur distinctio. Ignorantia in casu adducto est comitans: unde si daretur scientia, contrahens haberet intentionem ducendi Bestiam, iste autem animus^x ex presenti contrahentis inclinatione. Si hoc inclinatio adjunctam tantum habeat hanc affectionem: si esset Bestia, contraherem cum illa; animus presentis est speculativus, et per modum desiderij, et insufficientis ad valorem contractus. Ad istum namque non sufficit intentio, quae esset, sed quae sit. Hoc itaque modo matrimonium cum Bestia esset affectivum, non autem causaliter voluntarium, sicut homicidium factum cum ignorantia comitante, et cum simili desiderio, esset affectivum, et non causaliter voluntarium. ideoque ex eo homicidio non nascitur irregularitas: ut docet, P. Gibalinus, tract. de irregularit., c. 4., q. 1., notat. 1. At si affectus contrahentis casu, quem versamus, sit ista: volo contrahere cum hac femina presente, si Bestia sit, aut: volo contrahere cum Bestia si prae-

sensu sit, tunc animus praesens est praesens, et per modum intentionis, matrimonium quae valebit. Habes jam ignorantiam comitantem circa substantiam, quae in casu adducto non annullat matrimonium: et vides, quod in isto casu error de eo, quod femina praesens non sit Beata, est comitans respectu intentionis contrahendi cum illa, et vice versa, quod error de eo, quod femina praesens sit fita, est antecedens respectu voluntatis ducendi ipsam.

61.

Ad 4um,

concessa maiore, nego minorem. nam cum ignorantia comitans reddat privative involuntarium contractum quoad substantiam, tunc auctus voluntas sufficiens ad valorem, ea autem ignorantia aliquando causat involuntarium privative: ut probatum est supra. Nego probationem maiorem: neque enim est absoluta, efficax intentio contrahendi hic, et nunc, nisi sit largissima illa intentio circa rem, quae contractui subiecitur, sive habeat, sive non habeat alias qualitates, praeter notas contrahenti: ut constat ex exemplis ad-

ductis supra. Atqui non semper, atque
ignorantia est comitans circa substan-
tiam, adest largissima illa intentio
circa rem: 9°.

6^a Obijciunt 5° contra 3um
a 6to circumstantia contractus
non ignorata comitantes, sed antece-
dentes, est hoc ipso restricta intentio
et redundans in substantiam, sed
sic jure naturali contractus est nullus.
9° ex circumstantia contractus, non co-
mitantes, sed antecedentes ignorata,
contractus, est jure naturali nullus: 9°
ignorantia antecedens circa acciden-
talia annullat jure naturali contractum.
Major suadetur. nam quodnam ma-
jus argumentum intentionis restricte
ad circumstantiam, quam desitio, seu
non positio intentionis, si detegatur
defectus circumstantie? Obijciunt
6^a nam jure positivum expresse annul-
lat contractus celebratos ex ignoran-
tia antecedente circa accidentalia. Le-
ges enim 1, 2, et 3, ff. de qdilitio edicto
multas qualitates enumerant, ob qua-
rum defectum conceditur emptori ac-
tio redhibitoria; hoc est, ad rescinden-
dum contractum: 9° jure positivo igno-

nantia antecedens circa accidentalia
contractum annullat.

69. Ad sum. nego ma-
jorem: nam potest qualitas falso apprehen-
sa ita attrahere voluntatem, ut contra-
bens non iniret contractum, si quali-
tatis defectum adverteret: et tunc abs-
dubio ignorantia illa esset antecedens.
Atqui tunc potest habere intentionem
contrahendi, quoniam fixatus restrictè ad
qualitatem, sed ad substantiam contrac-
tus, et materiam illius: q^o stat ignorantiam
qualitatis esse antecedentem, et
non esse restrictè intentam. Ostenditur
minor: nam in casu, quo quis contrahit
cum femina, cujus divitias per matri-
monium voluit per medium querat, cum
tamen sit pauper, ignorantia ista est an-
tecedens, et tamen intentio non restricta
ad qualitatem illam falso apprehen-
sam, et matrimonium illud esset nullum.
Hoc dici non debet: alioquin matrimo-
nia communiter essent dubij valoris;
in ijs namque communissime interve-
nit ignorantia circa aliquam qualita-
tem dant causam contractui. Igitur
qualitas apprehensa potest esse causa me-
re extrinseca, et impulsiva: unde non

est opus, quod attingatur per intentionem restrictam per modum motivum, et finis intrinsicum. Ex hoc principio deducitur communis, et vera sententia, ex errore, aut ignorantia in causa tantum impulsiva non vitari dispensationes, et gratias Principum; et non esse universaliter verum, taciturnitatem circumstantiis, quae cognita, Princeps non dispensaret, annullare rescissum. Verum est, quod substantia rei proposita convestita suis qualitatibus; et quod voluntas sequitur propositionem intellectus, in quantum non fertur in incognitum. Sed non in quantum debeat ferri in totum, quod cognoscitur; unde voluntas potest ferri sua intentione in substantiam, et non illam restringere ad qualitatem. Ex dictis non urget probatio majoris negativae: nam cum illa ignorantia antecedente stat presumptio, quod intentio est contrahendi prout iura concedunt, et prout communiter contrahunt homines. Ergo non est sufficiens argumentum ad probandam restrictionem intentionis, quod hoc non daretur, si detegeretur defectus circumstantiis.

10. Ad sum, nego antecedens de ignorantia circa accidentalia, quae in substantiam non redundet. Ad probationem. leges citatae enumerant qualitates, ad quas ex iuris dispositione, et ex communi hominum usu presumitur intentionis restrictio: ibi enim dicitur, in venditis mancipiis apertum esse quod vitii, et morbi sit cuique, si sit furiosus, vel exco. et similia alia. Cum itaque plerumque res propter accessiones aliquando emimus. l. Si in Emptione, 34., ff. de de contrahend. empt.; dubitandum non est: tunc contractum non valere ex ignorantia antecedente, quando intentio restringitur ad accessionem. Sed jam tunc ignorantia qualitatis redundat in substantiam: ut explicatum est supra.

11. Replacabis. Si post celebratum contractum adveniat notabilis mutatio rerum, non tenetur contrahens stare contractui, sed in jure perinde est, rem de novo incipere, ac de novo cognoscere. Sicut idem est, rem non esse, atque ignorare. l. II., ff. de contrahend. empt. Si ignorantia sit antecedens circa accidentalia, quae notabiliter

mutant rei statum, contrahens non
 tenetur contractui stare. — Confirma-
 tur. 1°. sponsalia possunt rescindi pro-
 pter errorem circa qualitatem, quæ
 cognita non fuissent inita: 2° et ceteri
 contractus. 2°. votum non obligat,
 denuo adveniente, aut de novo cogni-
 ta rerum notabili mutatione, quæ si
 à principio fuisset cognita impedis-
 sisset votum: 3° similes de contrac-
 tibus est diffusendum.

12.

Nego mayo-
 rem de notabili mutatione, quæ rei, et
 substantiam contractus non pertin-
 gat: nam contrahens vi consensu
 absolute, quem exhibuit, tenetur subi-
 re mutationem accidentalem, etiam si
 notabilis sit. Ratio: quia cum innume-
 re per se sint qualitates, quæ notabili-
 ter mutare possunt rerum statum,
 quæque vix possunt cadere in cuius-
 que scientiam, nihil esset firmum
 in contractibus, si propter notabilem
 accidentalem mutationem aut de novo
 advenientem, aut de novo cognitam
 contrahens posset à contractu resili-
 re, quod inconveniens est. Celebratur
 itaque per se loquendo contractus, at-

tendendo ad rerum utilitates, quæ communiter quærantur ab hominibus, quæ consequenter pertinent ad substantiam; quod si illæ subsistant, quælibet alia mutatio accidentalis non est causa refutandi à contractu. In promissionibus liberalibus, ut supra notatum est, communiter supponitur intentio restricta: nam qui sponte, et liberaliter promittit, potest sine iniuria promissarii apponere restrictionem, quam velit; et in hunc modum censetur promissio facta. dabo, nisi rerum status notabiliter mutetur. Hinc si in ejusmodi promissionibus notabiliter mutetur rerum status, aut de novo cognoscatur, non est obligatio, sed tunc ignorantia circa accidentalia redundat in substantiam.

13. Ad 1^{am} Confirmationem, concessa antecedente, nego consequentiam. Dissparitas est: nam mutatio, quæ respectu aliorum contractuum est accidentalis, respectu sponsalium est substantialis, quia ex usu hominum, et dispositione juris censetur voluntas celebrantis sponsalia restricta ad circumstantias notabiliter mutantes, de novo aut advenientes, aut detectas. Ra-

no: nam cum sponsalia post se trahant
matrimonij contractum difficillimum,
et indissolubile; congruum est, quod prae-
sumatur consensus restrictus; ne vide-
licet contrahens sibi causet grave, et
perpetuum praesudicium. Quam merito
praesumatur consensus in sponsalibus
restrictus ad ejusmodi circumstantias,
ostendi posset, illas recensendo. Pro exem-
plo sint notabilis deformitas sponse, mor-
bus contagiosus, gravis infamia, et ma-
xime levitas. Videri potest Piching, l. 4.
de decretal., tit. 1., sect. 2., §. 4.

24

Ad 2am

Confirmationem, concessam antecedente
de mutatione substantiali, aut redun-
dante in substantiam, nego consequen-
tiam. Supponimus, in contractibus ma-
nere totam substantiam, in quam con-
trahens consensit, et mutationem esse
solum in accidentibus; in voto fecimus res
se habet quod attinet ad mutationem
annullantem. Ostenditur: nam muta-
tio adveniens, vel denuo cognita, quae vo-
tum annullat, talis debet esse ut res,
evadat moraliter alia ab ea, quae cogi-
tabatur: ut probat Sanchez, l. 4. Summ.,
c. 2., n. 11. Exemplum sit: vovet quis pene-

ginationem. Compostellanam judicans,
 esse iter quinquaginta leucarum, cum
 ducentarum sit; peregrinatio per du-
 centas leucas est moraliter alia à pere-
 grinatione per quinquaginta: sicut pe-
 regrinatio pedestris est moraliter alia
 ab equestri. Atqui mutatio, ut cuius res
 promissa est jam moraliter alia, mu-
 ratio substantialis est, aut redundans
 in substantiam: 9° 2^a. c

SECTIO 6^a

De Dolo afficiente Contractus.

15. Conclusio 1^a. Dolor for-
 malis antecedens circa accidentalia in-
 jectus ab altero ex contrahentibus, nec ju-
 renaturali, neque positivo annullat con-
 tractus utrinque onerosos. Ita commu-
 niter D. D., Lessius, C. de Lugo, Dicastille,
 Haundus, Pirking-Krimer, et La Croix,
 l. 3., pt. 2., an. 623. De dolo inducente ig-
 norantiam, tum antecedentem, tum co-
 mitantem, quoad substantialia, discur-
 rendum omnino est secundum dicta
 de ipsa ignorantia, causante, vel comi-
 tante contractum.

16. Probatur 1^a pars: nam
 ideo contractus utrinque onerosus esset

invalidus jure naturali propter dolum
formalem antecedentem circa acci-
dentalia illatum ab altero ex contraben-
tibus, quia deficeret voluntas, vel
quia daretur injuria per dolum illata.
Neutro ex capite ille contractus est ju-
re naturali invalidus. Non ex 1°: quia
eadem est involuntas quoad acci-
dentalia, quando quis a se ipso decipi-
tur, atque quando ab alio decipitur;
cum autem a se ipso decipitur, invo-
luntas quoad accidentalia non
annullat jure naturali contractum.
Non ex 2° capite: quia simili injuria
illata per dolum antecedentem quoad
accidentalium non annullat contractum
matrimoniale juxta est extum. Ergo do-
lus formalis circa accidentalia ante-
cedens, et injectus ab altero ex contra-
bentibus, non annullat jure naturali
contractus onerosos.

17. Probatur 2^a pars
conclusionis. In primis de contracti-
bus stricti juris: si dolo inductus sti-
pulanti fitio promissisti, quod non de-
bueras promittere, palam est, te ju-
re civili obligatum esse. Inst., §. 1., de
except.; et lege, Siquis, 36. ff. de verbos.

nonit.; et l. Dolo. 5., Cod. de inutili
 stipul. Atqui stipulatio est contrac-
 tus stricti iuris, qui perficitur certa
 interrogatione, et responsione pres-
 criptis à lege: q^o dolo antecedens (sci-
 licet quoad accidentalia) jure posi-
 tivo non irritat contractus stricti iu-
 ris. Deinde de contractibus bonae
 fidei: nam jura concedunt actionem
 ad rescindendam venditionem, et
 emptionem, cum dolo dat causam:
 l. Si dolo, C. de rescind. vendit.;
 unde supponunt, venditionem non
 fuisse ipso facto invalidam. Atqui emp-
 tio, et venditio sunt contractus bonae
 fidei: q^o dolo antecedens non annul-
 lat jure positivo contractus bonae fidei.
 Accedit: quod exempto ipso facto an-
 nullata à jure non conceditur actio
exempto, ut est commune l. Consul-
 torum placitum. Atqui jura empto-
 ri, qui dolo est inductus ad emendam
 rem ex circumstantia vitiosam, con-
 cedunt actionem exempto ut ad-
 ductis juribus ostendit Coninck, disp.
 23. de matam, dub. 9: q^o dolo circa
 accidentalia dant causam emptioni,
 istam non annullat jure positivo. Juxta
 23.

civili consonat Canonium. istud
verum sequitur naturalem equitatem
neque unquam ex defectu consensu
in qualitate, ubi adest verus consen-
sus in substantiam, statuit, quod con-
tractus careat naturali obligatione
ut advertit Raimon, l. 4. decret. tit. 14.
artic. 1. §. 1.

78. Conclusio 2^a Deceptor
nullo potest jure rescindi a contractu, cum
dedit causam ipsius doli; deceptor autem
potest ex facultate sibi a jure positivo con-
cessa rescindi a contractu nisi talis sit,
qui semel validus transeat ad statum
irrescindibilitatis. Ponitur ista limita-
tio tum propter matrimonium, quod
aut ex ratione talis contractus, vel ex
adjuncta inseparabiliter ratione sacra-
menti, si semel est validum nequit ca-
judicare, tum etiam propter professi-
onem Religiosam, quae indissolubilita-
tem matrimonii imitatur. Doctrina
conclusionis est communis, contra
Conradum, Medinam, Bonacinam,
et Hagundez, hic lib. 1. c. 3. docentes,
deceptorem posse ante sententiam
judicis a contractu rescindi, quamvis
actio civilis ipsi denegetur.

79.

Probatur 4^a pars: nam decipiens
 si attendatur naturalis equitas, nullam
 habere rationabilem excusationem, aut
 exceptionem potest pretendere, ad non
 standum contractui, ad quem præbuit
 consensum nullo errore, nulla que dolo
 circumventus. ab altero: q^o non potest ju-
 re naturali a contractui resistere. Item:
 et attento jure naturali posset resistere,
 necessarium erat, quod ex injuria, aut ex
 alio titulo haberet jus rescindendi con-
 tractum, qui valde supponitur, sed
 decipiens nullam injuriam passus est,
 neque aliunde est titulus, in quo fun-
 detur jus illud: q^o decipiens non potest,
 attento jure naturali, a contractui resis-
 tere. Atqui nec potest jure positivo: q^o decipiens
 nullo potest jure resistere a con-
 tractui, cui dedit causam ipsius doli.
 Minor subsumpta probatur: nam jura
 relinquunt contractum ex dolo initum
 respectu decipientis, qualis refert, atten-
 to tantum jure naturali. Ostenditur:
 nam quidquid ultimum disponit, totum
 est in favorem decepti, non in favorem
 decipientis: humanum enim jus, decep-
 ti, non decipientibus subvenit; l. 1. ff.
 de integrâ restit. minorum: et, doli.

nemini debet patrocinari. l., Nec ex do-
lo, ff. de dolo. Atque, attento tantum ju-
re naturali, contractus dolo initus, si
est validus, ut decipiens non possit ab illo
resilire: g^o.

Ex. Probatur 2^a pars conclusionis:
nam citata l., Si dolo, C. de rescind. ven-
ditione, conceditur venditori actio ad
rescindendam venditionem, cum dolo
dat causam; et hujus concessionis, que
universaliter extenditur ad omnes con-
tractus ex dolo antecedente, ratio na-
turalis est causa, que afferretur, l. 1., §. 1., ff. de
doli mali except. Ibi dicitur, quod ex-
ceptionem doli mali Praetor proposuerit,
» ne cum dolo suus per occasionem ju-
» ris civilis, contra naturalem equitatem
» pro sit: esset enim recte rationi dissonum,
ut deceptor ex alterius malitia per-
ter injuriam, irreparabile etiam dam-
num sustinere cogerebatur. Confirma-
tur: valor, quem ex jure positivo ha-
bet contractus ex dolo initus, est in
favorem decepti, id ita non esset, si
deceptor non posset resilire: nam jam
equales essent in obligat. decipiens,
et deceptor: g^o ex jure positivo potest
deceptor resilire. Ad hoc: quod in gra-

tiam aliaque conceditur, non est in
eius dispendium retorquendum, sed
valor contractus ex dolo initus est in qua-
tiam decepti, et retorqueretur in illius
dispendium, si non posset retillire: q^o
retillire potest. Major est regula juris, 61.,
ff. de regul. juris.

81. Confectarium. Con-
tractus onerosi ex dolo antecedente quo-
ad accidentalia non sunt absolute inxi-
ti, sed validi in favorem decepti. Ratio:
quia si sint absolute invalidi, non potest
deceptus cogere deceptorem ad standum
contractui. Sed idem ad reparanda
damna, si aliqua passus est ex decepto. Sed
deceptus potest deceptorem cogere ad stan-
dum contractui: q^o contractus non est
absolute nullus, sed validus in favorem
decepti. Hinc sponsalia ex dolo anteceden-
te celebrata inducunt impedimentum
publicae honestatis: ut probat P. Maximus,
Perez, d. 10. de Sponsalibus, f. 1., n. 4. Atque
ex Sponsalibus ab initio inixtis non indu-
citur illud impedimentum: q^o 2^a.

82. Appendix. Contractus me-
re lucrativi ex dolo antecedente quoad
accidentalia culpabiliter illato ab altero
qui lucraturus est, sunt absolute nulli, nisi

decepti voluntas extendatur ad usum tantiam latentis doli. Sub hac explanatione accipio doctrinam, quam tradunt C. de fugo, Haveroldus, et multi alij. Ratio doctrinae: nam promissio liberalis nullum refundit jus in decipientem; iste enim non potest obligare deceptionem ad standum promissioni: q^o promissio illa (et similiter de alijs contractibus onere lucrativis) ab initio fuit invalida. Hinc est dispositio contractus lucrativi ab oneroso: nam in contractu oneroso resultat jus, quo potest deceptor deceptorem cogere ad standum contractui. Vigetur: si contractus lucrativus ex dolo non esset absolute nullus, esset validus in favorem decipientis, et onus decepti. Hoc est contra naturalem equitatem, et reprobatur a legibus, opitulantibus decepto, et non deceptori; ideo que contractus onerosus est validus in favorem decepti, et in odium deceptoris: q^o.

83.

Ratio explanationis, quam doctrinam dedimus, est ista: nam abs dubio multae sunt liberales donationes, et gratiarum concessionem ex dolo antecedente usque accidentalia, quae sunt validae. Quae exempla sufficiunt. tum

Si quis dat elemosynam verè pauperi,
 qui se devotum fingit, etiam si daturus non
 esset, si fictionem nosset, verè donat, et
 donatio est valida, et dolus ille pauper
 non tenetur ad restitutionem. Quia qui
 magnis criminibus iacetitur, quibus ta-
 men non redditus inhabilis, impetrat be-
 neficiū, etiam si constet, quod Pontifex
 non esset consensus, si nosset postulan-
 tis crimina, valide illud impetrat. In his
 et similibus casibus valent contractus isti
 lucrativi, quoniam decepti voluntas exten-
 ditur ad circumstantiam latentis doli:
 q^o nisi de his ista voluntatis extensio, nulli
 sunt contractus lucrativi, & dolo antece-
 dente circa accidentalia.

84.

Progar 1°. an
 taciturnitas veri sit dolus infirmans con-
 tractum? Dicendum: esse dolum, cum
 est obligatio manifestandi; non esse dolum,
 quando non est talis obligatio: quod conf-
 rat & sequentibus observationibus. 1^a
 quando vitium rei est ~~proquum~~ ^{per-} damno-
 do res venditur justo pretio, non est obli-
 gatio manifestandi: nisi emptor de suam
 imperitiam non possit illud advertere,
 et quando vitium opponitur graviter fini
 emptoris, manifestandum est, ~~et~~ ^{per-} res sit quamvis

utilis ad alios fines: ut si quis vult equum
ad equitandum, et equus non est aptus
ad istum finem, quamvis sit aptus ad
onera. 3^a: si vitium sit leve, et non ex-
cludat finem ab emptore intentum,
si quidem res vendatur iusto pretio, non
est obligatio manifestandi. 4^a: vitium est
manifestandum, si emptor querat, an
vitium insit. hanc enim interrogat: ex-
plicat, se habere voluntatem condi-
tionatam emendi, si nullum sit vitium.
5^a: si vitium sit leve, et servetur qua-
litas, poterit venditor illud occultare
emptori interroganti, an vitium insit:
dum tamen respondeat, se vendere bona
fide, et spondere indemnitatem. Quae
dicta sunt de contractu emptionis, et
venditionis, adaptentur, servatis ser-
vandis, ad alios contractus onerosos, et
videatur la froix supra citatus, no. 948.

85. Rogas 2°: an deceptor
teneatur deceptum admonere de dolo
dato, ut si velit rescindat contractum?
Dicendum: non esse obligatum decepto-
rem ad detegendum dolum, neque ad
aliquod restituendum, se jam non in-
tegram. Ratio: quia supponimus, dolum
non fuisse graviter peccaminosum, et ser-

vātam fuisse equalitatem: unde solum
 restat injuria decepti stantis contrac-
 tui contra suam inclinationem circa
 accidentalia. Hec ~~autem~~ ^{autem} aliqualis in-
 juria non tanti estimatur, ut propter
 ipsam teneatur deceptor ad offerendum
 refundibilitatem contractus re adhuc
 integrā, vel ad aliquid restituendum, si
 res integra non sit. Adde: etiam si con-
 tractus adhuc non sit perfectus per rei
 traditionem, ad nihil tenetur deceptor.
 Sic cum quis vendit vinum, quod talis
 loci, vel tot annorum esse fingit, dum-
 modo sit quē bonum, et pretium non ef-
 fet minuendum, detectā fraude, ad ni-
 hil tenetur, quamvis emptor non esset
 pretium datus, et perfectus contractus,
 si sciret, vinum non esse talis loci,
 aut tot annorum. Sic cum Molina doc-
 et C. de Jugo, d. 22., n. 108. c.

86.

Rogar 3.

an dolus materialis, quo alter ex contra-
 hentibus praeter intentionem decipit alte-
 rum, causet refundibilitatem contractus
 ad arbitrium decepti. Dicendum: do-
 lum materialiter injectum ab altero
 ex contrahentibus non causare contrac-
 tus refundibilitatem. Ratio: nam con-

tractus rescindibilis oritur in odium
iniqui deceptoris, et in remedium decep-
ti, qui injuriam passus est: ut constat
ex his adductis, num. 80. Sed hęc ex-
tior non militat, quando contractus est
initus ex dolo (anteecedente circa quali-
tatem) materialiter, et inculpabiliter illa-
to ab altero ex contrahentibus: 9°. — Nota:
quoties contrahens se obligat tacite, vel
expresse ad verificandam qualitatem,
ex hujus defectu nullus redditus con-
tractus: quia tunc ignorantia, citra for-
malem dolum, redundat in substan-
tiam. Nota insuper: in contractu, cujus
causa materialis dat causam, pretium
reducendum est ad equalitatem, si ex
decepto exivit; et decipiens est obligatus
ad rescuenda decepti damna, si ipse
materialis deceptor quale damnum
non est passus.

89.

Triplex itaque est actio,
quę decepto convenit. 1^a. Redhibitoria; quę
decepto redditur res, quam antea habe-
bat, et omnia in pristinum statum re-
ducuntur. 2^a. Quantum minoris; quę de-
ceptor volens rescissionem contractus
agitur, ut sibi restituatur, quantum minoris
res valuat, quam ipse dedit in pretium.

3a. Ad id, quod intereſt, non eſſe decep-
tum; quā videlicet deceptus agit, ut ſibi
 reparentur damna, quę paſſus eſt ex de-
 ceptione. Omnes iſtę actiones concedun-
 tur ſecundum naturalem equitatem
 jure poſitivo contra culpabiliter decipien-
 tem; contra decipientem vero inculpa-
 biliter ſolum conceditur actio, Quanto minoris.

89. Proga 1°: an doloꝝ cauſatus
 ab alio, qui non eſt ex contrahentibus, debi-
 litet contractum? Dicendum eſt: dolum
 cauſatum ab alio, et nulla ratione ab altero
 ex contrahentibus, non infirmare contrac-
 tum, attento jure communi. Dixi, attento
jure communi: nam attento jure Caſtel-
 lę contractus ex dolo initus eſt reſcindi-
 bilis ad nutum decepti, ut probat Sanchez
 ex leg. 57, tit. 5, partit. 5. Dixi, dolum ſup-
 poni nulla ratione illatum ab altero ex
 contrahentibus: nam ſi textus decipiens
 facit unam moraliter perſonam cum alte-
 ro ex contrahentibus, aut ſit particeps do-
 li, alter contrahens, deceptus poteſt reſci-
 dere. Quod ſi contrahens dolum textus cog-
 noſcat, et taceat, contractus erit reſcindi-
 bilis in favorem decepti pro caſu, quo alter
 teneatur aliunde vitium manifeſtare,
 juxta dicta, n. 84. Jam vero doctrina da-
 ta

ta probatur: nam in casu doli illati ab alio textio, non sequitur, quod alteri ex contrahentibus prosit dolus, suus contra naturalem equitatem; sed eatenus conceditur actio, et exceptio doli ex jure positivo communi, ne contra naturalem equitatem alteri ex contrahentibus prosit dolus suus. q^o in casu doli injecti ab alio textio non conceditur actio, et exceptio doli, attento jure positivo communi. In hoc casu tantum conceditur decepto actio contra texti-um deceptorem.

89. Nota: in sponsalibus dolus antecedens circa qualitatem injectus ab alio textio, et non ab altero ex contrahentibus, causat rescindibilitatem in favorem decepti. Ratio: quia contrahens sponsalia, supposito, quod non restringat intentionem ad qualitatem, sibi reservat jus ad resiliendum: iste enim contractus, quia trahit matrimonium indissolubile, relinquit ante impletionem per matrimonium majorem libertatem; isteque contractus dissolvi potest per novam causam, que si a principio extitisset, ipsum impedivisset, quod non accidit in alijs contractibus, ad quos ab sponsalibus non est paritas. Adverte, rescindibilitatem sponsali-um

um in casu, quem verus amicus non proveni-
re immediate ex dolo antecedente cir-
ca qualitatem, sed ex intentione, saltem
recta, quâ contra bonum jure merito reser-
vat sibi facultatem resistendi pro casu
doli injecti ab alio tertio.

Sectio 7^a

Argumenta Solvuntur.

90. Arguitur 1° contra 1^{am} con-
clusionem. Deceptor tenetur decepto resti-
tuere damna, quæ ex dolo passus est, sed si
contractus est jure naturali validus, non
datur in deceptore obligatio restituendi: q^o
contractus dolo injecto celebratus non est
validus jure naturæ. Confirmatur si
quomodi contractus esset jure naturali
validus pareretur in deceptore jure, quo spoli-
aretur a jure positivo, atqui jus positivum
non spoliatur jure quesito per contractum
validum jure naturali: q^o. Vagetur: decep-
tus potest tunc in foro consuetudinis, tunc in
externo resistere a contractui ex dolo antece-
dente: q^o non mansit obligatus ex iustitia
commutativa, nam obligari ex iustitia com-
mutativa est irrevocabiler obligari: q^o
contractus eo dolo celebratus est jure na-
turali nullus.

91. Respondetur concessa maiore,
neganda minorem. nam aliquando ex
contractu valido est obligatio restituendi
pro damnis, ut quando in empto preti-
um excedit iustum. tunc enim in ven-
ditore est obligatio restituendi excessum.
Et tamen tunc emptio ita est valida, ut
iure civili denegetur actio quod illam res-
cindendam. — Ad Confirmationem
nego maiorem. Do, quod contractus do-
lo celebratus, attento iure naturali, pa-
rebat firmam utrinque obligationem.
Hæc non spoliatur iure positivo, sed illam
impedit. Admodum, quo matrimonium
sub dissimulatione celebratum vale-
ret, attento præcisè iure naturali, et ta-
men est nullum, attento iure positivo, si-
ve divino, sive humano: et in hoc casu
iure positivo non spoliatur iure, quod
contrahentes acquirerent, sed facit,
quod contrahentes iure non acquirant.
Discurrere similiter in nostro casu de iure
irrevocabili, quod impeditur, et quo
non spoliatur contrahens dolus. Sed
omissa maiore, rectè negatur minor:
iure enim positivo potest spoliare iure
proprietas, quod aliquis ex iure na-
turali habet. Constat in legitimâ presump-
tione: quâ de bonum commune trans-

fectus rei dominium ab eo, qui erat do-
 minus, in possessionem. — At Urgentiam,
 concessa antecedente, nego consequentiam;
 cuius probatio non urget nam iustitia
 commutativa in hoc sensu irrevocabili-
 ter utrinque obligat in contractu mero-
 so, ut neuter ex contrahentibus possit
 rescilire pro mero libito. At contractus ce-
 lebrato per dolum posset deceptus resi-
 lire, sed non pro mero libito: sed ex na-
 turali equitate, vel ex beneficio juris po-
 sitivi. Adde: in quomodo contractus est
 equalitas intrinseca, et substantialis,
 que respicitur a iustitia commutativa;
 quamvis non sit equalitas extrinseca,
 et accidentalis quoad irrevocabilitatem:
 istam enim sibi impedit malitia doli
 contrahentis. Neganda ex dictis est ul-
 tima Urgentia consequentia.

20. Ius positivum prescribit, ne ullus lucrum
de dolo suo reportet, quoniam naturalis
equitas postulat, ne aliquis per injuriam
ius et actionem acquirat. Ergo contrac-
 tus per dolum celebratus est iure positivo
 nullus. Confirmatur: l. Et eleganter, 7.
 ff. de dolo, nulla declarata venditio, si
 quis in eo, quod venderet circumventus

est dolo. Item. l. 1., 3., in fine, ff. pro So-
cio, declaratur, Societatem si dolo malo,
aut fraudandi causa fuit inita, ipso iu-
re nullius momenti esse.

93. Respondeo, con-
cesso antecedente, negando consequenti-
am. nam deceptor, non ex inopia, et
dolo suo, sed ex mutuo, et absoluto utrius-
que contrahentis consensu, acquirit ius,
et actionem, et aliquale lucrum; ex do-
lo autem, et inopia subit obligationem
patiendi rescissionem contractus ad
arbitrium decepti. Quod si deceptor ne-
que excipiat, neque agat contra decep-
torem eo, quod dolum ignorare pergit,
adhuc deceptor in foro consuetus, et
ante sententiam Iudicis obligatus
est ad plenam restitutionem, et ad re-
saciendum omne damnum illatum
per dolum. — Ad Confirmationem.
Lex, Et elegantes, annullat venditi-
onem, non quia illi dolum dedit cau-
sam, sed quia fuit facta a minore abs-
que interventu Iudicis. Lex 3., ff. pro
Socio declarat, Societatem ex dolo esse
nullius momenti, non absolute, sed
respectu deipientis: quia iste habet de-
bilissimum ius, et non potest rescissionem
im-

impedire, si illam velit deceptor. Primum
itaque Societas per dolum irrita esse nulli
in momento, eo sensu, quo emptio male fida,
leg. 1, C. de resurandenda vendit, decla-
ratur irrita; hoc est: infirma, et ad arbitri-
um deceptoris irritanda, ut ibi docet Glo. 12.

99.

Arguitur 3° contra

2am conclusionem. Qui dolum intulit, potest
ante sententiam iudicis rescilire a con-
tractu: q^o non tenetur stare contractui.
Probatur antecedens: nam quod debeat
ipse stare contractui, si velit deceptor, est
gratia, et hoc non incurritur ante sen-
tentiam iudicis. Additur: nam deceptor af-
ponit tacite hanc conditionem: obligo me
tibi secundum modum, quo tu mihi man-
seis obligatus, et sic facultatem rescilendi
reservat sibi. Confirmatur: deceptor ne-
que ratione iniurię, neque ratione contrac-
tus manet firmiter obligatus. Non ratione
iniurię: quia ex hoc titulo solum obligatus
ad resarcendum damnum, quod aliquan-
do potest esse nullum, et aliquando tale,
quod aliter possit resarciri, quam stando
contractui. Non ratione contractus: quia
ex hoc titulo deceptor non manet obligatus,
nisi alter equaliter sit obligatus.

99.

Respondetur negando antecedens;

29

et antecedentis probationem: nam quod deceptor nequeat a contractu rescindi, non est pena propriè; sed effectus necessarius secutus ex conventionè: cum non habeat justam causam rescindi, invito decepto. Regandum est quod additur: nam deceptor, quin addat illam conditionem, potest assequi quod intendit, licet non absolute, sed ex suppositione, quod deceptor non rescindat. Quid si per majorem dolum illam conditionem adderet? Deceptor teneretur ergo deceptum ad omne id, ad quod teneretur, qui fictè contrahit, et jure positivo coheretur ad standum contractui. — Ad Confirmationem, neque utramque assumpti partem; et probationes intrinsequantur. Supposita validitate contractus, iniqua præstat, quod deceptor non possit debilitare actionem, quam deceptor acquisivit. Contractus est firmus, donec ab habente legitimam facultatem fiat distractus, sive rescissio; quæ facultas, non est generi deceptorum, sed generi deceptum: nec requiritur, quod in contractibus utrinque onerosis utraque pars maneat equaliter obligata. Ostendimus 1º. in contractu, quem sine licentiâ tutoris celebrat pupillus pudenti proximus,

alter contrahens manet irrevocabiliter obli-
 gatus; ipse vero pupillus potest rescilire in
 utroque foro: beneficium nempe restitutionis,
 in integrum sibi à iure positivo concessum. Vi-
 deatur Sanchez, l. 6. de matrim., d. 38., n.
 34. Ostenditur 2º: nam in alienatione rerum
 Ecclesiæ sine indemnitate requisita à iure ca-
 nonico, alter contrahens rescilire non potest;
 potest autem Ecclesiæ. Videatur Palao, tract.
 12., punct. 5., §., n. 4. Ostenditur 3º: in spon-
 salibus cum causâ data per fraudem ad il-
 lorum dissolutionem, qui fraudulentus egit,
 nequit rescilire; potest autem compars re-
 scilire ab obligatione incundi matrimonium.
 Cap. Propositum, l. de eo, qui duxit in ma-
 trimonium. Videantur ibi Barbosa, et
 González.

96. Ostenditur 4º: Ius positivum
 contractus bonæ fidei celebratos ex dolo ante-
 cedenti annullat; contractus autem stricti
 juris ex eodem dolo celebratos non rescin-
 dit: 9º ex iure positivo facultatem resciliendi
 à contractibus non habet deceptus. Confir-
 matus: si ius positivum rescindibiles facit
 contractus celebratos ex dolo antecedente
 circa qualitatem, debuit irritare contrac-
 tum matrimonialem ex simili dolo: siue
 ius positivum rescindibiles facit contractus

alios ex metu injustè inuaso, et plane inu-
tat matrimonium celebratum ex simili
metu. Sed sequela est absurda: q^o et id, un-
de sequitur. Vrgetur: nam saltem in foro
conscientiæ, et ante sententiam Iudicis non
poterit deceptor resilire: beneficium siquid-
dem juris positivi est pro foro externo, et
post Iudicis sententiam.

97. Respondeo negan-
do iam ~~ant~~^{ant} partem, cuius falsitatem of-
tendi, adductis juribus, n. 80. Nego etiam
2am partem: nam jus Canonicum sequi-
tur naturalem equitatem; et esset contra
naturalem equitatem, quod in contracti-
bus stricti juris proposita alius dolo, iure:
unde iure Canonico deceptor potest ab
iis contractibus resilire. De rigore juris
Civilis non posset deceptor resilire à con-
tractibus stricti juris; sed illi est sub-
uentum iure Prætorio. Hoc iure decepto
in iis contractibus conceditur exceptio con-
tra deceptorem, si nondum contractus
sit traditione perfectus; et post rei tradi-
tionem conceditur actio de dolo ad res-
cindendum contractum illum, et ad res-
titutionem in integrum: ut notat Pixbing.
2. decretal., tit. 19., §. 1., n. 8. Ad con-
firmationem nego sequelam maiorem:

antecedenti
~~X~~
—

cum enim doli sint frequentes et frequenti irratione contractu matrimoniali, ob dolum antecedentem circa qualitatem, sequentibus gravia incommoda, praecipue contra bonum proli, et frequenti autem aliorum contractuum rescindibilitate non sequuntur quae gravia incommoda. Hinc ius positivum merito non irritat matrimonium, et rescissioni obnoxium reddit contractus alios de se rescindibiles: quamvis isti, et ille contractus sint ex dolo antecedente circa qualitatem. Probatio maioris non urget: est enim lata disparitas inter dolum, et metum. 1º: quia metus reddit involuntariam totam actionem, etiam quoad substantiam; dolum autem quoad accidentalia relinquit voluntariam quoad substantiam, et dolum causat involuntarium quoad qualitatem. 2º: quia metus gravis non est moraliter evadibilis; dolum autem est moraliter evadibilis per maiorem veritatis investigationem. Ob has causas ius positivum rescindibiles quae fiunt in favorem decepti, et metum passi ceteros contractus; matrimonialem autem annullat ob metum iniuste incussum, et non annul-

lat ab dolum antecedentem circa quali-
tatem.

98.

Ad Vagantiam nego assump-
tum, et ejus probationem. Ratio: quoties
lex iusta negat actionem ad rem peten-
dam, et simul concedit possessori repeti-
tionem ejusdem rei, toties possessori lici-
tum est in utroque foro rem possidem
retinere: nam cum conceditur actio, eidem
competit exceptio, et retentio. Regula, Qui
autem agendum, 41^a, de regulis juris, in
6. Exornat hunc discursum Sanchez, l.
6. de matrim., d. 38., n. 39. Subsumo:
Sed lex positiva iusta negat deceptoris ac-
tionem ad petendam rem ut debitam
ex contractu, et simul concedit decepto
actionem ad illam repetendam, si de-
derat: 9° decepto licitum est in utroque
foro rem ipsam retinere, ac proinde
potest in foro consuetudinis, et ante sen-
tentiam Iudicis non stare contractui,
huc a contractu resistere.

~~Ad~~ — — — — — Fido: facultas
resistendi a contractibus, quos convenit
decepto ex jure positivo, etiam est de jure
naturali. 1° quia ideo jure positivum con-
cedit resistibilitatem, ne cum dolo suo
per occasionem juris civilis, contra natu-

xalem equitatem, propt. L. 1., §. 1., ff. de
 doli mal. except. Ergo naturalis equi-
 tas postulat, contractum ex dolo celebra-
 tum esse rescindibilem: q^o ista rescindi-
 bilitas in favorem decepti est ex jure natura-
 li. 2°: quia in contractibus rescindibilibus.
 haec tacita conditio censetur inesse: quod
 possint rescindi ad arbitrium decepti, si
 dolo alterius contrahentis circumventus
 sit. Ratio: quia oppositio hujus conditi-
 onis non est contra dispositionem legum,
 et aliunde est valde conformis inclinatio-
 ni, quam communiter habent contra-
 hentes, ut res agatur bona fide. Sed si
 in contractibus rescindibilibus tacite inest
 illa conditio, rescindibilitas contractus est
 ex jure naturali: q^o deceptus potest atten-
 to jure naturali, a contractu rescindi.
 Sic docent J. de Lugo, Layman, Hau-
 noldus, et Pirhing, contra bene multos,
 quibus cum P. Onate, d. 3. de contractibus,
 l. 2., n. 164.

99. Dices. Contractus, cum dolo
 dat causam, est validus jure naturali:
 q^o nequit esse rescindibilis ex eodem jure.
 Confirmatur: jure naturali convenit deri-
 pienti actio ex contractu, sed hoc non debili-
 tatur ratione involuntarietatis, aut injuriae,

quam passus est deceptus: similis enim involuntarietas, atque iniuria non debilitat graviores actionem in matrimonio, cum dat causam doli circa qualitatem: quod, attento jure naturali, contractus ex dolo non est refundibilis. Additur: Si doli antecedens dat jure naturae refundibilitatem, etiam in casu doli incidentis, seu comitantis potest deceptus resilire; tunc enim etiam patitur iniuriam. Sequela est absurda: quod, si conceditur antecedente, nego consequentiam. Hae enim bene componuntur, et quod contractus ex dolo sit validus jure naturali, et quod eodem jure sit refundibilis a decepto. Idem modum, quo votum emissum a Praelato, potente simile votum relaxare est validum; et Praelatus habet facultatem relaxandi votum suum: quae potestas in Summo Pontifice negari non potest, et esse in aliis Praelatis inferioribus, probabiliter docetur. — Ad Confirmationem, concessa maiore, nego minorem. 1º quia involuntarietas ex dolo affert tacitam illam conditionem resiliendi a contractu, qui ex se est refundibilis: unde illa involuntarietas debilitat actionem deceptoris. 2º

quia contra naturalem equitatem est, quod
 deceptoris profit suus dolus: unde quod
 actio debilitatur ratione iniuriae, quam
 intulit. Paxitas matrimonij non urget:
 quia valde oportet, contractum istum ef-
 se indissolubilem; ut dictum fuit supra:
 unde nec presumitur in decepto intentio
 reservandi sibi facultatem rescindi;
 nec iniuria per dolum circa qualitatem
 est tanti momenti, ut propter ipsam sit res-
 cindibilis contractus ille, ex cuius rescindi-
 bilitate sequeretur incommoda gravis-
 sima. Non est oculatius ius positivum,
 quam naturale; positivum autem pro-
 pter involuntarietatem, et iniuriam
 ex dolo antecedente non reddit rescindi-
 bile matrimonium, sed alios contractus
 de se bonos rescissioni: quod etiam po-
 test facere ius naturale.

101.

Ad additamen-
 tum nego sequelam maioris cum commu-
 ni sententia contra Angelum, et Syl-
 vestrum. Ad probationem: dolus constant
 non cessat iniuria: nam hoc est contra
 voluntatem; et in casu doli illius deceptio
 non est contra voluntatem decepti quoad
 celebrandum contractum; siquidem iste
 celebraretur, etiam non interveniente dolo.

Rursus: dolus comitans non est iniuria
 efficaciter damnoſa: nam is dolus non in-
 fluit efficaciter; cum independentem a do-
 lo comitante paratur sit deceptor ad ine-
 undum contractum. Quod si, stante do-
 lo comitante, res emptæ est majori pretio,
 conceditur decepto actio, Quanto minoris,
 ut sibi excessus restituatur: ut bene pro-
 bat Kræmer, & L. Julianus, 13, §. Item
qui furem, ff. de actionibus empt.

Sectio 8a

De metu interveniente in contrac-
 tibus.

102.

Asseritur quod Contractus lucrativus ex metu gravi injuste in-
 cesso ad illum extorquendum est irritus
 iure naturæ. Sic docent multi, quos
 inter Vazq., Azor, Torres, Arrius, Bastius
 Sonze, et alij, contra non paucos, in qui-
 bus Lessius, et Martinus Perez, d. 17. de
 matrim., §. 3. Nullus dubitat, promif-
 sarium, aut donatarium esse naturaliter
 iure obligatum ad restituendum, quæ ex
 tali contractu per metum extorto accepe-
 rit: unde tota difficultas statim exami-
 nando; an tali contractu conferatur jus,
 aut dominium, licet tale sit, quod à metum

posito possit aufferri rescissione contractus
quam impedire non valeat qui metum
intulit.

103.

Probatum astrictum. Iustus
iure naturæ est contractus sine titulo, et
causâ substantiali: iste enim titulus est
de substantiâ contractus; et ubi non est
substantia contractus, hic iure naturæ
est nullus. Est quidem de iure naturæ id,
quod habetur ex l. numquam, ff. de
acquir. rerum dominio: numquam ulla
traditio transeat dominium, nisi venditio
iusta præcesserit, aut alia iusta causa.
Et quamvis lex de tradit. loquatur ex-
presse, quæ sine iustâ causâ non est dona-
tio, nilominus ob identitatem rationis
comprehendit omnem contractum. Sub-
sumo: sed in contractu lucrativo extor-
so per metum injustè incussum non est
titulus, seu causâ substantialis illius:
q^o contractus ille ex eo metu celebratus
est iustus iure naturæ. Probatum minor:
nam in eo contractu non est titulus rei pro
re, uti est evidens; sed neque est titulus gra-
tis: est enim coactio, quâ quis operatur ad
declinandum malum injustè imminens,
ac proinde non operatur ex causâ liberalita-
tis, gratitudinis, aut complacentiæ ex qua perso-

nam. Ergo in eo contractu non est talis
 l. i. s. i. causa substantialis. Confirmatur:
 qui ad declinandum metum mortis inuicem
 inuicem promittit, implicite facit
 in hunc modum. promitto, ne mortem
 inferas. Iste contractus est iuxta naturam,
 nullus: esset enim propriissime amicitiae,
 quod suum est, et secundum quod suum
 est, et non ex gratia, et liberali voluntate
 promittere ad habendum, quod suum
 est, et secundum quod suum est: g.
 104. Respondetur. In contractibus
 gratis, et liberali non opponitur co-
 actum, sed onerosum. unde licet quis
 promittat ex metu, adhuc promittit gra-
 tuito, et liberaliter. Contra: nam qui ex
 metu mortis promittit, aut dat, id prestat
 pro bono vitæ: g. non id prestat gratis, et
 liberaliter, ac proinde gratuito, et liberali
 opponitur coactum. Quia: ideo onerosum
 opponitur gratuito, quia voluntas dandi,
 quasi coacta, et veluti extorquebatur a
 alterius, qui dedit, aut promittit, sed magis
 cogitur voluntas, et extorquebatur per metum,
 et coactionem: et qui sic dat, non dat pu-
 re quod vult: g. gratuito, et liberali magis
 opponitur coactum, quam onerosum. Item:
 ex Ambrosio, et Hieronymo, quorum testimo-

nia congerit Basil; Ponzius lib. 4. de ma-
trim. c. 6. habemus, liberalitatis opus non
esse, quod ab invito, et coacto sit; et ex D. Tho-
ma, 2. 2., q. 43., a. 7., ad 3um; docemus, quod
promissionis obligatio per coactionem tollitur:
hoc est impeditur; nam coactio praecedens pro-
missionem imminuit spontaneitatem, ac
proinde obligationem, quae alioqui resultaret,
si promissio fuisset spontanea, gratuita,
et liberalis: 9°.

105. Probatur probatio à pari.
traditio namque lucris ex mutuo, facta usura-
rio, est jure naturae irrita, et non transfert
dominium: 1° contractus lucrativus per me-
tum exortus est jure naturae irritus, et domi-
nium non transfert. Antecedens traditio
à D. Thoma, hic, q. 78., a. 3. et est communis
sententia; quam probat Molina, t. 2., d.
326.; pro consequentia autem sunt rati-
ones, quae militent pro antecedente. Ra-
tio 1^a à posteriori: nam mutuarius, tra-
dito lucro, adhuc retinet jus, non solum
personale contra mutuantem, sed etiam
ius reale in rem vindicandam: in mu-
tuante autem est obligatio in conscientia,
et ante sententiam iudicis ad restituen-
dam rem in individuo, et ejus fructus, si sit
fructifera, ex quibus jure in mutuatorem,

et obligatione in mutante colligita, trans-
latum non fuisse dominium. ut docet conse-
licus loc. citato. Atque simile omnino jus est
in promittente, et donante ex metu; et simi-
lis omnino est ~~in~~ obligatio in eo, qui metum
incurrit. ut omnes concedunt, et probat
Molina cit. loco: 20. Ratio 1^a a priori: ideo
promissio, aut donatio lucris ex metu est ju-
re naturæ irrita, et non translativa domi-
nij, quia caret titulo iusto, siue iustâ ca-
usâ. ut constat ex nuper adducta l., c. cum
quam. ff. de acquir. rerum dominio. At-
que contractus lucrativus per metum injuste
extortus caret iusto titulo, et causâ: 2°
Nota 1°. Sicut consensus in contractu on-
eroso debet habere titulum iustum, ut do-
minium transferat; sic et in contractu lu-
crativo. Nota 2°. Sicut titulus usurarius est
invalidus; sic titulus declinandi metum
injuste incurrit: nam sicut mutuum, ut
stat, non est pretio estimabile; sic non est
pretio estimabile non illatio mali contra
jus patientis metum.

lo p.

Sextum cum con-
tractus utrinque onerosus, qui rescindibi-
lis sit, celebratus ex metu gravi injuste in-
curso ad illum extorquendum, jure naturæ
est validus in illius fa^{vo}rem, qui palus est

metum. Sic accipio multorum senten-
tiam, qui tenent, ejusmodi contractus
juxta naturam validos: precipui sunt So-
res, Ledesma, Azor, Bafil, Bonze, Azor,
Ledesma, et Sanchez, quos citator sequitur
de Lugo, d. 22, s. 7. Nullos absolute ef-
fe juxta naturam eos contractus, docent cum
Scoto Scotista, Navarrus, Molina Salas
et alij, quos citator sequitur Bellus, l.
p. 1. q. 5.

10). Probatur a/terum. Jus
naturae nocenti nocet potius, et favet in-
nocenti; sed non faveret potius innocen-
ti, et noceret nocenti, si contractus utrin-
que onerosus, qui sit rescindibilis, per me-
tum injuste extoritur, esset absolute nullus,
et non potius validus in favorem patien-
tis metum: q^o ejusmodi contractus, come-
tu extoritur, non est absolute nullus juxta
naturam, sed est validus in favorem patien-
tis metum. Major est precipuum funda-
mentum negantium valorem ejusmo-
di contractuum, ut videre est apud Fran-
dam, l. 2, d. 7, s. 3: et desumitur ex l. Ju-
re naturae, 200. ff. de regul. juris. Minor
probatur: si jus naturae annullaret illos
contractus, ideo faveret innocenti qua-
tenus in ipso impediret onus contractus,

seu obligationem exaercentem; atqui
etiam impediret in nocente. onus contrac-
tus, seu obligationem exaercentem.
3° si ius naturae contractus illos annullaret,
non potius favoreceret innocenti, et noceret no-
centi. Vicè versa: si ejusmodi contractus
sint validi in favorem patientis, metum
ius naturae favet potius innocenti, et no-
centi nocet: nam innocens potest à con-
tractu rescindere, aut fixmiter obligatum
habere nocentem; et iste non potest re-
scindere à contractu, nec habere fixmiter
obligatum innocentem: 3°.

108.

Explicatus. 24

quentissimum est, de circumstantiis ^{re} no-
vo advenientes, aut de novo cognitae, ut
quis doleat de contractu celebrato; nec
minus frequens est, ut quis doleat, se
non celebrasse contractum. Ex quo magis
expetibilis est libertas ad standum con-
tractui, vel ad non standum, quam ne-
cessitas ad standum, vel necessitas ad non
standum. Atqui si iure naturae valeat con-
tractus metu extortus in favorem patien-
tis, iste habebit libertatem ad standum,
vel non standum contractui; si autem
contractus sit nullus, qui palus est metum,
habeat necessitatem non standi contractui:
3°

q^oque naturæ faciebit potius innocenti, et
nocebit nocenti, si quomodi contractus sit
validus in favorem patientis, quam si ab-
solute sit nullus.

109.

Confirmatur probatio
facta. In primis ex parte innocentis non
deficit consensus simpliciter voluntarius:
suscipit enim ex metu fiunt sunt voluntaria
simpliciter, et tantum secundum quid
involuntaria; ex parte autem ipsius con-
tractus non deficit titulus, seu causa sub-
stantialis, quia nempe illud, quod innocens
contra nocentem acquirit: q^o contractus
ex ore per metu extortus est validus
attento jure naturæ. Deinde: innocens
habet justam resistendi ab^{eo} contractui ca-
usam: aliter stando juri naturali, pro-
pter injuriam illatam per metum, teneretur
sustinere irreparabile detrimentum in re-
bus suis: q^o contractus ille ita est validus,
ut sit in favorem innocentis. Denique:
qui metum iniuste intulit, consentit omni-
no libere in contractum; nec habet ullam
rationabilem causam resistendi: q^o firmi-
ter obligatus est ad standum contractui;
atque adeo valor quomodi contractus est
tantum in favorem patientis metum. Huc
faciunt rationes, quibus probatum est n. 94, —

x
80.,

XX
—

decedentem non posse ullo iure relin-
quere contractum onerosum; et quibus probatum
est, n. ~~88~~⁸⁹ p. 1. c. 1. de attentio iure
naturali contractum rescindere: et enim
rationes, ut illas perpendenti constabit
equè probant, quod à contractu oneroso
extorto per metum, attentio iure natura-
li, relinere potest innocens, nocens non
potest.

¶ **Item.** Sextum 3um. Contractus onero-
sus, qui semel validus transit in statum
irrevocabilitatis, si celebratus ex metu gra-
vi inultè incusso ad illum extorquendum
est iure naturæ irritus. Idem contractus
est matrimonium, atque etiam profes-
sio Religiosa, quæ dicitur matrimonium
spirituale. Sic docent, præter DD., qui
universaliter tenent, contractus ex metu
inuito celebratus esse iure naturæ nullus;
Gonzalez, in Caput. Veneris, de sponsalibus
n. 5.; et Diana, pt. 4., tract. 4., res. 34.,
multi quæ alij apud Sanchez, lib. 4. de ma-
trim., disp. 24. Quomodi contractum ex
co metu celebratum esse irritum ex iure
tantum positivo, docent multi, quibus
citatur immediate C., et C. de iugo citatus
supra.

114.

Probatum sextum. Pout An

soluer, in 1. dist. 23. a. 5. question. 1. cap.
 vinculum matrimonii perpetuum est: un-
 de illud, quod perpetuitati regnanat, tollit
 matrimonium; metus autem, qui cadit in
 constantem virum, perpetuitatem contrac-
 tus tollit quia potest p[er]petu[us] restitutio in in-
 tegrum: 2° talis coactio metus, quae cadit
 in constantem virum, tollit matrimonium.

Ex hoc D. Thomae dicitur in aequitatem sic:
 contractus metu extortus, attentio iure
 naturae, aut est nullus, aut est resundibi-
 lis ad arbitrium patientis; sed contrac-
 tus matrimonialis, si semel sit validus,
 non est resundibilis ad arbitrium pa-
 tientis: 2° iste contractus ex metu iniuste in-
 iuste extortus, nullus est attentio iure naturae.
 Probatur maior: nam si attentio iure na-
 turae contractus eo metu extortus esset va-
 lidus, et non resundibilis, ius naturae non
 potius faveret innocenti, et nocenti noceret;
 atque adeo ius naturale deficeret a sua
 rectitudine: faceretque, ut iniuriam pas-
 sus teneretur, ut tunc irreparabile de-
 trimentum. Sequens sunt ab his de: 2° Con-
 firmatur: implicat, quod attentio iure na-
 turali ex contractu per metum iniuste ex-
 torto nascatur obligatio perpetua, et non
 resundibilis ex parte patientis, sed obligatio

matrimonium est perpetuum, et inextinguibile:
 9° implicat, quod attentio iure naturae ex ma-
 trimonio, ex torto per metum iniuste inuul-
 sum, nascatur matrimonii obligatio. Pro-
 batur maior: ideo ex venditione per me-
 tum extorta, attentio iure naturae est res-
 cindibilis a patiente metum suborta obli-
 gatio, quia eius consensus fuit extortus,
 per metum gravem iniuste inuulsum: 9°
 implicat, quod attentio iure naturali ex
 contractu per eum metum extorto na-
 scatur obligatio perpetua, et non rescindi-
 bilis a patiente metum.

112. *Urgetur*: nam ius
 positivum humanum nullibi positive exi-
 tat matrimonium eo metu celebratum;
 immo illud alio iure iuxta supponit:
 ut constat ex c. Cum locum, de Spontalibus,
 et c. Veniens, 2., eod. titulo, et c. Significa-
 vit, de eo, qui duxit uxorem, et ex alijs, quae
 citat Gonzalez, in caput 1um, de his, quae vi,
 n. 16. Sed non ostenditur ius positivum
 divinum, quo iuxta matrimonium
 eo metu celebratum: 9° iuxta est iure
 naturali.

113. *Occurrit*. Non existat ius positi-
 vum scriptum, quo defecto iuxta; sed
 solum quo declaratur iuxta alio iure ta-

le matrimonium: existit tamen tale ius po-
 sitivum humanum, vel olim scriptum, vel
 inductum consuetudine. Id modum, que
 non existat ius positivum humanum scrip-
 tum, quo irritetur matrimonium, ob impe-
 dimentum disparis cultus. ad tale ius
 existit scriptum, vel inductum fuit usu.
 Contra: nam primi Ecclesie, quales ma-
 trimonia fidelium cum infidelibus fuerant
 valida, et sub ceteris circumstantiis etiam
 licita; et constat, non ante quinque seculo
 quales casuisse valore. ut citatur. Pellex-
 rino, Rebuffo, et alijs, tradit Basil. Conzius,
 lib. 9. de matrim., cap. 47. Hinc negari non
 potest, aut existisse olim ius humanum
 scriptum irritans matrimonia sub dispa-
 ri cultu, vel istud dirimen. impedi-
 tum esse inductum consuetudine. Con-
 trario: cum semper matrimonium coac-
 tum fuerit nullum, et pro eius nullitate
 semper steterit Ecclesie sensus, quin
 possit oppositum probari, dicendum est,
 quod nullitas matrimonij coacti non
 sit inducta iure ecclesiastico; sed potius,
 quod iure ecclesiastico supponatur,
 matrimonium coactum iure alio esse
 nullum.

Sectio 9^a

Rationibus oppositis respondetur.
114.

Opponeretur 1° contra
primum assertum. Ideo contractus lucrativus
metu gravi iniuste extortus esset jure na-
turae nullus, vel quia deesset voluntarie-
tas, vel quia adesset iniuria; sed neutro
ex capitulis est nullus jure naturae: q^o Pro-
batur 1^a minoris pars: nam ibi est consen-
sus simpliciter voluntarius, et ex libertate
sufficiente ad peccatum mortale; jure
autem naturae non requiritur maior
voluntarietas, et libertas ad contractum
lucrativum, quam ad mortale peccan-
dum. Probatur 2^a pars: nam iniuria non
tollit titulum donati, et promissi, nec volun-
tarium simpliciter: titulus autem, et vo-
luntarietas simpliciter tales, sufficientes ad
valorem contractus lucrativi. Confirmatur
utraque minoris pars: mihi interat
Petrus metum, donem ego Paulo aliquid,
ut me ab illo metu liberet: donatio facta
Paulo valet. Atque ibi est involuntarietas
secundum quid, et donatio provenit ab
iniuria, et fit titulo evadendi malum ini-
uste imminens: q^o donatio facta y^o, qui

metum in ea sit iniustus, non est irrita, aut
de involuntarietate, aut de iniuria.

119.

Distinguo maiorem.

et concedo, contractum illum esse iure na-
turæ nullum ex involuntarietate, et in-
iuria oppositis gratuito, et liberali; et nego,
quod utrumque sit nullus ex puro defectu
in voluntarietate, aut ex gratuita iniuria.
Constat de iure ex probatione noni et
sexti. Distinguenda similiter est minor, et
consequentia neganda. Ad probationem
17. partii: ad lethaliter peccandum non re-
quisitus spontaneitas, sed libertas, ratione
cuius quis potest tantum malum precavere,
etiam cum coactione, et necessitate subeun-
di quodcumque aliud malum: quod sem-
per est incomparabiliter minus. Ad contrac-
tum lucrativum requisitus spontaneitas:
requisitus iustus titulus, et causa substan-
tialis: in eo autem contractu non est ti-
tulus dati, et accepti, et titulus liberalitatis
voluntas per involuntarietatem, et coactionem.
Hinc voluntarietas, et libertas, quæ suffiunt
ad peccatum lethale, non suffiunt ad valo-
rem contractus lucrativi, attento iure na-
turæ. Ad probationem 28. partii: involunta-
rietas, et iniuria auferunt titulum iustum,
et substantialem causam donati, et promissi;

X

ideoque promissio est essentialiter inutilis, et donatio est mera traditio, quâ non transfertur dominium. *Reverendissimi*
ex nostra gratia ne Averti.
 160.

Ad Confirmationem, contra
 majorem, nego minorem: ea enim donatio
 fit ex electione; neque enim metus est in-
 cussus ad illam extorquendam, sed est me-
 ra occasio, in quâ, ex suppositione injuræ
 ab uno illato, qui patitur metum implo-
 rat auxilium ab altero, qui ex justitia
 non tenetur succurrere. Hinc qui tunc
 donat, non cogitur ad emendum, quod ju-
 um est. Contrario modo res accidit in
 donatione facta extorquenti illam per
 metum: non fit ex electione, sed ex coac-
 tione; metus injustè incussus non est me-
 ra occasio, sed causa consensus; et qui
 donat, cogitur emere, quod juum est. Op-
 portune nota: cum metus ab uno incutitur
 ad extorquendam donationem in favo-
 rem alterius, donatio non valet: neque
 enim tunc donatio est ex electione, sed
 ex coactione; neque fit causa implozandi
 à donatario auxilium indebitum, sed ne
 inferat malum id, qui injustè incussit me-
 tum. Constant hæc ex l. 11. §. de eo, quod
 metus causa, §. In hac actione, et ex c. 1.

3., et 4., de his, quæ vi in quibus declaratur
in contractibus perinde se habere metum
sive ab uno ex contrahentibus, sive ab alio
textus inveniatur. Iura autem citata nil
denique statuunt; sed tantum declarant,
quod jure naturæ statutum est: ut docet
Molina; disp. 267.

17. Instas. Si contrac-
tus inrativus metu gravi injustè inculso,
celebratus sit iuxta jure naturæ: g^o et iux-
ta: est, si celebratus ex metu levi injustè
inculso: in hoc enim est etiam involuntari-
etas secundum quid, et injuria illata.
Secunda est ablusio: g^o. — Non impro-
babiler potest negari sequela cum Bas.
Ponze: nam si metus est levis, potest fa-
ciliè repelli, aut ex animi levitate illi suc-
cumbitur, quapropter qui consentit, aut
omnino agit voluntarie, aut ex sua levi-
tate cum aliquâ involuntarietate agit: qua-
re mirum non est, quod sic operanti non
succurrat jus naturæ. — Melius, et con-
sequenter conceditur sequela, et nega-
tur ablusio à multis, quos inter Mol-
na, citat nuper disp. in fine, et Amicus,
tom. 5., d. 17., n. 39. Ratio: nam qui ex me-
tu levi injustè inculso donat, verè ex inju-
ria, non spontaneè, et sine justo titulo, et

causa substantiali donat; tamen si impru-
dentes, et ex levitate animi inducatur
ad donandum: q^o donatio est nulla, seu
non translativa domini. Accedit: quod
metus injustus levis, quoad effectum res-
cindendi contractum, et inducendi obliga-
tionem, restituendi in nocente, aequivalet
metui gravi, ut docent Sanchez, et Le-
sius, cap. 17., dubit. 6., n. 46: q^o si metus
gravis, sic et levis injuste incussus annul-
lat contractum lucrativum.

118.

Si absurditatem concessi sequi velis probare
ex eo, quod leges non concedant actionem
ob metum levem; occurrunt hic 1°: proba-
tur nimis, nempe, quod in foro consuetudinis
contractus non sit rescindibilis ex causa
metus levis injuste incussi. 2°: denegatur
actio in foro externo, quia nemo presumitur
quod imprudens, et ex levitate animi suc-
cubuerit metui levi. 3°: cum facile possit alle-
gari metus levis injuste incussus, merito de-
negata est actio, ne facile intententur lites.
Quamvis autem leges denegent actionem
patienti metum injuste incussum, ei tamen
succurritur officio Iudicis. Probata dicta

119.

Obicitur 2°. Baptismus super-

tus ex metu gravi injuste incussus est va-
lidus. Constat ex C. *Mayores*, de Bag-
nismo; idque certum esse, et de fide, pro-
bat Suarez, disp. 24. de Sacramentis Sect. 1.
Hinc audiendus non est Gonzalez, in c. 1.,
de his, quæ vi, n. 27., docens, baptismum ex
metu levi esse validum, esse nullum ex me-
tu gravi. Tunc sic: baptismus inducit su-
as speciales obligationes; sed metus gra-
vis injuste incussus non impedit istas
obligationes: q^o nec impedit obligationem
contractualem, etiam lucrativam. Contra ma-
xime: non requiritur maior voluntas
ad contractum lucrativum, quam ad
votum; sed voluntas est ex jure natu-
re, quæ sufficit ad votum, non opposita
metus gravi injuste incussus ad illud,
extorquendum: q^o nec opposita voluntati
est ex jure nature sufficienti ad contrac-
tum mere lucrativum. Constat minor:
tum in votis explicitis, quæ ex illo metu
eliciuntur; tum in voto implicito castita-
tis, quo constriungitur suscipiens ex eo
metu ordinem Sacrum.

12p. Concessis præ-
missis, nego consequentiam propter des-
peratam. In primis: ad validum
baptismi id non requiritur, quod Christus

Dominus Institutor non requisivit; non
 autem requisivit voluntarietatem omni-
 modam in suscipiente, ex parte quae
 iniuriæ illatæ, sed voluntarietatem sim-
 pliciter talem, et absolutum consensum.
 At ad valorem contractus requisitus ju-
 re naturæ titulus, et substantialis causa
 ne aliquis per iniuriam rebus suis spoli-
 atus invitetur, aut cogatur emere, quæ facta
 sunt, et iste titulus deest in contractu lu-
 crativo ex iniusta coactione. Ergo quoad
 valorem non est paritas à baptismo sus-
 cepto ex causa metus ad contractum lu-
 crativum ex eadem causa celebratum.
 Deinde: obligatio suscipiendi baptismum
 est ex præcepto Dei illud instituentis; et aliæ
 consequentes obligationes, quæ hominibus
 Christianis sunt communes veniunt ex
 legibus, quibus Deus regit Christianam
 Rempublicam. et quibus etiam eos conf-
 ringit, qui ex metu iniuste incusso consen-
 sunt baptizari. At nulla est obliga-
 tio celebrandi contractum; et contractus
 obligationes sunt ex actibus voluntariis, qui-
 bus applicatur naturalis iustitiæ lex: hæc
 autem non applicatur, ubi non est titulus
 iustus, et causa substantialis. Ergo ab obli-
 gationibus baptismi non impeditur per me-

tum gravem injuste incussum non est pa-
ritas ad obligationem contractus lucra-
tivi, ut non impediatur per similem
metum.

121. Ad Confirmationem, potest ne-
gari probabilissime major cum pluribus,
quos inter Suarez et Basil. Ponze, quos se-
quitur Palao, tr. 15, d. 1., dub. 5., docentes,
votum coactum ~~esse~~ esse jure naturae
validum; et addentes, nisi sit ex constitu-
entibus Statum Religiosum, non esse iuri-
tum jure Ecclesiastico, sed tantum venire
irritandum à potestate ecclesiastica. Ratio
negandi majorem: nam ad votendum
Deo semper est titulus justus gratitudinis;
et substantialis causa propter mercedem;
quibus titulo, et causa nihil derogatur per
metum injuste incussum: et contractus: per
ejusmodi metum tollitur titulus, et causa
substantialis promittendi, aut donandi
homini. unde non est mirum, quod ad
valorem contractus lucrativi requiratur
voluntarietas immunis ab injusta coacti-
one; quamvis ad valorem voti eadem
voluntarietas non requiratur. Melius, et
consequentius cum multis, quos citatos se-
quuntur Salas, Maxting Perez, et Aranda
l. 2., d. 7., sect. 4., concessa maiore, nego minorem.

127.

Ratio: quia juxta acceptam
nam definitionem votum est delibera-
ta, et spontanea promissio Deo facta
de meliore bono; votum autem ex metu
injuste inculso non est spontanea, sed
coacta promissio: non itaque est validum
votum. Et quidem votum est opus libera-
litas, ut colligitur ex doctrinis Patrum,
et maxime ex Ambrosio, lib. 1. de officiis,
cap. 30. Sed liberalitati opponitur coactio
per metum injustum: quod et hoc coactio op-
ponitur voto; quod propterea ex iure
naturae nullum. Corruit ex dictis pro-
batio minoris negat; et notabilis. 1° time-
re cessante, qui ordinem sacrum suscepit,
in illo sponte ministeret, censetur ~~et~~ ra-
tificasse implicitum castitatis votum, et
ejus obligationem sponte suscipere. 2°
accessorium sequitur principale, quan-
do ex sua natura, et institutione princi-
pale est inseparabile ab accessorio; cum
que ista conditio non sit inter ordinem
sacrum, et votum castitatis: sequitur,
quod ordo, si ceptus ex metu valeat, et
non valeat votum accessorium.

128.

Replica-
bis. Sequitur, quod juramentum promif-
sorium extortum per metum injuste incul-

rum sit iuramentum, et non inducens obliga-
tionem; sequela est absurda: 9°. Ne-
ganda omnino est sequela maioris: nam
licet Canonice decisiones pro valore, et
obligatione illius iuramenti non plenè con-
vincant, ut expendet P. Wadingus, disp.
1., dub. 8., §. 2. nilominus ab omnium
theologorum, et Canonistarum senten-
tia discedere, nefas est. Itaque essentia
iuramenti est adductio Dei in testem
veritatis; et hoc non impeditur per invo-
luntarietatem, et coactionem. Si non ste-
tus iuramento illi, homo facit Deum tes-
tem falsitatis; et hoc ita ab intrinseco est
malum, ut ex nullo precedente metu, aut
etiam ex gente, possit corroborari. Hinc
eiusmodi iuramentum inducit obligatio-
nem. Vice versa: votum, et contractus lu-
cratiuus consistunt in promissione sponta-
nea, et liberali; et hoc impeditur per in-
iustam coactionem. unde valore carent,
et obligationem non inducunt.

124.

Opponer 3°

contra iuramentum. Contractus sine
consensu interno est iuxta naturam iuramentum;
sed ubi est metus iniuste incussus, non est
consensus internus: 9° contractus onerosus,
per metum iniuste incussum extortus est iuxta

naturæ nullæ. Probatur minor: tum ex.
Cum loquimur, de sponsalibus; cum loquimur
 non habeat consensus, ubi metus vel coac-
 tio intercedit; tum quia qui operatur ex
 metu ingultè inuito, operatur quantum
 præcisè requisitus ad evitandum metum:
 et ad hunc finem sufficit externa contra-
 bendi formula, et non requisitus consen-
 sus internus. Confirmatur: nam quam-
 vis esset internus consensus, non suffice-
 ret ad valorem. Ratio: quia iniquum
 est, ut aliquis ex iniquitate sibi commo-
 dum reportet, et per injuriam obliget
 injuriatum; sed hoc accideret, si contrac-
 tus extortus per metum ingultè inuitum
 esset validus: intererit namque metum
 acquireret jus, et patiens metum subiret
 obligationem: q^o.

125. Concessa maiore, distin-
 guo minorem. ubi est metus ingultè inui-
 tus, non est consensus per se, et regula-
 riter loquendo, admittit, semper, et
 pro omni casu, nego maiorem. Cum
 interni consensus in contractum per
 cum metum extortum esse præcisè
 possibilem, supponendum est: ut loquimur
 habeat difficultatem circa valorem quor-
 modi contractus. Jam vero probationes

nemoque ad summum vincunt, nec ad
 minimus: nempe quod presumitur defectus
 interni consentis, ~~ad~~ est iniusta coactio.
 Alique eadem est presumptio, ubi metus est
 iustus: nam qui tunc operaretur, quantum
 prout sufficit ad evitandum metum, et
 externe, non interne consentiret, sine peccato
 peccaret; nemo autem presumitur malus,
nisi probetur. Quod autem, qui, sub metu
 iniuste iniusto non consentiret interne, non
 peccaret, iudicatur: nam ex circumstantiis
 iniuste coactionis, restrictio non esset pure
 interna sed sensibilibus, ut docet Casarius;
 aut etiam si esset pure interna careeret ma-
 litia, ut docet Vincentius Huxado, in propo-
 sitiones damnatas, disceptat. 14., 15., et 16. Quod
 si contractus sit matrimonialis, et interne,
 absolute non consentiret, qui premittit coactione
 iniusta, non simularet Sacramentum; quod
 esset sacrilegium: tum quia ille contractus,
 qui est nullus ratione coactionis iniuste, non
 est materia sacramenti; atque adeo ibi
 non esset simulatio circa sacramenti admi-
 nistrationem, ut explicat Casarius; tum
 quia illa simulatio non esset formalis, sed
 pure materialis, ut explicat Vincentius Hux-
 ado, discept. 19. Igitur qui iniusta coactione
 premittit, potest absque peccato mendum

(de quo unice est difficultas) non habere in-
ternum consensum absolutum, quem ut
ea pax, eferunt; sed restrictum, modicum
aut conditionatum, in summe, vel similem
modum: Consensus quantum praeiussit re-
quisitus ad evitandam coactionem iniqui-
tatem. Videantur citati DD: et pro firmanda
illa praesumptione iuxta legentes Suarez,
lib. 1. de voto, cap. 8., n. 9., et citanda cita-
tus supra.

126.

Ad Confirmationem nego as-
sumptum, et ad probationem, concessa ma-
iore, nego minorem: in eorumque contractu
metum incutiens non est fur, qui ex sua
iniquitate commodum reportaret, si ex
rei ablatione contra voluntatem domini
acquireret rei dominium. Commodum
itaque reportat ex contractu libero patien-
tis metum; et ille consensus est legitimus
ad transferendum jus, aut dominium
ex titulo convenienti: iste autem titulus non
est iniuria illata, sed ius quæsitum, aut
dominium, quod acquiritur is, qui patitur me-
tum. Quod autem consensus optum habeat
ex iniuria, ad hoc prodest: ut iniuriatus,
et non iniurians, possit à contractu relin-
qui; et in hoc stat, quod ius naturæ favet
potius innocenti, et nocenti noceat. Hinc con-

tat ad probationem adiunctam minori
negate: ius enim, quod acquiritur nocens, est
debile, et obligatio, quam suscipit innocens,
est obijcibilis ad nutum ipsius. Quod si in-
nocens nolit stare rescissioni contractus, in-
nocens cogetur ad civilem actionem, ad me-
tus probationem, et ad litis expensas: sed
hæc incommoda non oriuntur ex valore
contractus; sed ex novâ malitiâ nocentis.
Id modum, quo eadem incommoda subi-
bit innocens, si post contractum traditi-
one perfectum, etiam omisâ huius in-
validitate, nocens nolit restituere rem
acceptam.

122. Instas. Ius nature habet ma-
giorem vim ad inhabilitandas personas
ad contractum, ubi est iustus titulus inhabi-
litandi, quam ius positivum; sed quod
in contractu peremptum extorto, innocens
non gravetur, et nocens non lucretur, est
iustus titulus inhabilitandi personas ad
contractum: 9°. Uxgetur: implicat in phy-
sicis, quod ex vitio oriatur vitium; et in
metaphysicis, quod ex differentia Leonis
oriatur hominis passio; 9° implicat in mo-
ralibus, quod ex iniuria oriatur ius, quo
iniuriatus devincit iniuriatum. Hoc ac-
cideret, si contractus iniusta coactione ex-

textus esset validus: q^o.

128. ... Omitto maiorem:
nam, quæ iure positivum inhabilitat ad
contrahendum ob titulum, ob quem iure natura
non inhabilitat, sed permittit, quod asse-
rmatur à iure positivo ad inhabilitandum; ut
patet in impedimento disparis cultus, et in
aliquibus alijs, quibus iure canonico dixi-
mitur matrimonium. Distinguo minorem,
et illam omitto de inhabilitate ad contrac-
tum utrinque fixum; et illam nego de
inhabilitate ad contractum fixum in
favorem patientis metum: et nego conse-
quentiam. Quoniam matrimonium ex
dolo antecedente circa accidentalia non
nutat, sed est omnino fixum, ideo
non concessi, sed omisi, quod sit iustus
titulus inhabilitandi personas ad contrac-
tum utrinque fixum ille adductus:
nempe, quod innocens non gravetur, et
nocens non lucretur. — Ad Urgentiam:
proba similiter, quod matrimonium ex
dolo antecedente circa accidentalia sit
nullum; quod est nimis probare. Adde:
ex vitio potest oriri obligatio virtutis; ut
cum aliquis ex pravo fine movetur ad
vovendum aliquid quod sit materia
capax obligationis voti: tunc enim votum

valet, et obligat, dummodo materia ipsa
 voti non ordinetur ad proximum finem:
 ut rectè probat Suarez, l. 1. de voto, c. 5. Ex
 quo ex iniuria potest exiri ius; dummodo
 iniuriæ possit ab iniuriato, et iniurias
 non possit ab obligatione resistere. Directi
 vitium non compatitur cum immediato
 fundamento virtutis; et differentia de-
 onis excludit essentialiter immediatam
 radicem passionis humane. At iniusta
 coactio compatitur cum consensu libero
 patientis; et cum titulo legitimante: nem-
 pe cum iure personali, aut reali, quod ac-
 quirat innocens. Propter hanc dispari-
 tatem, concedo antecedens Vrgentius, et
 nego consequentiam: et cadit reliquum.

129. Insuper. Qui iniuste cogi-
 tur, necessitatus ad unum de duobus ma-
 lis, quorum minus includitur in maiore;
 sed iniquum omnino est, quod ex consen-
 su necessario in malum, vel in se, vel in
 alio maiore indeclinabile, aliquis obli-
 getur ex iustitia: q^o. Constat maior nam
 qui iniusto metu mortis cogitur ad tra-
 ditionem rei, necessitatus vel ad patien-
 dam mortem, vel ad rem tradendam;
 et istud minus malum, quod eligit, inclu-
 ditur in illo maiore. — Nego maiorem.

Ratio: quia illa duo mala, non solum
sunt inaequalia, sed etiam diversa
ratione, et in diverso ordine morali;
minusque malum non includitur in
majore. Ostenditur: nam traditio rei
in contractu oneroso habet adjunctam
causam favorem; nempe acquisitionem
juxta, et dominii: quod jus, et dominium
non includitur in majore malo, quod im-
minet. Hinc locus est liberae electioni, quae
versatur, non inter majus malum, et mi-
nus prout inclusum in majore, sed inter
majus malum, et minus prout affert
favorem: ex hac autem libera electione
oritur iustae obligatio. Ex dictis constat
ad probationem majoris negativae.

13p.

Obijciunt 4°. Attento
jure naturali non minus est obligatio res-
tituendi rem, et fructus post contractum
onerosum ex metu, quam post contrac-
tum mere lucrativum; sed hinc arguitur,
contractum lucrativum metu extortum
esse nullum jure naturae: 9°. Confirma-
tur: nam celebrato contractu valido, et
re tradita, acquiritur dominium; sed
non apparet, unde ex jure naturali sit
obligatio restituendi rem, cujus dominium
acquiritur, et fructus rei jam constitutq sub

dominus: 3°

131.

Nego maiorem: nam obligatio restituendi rem ex contractu lucrativo ex metu extorto est absoluta: cum derivat titulus iustus, et causa substantialis ad dominij translationem, et ideo in coactionem, passio est actio directe realis, et vindicativa: qualis est in eo, qui solvit lucram ex mutuo. Vice versa: in tradente rem in contractu lucrativo utrinque, et utrinque oneroso celebrato ex metu, non est actio directe realis, et vindicativa, sed est actio directa ad contractus rescissionem, et personalis ad obligandum nocentem ad subeundam rescissionem: unde obligatio restituendi rem, et fructus, non est absoluta, sed conditionata. Quod si nocens velit rescissionem contractus, tunc in passio coactionem est actio utilis, et equivalens realis ad compensandum fructus rei vindicatione, et fructuum, qui nati sunt post contractum, et ante eius rescissionem: sicut enim coactus fuit ad alienandam rem, sic et ad capendum rei fructibus ante rescissionem contractus.

132.

Ad Confirmationem, concessa maiore, nego minorem de conditionata obligatione restituendi, si nimirum

qui factus fuit metum refundat contrac-
tum: ex diversis namque capitulis de-
sumitur et quod contractus sit validus,
et quod metum inuitens teneatur re-
fissioni stare. Cum desumitur ex consen-
su simpliciter libero patientis metum,
cui consensui adiungitur titulus iustus,
et causa substantialis: nempe titulus da-
ti, et accepti cum requisita equalitate;
iste titulus, et illa voluntas suffiunt,
ut contractus sit jure naturae validus:
cum desumitur ex iniusta coactione:
nam unusquisque habet ius, ne cogatur
ad alienandum sua, et ut relinquatur
sua retinere sponte, vel alienare; huius
iuris contraventionem est vox iniustam
coactionem: quapropter in coactionem
passo est ius ad compensationem, quan-
tum fieri possit sine damno alterius
partis. Haec autem compensatio est per
restitutionem in integrum: et haec
fit per rescissionem contractus; qua
res, et personae in eum redeunt statum,
in quo ante contractum fuerant.

133

Replicabis; et infere: q^o
saltem contractus onerosi, qui mutui
promissione, et repromissione consistunt,
metu iniusto extorti, sunt jure naturae va-

xiti. Ratio: nam ideo contractus, qui
 traditione consistunt, sunt validi, non
 obstante injusta coactione, quia habent
 iustum titulum; sed iste deest in contrac-
 tibus promissionis, et repromissionis: q.
 Probatur minor: nam in ejusmodi con-
 tractibus titulus esset repromissio infe-
 rentis metum; iste autem titulus est nul-
 lus: 1.º quia repromissio inferentis me-
 tum non est secundum se utilis acce-
 panti. 2.º quia ea promissio non est de
 re grata patienti metum; unde non est
 valida: sicut non est valida promissio
 facta Deo, si de re, sit Deo non grata.
 Aditus: Sponsalia, quae in mutuis promil-
 sione, et repromissione de futuro consti-
 tunt, dissolvuntur ex superveniente
 causa, quae contrahentem reddat rati-
 onabiliter invitum: nam eorum vir obli-
 gatio ab eo pendet, quod non fiat rerum
 notabilis mutatio, quae ab initio contractum
 impediisset. q.^o sunt proinde invalida,
 si talis causa ab initio intervenit. Atqui
 nulla est maior causa, eo quam contra-
 hens sit ab initio rationabiliter invitus,
 quam injusta coactio: q.^o

134.

Nego consequen-

tiam. Ad probationem, conceda maiorem

negotio minorum, et probationis assumptionem.
 Ad 1^{am} rationem: promissio debet se-
 cundum se esse utilis acceptanti; et ta-
 lis est repromissio inferentis metum.
 ex ea enim in patiente est quod, quo al-
 terum sibi firmiter obligat. Quod illa
 repromissio non sit antecedentes grata
 patienti metum, non probat esse inuti-
 lem. neque enim antecedentes volu-
 mus augere nobis secundum se sunt
 utilia. Similiter in contractu, qui tra-
 ditione perficitur, non est antecedentes
 grata coactio rei acceptio, et tamen non
 est inutilis secundum se, saltem attor-
 torque reali, quod acquiritur. Ad 2^{am}
 rationem: non requiritur, quod promif-
 sio sit de re grata acceptanti, attentam vo-
 luntate antecedente; ut patet in spon-
 sabilibus, quos paucissimi homines celebrant cum
 personis antecedentes sibi non gratis.
 sufficit itaque, quod promissio sit uti-
 lis, et quod libere, et simpliciter volunta-
 rie acceptetur. Pariter de sumpta ex pro-
 missione Deo facta, ad rem non est:
 nam Deus non acceptat promissionem
 de re non sibi antecedentes grata, pati-
 ens metum acceptat consentu libero, et
 simpliciter voluntarie repromissionem,

quamvis sibi antecedenter sit ingrata.
 Ratio disparitatis est. quod promissio
 Deo facta debet esse obsequiosa, et non
 est talis, quae sit de re Deo non grata an-
 te cedente. promissio homini facta so-
 lum debet esse de re, quae secundum se sit
 commoda acceptanti, et qualis rei repro-
 misse, et hoc stat, quamvis promissio
 non sit de re antecedenter grata accep-
 tanti.

135. ~~Ad additamentum~~, misso an- x addita-
mentum
 te cedente, distinguo consequentiam quae sunt
 pro et contra invalidam, si talis causa ab ini-
 tio intervenit, de consensum restitutum,
 concedo; aliter nego consequentiam. Dis-
 tinguo minorem subsumptam: nulla
 est maior causa, ob quam quis sit rationa-
 biliter invitatus, quam iniusta coactio, et sup-
 positus, consensus absolutus, et simpli-
 ter voluntarius, concedo; et iste consen-
 sus non suppositus, nego minorem, et
 consequentiam. Constat solutio ex dictis,
 et si quis in hac difficultate dubitet.

136. x
 Oppone 5. contra sum affectu-
 tum. Contractus matrimonialis ex me-
 tu gravi iniuste iniussu ad illum extorquen-
 dum celebratus, esset jure naturae irritus,
 aut ratione involuntarietatis, aut ratione

iniqua, aut ratione utriusque simul.
 Atqui ex nullo ex his capitibus est nul-
 lus iure naturæ: qd. Pax 1^a minoris con-
 tat: nam in matrimonio celebrato ex me-
 tu gravi iuste incusso est eadem volunta-
 rietatis diminutio, seu eadem involun-
 tariatate secundum quid reperitur; et ta-
 men, supposito consensu simpliciter vo-
 luntario, firmus omnino est ille contrac-
 tus. Probatur 2^a pars: nam in matrimonio
 celebrato ex metu ~~gravi~~ ^{gravi} iuste
 incusso ad illud obtinendum, et ex me-
 tu gravi iuste incusso ad alium finem,
 est iniuria, et quidem sufficiens ad pecca-
 tum lethale; et nihilominus validum
 est matrimonium sub utroque illo me-
 tu. Pax 3^a minoris suadet: nam invo-
 luntariatate, et iniuria sunt rationes di-
 versæ ordinis; et cum neutra seorsim ha-
 beat vim irritandi matrimonium: con-
 sequens est, ut neque simul sumptæ vim
 illam habeant.

13). Distinguo postremam par-
 tem maioris: matrimonium ex tortum
 per metum iniuste incussum est et iure
 naturæ irritum ratione involuntariatatis
 et ratione iniuriæ simul, ut constitu-
 entium iniuriam graviter coagentem

ad illud celebrandum, concedo; aliter, nego
 hanc partem maioris: et distincta simili-
 ter minore, nego consequentiam. Probatio
 partis negatæ nil valet: nam quamvis invo-
 luntaria, et iniuxia sint diversi ordinis;
 nihilominus coalescunt in iniuxiam gra-
 viter cogentem ad matrimonium, et quo-
 niam hæc gravis iniuxta coactio opposita
 perpetuitati matrimonij. inde est, quod ha-
 beat vim irritandi illud, quamvis nec o-
 la voluntarietatis diminutio, nec o-
 la gravis iniuxta vim illam habeat. Doctrina
 ista ostenditur. 1°. nam alij contractus, ne-
 cessè rescindibiles non sunt, sicut utrinque,
 sed rescindi possunt, attento jure natu-
 rali à patiente metu iniuste inuesso,
 aut præcise ratione involuntarietatis, aut
 ratione solius iniuxie, aut ratione utrius-
 que simul circumstantis. Quidquid
 dicatur pro rescindibilitate bonum con-
 tractuum ex jure naturæ, dictum esto pro
 nullitate matrimonij. 2°. ius positivum,
 annulat matrimonium ex metu gravi
 iniuste inuesso celebratum: non præcise
 ratione involuntarietatis, quæ etiam repe-
 ritur in matrimonio ex metu gravi ius-
 te inuesso; nec præcise ratione iniuxie, quæ
 etiam reperitur in metu iniuste inuesso ad

aliud finem: q^o ratione utriusque, ut
constituentium in uxorem graviter cogen-
tem ad matrimonium. Dicimus simi-
liter de jure naturali, quo non est occu-
sativus juri positivum.

138.

Iam vero quod attinet
ad matrimonium celebratum ex metu ius-
te incusso ad illud obtinendum, dicendum
est: involuntarietas tunc interveniens
non est contra appetitum rationalem; pro-
venit ex metu, cum melius est subesse
quam non subesse; et longissime distat
ab injuria graviter cogente: unde non
est consequentia ad metum gravem in-
juste incussum ad extorquendum ma-
trimonium; tunc enim involuntarietas
est contra appetitum rationalem; oritur
ex metu, cum melius est non subesse, quam
subesse; et cum injuria graviter cogen-
te conjungitur. Quod dictum est de
metu juste incusso non iuxta nomen ma-
trimonium, certum est, de metu, qui
juxta leges incutitur; de metu autem,
qui juste incutitur ab homine, contra-
rium docetur ab aliquibus, quos inter
Bonacina, Conin R, d. 28. de matrim;
dub. 1, n. 15. Metus dicitur incusus, non
a lege, sed ab homine, cum juste quidem

inuitur, sed non ad militum à lege ad
 obligandum ad matrimonium. Sit exem-
 plum: Filius furatus est à Casa, hoc illi
 comminatur actionem furti, nisi ipsam
 ducat: ob hanc actionem iuste imminen-
 tem cogetur Filius à lege, ut Casam restitu-
 at, non ut ipsam ducat in uxorem.

139. Quod attinet ad matri-
 monium celebratum ex metu levi iniuste
 iniuncto ad illud obtinendum, dissolven-
 dum dicitur est: iste metus quoad imputabili-
 tatem malitiae potest esse iniuria gra-
 vis; non tamen quoad vim commoven-
 di, concutiendi, et pertrahendi virum
 constantem. Sic si puer audax minetur
 forti militi mortem, reus est iniuriae gra-
 vis: sed ista gravis iniuria levem vim
 habet cogenendi virum illum ad finem,
 quem puer per suas minas intendit.
 Infertur: qui ex metu levi operatur, po-
 tius ex sua libertate operatur, quam ex
 iniusto metu; sua enim libertate addit
 illi metui vires, quas non habet ex sua
 motione, sive ex suo merito. Hinc in con-
 tractu oneroso, in quo non deest titulus
 iustus, et causa substantialis, attentis iure
 naturali, est firma utrinque obligatio, quam-
 vis contractus sit de re rescindibilis; et

in contractu dissolubile est vinculum per-
petuum. quamvis metus levis iniuste
incussus causam dederit contractui.
Contrarius effectus habet, attento iure
naturali, metus gravis iniuste incussus:
est enim inflexio gravis, et graviter co-
git ad extorquendum contractum. Pedit
mus communionem Doctorum senten-
tiam: neque enim debent, qui asserant
matrimonium contractum ex metu le-
vi iniuste incusso esse jure naturae irri-
tum, et sic docent, Navarrus, et Rodri-
quez, apud Sanchez, d. 17, n. 4. c. —

12s.

Demum quod attinet ad
metum gravem iniuste incussum, non
ad matrimonium, sed ad alium finem
extorquendum, dicendum est: iste me-
tus non est principium moraliter neces-
sitans ad unum e duobus: nempe vel ad
malum imminens, vel ad matrimoni-
um; sed solum vel ad malum imminens,
vel ad alium finem. Hinc iste metus
nullum respectum dicit ad matrimonium;
quod patiens metum libere, et sponte eli-
git, atque incutiienti metum offert, ut à
comminando, vel à nocendo desistat.
quare propter metum ille non est causa ne-
cessitans moraliter ad matrimonium,

sed mera occasio. Non itaque est con-
 sequentia ab hoc metu ad metum ex
 iusto metu ad finem extinguen-
 di matrimonium. Solutionem datam ha-
 bent ex Canonistis Covarrubias, et con-
 siliis, in cap. Sponsus, de sponsalibus, n. 4.
 et ex Theologis Sanchio, et Vadianus, d.
 1. dub. 3. notabilis. Si quis in iusto metu
 exiit ex alio finem, postea coactus matri-
 monium, ut medium evadenti, matrimo-
 nium est nullum: nam continuatio metus
 non est coactus quoad cum matrimonium.

149.

191.

Constitutio 6^a. Item po-

testatur ad hoc, ut interius consentiat in ma-
 trimonium, sed etiam ad externam, tamam
 contractum ~~interius~~ consentiat interius, libere,
 et ex electione consentit; ac proxime vere
 obligatus coram Deo; contractus que ille
 est vere nature validus. Confirmatur: ideo
 Ecclesia declarat nullum esse matrimonium
 ex metu, quia presumitur deesse internum
 consensum; cum locum non habeat con-
 sensus, ubi vis, et coactus intercedit: ex c.
 Cum locum, de sponsalibus: 2° cum adest
 interius consensus, quamvis ^{vis} ^{coactus} ^{intercedit},
 metus contractus ille valet. Ratio aprior:
 nam consensus ad hunc, et efficax vincit de-
 ficientiam simplicem; sed ex metu est def-

*Sensum absolute, et efficiens, nec con-
tractum velut contractionem et ipsam contrac-*

192. *¶* Ego antecedens de coactione
improprie, et secundum quid compatibilis
cum libertate. Simpliciter talis ille animus
cogitur per metum ad matrimonium cele-
brandum, eadem vi, qua cogitur ad verba
externa proferenda, cogitur ad actum
improbandi prolationem; et si nunciet ad
evadendum metum huius necessarium
et nunc interne consentire; aut si credat,
si non posse equivocatione, vel restrictione
uti; aut si advertat, si posse simpliciter,
et sine peccato equivocatione, aut restric-
tione: tunc dicta coactio ad proferenda
verba, et ad intentionem omnia externa
peragendi, est indirecta coactio ad inter-
num consensum ex causa contractum, et per
hanc obligationem. Quia si quis interne con-
sentiatur, cum naturam contractus et
advertens, se posse contrahere consensum,
etiam non peccando, beneque equivoca-
tione, aut restrictione. Dicendum: tunc
metus non esset antecedens, et causa con-
tractus; sed esset quia occasio, et mare
se haberet concomitantes. ac promulga-

X
12012

contractus esset validus, non solum jure
naturali, sed et canonico. Sic loquendo
de contractibus in genere docet Valerius
d. l. dub. 4. §. 5. item similiter proloq.
- Reliqua d. docet Suarez, tom. 5. de Reliq.
lib. 6. cap. 4. n. 15. c.

151. 143.

Ad Confirmationem:

coactio antecedens de causa sufficienti;
et illud nego de causa unica: et nego con-
sequentiā de consensu coacto. Constat
tamen: nam in casibus particularibus,
ut de claretur jure canonico nullitas ma-
rimonij, sufficit, quod constat de metu;
quoniam nunquam opponatur ista cautio,
si modo non fuerit internus consensus:
cum tamen in jure canonico notissimum
sit, quod possit esse consensus coactus.
Spiritus iura, quæ de arant nullitatem ma-
rimonij ex metu, quia deficiat consensus,
procedunt de defectu consensus simpliciter
realis, vel de defectu consensus immu-
niti a coactione. Itā rationem confirma-
tionis adiungitur: consensus abdu-
tus, et efficax, est effective efficax quoad
impedenda omnia externa: et est apec-
tive efficax, quoad subeundam obliga-
tionem: et sic vincit dispensationem. Et
quoniam est consensus coactus, est effective

infecta, quoad valorem contractus: et
sic vincitur à duplicentiâ, ratione aequi-
tatis secundum quid involuntarius, cum
aliunde per metum sit extorserit extor-
sionem graviter cogentem. C.

Section 10.

Suavis, que in datam doctrinam adducuntur, Satisfit.

~~152.~~

192.

Contra

per a Sextum obicitur. Leg. 1. ff. de eo, quod
 metus causa: aut Praetor, quod metus causa
 actum est, ratum non habet; et cap.
 Tobias, de hi; que vi, et metu sunt. debent
 in iudicium revocari. Item, como est univ-
 ersa, como respondens contractus lucra-
 tivos; et sua supponunt, me sunt ex me-
 tu, non fuisse iusta, sed rata non haberi-
 ra, et in iudicium revocanda: 9° contrac-
 tus mixti lucrativi non sunt iusti quia
 uia metus. Contra cum aliter
 obicitur. Leg. Notum, §. licet ff. de
 eo quod metus causa, dicitur, rem tra-
 ditam per metum in omes quosque, qui
 vim patitur est, et Leg. Qui aliena, §.
 Notum, ff. de acquirenda hereditate,
 dicitur; traditionem hereditatis per
 metum non habere hereditatem: 10° per

contractus ex eo quod ex metu non trans-
fertur dominium; ac proinde sunt iux-
taeque modi contractus. 1. Contra-
ctum ab extero obicitur. Cap. Inter ex-
tremas. 22. a. 4., relato R. Augustino, statu-
tus, validum fuisse, fixumque coarctam.
Deo, matrimonium causam. Valde
ex metu celebratum, et iuramento fix-
matum: 2. matrimonium celebratum
ex metu non est iure naturae nulum; et
valuit olim iure ecclesiastico.

153. 125. Ut respon-
deam, noto 1. que iure naturae sunt iux-
tae, non validantur iure positivo; quoniam
ius positivum non concedat actionem
aut exceptionem, quae ex invalidita-
te actus nascentes. Relege dicta, n.
94. Noto 2. que attentio iure naturali va-
lent aliquid, ex iusta causa irritan-
tes nonnumquam a iure positivo. Re-
lege dicta, n. 97. Noto 3. nulla correc-
tio, aut mutatio iuris, etiam humani,
dicenda est facta per aliud ius huma-
num, nisi aperte convincatur: unde
a iustiori, nisi aperte convincatur, admit-
tenda non est correctio ulla, aut immu-
tatio iuris naturalis: facta per ius po-
sitivum humanum. Noto 4. ius

positivum non coarctat, aut immutat
ius naturale; sed tantum ex premissi-
one iuris naturalis ponit aliquam con-
ditionem, ratione cuius non extenditur
ius naturale preceptivum ad materi-
am prout tali conditione affectam;
et sic ius naturale preceptivum non
extenditur ad firmandum matrimo-
nium sub dispari cultu. His notatis,
dicimus, in re presenti circa contractus
ex metu ius positivum concordare
cum iure naturali, paucis contracti-
bus exceptis de quibus infra; quod conf-
rabit ex solutione argumentorum, que
nobis objecta sunt.

194. 196.

Ad iur. L. Qui in
caecem, ff. de eo, quod metus causa,
declaratus nullius momenti donatio
extorta per inultam incarcerationem;
et L. Ille ex vi et L. Si privatus, ff.
qui, et a quibus, declaratus nulla
omnino libertas levi per metum extor-
ta. Insuper: nulla est renuntiatio benefi-
cii per metum extorta: ut multis capi-
tibus iuris canonici probant Barbosa,
in cap. Abbas, de his, qui vi, et Gonzales,
in c. Ad Audientiam, eodem titulo.
Ex quo contra huc iuratum est.

iuxta' attento iure solitivo. Ad legem, sit
 facit et ad iur. Itaque, dicendum: cum
 sint universales de omnibus contracti-
 bus, et inter istos sint aliqui validi, et
 rescindibiles, oportuit, quod verbis ute-
 rentur significantiibus rescindibilita-
 tem; sed non supponentibus valorem
 in omnibus contractibus. Itaque con-
 tractus non habebitur ratas, si decla-
 retur nullus; aut si rescindatur: et in-
 exitum revocabitur, si procedens status
 rescissione destruitur; aut si declaretur
 statum pristinum fuisse exitum. No-
 ta: in iure conceditur exceptio promit-
 tenti ex metu, et actio conceditur traden-
 ti ex metu. Sed hoc non supponit valo-
 rem promissionis, aut traditionis; tan-
 tum est beneficium iuris, ut qui metum
 passus est, possit in foro externo rem non
 tradere, aut traditam recuperare: et
 sibi omni meliori modo prospicere. Ex
 dictis neganda est consequentia argu-
 menti.

155. 14). Ad iur. Lex Metum, sic in-
 telligitur: res metu tradita (nempe in
 contractu oneroso) est in bonis illius,
 qui passus est metum; nam habet acti-
 onem ad recuperandam, rescissione

contractus. et sub actionem habet ad
rem, rem ipsam habere videtur: ff. de
regulis iuris. Lex, qui aliena, sic exhi-
catur: non agit de aditione hereditatis
ex metu passus, sed de fide accepta;
textus enim dicit, quod fallens ad-
exit hereditatem. Constat explicatio:
nam leg., Si mulier, ff. de eo, quod
metus causa, dicitur: Si metu coac-
tus adit hereditatem, puto, me here-
dem effici. Sic explicatis quibus, re-
ganda est argumenti consequentia.
Nota: promissio, aut traditio rerum
ecclesie ipso iure est irrita, si facta sit
ex metu; insuper et promissio, aut con-
stitutio dotis: et pro his sunt expressa
iura, que adducit Pinning, l. 1. tit. 40.,
n. 28, et 29. Et hi sunt ii contractus,
qui iure positivo sunt irriti, et qui es-
sent validi in favorem patientis, atten-
to iure nature.

156. 128. Ad 3um nego consequen-
tiam, que non descendit ex obiecto cap. In-
ter cetera. Supponitur, quod matrimo-
nium ex metu non sit validum ratione
iuramenti: cap. 2., de eo, qui duxit in ma-
trimonium. Ualde ille ex metu contra-
xit sponsalia; et iuravit, se non ducere.

concupiscinam, et expulsam suam. Postea
 liber à metu consuluit D. Augustinum.
 1º: an posset matrimonium inire post il-
 la flagitia? 2º: an iuramentum de ex-
 pellendo, hoc obligaret? Respondit D.
 Augustinus ad primum affirmative, ad primum
 negative. Ex quo in citato cap? non est ser-
 mo de matrimonio coacto. c. — c. —

Caput I.

Handwritten text in a cursive script, likely from a 19th-century document. The text is mostly illegible due to fading and blurring. Some words are faintly visible, such as "I have" and "the".

197

Caput 4um

De restitutione, sive de iniurię com-
pensatione.

Sectio 1^a

Explicatur, quid sit restitutio.

N. 8. In iure multę sunt restitutionis
acceptationes, ex quibus illam elidunt
Theologi, quam posuit D. Thomas, hac
n. q. 61, ar. 1. restituere est iterato aliquem
n. statuere in possessionem, seu dominium
n. rei sue. In hac usurpatione duplex res-
tutionis continetur acceptio. 1^a. quan-
do aliquis iterato statuitur in possessio-
nem rei sue, quin precesserit injustum
materiale, aut formale iniuria: ut ac-
cidit in additione depositi, commoda-
ti, et mutui. 2^a. quando aliquis itera-
to statuitur in possessionem rei sue, a qua
per iniuriam, sive formalem, sive mate-
rialem, fuit defraudatus. Hęc postrema
restitutionis acceptio est, quę ad presens
institutum pertinet, et in quā loquen-
dum deinceps est.

2. Conclusio. Restitutio est
iniurię compensatio; est actus iustitię com-
mutatiue; qui tamen non debetur absolute

ex omni leſione juxta ſtudiū. Con-
cluſio quoad 1.^{am}, et 2.^{am} partem, eſt
communis Theologorum ſententia,
quoad partem 3.^{am} defenditur
a multis, quos inter Vazquez, Leſ-
ſius, et C. de Jugo, d. 11., l. 1., contra
Caſetanum, Sylveſtrum, Victoriam,
et non paucos, quibus favet Angelus,
q.² citata, ar. 2., ad 1.um.

3. Pars 1.^a conclu-
ſionis probatur: nam reſtitutio eſt re-
paratio juri, ejusque deductio ad il-
lum. Statum, in quo debuit eſſe an-
te leſionem; ſed hec reparatio juri
eſt compensatio injurię: q.^o reſtitutio
eſt compensatio injurię. Fit com-
pensatio injurię, ſi reddatur res, quę
per injuriam ablata eſt, una cum
fructibus, ſi fructifica ſit res, et ſic
» eſt reſtituere poſſeſſorem facere, et
» fructus reddere;

4. Fit injurię compensa-
tio, ſi poſt moram injuſtam reddatur
res illi, qui habuit juſ ad rem, et ſimul
reddantur fructus, et quantum intere-
rat, rem ~~ſibi~~ prius fuiſſe traditam,
habenti juſ. Fit compensatio injurię, ſi
poſt novermentum injuſtè illatum re-

ducantur omnia ad eum statum,
qui jure debuit esse; novum enim
autem fit, aut auferendo rem pos-
sessam, aut non tradendo rem debi-
tam possideri: unde compensatio nou-
menti fiet eo modo, quo fieri debet com-
pensatio iniurię ex ablatione rei posse-
ssę, aut ex non traditione rei possiden-
de. Nota: cum dicitur per restitutionem
reddi rem suam alteri, id sic accipien-
dum est: ut reddatur res eadem indi-
vidua, aut ejusdem speciei, aut in equi-
valente; quantum sufficit, et requiri-
tur, ut qui passus est iniuriam redeat
ad statum indemnitate, quam debuit
habere.

S. Oppones. Restituere est aliquem
iterato statuere in possessionem, seu
dominium rei sue; sed non omnis com-
pensatio iniurię statuit iterato alterum
in possessionem, et dominium rei sue:
q^o restitutio non est iniurię compensa-
tio. Probatur minor: compensatio pro
lesione juri ad rem est compensatio
iniurię; ista autem compensatione non
statuitur iterato aliquis in possessionem
et dominium rei sue: cum res non fu-
erit sub possessione, et dominio illius.

Concessa maiore, nego minorem, et ad
huius probationem dico: qui actionem
habet ad rem, rem ipsam habere vide-
tur: q. de regulis iuris. Hinc, cum res
non est tradita, quando jure debuit
tradi, est fictio iuris, quod aliquis detur-
betur a possessione rei sue, vel quod res
jam sua ab ipso auferatur; ac proinde
tunc compensatio iniurie est moraliter
actus, quo alter iterato statuitur in pos-
sessionem, seu dominium rei sue.

6. Probatur 2.^a conclusionis,
pars: nam voluntas tribuendi unicui-
que, quod suum est, actus est commu-
tative iustitie; sed restitutio est actus
quo aliam tribuitur quod suum est: ergo
est actus iustitie commutative. Ratio
minoris: nam quod iterato statuatur
aliquis in possessionem, seu dominium
rei sue, est, quod ipsi tribuatur, quod su-
um est; sicuti cum primo quis statu-
itur in dominium, et possessionem rei
sue, et quando ab ipso non auferatur
res jam sua, et possessa. Laborant hi
P. D. non pauci, qui ex una parte do-
cent, ex lesione iustitie distributive,
oriri restituendi obligationem, et ex alia
tenent, restitutionem esse actum iustitie

commutative: ut videre est apud Iones,
l. 1. c. 1. dub. 1., et apud Perezium, d.
1. c. 2. Probabilissime discunt, qui
dicunt, ius distributivum lesum per
iniquam distributionem transire in
ius commutativum: quoniam lesio
illius iuris facit, quod faceret rei tra-
ditio per justam distributionem; et
ius distributivum per rei traditionem
transit in commutativum: 3° et in com-
mutativum transit, ex lesione per
iniquam distributionem: 4° restitutio
ex lesione iustitie distributive per-
tinet ad iustitiam commutativam;
est enim actus mensuratus iure com-
mutativo. Nec ex illius tradit de
Rhodes, q. 3., c. 2., §. 1. In nostris principijs
locum non habet ista difficultas: te-
nemus enim, quod obligationis resti-
tuendi radix statim in lesione solius
iustitie commutative. Relege de da-
mno a n. 91. ad l. 8. tam in iure quam in
7.

Dicitur Restitutio est in-
iurie compensatio: 3° respicit pro ob-
jecto formali qualitatem cum iure
activo lesio ut tali: 4° non est actus ius-
titie commutative. Probatur conse-
quentia ista: nam obiectum formale
ius-

X
Cap. 1.
X

justitię commutativę est conformitas
juri passivi cum jure activo; et ab
hoc differt equalitas cum jure activo
ut leg. 10. actus autem unius, ejusdem
que virtutis respiciunt idem objectum
formale. Concesso enthymemate,
nego subductam consequentiam;
et ad probationem dico: objectum for-
male justitię commutativę est objec-
tiva bonitas, que in hoc relucet, ut
uniusque tribuatur, quod suum est.
Iste autem conceptus servatur tum
servando jus activum ~~leg. 10.~~, tum
juri idem semel leg. 10. reparando.
Uterque modus respicitur a justiti-
a commutativa; cum hoc discrimi-
ne: quod modus servandi juri leg. 10.
intenditur absolute; modus
autem reparandi juri leg. 10. res-
picitur conditionate. Sed hinc
non probatur diversitas objecti for-
malis; sed solum diversus status
ejusdem objecti formalis. Ad mo-
dum, quo Charitas ex eodem
objecto formali precavet peccatum,
et satisfacit pro peccato: sic justitia
commutativa et precavet inequa-
litatem cum jure, et inequalitatem

X
Illum

semel inductam tollit; et utrumque
prestat ex eodem objecto formaliter
dendi cuique, quod suum est.

§. i. Pax 3^a conclusionis

probatum: nam ubi non est finis restitu-
tionis, non est absolute debita res-
titutio; sed sunt lesiones iuris stric-
ti, post quas non est absolute debita
restitutio: q^o actus restitutionis non est
absolute debitus ex omni lesione iu-
ris stricti. Dicitur, non est absolute de-
bitus: nam esse debitum, quantum
est ex parte tituli, quo legitimatur
facultas habentis ius; suppono ex dic-
tis, precipue ~~in~~ cap. l. an. 33., et s^ge alibi.

Major dissuasus facti supponitur; et
minor probatur: nam finis restitu-
tionis est, reducere patientem inju-
riam ad eum statum quantum est
in potestate restituentis in quo fuisset,
si injuriam non fuisset passus. Sed
sunt lesiones iuris stricti, post quas
ad eum statum reduci non potest, qui
passus est injuriam: q^o post ejusmodi
lesiones non est restitutionis finis.
Suadetur minor, assignando ejusmo-
di iuris stricti lesiones: et sunt oc-
cisio, et mutilatio hominis, tum etiam

Stuprum, et adulterium, sistendo in
iis preiudice iniuriis, intrinsece ad
alia damna simul illata, et ad alia
lucra iniuste impedita: pro his enim
si ex illis aliis iniuriis resultent, ex
se restituendi obligationem, certis-
simum est.

9. Nunc sic; et loquamur
de mutilatione hominis: i. e. cum in-
iuste manus amputata est, redu-
ci non potest ad eum statum, in
quo fuisset, si eam iniuriam non
fuisset passus: q^o sunt lesiones
iuris stricti, post quas ad priorem
sue indemnitati. Statum reduci non
potest, qui passus est iniuriam. Pro-
batur explicatione antecedens: nam
homo ante illam iniuriam habebat
suam manum; naturales commodita-
tes illius; et instrumentum acquiren-
di bona externa, et vitandi damna
in iis bonis emergentia. Post inius-
tam amputationem reduci ille non
potest ad statum, in quo manum
habeat, et naturales commoditate
suis; reduci tamen potest ad statum
in quo habeat bona externa, quos
haberet per manum, et non habeat
in

in istis bonis damna, quae per manus
 impediret: pro his itaque esset resti-
 tutionis obligatio. At jam non esset obli-
 gatio ista pro injusta mutilatione, res-
 tendo in ipsa, sed transitive ad aliam
 inveniendam damni emergentis, et lucrum
 cessantis: 3°. si nullum sit damnum
 emergens, nullumque lucrum cessans,
 ille, cui injuste manus amputata est,
 reduci non potest ad priorem, sive in-
 demnitatis statum. Et quidem manus,
 et naturales, et per commoditates, neque
 in individuo, neque in specie possunt
 restitui: superest, quod restituantur
 in equivalenti, et neque hoc potest ef-
 fe. Ratio: nam quicquid aliud datur,
 non potest esse aut totum pretium,
 aut pars pretii ad habendam illam ma-
 num, et naturales illius commoditates;
 eadem ratione, quia id, quod datur pro equo
 occiso, potest esse aut totum pretium,
 aut pars pretii ad habendum alium
 equum, et illius civiles commoditates.
 10. Ratio facta de sumi-
 tur ex illo Exodi cap. 21; ubi de eo, qui
 alterum injuste percussit, sed non
 occiderit, sic decretum: innocens erit
 qui percussus erit, ita tamen ut operas
 ejus

et imensas in Medios restituit.
 9° sicut obligatus est ad lucra et can-
 tia, et ad damna emergentia compen-
 sando, ita ad nihil tenetur pro ex-
 tra iniuriā vulnerationis.

11. Obiicitur, ab
 auctoritate. Exodi, cit. c. 21, decretum,
 » ut, si quis percussit mulierem pregnan-
 » tem, et hoc abortivum fecerit, subja-
 » ceat damno, quantum maxime expen-
 » sit, et arbitri judicaverint: q^o occu-
 » sione proli resultat restitutionis obli-
 gatio. Confirmatur: pro omni iniuriā
 precipue atroci, conceditur actio ci-
 vilis. ex l., Pretor dixit, ff. de iniuriis.
 Item: Angelicus hoc q. 62, a. 2, ad
 1, docet, pro damno incompen-
 sabilis ad equalitatem debere compensationem,
 que sit possibilis: ut cum aliquis alius
 abstulit membrum debet ei recompen-
 » sare in pecuniā, vel in aliquo honore.

12. Ulgo consequentiam, que
 ex textu allato non bene deducitur.
 1° quia lex illa est penalis, que etiam
 extenditur ad homicidium casuale;
 quapropter non obligabat ad restitu-
 tionem, sed ad penam. 2° quia ex
 lege precavetur damnum parentis in

in bonis externis, quorum spes habe-
re poterat ex operis, et obsequii filii. un-
de, dicitur, quod lex obligavit ad restitu-
tionem, hoc debebatur, non propter
homicidium filii concepti, sed propter
damna parentis, ad modum quo cum
servus, aut mutilatus, aut occiditur est
obligatio restituendi Domino. — Ad
confirmationem dicendam: qui affi-
citur iniuria, ex qua non oritur re-stitu-
tionis obligatio, potest agere civiliter,
ut ipse satisfiat officio iudicis per impe-
tionem multa pecuniaria, ut sic pena
non sit pura vindicta contra iniurian-
tem, sed sit commodum iniuriati. Ita
tamen satisfactio non debetur ex natu-
ra rei, et ante condemnationem delin-
quentis. Sic etiam in iure statuitur, quod
si aliquis ~~occidatur~~ occidatur ex re aliqua
e domo eiecta, paterfamilias debeat
ducere quinquaginta aureos; hoc tamen
solutio non est restitutio, sed pena de-
licti, vel quasi delicti: ut exprimitur habetur
lex, §. Ob hominem, Instit. de obligationibus,
quae ex delicto.

Ad auctoritatem D. Tho-
me respondere potest ex Thomista Banez,
in citatam q. et artic. dab. q. in sum
esse

est, obligationem ad incompensabilem
ad equalitatem debere compensari
modo possibili: in quantum compensari
sentitur damna alia, si emergant. Sic
pro mutilatione compensandum est
in pecunia, si iniuriatur palus. Et
in bonis exterioribus; et si palus sit in ho-
nore per vulnus ignominiosum, com-
pensandum est in honore. Constat
hinc, sensus diffunditive illius: debita
est recompensatio vel in pecunia, vel
in aliquo honore: neque enim potest
esse Angelicum mens, quod pene arbitri-
um iniuriantis sit compensare vel in
pecunia damnum honoris, vel in ho-
nore damnum pecunie; sed quod de-
beat compensari in pecunia, si sit dam-
num pecunie, vel in honore, si sit dam-
num honoris.

14. Argues à ratione. Non
est iniuria, que non sit compensabilis,
superabundanter per bona superioris
ordinis; aut sufficienter, secundum in-
clinationem patientis: et sic illi, cui ma-
nus amputata est, tanta pecunie summa
potest dari, ut potius gaudeat de muti-
latione, quam tristetur. Ergo non est
legis iuxta stricti, ex qua non suboriat-
ur

tur re' titutionis obligatio. Vigetur ab ab-
 iurdo: nam dissonum rationi est, ut ad
 re' titutionem obligetur, qui bovem, aut
 servum alterius mutilat, vel occidit; et
 quod solum ad penitendum, non autem
 ad restituendum obligetur, qui homi-
 nem liberum mutilat, aut occidit, quan-
 do nullum aliud damnum resultat: q.
 15.

Nego antecedens de
 compensabilitate propria iniurię; et
 illud concedo de compensabilitate im-
 propria. Ratio: nam sicut terminus
 iuris debet esse debitus, et commen-
 suratus iuri; sic compensatio iniurię
 debet esse debita, et commensurata in-
 iurię: quod non potest convenire, si
 pro iniuriā exhibeatur compensatio
 superabundans, aut eo sensu suffi-
 ens, ut sit secundum inclinationem
 iniuriati. Utrovis modo fiat compen-
 satio iniurię est improprie compensatio
 iniurię: neque enim vel ex toto, vel
 ex parte reducitur iniuriatus ad illum
 indemnitatis statum, quem suo iure
 debebat habere; sed per compensationem
 superabundantem in bonis superiorem
 reducitur ad meliorem statum, et per
 compensationem secundum illius incli-
 na-

tionem reducitur ad eque gratum, vel
grationem statum: cum neutrum
ex his statibus suo jure habere de-
buerit. Regando ex dictis est conse-
quentia.

16. Ad Urgentiā, nego antee-
dens. Dissonum est rationi, quod non
reducatur iniuriatus ad statum, quem
jure debuit habere; cumque per res-
tutionem possit dominus reduci ad
statum habendi bovem, et servum
pro bove, et servo occisus: hinc est, quod
sit obligatio restituendi pro his inju-
riis. Et contrariis: ad statum integritatis,
quem jure debebat habere, reduci
non potest mutilatus iniuste: unde
non est dissonum rationi, quod
ex hac praecisa iniuria non resultet
restitutionis obligatio.

17. Appendix 1^a.

Restitutio est necessaria ad eternam
salutem; non quidem necessitate me-
dy, sed precepti. Quod sit necessaria
constat ex illo scriptissimo: non remittit-
ur peccatum, nisi restituatur ablatum;
quod ex D. Augustino adducit Angeli-
cus, hac q., a. 2: et est regula juris, q. 1^a
de regul. juris, in 6. Illud Septi^m Dni,

Mat. 23, increpanti. Phariseos de x-
 piis: recumtamen, quod superest,
 date, elemosynam, et ecce omnia
 munda sunt vobis; sic intelligitur,
 ut sicut elemosyna extinguit pecca-
 ta, sed non sine penitentia; ita et
 non sine restitutione, cum hoc potest
 et debet fieri. Quod autem restitutio
 non sit de necessitate medij, sed pre-
 cepti, suadetur: nam id est de neces-
 sitate medij, quo inculpabiliter omisso,
 est casus non obtinendi salutem: ut
 certum est de contritione in defectu sa-
 cramenti, et de sacramento in defectu
 contritionis. Atqui non est casus, in quo
 non obtineatur salus, ex inculpabili omi-
 sione restitutionis reata; aut expliciti
 propositi de restitutione facienda: quia
 restitutio non est de necessitate medij
 ad salutem. Est itaque restitutio de
 necessitate precepti: quoniam scientes,
 contra obligationem pretermissa, est
 impedimentum remissioni peccati
 commissi; et est insuper novum pecca-
 tum. Consultatur C. de Lugo, d. 4. s.
 2. an. 23.

18. ~~18.~~ Appendix 2a. Preceptum
 restituendi est affirmativum; reducitur

tamen ad negativum. Ratio prioris
 partis: nam eo precepto exigitur posi-
 tiva actio, scilicet actus ipse restitu-
 di: id que fit, positivè reddendo alienum,
 perseverans in se, vel in suis fructibus;
 si restitutio sit de rem acceptam, vel
 positivè reddendo equivalentem, fructus,
 et interesse, si restitutio sit de incur-
 sam acceptionem. Constat hinc dis-
 crimen precepti restituendi à precepto
 non furandi: hoc posterius implebis,
 si nihil agas; illud prius non implebis,
 si proxius otieris. Ratio posterioris
 partis: nam perinde est impedire dam-
 num, atque damnum non facere: quam-
 vis non facere, et impedire sint diver-
 sa. Actione ~~impedire~~ restituendi impedi-
 tur damnum, jam quidem illatum:
 quod nimirum alter minus habeat
 in suis bonis, quam iure habere debuit;
 non facere damnum est ab intere-
 do damnum abstinere: sed utrum
 que istud ad hunc finem reduci-
 tur, ut nullus contra suum ius minus
 habeat in suis bonis. Igitur quatenus
 precepto restitutionis prohibetur inul-
 ta continuatio damni, eiusmodi ~~preceptum~~
 ceptum reduci-
 tur ad negativum, seu
 con-

continet aliquid negativum: et sic obli-
gat pro tempore, hoc est: ad non conti-
nuandum damnum semper, ac sit
tionaliter invitum illi, cui illatum est.
Sicatenus autem continuatio damni non
impeditur, nisi per actionem positivam
reddendi (respectivè ad obligationem)
rem, seu etiam, et inter se, receptum
restitutionis est affirmativum. Videatur
Fores, d. 1., dab. 1.

19.

Appendix 3^a. (Dux

et restitutionis radix altera est re-
cepta; altera est iniusta acceptio. Ad
radicem pertinet, quidquid acceptum est
aut quidquid non datum contra ius alterius:
interveniente solum invito materiali,
abque formali iniuria, ratione bonæ fidei.
Ad eam radicem pertinet, quidquid acceptum
aut quidquid non datum est contra ius
alterius: interveniente formali iniuria
et culpa iniuræ. Nota: quando animal
vel servus infert damnum, etiam contra
voluntatem domini, disponunt leges, ut do-
minus compenset damnum, vel ~~det~~ det
noxam pro noxa. hoc est, det animal vel
servum pro damno illato. Sed leges istæ non
obligant in consuetudinibus, sed ~~et~~ honesto fine
dant actionem damnicatam: et post. conten-

x
det

tiam tenetur dominus ad compensan-
dum damnum, vel ad dandam noxam
pro noxa. Hinc neganda est alia
radix, ex qua resultet restitutionis obli-
gatio, quae non sit vel res accepta, vel
iniusta acceptio. Negatur Molina, tom.
3., disp. 713. —

sectio 2.
Restitutionis obligatio ex re accepta.
Regula generalis.
Mensura restitutionis faciendae ratione
rei acceptae est quantitas possessionis; hoc
est: tantum restituendum est, quan-
tum rei alienae in re, vel in equivalente
possidetur. Est omnium. Pro doctorum sen-
sus. Ratio est manifesta: nam si restitu-
tionis tota radix est res accepta; 3°
scilicet obligatio restituendi, quatenus
res accepta extat in se ipsa, vel aliquid
rei acceptae extat in se, vel res ipsa, aut
aliquid rei ipsius extat in equivalente. Hec
obligatio restituendi ratione rei acceptae
durat toto tempore, quo per legitimam
prescriptionem non acquiritur domi-
nium: hoc enim acquisito, cessat res-
tutionis obligatio; prescriptio autem
est, acquisitio domini, vel iuris alieni,

per continuatam possessionem tempo-
re, et modo definitis à legibus.

21. Ex data regula inferitur.

1°. possessor bonæ fidei tenetur restituere
rem alienam, si adhuc extat; si non ex-
tat, tenetur restituere, quantum ex ipse
factus est dition. hoc est, quantum plus
habet in suis bonis ex re aliena tamquam
ex causa. 2°. possessor bonæ fidei tenetur
restituere fructus naturales rei, tum
etiam fructus mixtos, secundum hoc,
quod naturales sunt, si extant; quod si
non extant, tantum debet restituere
quantum ex eiusmodi fructibus dition
est factus. 3°. possessor bonæ fidei non tene-
tur restituere fructus industriales: nam
fructus industriales sequuntur industriam;
unde nec tenetur restituere fructus mix-
tos in ea parte, quæ correspondent indu-
striæ. Sciendum, fructus esse vel natu-
rales, vel industriales, vel mixtos. Na-
turales sunt, qui ex re ipsa proveniunt,
absque ullo fere cuiusque labore: ut sunt
foetus animalium; fructus arborum;
et herba pratorum. Industriales sunt,
qui præcipue veniunt ex arte, vel labore
hominis utentis re tamquam instrumen-
to: ut est stipendium, quod aliquis lucra-

x
notabiliter

tux metiendo, scilicet aliena facere; ac
te factum, quod alienis instrumentis
elaborat; et lucrum, quod reportat ex
aliena pecunia ad censum posita.
Mixti sunt, ad quorum productionem
~~naturaliter~~ concurrunt natura rei, et ho-
minis industria: ut sunt segetes ex agro;
et vinum ex vitibus. Secundum quo-
que, pro re, fructibus, aut melioramen-
tis posse fieri expensas, aut necessarias,
aut utiles, aut voluntarias. Necessa-
rie sunt, sine quibus res periret, aut
non daret fructus, utiles sunt, qui-
bus res fit utilior, et copiosius fruc-
tificat; voluntarie sicut, quae tantum
conferunt ad ornatum, et ad deli-
cias. Igitur possessor bonae fidei in
favendo restitutionem potest dedu-
cere omnes expensas, tum necessa-
rias, tum utiles, atque etiam partem
expensarum voluntariarum, in
quantum res pretiosior, et estimabi-
lior est reddita.

22.

Quaestio 1^a an
qui bona fide rem unico usu consum-
ptibilem a fure accipit, illamque
consumpsit, teneatur restituere id,
in quo factus est ditior? Res. usu

⁺
 Sed qui villam.olvere. ⁺ non habet
 dominium, non potest illud transfe-
 re, ut expressè habetur, l. traditio,
 ff. de adquirendo rerum dominio:
 1º a fure non transfertur dominium
 rerum unico usu consumptibilium.
 24. Ibi dicitur. 1º vixus
 dominus non habet jus petendi a
 fure res illas, si jam sunt consump-
 te, sed similes, vel illarum pretium,
 sed cum fur est potens ad restitu-
 endum, sunt apud ipsum res similes
 consumptis, vel illarum pretium:
 2º cum fur est potens ad restituendum,
 ad nihil tenetur, qui quomodocumque res
 bona fide accepit, et consumpsit. 2º
 fur poterat donare aliam pecuniam
 vel aliud frumentum, cuius erat
 dominus; sed qui hanc rem consump-
 tibilem accepisset, et consumpsisset, non
 teneretur restituere id, in quo dicitur
 et factus: 3º nec teneretur restituere
 id, etiam si rem unico usu consump-
 tibilem, que est furtiva, accepisset, et
 consumpsisset. Vagetur: si fur pecu-
 niam furtivam cum suis pecuniis
 misceisset, tunc qui illam recepisset,
 et consumpsisset non teneretur res-

tituere: q^o nec tenetur restituere, qui
speculam furtivam bonâ fide ac-
ceptam consumit.

25. Ad id, conceditur q^o pre-
missis, negatur consequentia. Nam ideo
fux tenetur restituere, quia apud ipsum
res similes consumptis, vel i^o taxam,
pretium manet, sed si quid eum, qui
res illas a fure acceptas bonâ fide
consumpsit, manet id, in quo ex illis
rebus factus est ditior: q^o iste id, in quo
factus est ditior, tenetur restituere.
Et quidem verus dominus non habet
ius petendi a fure rem non unico v^ou
consumptibilem, si propter ut, si equus
perierit, vel aliam similem, vel cui
pretium. Et si dominus, qui rem
illam accepit bonâ fide a fure, et illam
consumpsit, tenetur restituere, quate-
nus factus sit ditior, etiam si res sit
potius restituenda q^o similiter, quamvis
res accepta, et consumpta sit unico
v^ou consumptibili. Itaque fux tene-
tur primo loco restituere; qui rem
accepit, et consumpsit, tenetur secundo
loco restituere id, in quo factus est ditior:
si fux non restituit, sive quia non pos-
sit, sive quia non velit.

26 Ad quod, concessis præmissis,
 nego consequentiam: si enim fux ali-
 um equum, aut aliam vestem, cuius
 erat dominus donasset, accipiens
 non teneretur ad restitutionem; et
 tamen teneretur, si equum, aut ves-
 tem furtivam accepisset, et consump-
 sisset: q^o similiter de pecunia, fumen-
 to, et alijs rebus unico usu consump-
 tibilibus. Igitur fux tranffert domi-
 nium sue pecunie: ac proinde acci-
 piens ex re accepta non teneretur ad
 restitutionem, cum que è contrario
 fux non tranfferat dominium pecu-
 nie furtive: consequens est, ut accipi-
 ens ad restitutionem teneatur
 ex re accepta. Verum est, quod pecu-
 nia fux, et pecunia furtiva, sit
 restitutioni obnoxia; sed pecunia fur-
 tiva est veri domini, et huic competit
 vindictio, et quoad hanc pecuni-
 am, dum discerni potest à pecunia
 fux, præfertur verus dominus qui-
 busvis alijs creditoribus: quod non
 accidit quoad pecuniam propriam,
 ipsius fux. Hinc infertur, obligari
 ad restitutionem eum, qui pecuniam
 furtivam accipit à fure: nam revera
 pos-

possidet rem non suam.

27.

Ad videntiam, nego consequentiam:
 dico antecedente, nego consequentiam:
 nam pecunia aliena commixta pecunijs
 proprijs ita, ut discerni non valeat, trans-
~~fertur~~ fertur in furti dominium; et illius domi-
 nium transfertur in donatarium: qua-
 propter donatarius, siue bona, siue mala
 fide acceperit, non tenetur restituere, dum
 furti est potens restituere. At pecunie
 furtive non transfertur dominium: ac
 proinde donatarius premitur obligati-
 one restituendi, si furti non restituit, quam
 vis possit; est enim titulus rei aliene
 possessus. Datam doctrinam explica-
 bi resolutione cursorii casus, de quo tra-
 vaxa, et Sanchez supra citatus. Titulus
 vendit equum suum aureis centum fur-
 tivis; et ante commixtionem illorum
 cum suis aureis, conscius fit furti. Tene-
 tur illos restituere; non minus ac si bo-
 na fide alienum equum emisset, et ad
 hoc extaret. Quod si aureos illos cum suis
 misceisset, quin discerni possent, et postea
 conscius fieret furti, ad nil teneretur: nequa-
 enim teneretur ratione rei acceptae, cum
 per commixtionem acquiescit domini-
 um; neque ratione iniuste acceptionis,

cum vendidit bona fide; neque quia
ex re aliena factus fuerit dition, cum
tantum dededit quantum accepit. De
obligatione restituendi, quam subit
si quis mala fide aliquid accipiat ab eo
qui est impotens, aut fit impotens ~~alio~~
solvere suis creditoribus, Consule C.
de Lugo, d. 20., sect. 6., à num. 113.

28. Queritur 2°: an qui bona fide
rem furtivam emit, possit illam vendito-
ri reddere, ut pretium recuperet? Certum
est, ejusmodi emptorem non posse pete-
re pretium à vero domino, ut rem illi
tradat: neque enim habet ius contra do-
minum, sed contra venditorem. Cer-
tum est, eum, qui rem furtivam dono
accipit, obligatum esse ad illam tradendam
vero domino: non donatori; nisi certius
moraliter sit, quod donator illam vero
domino restituet. In questione negati-
vam sententiam tenent Casetanus,
Medina, Molina, Azorius, et alij multi;
affirmativam tenent non pauciores, qu-
os inter Sylvester, Banez, Navarrus,
Vazquez, Lessius, C. Joleus, C. de Lugo,
et Hannoldus, tract. 3., à num. 260.

29. Sextum. Qui bona fide
emit rem furtivam, potest illam red-

re venditori, ut recuperet pretium,
 quod aliter non posset recuperare. Pro-
 batur: nam illa emptio facta est ex errore
 antecedente quoad substantiam: q. vel
 fuit irrita, vel saltem ad arbitrium de-
 cepti est rescindibilis: q. deceptor habet
 ius ad constituendum res in statu pri-
 stino; reddendo scilicet rem venditori, et
 pretium recuperando. Si infemas: q. id
 etiam poterit, comparente vero domino,
 etiam suam exigente; consequentiam
 negabo. Ratio: nam potior est actio rei
 vindicativa, quam tunc intentat dominus;
 quam actio contractus rescissiva, que com-
 petit emptori; et sic, l. Bona fide, §. Exem-
~~pli loco~~ ~~et~~ ~~commodat~~ ~~et~~ ~~legat~~, jubetur,
 quod domino petente rem suam, ea illi
 tradatur, non fuxi, quamvis simul illam
 petat. At non est, unde impediat emptor
 in eam petere actionem vindicati-
 vam domini, utendo ~~in~~ actione
 rescissiva contractus. Hoc ipsum pro-
 batur positivè: nam si aliquis bonâ fide
 rem alienam in plateâ inventam do-
 mum afferat, et in tuto ponat, si postea
 advertat, sibi damnum eventurum, si
 illam domino tradat, potest pro sua in-
 demnitate illam in eodem loco reponere.

etiam si ibi periclitetur. 4° Similiter
 qui bona fide emit rem furtivam, po-
 test illam reddere furi, si aliter non po-
 test se indemnem servare ab amissi-
 one pretij. Ratio paritatis, et consequen-
 tiæ: nam in utroque casu res est aliena;
 intervenit bona possidentis fides;
 possidens non potest aliter se indem-
 nem servare; et domino non est pe-
 jus, quod sua res sit apud furem non
 restitutum, quam quod sit in loco, ubi
 est peritura.

34. Obicitur 1° in casu ques-
 tionis emptor, reddens rem furi non
 restitutum, cooperaretur positive in-
 iustæ retentioni; hec cooperatio est con-
 tra iustitiam, et inducit onus restitu-
 endi: q^o. Probatur maior: nam ratione
 illius redditionis privatuz dominus
 rem suam, et fur illam retinet. Confirma-
 tur: sequitur, quod si fur dissipavit,
 poterit emptor rem illam alteri vende-
 re, ut recuperet pretium, aut poterit
 rem illam sibi retinere: nam eodem
 modo res domino periret, si furi tradi-
 tur, ac si alteri vendatur, vel retine-
 atur a possidente. Seque la est ar-
 g^o. 2°.

31. Vero majorem tradens si-
quidem rem fuxi non cooperatur po-
sitivè injuste retentioni; sed fuxi dat
occasionem adimplendi suam obli-
gationem restituendi domino rem
suam. Previdetur fux non restitutus;
sed id proveniet ex ipsius iniquitate;
quam emptor cum jactura sui pretii
precavere non tenetur, sicut non te-
neretur illam precavere, si fux repe-
teret rem comminando possidenti
mortem. Igitur in casu questionis
emptor tradens rem fuxi concurrens
tantum permixtivè injuste retentioni.
Ad probationem, majoris, illa red-
ditio est occasio, non ~~causa~~ autem
causa, ut dominus privaretur re sua:
emptor enim habet iustum traden-
di titulum; et injusta retentio rei
tradite ex iniquitate fuxi eveniet.
Ad confirmationem vero sequelam:
nam totum ius emptoris est ad
rescindendum contractum, et re-
ducendum res ad pristinum statum;
quod non fit per rei venditionem
aut per ejusdem retentionem. Pro-
batio majori adjuncta non valet: per
traditionem namque rei non conti-

nuarum liberatio rei alienae; quam
 liberationem continuare non tene-
 tur cum tanto suo dispendio emptor
 bonae fidei. At semper vendere, illam
 vel retinere, non est praeiudicium non con-
 tinuare meliorem novum statum;
 sed est ejusdem rei nova, et diversa ali-
 enatio. Hinc periret res, si tradatur
 fur; sed permissivè se habente emp-
 tore. periret etiam res, si venderetur,
 aut retineretur; sed positivè causan-
 te injustam rei detentionem emp-
 tore, qui illam alteri venderet, aut
 sibi retineret.

x
 32. x Obicitur 2°: Sequitur
 quod quamvis emptor possit aliter
 recuperare pretium, adhuc non
 peccet contra justitiam, si rem furi
 tradat: nam etiam tunc uteretur
 jure refundendi contractum; con-
 sequens est obsequium: 9°. Confirma-
 tur 1°: nam similiter potero ape-
 rire arcam, ubi est pecunia Petri,
 si aliter non possum impedire, quod
 fur mihi auferat res meas; conse-
 quens est falsum: 9°. 2°: ponamus,
 quod Titius apud se habeat rem in
 platea inventam, et quod postea

quod quamvis
 vis

sciat, illam esse Caii: accedatque Fir-
 mus debitor, et commineatur, se non solu-
 turum, nisi res illa in eodem loco repo-
 natur, ut ipse possit illam auferre.
 Iurc sic. Fictus non posset reponere
 rem. Caius in eodem loco ad evitan-
 dum suum damnum; sed in hoc casu
 eadem est ratio, atque in casu ques-
 tionis: 9.
33. Nego maiorem; et proba-
 tionem adiunctam: nam ius ad res-
 cindendum contractum legitimatur
 titulo non patiendi grave detrimentum
 in rebus propriis: neque enim est
 equum, quod teneatur aliquis cum
 sui tanto incommodo continuare libe-
 rationem rei aliene. Sed si possit ali-
 ter recuperare pretium, cessat assigna-
 tus titulus rescindendi contractum:
 9. tunc non habetur ius rescindendi,
 contractum. Adde: non improbabi-
 liter admitti potest maioris sequelae,
 et negari abjurditas. et sic docet C.
 Fletus, l. 5. Summe, cap. 23. — Ad tam
 confirmationem, nego maiorem: nam
 si apertum arcum, extraherem rem
 alienam a possessione domini, non
 illam reducerem ad statum, in quo

prius erat, et sic positivè concurrebat
 ad rei alienationem. At in casu
 questionis emptor tradens rem suam
 non illam extraheret à possessione
 domini; sed non continuaret libera-
 tionem illam, quam inchoaverat,
 et quam continuare, et perficere non
 teneretur cum factura sui pretii.
 Ad 2am confirmationem, omni-
 majoris, nego minorem. Disparitas
 est: nam in casu questionis, quod do-
 minus rem non habeat, aut rei pre-
 tium, provenit ab iniquitate facti;
 et emptor tradendo rem suam dat
 illi occasionem restituendi rem
 domino, quam non restituet ex sua
 iniquitate, sicut ~~ex~~ sua iniquitate
 non restitueret pretium rei. At in
 casu objectionis res inventa non fuit
 in statu, in quo ipsa, aut ejus pretium,
 ex iniquitate alterius peritura erat
 domino: forsan enim à domino inve-
 niretur, aut ab altero, qui illam domi-
 no redderet. Hinc in casu adducto,
 non præsumitur cessare, à conservando
 meliorem statum rei, sed illam posi-
 tivè locare in deteriores statum.
 Omni si majorem: nam cum nulla fuerit

obligatio asportandi, et in tuto locandi
rem inventam, non est, cum non pos-
sit inventor illam in eodem loco repo-
nere, si non repositio sit damosa;
ut docet Aut. Lexez, h. c. l. 2. m. 12. c.

33. **Obiectum 3°:** constitutio
rei alienae extra manum furi est aug-
mentum valoris, melioramentum,
et quasi fructus rei, sed domino debe-
tur, non solum res, sed augmentum
valoris, et melioramentum, quod si qua-
si fructus rei: q^o domino debetur res,
prout constituto extra manum furi:
q^o est contra iustitiam reducere rem
ad manum furis. **Explicatio exemplo:**
extrahe ex incendio vestem alienam;
non possum iterum in incendium
illam conicere, velut ex incendio ex-
traham vestem meam, velut ab alio
damno me servem in unum: q^o simi-
liter in re presenti. **Confirmatio:** in
foro externo iudex cogit emptorem bo-
ne fidei ad tradendam rem furtivam
domino, non furi: q^o ad hoc ipsum tenetur
emptor in foro conscientie. **Vergetur:**
Si emptor bone fidei possit rem tradere,
furi ad recuperandum pretium, id. simi-
liter poterit emptor male fidei; consequens

est absurdum: 9°.
 34^a Omnia maiore, dis-
 tinguo minorem: domino debetur
 augmentum valoris, quod sit quasi
 fructus rei, si illud augmentum sit
 absque emptoris detrimento, concedo;
 si sit cum detrimento emptoris, nego
 minorem: Excluso enim contractu
 et delicto, nemo tenetur cum suo detrimen-
 to conservare rem, et fructum ipsius,
 ut domino restituantur. Hinc negan-
 de sunt consequentie: Omnia maiorem:
 nam melior ille status, quem habet res
 extra manum furis, non est fructus ip-
 sius rei, sed potius indusie emptoris,
 et pretij dati, ut notat Picastillo. Ad
 exemplum redditus disparitas: nam
 proficiendo iterum vestem in ignem
 causarem positivè, quod vestis absum-
 meretur ab igne, et non negativè ef-
 ficerem à conservando meliorem statum.
 At tradendo rem furis, non causarem
 positivè illius iniquam detentionem,
 sed illam permitterem: trado enim
 ut illam fur suo domino restituat, et
 cum tanto meo dispendio non teneor
 supplere, pro animo restituendi, quem
 fur non habet. Datam disparitatem

firmabit eodem exemplo. Si vestem
 alienam ex incendio exceptam manibus
 teneas, et alius furctur rem tuam, nisi
 illam dimittas, potes vestem dimitte-
 re, quamvis relapsura sit in ignem;
 quia nempe tunc non positive illam in
 ignem conruis. Sed tantum cessas a
 conservando positive meliorem statum:
 q^o similiter in re nostra. Ad confir-
 mationem, concesso antecedente, nego
 consequentiam: quia jura non obligant
 emptorem, ne preveniat, actione rescissiva
 contractus, actionem vindicativam domi-
 ni; sed negant actionem rescissivam pos-
 sori, quando a domino intentatur actio
 rei vindicativa. Adde: ad quendam com-
 pellunt jura, ad que ante compulsionem
 in foro externo non est obligatio in foro
 interno; ut ad suscipiendum officium
 Iudicis, et Testis in iudicio: q^o similiter
 in re presenti. Ad Urgentiam negant se-
 quelam maioris. Navarro, et Leprio
 multi, qui sententiam nostram tuentur:
 nam emptor male fidei tenetur ex iniusta
 acceptione; ac proinde tenetur, etiam cum
 amissione sui pretij, dominum rei servare
 indemnem. Consequentius admittunt se-

quelam, et absurditatem negant, Ange-
lus, Sylvestre, et alij non pauci, quos cita-
tor sequitur Card. de Lugo. Ratio: quia
emptor male fidei non tenetur ratione
rei acceptę, ad non resursumdum
contractum; alioqui ad id teneretur
emptor bone fidei: titulus namque
rei acceptę nec a bona, nec a mala fide
dependet. Responsus: nec tenetur ex injus-
ta acceptance: nam solum tenetur, ut
ex suo injusto facto dominus non ca-
reat re sua; sed resursumdo contractu,
dominus non carebit re sua ex injus-
to facto illius emptoris: jam enim emp-
tio injusta non perseverat, atque adeo
non potest influere in damnum domi-
ni: q. 6.

36. Notabile. 1.º emptor male fidei
tradendo rem suam non ita cooperatur
furi, ut sit causa damni; præcedens enim
injusta emptio non perseverat: quia
propter solum est causa illius brevi
detentionis; ex qua si aliquod dam-
num consurgit, consurgit pariter res-
tituendi ad mensuram obligatio. 2.º
Si res apud emptorem male fidei pe-
reat, tenetur dominus integre restitu-
ere: tunc enim non potest rem alienam

in eo statu, quo illam invenit, reponere, nullum novum damnum causando; cumque re extante, per resurrectionem contractus possit illam reponere in priore statu, nullum novum damnum causando: hinc est, quod possit contractum rescindere.

3) *Quæritur 3° ad*
quid teneatur emptor bone fidei, qui rem alienam eadem bona fide alteri vendidit? In quest. 2^a multe sunt Doctorum sententiæ; probabiliorum et communiorum doctrinam tradunt Molina, Valenzia et Sanchez, lib. 2. in Decalog., cap. 23., art. 16., ad 33. Duplex in præsentia est comparatio huius emptoris, et simul venditoris, altera erga verum dominum rei, quam bona fide emit, et vendidit: altera erga suum emptorem, cui rem vendidit.

38. *Ad sextum.*
Qui bona fide rem alienam emit, et eadem bona fide illam vendidit eodem pretio, nil proorsus tenetur restituere vero domino. Probatur: non tenetur ex injusta acceptione nam totum emendi, atque vendendi negotium bona fide peractum est. Namque nec quia ex re aliena factus sit locupletior: neque enim habet in suo pa-

timonio augmentum: nam tantum-
dem accepit vendendo, quantum prius
emendo expendit. Demum: non tene-
tur ex re aliena, quam possideat: quo-
niam pretium illius rei sic venditæ tran-
sit in dominium venditoris. Ratio
huius: nam venditio rei alienæ est va-
lida; saltem quoad aliquos effectus: in-
ter quos iste est: ut manente vendito-
re obligato, erga emptorem ad securi-
tatem rei, et ad omnia damna compen-
sanda, si res ab alio evincatur, emptor
transferrat in venditorem rei pretium.
Hoc expresse colligitur ex l. Si ea pe-
cunia, C. de rei vindicta, et l. 1. et
perult, C. Si quis alteri, vel sibi; et ex
alijs legibus, quas ponderat citatus San-
chez, l. 25. Ergo in casu questionis
talis venditor nil tenetur restituere ve-
ro rei domino.

34. Dico 1º in nostro casu
emptor non transfert in venditorem
dominium pretij: non enim vult transf-
ferre hoc dominium, nisi ipse accipiat
dominium rei; quod non accipit: 2º ven-
ditor tenetur vero domino rei restituere
pretium. Nego antecedens; et probationem
adjuuctam: nam opposita voluntas pre-

sumitur in emptore: nam presupponitur,
 quod velit contrahere secundum quod.
 leges disponunt; disponunt autem, ut
 immediate probatum est, quod pretium
 dominium transferatur in vendito-
 rem, etiam si res sit aliena. Vide, quod
 diximus, ~~de~~ cap. 3, an. 33. Dices 2° qui ~~per~~
 rem alienam bona fide emit, et commu-
 tavit, tenetur, errore detecto, refundere
 commutationem, ut rem vero domino
 restituat; et si id non possit, tenetur rem
 illam, quam commutatione accepit, red-
 dere vero domino: q^o in questionis ca-
 su venditor tenetur refundere contrac-
 tum, aut pretium reddere vero domino
 rei vendite. Nego consequentiam: nam
 pretium dominium transit ad venditorem;
 non autem rei, per commutationem
 que fit, dominium: ut expresse habetur
 l. 1. ~~de~~ de rerum permut. Hinc loco rei
 aliene permutate succedit res alia, cu-
 jus non acquiritur dominium; ac pro-
 inde permutans tenetur ratione rei
 accepte, quamvis non sit factus locupletior.
 40. Replicabis. Atque pretium
 succedit loco rei. l. 1. Si, et rem, et pretium,
 25. ~~de~~ de petit. hereditatis; ibi. potest exis-
 timari in locum hereditarie rei vendite pre-

tium ejus succedere: q' in casu nostro
venditor obligatur restituere rem, et in
huius defectu pretium vero domino.
Nego assumptum universaliter acceptum.
nam solum est verum, quod pretium suc-
cedit in locum rei vendite, cum iudicium
est universale; hoc est, cum unus iuxta
petitionem res petuntur multe: ut accidit
quando petitur hereditas, fideicommissum
universale, et dos. Sic ex communi
I. Consultorum sensu notat Sanchez.
At cum iudicium est particulare, quoni-
am petitur res singularis, aut ex singu-
lari contractu, tunc non succedit preti-
um in locum rei vendite: nam tunc acqui-
ritur pretii dominium, ut constat ex iuri-
bus pro nostra sententia adductis. Lex
nobis obiecta nil evincit contra nos: nam
expresse procedit de petit. hereditatis,
que est iudicium universale.

91. Quid, si emptor in casu ques-
tionis rem vendiderit maiore pretio?
Respondet communior sententia, obli-
gatum esse ad restituendum excessum
vero domino: est enim civilis fructus
rei; et in eo excessu qui illam emit, et ven-
didit bona fide, factus est locupletior.
Quid, si rem venditam redimat minore

pretio. Respondent communiter DD.,
eum esse obligatum ad restituendam
rem domino, atque etiam excessum,
pretij residuum ex precedente vendi-
tione: nam ille excessus est fructus illius
rei; valere enim supponitur intra la-
titudinem iusti totum illud pretium,
quo vendita fuit. Nihilominus proba-
bilissime docet Molina, tom. 3, disp. 721,
n. 1, in ijs duobus casibus non esse obli-
gationem restituendi excessum pretij:
quoniam est fructus industriae, et nego-
tationis.

42. Ad sextum 2um qui rem alie-
nam bona fide emit, et eadem bona fi-
de illam vendidit, tenetur contractum
rescindere, si periculum subit, ut res
a vero domino evincatur, aut quod ab
emptore sciatur, rem esse alienam; si
vero nullum tale sit periculum, liber est
venditor ab obligatione restituendi pre-
tium suo emptori. Sic docent, Sotus, Le-
desma, Molina, Sanchez, et multi alij,
quos sequitur Dicastillo, hic, l. 2, tract.
2, di. 5, dub. 8. Aliqui cum Navarro
excusant ejusmodi emptorem a resti-
tuendo, etiam si res a domino evincatur.
Alij, quibuscum Navarro illum obligant

De salute ad rescindendum contractum.
43.

x
ff.
x
Digestis,
+
lex

Probatum doctina nos-
tra. In primis: actio evictionis, ex l.
Sed ubi, 16. ff. de Minoribus, et ex l. Si
rem, 29. ff. de evictione, quæ à vendi-
tore restituendum est pretium, si res
vendita est aliena, et vindicetur à suo
domino, est iuris naturalis. Ratio nam
ex natura ipsius contractus sicut emptor
dat pretium seu aurum, sic venditor
debet facere emptori rem seu aurum, vel
pretium illi reddere; sed in casu ques-
tionis, si sit periculum quod res à domi-
no evincatur, venditor non facit emp-
tori rem seu aurum: 1° si tale sit pericu-
lum, venditor tenetur contractum res-
cindere, et reddere pretium suo empto-
ri. Deinde: si sit periculum, quod ab
emptore sciat, rem esse alienam, iste
illam tenebitur restituere; ac proinde
damnum patietur, si ipsi suum preti-
um non restitatur: 2° in casu ques-
tionis, si sit periculum, quod ab empto-
re sciat, rem esse alienam, vendi-
tor tenetur contractum rescindere, et
pretium emptori reddere; idque etiam
si credatur, quod emptor non sit resti-
turus rem. Ratio huius: quia in casu

talis scientie, adhuc patietur emptor
 damnum obligationis restituendi, que
 in eo semper manet, et transit ad heredes.
 Tandem: venditor solam obligatur
 emptori ad servandum illum
 securum a damno imminente ex re
 aliena vendita, sed in casu questionis
 nec, si nullum sit periculum, quod
 res vindicetur a domino, aut quod
 suatur ab emptore, esse alienam, tunc
 nullum damnum imminet emptori
 ex re aliena: 9°. Q. 2.

42. Dices: 1°. in
 casu nostro venditor nec habet rem
 alienam, neque factus est ditionum cum
 illam tanti vendi dedit, quanti emerit:
 ille venditor nil tenetur restituere
 suo emptori; sed se habet, sicut qui rem
 alienam bona fide consumpsit, et non
 est factus locupletior. 2°: nemo tenetur
 restituere, nisi ex re accepta, vel ex accep-
 tione iniusta; sed in casu questionis
 emptor ille, et venditor nec habet rem
 alienam, neque est res iniuste accepti-
 onis: 9° nil restituere tenetur, etiam suo
 emptori. 3°: creditor, qui accepit bona fi-
 de rem alienam in pignus, et illam
 postea pro suo credito vendidit, si pignus

à vero domino evincatur, ad nil aliud
tenetur, nisi ad cedendum suo empto-
ri actionem, quam habebat adversus
suum debitorem: q^o similiter in casu
questionis venditor ad nil tenetur
respectu sui emptoris, nisi ad ceden-
dam actionem contra priorem ven-
ditorem. Antecedens expresse habe-
tur, l. In creditore, 38. ~~De evicti-~~
onibus.

Ad pr^{um}, concesso antecedente
nego consequentiam: nam venditor
in casu nostro obligatus ex contractu
ad assecurandam rem venditam
suo emptori; unde tenetur restituere
pretium quando cumque emptori im-
minet damnum ex re aliena. Nec
satis est; quod venditor in emptorem
transfert actionem, quam habebat
contra priorem venditorem: nam
emptor non admittit vice sui pretij
actionem contra anteriorem vendi-
torem, cum quo ipse non contraxit; sed
immediate sibi devincit venditorem
suum. — Ad 2um, concessa maiore de
restitut^o. Strictius accepta supponente
injuriam saltem materiale, et con-
cessa etiam minore, nego consequentiam

de restitutione minus strictè accepta
pro redditione rei, ad quam alter ha-
bet jus. Igitur quamvis in casu nostro
venditor acquirit dominium pretii, et
sic non obligetur ex iniusta acceptione;
adhuc obligatus manet ex contractu
et pacto ad salvandum immunitatem su-
um emptorem à damno imminente
ex re aliena. — Adzum concedo an-
tecedens de re vendita, non ut propria
sed ut accepta in pignus, facta empto-
ri in sinuatione; negando consequentiam.
Pro disparitate ex Sanchez, lib. 2. in
Decal. c. 23, n. 17.

16. Est itaque disparitas:
nam qui titulo domini rem vendit, tene-
tur rem facere emptori securam, quod
non prestat, si præcisè transfert actionem
in anteriorem venditorem. At qui rem
vendit ut acceptam in pignus, et hoc
significat emptori, non vendit rem ut
propriam, nec tenetur de evictione;
sed satisfacit transferendo actionem
in debitorem: quam actionem accep-
tavit qui sciens, et prudens, emit rem
titulo pignori venditam. Et iste est ca-
sus, de quo lex In creditore; non autem
casus, in quo pignus venderetur absque

insinuatione, et significatione.

- 4). Confectarium 2um. Si in casu questionis emptor rem venditam consumpsit bona fide, jam venditor ad nil tenetur respectu illius emptoris. Ratio: quia jam emptori nullum imminet damnum, quod venditor teneatur resarcire: neque enim emptor tenetur rei domino ex re accepta, quam bona fide consumpsit, nec quia factus sit ditor, cum rem illam iusto pretio emerit. — Confectarium 2um. Si in casu questionis non potest venditor recuperare pretium ab anteriore venditore, tunc non tenetur, postquam scivit rem esse alienam, monere suum emptorem, aut dominum rei. Ratio: quia tunc ille venditor neque habet rem alienam, neque alius est causa iniusta damni unde non obligatur ad illam monitionem cum factura sui pretii. — Confectarium 3um. Si in casu questionis venditor potest recuperare suum pretium, tunc ex charitate tenetur, detecto errore, contractum rescindere, ut res vero domino tradatur. Ratio: quia unusquisque ex charitate tenetur damnum proximi

impedire, quando potest absque suo
proprio. Quod non teneatur ex iusti-
tia, probatur: quia neque est titulus
rei acceptæ, neque ratio iniuste accep-
tionis: et sic docent Lescius, et Sanchez
tam in casu appposito obligationem esse
ex iustitia, posset probari ~~ex iustitia~~
~~secundum rationem~~ ex iis, quæ tradit C. de
Lugo, d. 17., sect. 2. in. 36.

SECTIO 3^a

Restitutionis obligatio ex iniusta
acceptatione.

48. Regula gene-
ralis. Mensura restitutionis faciende
ratione iniuste acceptationis est quan-
titas alieni damni; hoc est: tantum
restituendum est, quantum damni lesus
est passus ex damnificatione iniusta,
quavis parum, aut nihil emolumen-
ti ledens accepit. Est inconcussa Doc-
torum sententia. Ratio est perspicua:
nam propter iniquum est, ut aliquis
suis rebus, et suis iuribus careat ex
iniquitate alterius; sed nisi restitutio,
fiat, cum valet titulus iniuste acceptationis,
secundum quantitatem damni, qui le-
sus est careret aliquâ sua re, aliquo ve

suo jure ex iniquitate alterius: q^o m^o in
 jura restitutionis faciendæ ex injusta
 acceptione est quantitas damni alieni.
 Ex data regula infer-
 tur. 1° ex injusta acceptione restitui
 debet res accepta, aut non data, si exis-
 tat; si non existat, debet restitui in
 specie, aut in equivalente. 2° ex in-
 justa acceptione est obligatio resti-
 tuendi fructus naturales, et mixtos
 secundum quod naturales sunt, in
 integrum quidem, et non præcise
 quatenus acceptor factus sit dominus.
 3° ex injusta acceptione non est
 obligatio restituendi fructus merè
 industriales; neque enim correspon-
 dent rei acceptæ injuste, sed indus-
 triæ humanæ. Quod attinet ad ex-
 pensas factas ab acceptore injusto,
 dicendum est, non esse obligationem
 restituendi expensas necessarias, et
 utiles; et probabilissime dicitur, ne-
 que esse obligationem restituendi
 expensas voluntarias, secundum
 eam partem, in qua res aliena facta
 est pretiosior, atque estimabilior.
 Quod attinet ad damna emergentia,
 supponitur, esse obligationem omnia

restitutione compensandi; quod autem attinet ad lucra cessantia, supponitur, non esse obligationem restituendi totum valorem, quem lucra haberent, quando essent quesita.

Ratio: quia lucra in spe minus valent propter pericula, et impedimenta, que possunt evenire, quod locum habet in fructibus naturalibus, tum etiam in mixtis, sed maxime in industrialibus. Lege D. Thomam, hac. q. 62., art. 4. c.

So. Jam vero obligatio restituendi ex iniusta acceptione est obligatio veniens ex delicto, sive ex culpa. In jure propter damnum acceptum triplex patienti conceditur actio. 1^a dicitur actio de pauperie: hec conceditur contra dominum aliusque bruti, quod sine culpa domini intulit damnum. 2^a dicitur actio noxalis: hec conceditur contra dominum servi, qui sine culpa domini, alteri nocuit. 3^a dicitur actio legis Aquilæ: hec conceditur damnificato contra eum, qui sua culpa damnum intulit. De hac postrema actione, que convenit damnificato, et de correspondente obligatione, quæ premitur damnificato.

tor, sermo est futurus.

St. Sciendum est,

culpam aliter accipi apud Theologos, aliter apud Iuristas, et hinc nascitur divisio culpe in iuridicam, et theologicam. Hec idem est, atque peccatum, quod contra conscientiam fit; et dividitur in culpam venialem, et mortalem. Illa est idem atque omisio diligentie, sive est negligentia, ex qua sequitur aliquod incommodum, et sic culpa iuridica est multiplex secundum diversos gradus diligentie, que omittitur. Culpa latissima est, que continet dolum apertum: ut cum aliquis ita negligenter se gessit, ac si ex animi proposito vellet nocere. Latior est, que non continet apertum dolum, sed coniungitur cum iusta presumptione doli. Culpa lata est, quae omittitur diligentia communis; hoc est, que communiter in aliquo negotio ab hominibus ~~adhibere~~ adhiberi: ut cum aliquis librum commodatum relinquit extra cubiculum. Culpa levis est, omisio diligentie, quam homines accuratiores, et prudentiores, adhibere consueverunt: ut cum aliquis librum commodatum in cubiculum inducit, sed egressus ostium non

x
Solet

clausit. Levisima est, quā omittitur diligentia exquisita, quam adhibent accuratissimi, et prudentissimi: ut cum aliquis librum commodatum posuit in cubiculo, ostium clausit, sed non tentavit, an verē esset clausum. His premis.

52. Quæritur 1°. an ad obligationem restituendi ex iniusta accepti-
one requiratur culpa theologica? Pa-
uci aliqui theologi docent, absque cul-
pa theologica esse obligationem resti-
tuendi ex culpa præcisè juridicā, sal-
tem lata. Ita Angelus, et Adrianus.
Plerique theologorum negant, oriri
obligationem restituendi ex culpa præ-
cisè juridicā, etiam latissimā, nisi
adit culpa theologica. Ita Sylvester
Navarra, Azor, Vazquez, Molina, et
Lessius, quibulum C. de Lugo, d. 8, s. 4. -

53. Conclusio. Seorsim
ab obligatione offici, et contractus,
ex nullā culpa juridicā, nisi theolo-
gica sit, oritur in consuetudine, et ante
sententiam Iudicis obligatio restitu-
endi ex iniusta acceptiōne. Probatur:
nam tunc qui damnum intulit, non
tenetur restituere ex re accepta: cum

nullam rem alienam possideat. Rur-
sus: nec tenetur ex officio, aut ex contrac-
tu: nam ex his titulis obligatio prove-
niens supponitur abesse. Denique:
nec tenetur ex injusta acceptione;
ibi enim non est peccatum, et ubi non
est peccatum, non est injustitia: 9°
damnificans: absque culpa theolo-
gica non tenetur ad restitutionem
in conscientia, quamvis intexsit cul-
pa juridica, quaecumque illa sit.

54. Opponitur 1°. Ex

- cap. ultim. de iniuriis non est excu-
sander ille, cujus imperitia, vel negli-
gentia damnum est datum, sed
is solum, qui, ut non occideret, de
contingentibus nihil omisit. Item:
ex cap. Consultasti, 2., q. 4: moneri
di sunt parentes, ne tenellos filios
seu in uno lecto collocent, ne neg-
ligentia qualibet proveniente suf-
focentur, vel opprimantur, unde ipsi
rei homicidii inveniantur. Ergo ex
omissione diligentie, sive ex minima
negligentia, quae culpa est levissima,
quamvis desit culpa theologica, in-
curritur homicidii reatus, ac proinde
resultat obligatio restituendi.

55. ^{1o} Nemo con sequentiā, et a-
 quiam non bene deducta ex cita-
 tis textibus. 1°: quia in ijs est sermo
 de culpa lata: quando nemo ex im-
 peritiā, aut negligentia aliquid mit-
 titur de communiter contingentiis;
 quod manifestum est in casu, quo pa-
 rentes in eodem loco suos infantes
 locant: diligentes enim, et prudentes
 hoc non faciunt in re tantū momenti, et
 plenā periculi. 2°: quia in ijs textibus
 non est sermo de obligatione in con-
 scientia ante sententiam iudicis, sed
 post sententiam, ibique declaratur,
 legem Aquiliam non esse in iuram,
 sed obligare in conscientia ad id, quod
 precipit: nempe ad compensandum
 damnum ex culpa iudiciali post sen-
 tentiam latam. Ex dictis constat, tex-
 tus canonicos supponere culpam the-
 logicam; que regulariter coniungitur
 culpa iudiciali late: aut solum agere
 de obligatione compensandi post sen-
 tentiam latam, si extendantur ad
 culpam iudicalem levem; aut etiam
 ad latam, separatam ab omni culpa
 thedologica.

56. Opponitur 1°. Lex Aquilia

x
ff.

obligat ad componendum damnum
datum ex culpa pure iudiciali, etiam
levissima. Hec lex facta est a Roma-
nis, postulante Aquilio (Regulo, ple-
bis tribuno: et de ipso est totus titu-
lus ~~ad~~ ad legem Aquilianam; et in ff.
de lege Aquilia. Iuric sic: Lex ista Aequi-
lia, et leges illam explicantes non
unt presumptivae, nec penales; hoc
est: non imponunt penam, quoniam
presumant culpam voluntariam,
imputabilem, et theologicam. Sunt
itaque ex leges ex motivo boni commu-
nis ad hoc statuite, ut homines fiant
cautiones, ne ex negligentia, etiam
minima, visquam noceant. Ex quo ex
culpa pure iudiciali, etiam levissima,
est in convenientia, et ante sententiam
iudicis obligatio restituendi.

5). In primis: negari potest
eas leges non esse presumptivas, et
penales; sunt enim, qui hoc merito
negant: ut videre est apud Haund-
dum, tract. 2., n. 178. Hoc proba-
ri potest: quoniam earum legum
iustitia ostenditur ex iure Canoni-
co. Citato, nec ex cap. ultimo de in-
iuriis, dicitur, quod in omni sine dubio.

diligenter neque ignorantia te se-
 cutus, si scire debuisti. Atqui non de-
 buisti scire, nisi aliqua cognitio prae-
 cedat dubitativa, aut suspensiva;
 sine hac enim non potes applicare
 te ad inquirendum, et sciendum;
 et scire non debes, quod scire non po-
 tes, ut est cetera theologorum senten-
 tia, quam probavi late in tract. de
 debeat. et a debet humanis, agendo
 de ignorantia invincibili, iusta, et
 probabili. Data autem cognitione
 dubitativa, aut suspensiva, iam igno-
 rantia est voluntaria, imputabilis,
 et culpa theologica. 9° ignorantia, quae
 non excusat, est culpa theologica: 9°
 negligentia, quae non excusat, est cul-
 pa theologica. 10° leges, de quibus est
 sermo, sunt praesumptivae, et penales.
 58. *Responsum:* negari potest,
 quod leges illae procedant de culpa
 levi, aut levi prima: nam ut recte
 notat, illas expendens, C. de Lugo.
 citatur supra, ca. ut omnes, de qui-
 bus leges agunt, a ~~exte~~ continent
 culpam latam. Sit exemplum ex
 l. Sed et si, ad legem Aquiliana-
 m Magister inordinat, ac immo dexte

Off. 1.

x
ff.
D.

te discipulum castigans, damnum ei inferat, tenetur ad expensas, et ad damna subsequentia. Vixum, quod lex l., In lege Aquilia, ~~et~~ eodem titulo, dicatur, quod in lege Aquilia culpa levissima imputatur, non minus viget: nam dici potest, procedere de negligentia aliqui levissimi, sed quae ratione determinate materiei, et circumstantiarum sit gravis. Sic omisso diligenter, quod esset leve, cum agitur de bono fortis, et esset gravis, cum agitur de bono vite. Dicitur etiam potest: si lex illa extenditur ad culpam levem, vel levissimam, non est usu recepta; lex autem ejusmodi non obligat, nisi quatenus usu recepta sit.

59.

Denique:

omittatur totum antecedentis assumptum, et negetur consequentia: nam lex Aquilia, et leges illam explicantes obligant. Cum in foro externo, et post sententiam iudicis; quae lata damnificans obligatur in consequentia ad compensandum: nam qui resistit potestati Dei ordinationi resistit. ad Rom. 13. Admodum quo

de iuribus de obligationibus restitu-
endi ex actione de pauperie, et ex ac-
tione noxali, et ex actionibus in rem
delicto, de quibus meminimus, n. 50.
Quod autem istae leges non obligent in
consuetudine, et ante sententiam, pro-
bat. 1°: quia satis proviſum est bo-
no communis pro hoc, quod debet obli-
gatio ad compensandum post senten-
tiam, et lex obligans ad restituendum
pro damno absque culpa theodosiana
set nimis dura. 2°: quia illegales non
sunt alio modo in praxi receptae; nul-
lus enim est, qui solvat pro damno in-
voluntarie illato, antequam exigatur.
3°: quia non est certum, quod Legisla-
tor voluerit obligare ad compensan-
dam ante sententiam in dubio autem
melior est conditio possidentis: unde
in casibus illarum legum nemo tene-
tur compensare ante sententiam.
Date rationes probant, nec de iure
naturae, nec de iure positivo esse obli-
gationem restituendi in consuetudine,
et ante sententiam iudicis in casibus
de quibus sunt enumeratae leges. Re-
gandum itaque est, aut post actionem
divisionem, et appropriationem, aut

ante illam, fuisse innoquum po-
natura laquei atendi damnum si
ne ulla culpa theologica ex-
sibi.

60.

Addere libuit: quamvis ad
misericordiam obligationem compen-
di pro damno ellato abque culpa the-
ologica post sententiam, nihilomi-
nus dici potest, non esse obligationem
in conscientia: indeque cum, qui
adactus est ad solutionem, posse
in compensationis occulte beneficio.
Sic docent aliqui, quibusdam Rebel-
lus, et citatur Hæmoldus. Quam-
vis: quia lex Aquilia, et aliæ con-
similes fundantur in presumptione
culpe commissæ; sed lex penalis,
que fundatur in presumptione
falsæ: nec ante, nec post sententiam
Iudicis obligat in conscientia: nam
presumptio falsæ cedit veritati: q.
Maior probari potest ex nuper dic-
to, num. 57. Et confirmatur: quia,
damnum spectans ad legem Aquili-
am ab ea dem vocatur damnum
iniuriam datur: nomine autem in-
iuriæ accipitur culpa theologica. Obser-
vanda ex S. 3. Instit. de lege Aquilia.

ubi culpa contraponitur casui fortuito.
 sed deficiente omni culpa theodogica,
 quidquid fit, est casus fortuitus: 3°.

61. Quaeritur 2°: an ad
 obligationem restituendi damnum
 grave iniuste illatum requiratur
 culpa theodogica gravis, seu morta-
 lis. Culpa theodogica iniustitiz po-
 test esse venialis aut ex parvitate
 materiae, aut ex semiplena delibe-
 ratione. Ex culpa veniali plene deli-
 berata esse obligationem levem re-
 stituendi, supponitur, culpam, quae in-
 fertur grave damnum, non posse
 esse venialem, nisi ex defectu plene
 advertentiz, certum est. Ex ejusmo-
 di culpa non oritur obligationem le-
 vem restituendi aliquid grave, non
 dubitatur. nam quantitas debiti,
 seu iuxta passivum est mensura obli-
 gationis reddendi, ac proinde non
 potest esse obligatio levis ad reddun-
 dum aliquid grave: nisi obligatio,
 et quantitas obligationis dependet
 aliunde ab arbitrio, et voluntate illi-
 us, qui se obligat. Communissima
 sententia theodogorum negat, esse in
 conscientia obligationem restituendi

damnum grave ex culpa veniali propter defectum plenae advertentiae: sic docent Sotus, et Rayana, Henriquez, de Suis, et alii, quos citat de Quirar C. de Lugo, d. 8., l. 5. Paucorum Vazquez, et Juxiano, docent tunc esse gravem obligationem restituendi totum grave damnum; alii autem cum Molina, et Dicastillo, docent, esse obligationem gravem, non reparandi totum damnum, sed cum proportionem ad maiorem, vel minorem culpam venialem, quod damnum est illatum.

62.

Conclusio. Secundum ab obligatione officii, et contractus, ex iniusta acceptione, quae a mortali culpa excusetur propter defectum plenae advertentiae, non oritur in conscientia obligatio restitutionis. Probatur: qui ex semiplena advertentia, peccando venialiter, intulit grave damnum, non tenetur ad restituendum titulo rei acceptae: ut supponitur, nec deinde tenetur titulo officii, aut contractus: nam isti tituli excusantur sunt. Superest, ut teneatur titulo iniustae acceptionis. Atque neque ex eo titulo tenetur: quod

quod eo modo intulit grave damnum,
ad restitutionem non tenetur: q^o se-
orsim ab obligatione officij, et contrac-
tus, ex injusta acceptione, quod d. a.

63. *Propositio Subsump-*
ta probatur: nam grave damnum
ex semiplena advertentia illatum,
est moraliter fortuito illatum: tenetur is
enim illa, et parva advertentia, com-
parata ad obligationem compensan-
di grave damnum, reputatur pro nul-
la, sed titulo damni fortuito illati ne-
mo tenetur restituere: q^o titulo dam-
ni gravi ex semiplena advertentia
illati nemo tenetur restituere. Confir-
matur: 1° obligatio restituendi ex de-
licto est quasi p^{na}, quam imponit
jus naturale, ut homines abstineant
ab inferendo damnum; sed hec p^{na}
est inepta ad casum, quo dam-
num infertur ex semiplena delibe-
ratione: nam a p^{na}, quam non ple-
ne, et perfecte aliquis advertit, is
humano modo non movetur suffici-
enter ad abstinendum ab inferendo
damnum: q^o obligatio restituendi ex
delicto non extenditur ad casum, quo
damnum infertur ex deliberatione

Semiplena. 2°: culpa venialis ex
 semiplena advertentiā est malum
 moraliter inevitabile: q^o nemo pru-
 denter vellet, se ex eo precipisse malo
 esse graviter obligatum erga alte-
 rum: q^o nec posset prudenter velle,
 quod alter ex eodem precipisse malo
 esset sibi graviter obligatus; quod
 enim tibi non vis, alteri nē feceris.
 Atqui jus, naturę non imponit obliga-
 tionem, in quam homines non essent
 prudenter consensuri, si ipsorum con-
 sensu foret inducenda: q^o.

64.

Vagetur: ex
 voto emisso cum semiplena deliberatione
 non oritur obligatio illud implendi;
 quod etiam dicitur de juramento, et
 de contractibus: q^o ex lesione juris
 alieni cum semiplena deliberatione
 non oritur obligatio restituendi. Ra-
 tio consequentię, et paritatis: nam ideo
 ex voto emisso illo modo non oritur obli-
 gatio, quia votum debet esse liberum;
 et cum semiplena deliberatione non
 est perfecte liberum. Sed lesio juris
 alieni, ut inducat restitutionis onus,
 debet esse libera; et cum semiplena
 deliberatione non est perfecte libera:

q^o ex lesione iuris alieni cum semi-
plena deliberatione non oritur obli-
gatio restituendi.

65. Opponitur 1°. Culpa
venialis inducit gravem purgatorij
penam. q^o culpa venialis ex defec-
tu plene deliberationis, quâ damnum
grave infertur, inducit gravem restitu-
endi obligationem. Confirmatur: Ex-
communicatio minor est pena gravis;
sed incurri potest per venialem culpam:
q^o gravis obligatio restituendi resultare
potest ex veniali culpa. — Concedo an-
tecedens de pena purgatorij, quæ sit
gravis comparative ad forum hujus
vitæ, et temporis; et illud nego, de eadem
pena, quæ sit gravis comparative ad fo-
rum alterius vitæ, et eternitatis: et
nego consequentiam. Supponendum
est, quod pena purgatorij, quæ est gra-
vis comparata ad Rempublicam hu-
manam, est levis simpliciter, quando
infligitur; est enim certum, quod pecca-
tum veniale punitur leviter in purga-
torio: unde manet, quod pena ejusmodi
est proportionata veniali culpe. At obliga-
tio gravis restituendi est pena gravis;
tunc etiam, quando in executione poni-

tur: quapropter veniali culpa non est proportionata. Ad confirmationem negatur ab aliquibus maior: nam excommunicatio minor est p[er] ana levis spiritualis. Sed melius dicitur, non esse p[er] ana p[er] ana, sed medicinam, ut homo in culpam lapsus resipiscat. Sub hac explicatione maior admittitur, et concessa minore, negatur consequentia: nam obligatio restituendi titulo iniuste acceptionis est merè p[er] ana, et non proportionata levi culpa.

66. Opponitur 2°. Stat gravis obligatio ex delicto ad restituendum damnum solum leve: q^o et ex culpa veniali stare potest obligatio restituendi damnum grave. Ratio consequentie: nam si obligatio gravis ex delicto ad restituendum potest proportionari damno levi, poterit similiter proportionari culpa levi. Antecedens probatur: furtus aliquis sit quantitate illam, que requiritur ad furtum grave; obligatus est graviter ad restitutionem prestandam, ne damnificatus prosequatur pati grave damnum. Sed hoc ille prestabit, si restituat aliquam leve, ut si restituat dimidium quantitate.

rat' abbate: q^o. Additur: Petrus velit,
ut si Paulus equum suum fixetis, pec-
cet tantum venialiter; sed tamen, quod
graviter ad restitutionem teneatur,
etiam si equus casu pereat. Sed tunc
ex culpa tantum veniali Paulus in-
curreret gravem restituendi obliga-
tionem.

6) Distinguo antecedens. Stat
gravis obligatio restituendi damnum,
nam leve, in sensu pure materiali,
concedo; in sensu formali nego ante-
cedens, et addit reliquum. Sensus est:
obligatio gravis ad restituendum dam-
num leve in sensu formali, tunc est,
cum damnum illatum esset tantum
leve, aut quando, precise manente
post restitutionem inadequatam le-
vi damno, maneret gravis obligatio;
et neutrum est verum. Obligatio gra-
vis ad restituendum damnum so-
lum leve in sensu pure materiali tunc
est, quando est obligatio restituendi
damnum gravem in sensu formali;
hoc est: habetur obligatio usque
restituendi, donec grave damnum
non permaneat. Hoc est verum; sed
nil inde contra nos: immo habes ex-

quamenti retentionem, sic: Ex damno
 levillato, aut permanente, neque in-
 fectum, neque permanet restituendi obli-
 gatio gravi: q^o ex culpa veniali non est
 gravis obligatio restituendi. Ad ad-
 ditamentum: aut illa voluntas domini
 est nota fuxi, aut non. Si hoc: injusta
 acceptio non est culpa levis, sed gra-
 vis. Si illud: est contractus saltem
 tacitus; et sic obligatio restituendi non
 est ex culpa veniali, scorsim ab obliga-
 tione contractus. Hinc, etiam absque
 omni culpa, ex damno illato, et contrac-
 tu implicito, potest esse obligatio restitu-
 endi. Ostenditur: vis exercere aliquam
 actionem, et suspicari, quod ex ea al-
 teri damnum eveniet. Si prudentes
 iudices, quod ille tenon impediret, sub
 obligatione refarcendi damnum;
 tunc absque omni culpa, si actionem
 exerceas, et damnum inferas, teneris
 ex contractu tacito.

68. *Opponitur 3°. Iniquum*
 est, ut aliquis ex alterius culpa careat
 suis rebus, et patiaturs grave damnum;
 hoc dicitur, negata obligatione restitu-
 endi ex culpa veniali semi delibera-
 ta. q^o. Confirmatur: nam si nulla est

culpa non est obligatio restituendi; si
 est culpa gravis, est gravis obligatio res-
 tituendi totum grave damnum: q^o si
 est culpa venialis, aut exiit venialis obli-
 gatio ad totum; vel obligatio gravis ad
 partem damni compensandam. — I. Con-
 cessam majorem de culpa perfecte voluntaria,
 et plene libera, et negata de culpa, quae ra-
 tione tenuis advertentis censetur casus
 fortuitus; distinguo similiter minorem,
 et nego consequentiam. — Distinctio, et so-
 lutio constant ex nostrae doctrinae probati-
 onibus. Ad Confirmationem, concessam an-
 te cedente, nego consequentiam; quam in-
 fringes retorquendo argumentum in vo-
 to, juramento, et contractibus. Quod ex
 culpa levi non sit venialis obligatio res-
 tituendi damnum grave, probatum est
 non esse. Quod nec sit gravis obligatio res-
 tituendi partem, constat ex dictis: nam
 pars restituenda vel est levis; vel est
 gravis. Si pars ad leve damnum resti-
 tuenda non potest esse obligatio gra-
 vis. Si pars non est proportio culpe ve-
 nialis cum obligatione gravi restituendi
 quantitatem gravem; sicut non esset
 proportio, si pars illa esset totum dam-
 num grave, quod fuisset illatum per culpam
 venialem.

69. *Opponitur 4°. Est gravis obligatio restituendi damnum grave, quod illatum sit per plures actus deliberatos veniales; sed hinc ex culpa veniali resultat gravis restituendi obligatio: quod ex culpa veniali non plene deliberata, quod grave damnum infertur, resultat gravis obligatio restituendi.* Major est cetera Theologorum sententia, quam probant Sanchez, de Lu- go, Heurnoldus, Espinosa, et Cardenas in prop^o damnata, difert. 23. an. 87. qui etiam iudicat, oppositam sen- tentiam subiacere damnationi huius propositionis, que est 34 inter pro- cepta x. ab Innoc. 21. Non tenetur quis sub pena peccati mortali resti- tuere, quod ablatum est per parva furtiva, quantumcumque sit magna summa totalis. — Concedo maio- rem, et nego minorem, sic videlicet acceptam, ut ex culpa veniali præ- sumatur quod tali resultat gravis obligatio restituendi; quod non accidere in casu argumenti, ostendet duplex so- lutio.

70. Prima est, quam firmat citatus Cardenas. Fundamentum proximum

gravissimi obligationis restituendi
 non est una aut multiplex variata
 culpa, sed est complexum multarum
 obligationum levium, quarum singu-
 le ex singulis culpis levibus pullu-
 larunt, ex pluribus autem obliga-
 tionibus levibus ejusdem ordinis
 resultat una gravis obligatio, si termi-
 ne componunt unam materiam gra-
 vem. Suadet hoc exemplum. Cum
 sit: si quis hodie unum panem credito
 accipiat, ex alio, et sic per mul-
 tos dies singulis acceptionibus con-
 trahit obligationem levem solven-
 di, et ex omnibus simul confabatur
 una gravis obligatio solvendi mag-
 nam quantitatem. Cum sit: si quis
 hodie voveat recitare unam saluta-
 tionem Angelicam, per voveat re-
 citare aliam, et sic per multos dies
 ex multis levibus obligationibus
 resultat una gravis, cum jam detur
 quod materia gravis sit Deus pro-
 missa, cujus singule partes cum ple-
 na libertate sunt promissae. Dices:
 similiter probabitur, quod multa pec-
 cata venialia componant unum mor-
 tale, quod evidenter est falsum. Occur-
 so:

na multa venialia non componunt
postpositionem Dei ad bonum exi-
atum; sine qua non stat mortale
peccatum. At multae obligationes
leves. Sicut obligationes restituendi
quantitatem gravem, et a gravitate
quantitatis desumitur gravitas obli-
gationis.

11. Secunda solutio est, quia
utitur Hahnoldeus supra citatus. In
casu, quem versamus, obligatio gra-
vis nascitur, non ex culpa levi in-
justitiae, sed ex conventionem, ad qu-
am obligat, et quam firmat jus na-
turale. Explicatur: qui cumque in-
fert damnum, velt implicite resti-
tuere damnum, quod voluntarie
infert; quapropter in vi illius im-
plicite generalis voluntatis, qui
post primum Deo damnum infert
aliud, obligatus ad secundum una-
cum primo restituendum, et sic de-
inceps: q^o in ultima lesione, quam-
vis de se veniali, consentit implicite
in totum grave damnum restituen-
dum. At qui ad grave damnum res-
tituendum non est obligatus, nisi gra-
vis: q^o consentit implicite in grave

obligationem restituendi damnum
 grave. Alio modo: unaquaeque les-
 sio est virtualiter, et impletur pro-
 missio restituendi damnum illatum:
 haec enim compensatio damni est que-
 dam pena quasi conventionalis,
 quam damnificator ex jure naturae
 tenetur sibi imponere. Atque ex pluri-
 bus levibus promissionibus oritur
 obligatio gravis, quae ex pluribus levibus
 damnificationibus, non ut precise
 sunt, sed virtualiter, sicut habentibus
 rationem promissionis, oritur gravis
 obligatio. Dicitur in casu gravis dam-
 ni non esse voluntaria, neque enim sup-
 ponitur praecognita. Deinde ut obliga-
 tio promissionis conditionate redda-
 tur absoluta, non requiritur, quod con-
 ditio sit voluntaria, in casu ratione ex-
 plicata generali voluntatis, unaquaeque
 damnificatio est promissio restituendi
 damnum unum cum alio, si illatum
 voluntarie sit: quod satis est, quod singu-
 la damna sint voluntarie illata, quam-
 vis non sit voluntaria gravitas, quam
 simul component.

72. Ex datis solutionibus
 neganda est argumenti consequentia.

quoties enim damnificatio est veni-
 tis ob semiplenam deliberationem,
 toties neque ex conflato plurius
 obligationum levium ejusdem ad-
 ni, neque ex conventionem tacita
 in gravem obligationem, istiusma-
 di obligatio resultare potest. Hoc ex-
 plicabit non semel adducto exem-
 plo vati. nam si quis absque plena
 deliberatione, et perfecta adverten-
 tia voveat recitare Sextum Maxia-
 num, et neque ad totum, neque ad
 partem graviteretur obligatione: q^o
 similiter in re nostra.

13. **Oppositum 5°**
 Proiciat quis alienam gemmam
 in mare, judicans invincibiliter
 esse falsam, et valere unum Paulum;
 cum tamen sit vera, et valeat cen-
 tum aureos. Tunc sic: ille est gra-
 viter obligatus ad restituendum;
 sed non nisi ex culpa veniali contra-
 justitiam: q^o ex ejusmodi culpa ve-
 nit gravis obligatio restituendi: q^o
 et ex culpa veniali ob semidelibera-
 tionem. Probatur major nam aliter
 in eodem casu proiciens gemmam
 judicans invincibiliter, valere tantum

centum aureos, cum valeat revera
mille, non obligaretur ad restitu-
endum totum pretium. Hoc admitti non
potest: 1°.

74. ^{2^o} Nega majorem cum C. de Hugo,
Esparza, et Haundo contra C. Palli-
vicinum. culpa namque levi propor-
tionata pena est obligatio gravis, si non
sit tacita conventio. hoc autem non est,
quando ex damno, quod inculpabiliter
putatur leve, refertur preter intentionem
grave damnum. Vide: qui sub olla
inculpabili existimatione projecit gem-
mam, voluit voluntate executiva pro-
ijcere quod habebat in manu, quod-
cumque illud esset, ac proinde debuit
se obligare ad restituendum quodcum-
que esset. Contra est 1°: nam similiter
qui existimaret invincibiliter, gemmam
esse vitream nullius pretij, vellet pro-
jicere quodcumque illud esset, et sic
nec venialiter peccando subiret gravem
restituendi obligationem: quod dici
non potest. 2°: quia similiter si exis-
timaret invincibiliter, gemmam ex par-
te esse suam, et ex parte alienam,
teneretur totum valorem restituere
si revera tota gemma aliena sit; con-

sequens autem est valde duxum.

3° nam similiter ex veniali culpa
tenetur restituere non solum valo-
rem intrinsecum, sed etiam totum
damnum extrinsecum: quia qui po-
nit actionem nocivam, vult voluntate
executiva illam ponere, et omne illud
cum quo tanquam cum effectu con-
nectitur. Sequelam non admittit
C. laudatur. Directe in casu, quem
versamus, ille vult projicere quod
in manu habet, quodcumque illud
est: quia invincibiliter existimat,
quodcumque illud est, esse quid leve.
Quid si vellet gemmam projicere,
per voluntatem extensam ad ca-
sum, quo esset, et cognosceretur mag-
ni valoris. In primis jam culpa
esset mortalis. Deinde: aut volun-
tas illa redderet illud damnum ca-
usaliter voluntarium, aut tantum
pure affective voluntarium. Si hoc
peccaret graviter, sed non teneretur
restituere, sicut non teneretur
qui gaudet de malo gravi proximi.
Si illud: teneretur restituere; sed
ex peccato gravi injustitiam non solum
objective, sed et causaliter voluntarie.

X
Pallavicino.

15. Ad probationem majoris
 negatę, potest negari sequela, cum
 de iugo. Ratio: nam qui proscut gem-
 mam existimans, valere tantum cen-
 tum aureos, revera habuit animum
 damnificandi graviter: q^o incurrat
 hanc quasi penam jure naturę taxa-
 tam, ut iduat valorem gemmę, qui cum-
 que ille sit. Sed melius, et consequen-
 tius cum Espazza, et Haunddo, conce-
 ditur sequela majoris, et negatur mi-
 nor: neque enim est, unde probetur,
 quod ex damno preter intentionem, et
 fortuito dato, jure naturali resultet obli-
 gatio restituendi, nisi ad sit pactum, vel
 conventio. Sed damnum illud majus,
 quod ignoratus invincibiliter, infex-
 tur fortuito, et preter intentionem; ne-
 que est pactum, aut conventio restitu-
 endi: q^o neque est obligatio ex jure na-
 turali. Pena quidem, si non sit extra-
 ordinaria, et enormis, incurritur, quin
 cognoscatur: sed non, si non cognosca-
 tur malitia objectiva delicti, et ejus
 quantitas, propter quam incurritur
 pena. Atqui pena restituendi totum
 damnum non est propter delictum le-
 dendum graviter, sed propter delictum toti-
 us damni injuste illati: q^o.

Sectio 4^a

Confectarij de ctina data
Completur.

76.

Confectari-
um rum. Ratione officij non tenetur
quis ad restitutionem, nisi ex culpa la-
ta, et quidem voluntaria, atque impu-
tabili. Probatum: quia unusquisque
suo officio satisfait, si diligenter, et pru-
denter in illius administratione se ge-
rat; sed ita se gerit, quoties non com-
mittit culpam latam: 1° ratione offi-
cij solum tenetur ex culpa lata; que
quidem debet esse voluntaria, et im-
putabilis, ne ex casu fortuito suboriat-
ur obligatio, et ex non delicto pena
delicti. Confirmatur: in tantum tene-
tur aliquis ex officio, in quantum vult,
aut tenetur se obligare; sed nemo
(secundum ab speciali contractu) aut
tenetur, aut vult se ipsum obligare, ni-
si ad communem diligentiam, quam
alii prudentes, et diligentes in simili
officio apponunt: 2° ad istam solum unus-
quisque tenetur ex officio. Predictam
diligentiam apponere debent in suis
respectivè officijs Iudex, Advocatus, Pro-
curator, Medicus, Artifex, Custos, Con-

separatim et Confessarius. Nota: non
nisi ratio separata exiit culpa lata
commissa in officio a voluntarietate
et imputabilitate. Videatur Cide Hugo,
d. 7., sect. 8. cap.

77. Confessarius 2us. Ra-
tione contractus unusquisque tenetur
illam culpam ~~cavere~~ quam esse ca-
vendam, praescriptam a legibus; quod
si talis culpa excusetur a peccato ex
inadvertentia, aut inconsideratione,
non est obligatio restituendi in con-
scientia, et ante sententiam iudicis.
Ratio 1^a partis: quia leges alteram con-
trahentem gravant ad evincendum de-
terminatam culpam in se ipso al-
terius. q^o in altero est obligatio caven-
di illam culpam, et ex altero q^o res,
ne talis culpa committatur, potest
aliter inter contrahentes conventionem
expresse fuisse. Ratio 2^a partis: nam
contrahentes volunt se obligare de
casu fortuito, sed solum ad non omis-
tendam illam diligentiam, quam
leges postulant, ad advertentem, et de iur-
tate; nisi aliter inter ipsos per se ad-
ditum contractum assignatum
fuerit constitutum: q^o si culpa iudica

excludit a peccato, non est ex contrac-
tu obligatio restituendi in conscientia,
et ante sententiam iudicis. Leges ita-
que illae aut sunt presumptivae iurim-
voluntariam, aut solum obligant post
sententiam iudicis ad restitutionem.
ut de similibus legibus dictum est su-
perioribus. § 6. usque ad 61.

Nota: in contractibus ceden-
tibus in utilitatem utriusque contra-
hentes, ut est emptio, et venditio, unus-
quisque tenetur ad culpam levem ca-
vendam, et ad compensandum dam-
nam ex illa sortum. In contracti-
bus cedentibus in utilitatem illius,
qui obligatur alteri, ut est commodatum,
tenetur, qui obligatur, ad culpam, etiam
levissimam, cavendam. In contrac-
tibus cedentibus in utilitatem illius
solum, cui alter obligatur, ut est
depositum, qui obligatur, tenetur
solum ad culpam latam cavendam.
Regula patitur exemptionem. 1.
in Mandataris, qui obligatur ex cul-
pa levissima, cum tamen contractus
cedat in utilitatem illius solum,
cui obligatur. 2. in Commodataris,
detinente precario rem ultra tempus

propositum, tenetur enim ex culpa
talem tamen, qui peccatis possi-
det, tenetur solum ex culpa lata.

29. Nota in super. ^{XI} ^X ^{rationis}
ad specialia. ^{XI} ^X ^{rationis}
quam est obligatio gravis restituendi
ex contractu consergens nisi ex culpa
gravi, et lata theologica. Ratio nam est
gravis obligatio ex iustitia vitandi illam
culpam, quam leges vitandam esse
prescribunt. Supponimus enim mate-
riam contrahi debere gravem. Si ergo cul-
pa non vitetur advertenter et delibera-
te, nam illa culpa est gravis, et lata the-
ologica. Atque solum ex culpa gravi
et advertenter, et de liberate
liberitate gravis obligatio restituendi.
numquam est obligatio gravis resti-
tuendi ex contractu consergens nisi
ex culpa theologica gravi, et lata.
videatur An. Per. ad B. C. d. p. 42.

80. Consecutum. ^{XI} ^X ^{rationis}
damnum a consensu, ad quod vitanda
non est iustitie obligatio, non omnis res-
titutionis obligatio, quamvis damnum
sit directe vitandum, et intentum. Expli-
catur. Quam extinguere incensum
aliunde exortum, et non extinguere.

quamvis omittam ex hac fine puta
 ter damnum patiatur; non teneor
 ad restitutionem neque enim ex
 iustitia obligor ad extinguendum. Ad
 hunc modum discurramus in actioni-
 bus damnojis; et apponimus exempla:
 1°: non teneor ex iustitia ad non con-
 sulendam Petram, ut non instituat Pa-
 triculum suum heredem, quamvis hoc
 consilium dem ex directa intentione
 ut excludatur Antonius, qui succed-
 et ab intestato; non obligor ad resti-
 tuendum. 2°: mercator vendit vi-
 tiis suas merces, ex hac intentione
 ne alias suas possit vendere, ex equi-
 modi intentione non obligatur
 ad restituendum. Probatur doctri-
 na data: nam ex actione non indu-
 cente inequalitatem contra jus al-
 terius, non oritur restitutionis obli-
 gatio, sed ex actionibus damnojis,
 ad quas vitandas non est iustitie
 obligatio, non inducitur inequalitas
 contra jus alterius. Sunt enim equi-
 modi actiones negative iuste: 9° ex
 equi modi actionibus non inducitur
 obligatio restituenda. Confirmatur:
 obligationes in conscientia non debent ad-

admitti sine gravi, et difficultate solubi-
 lisatione in mento. maxime cum non co-
 git auctoritas, et communis sensus. Sed
 nullum est tale fundamentum in re præ-
 senti. nam quodlibet ~~confessum~~ ^{manifestum} patitur ^{manifestum}
 et ~~non~~ ^{manifestum} in manifestone exten-
 guendi incendium ex fine, ut alter pa-
 tiatur damnum, tum in iudice condem-
 nante eum ex fine privata vindictæ:
 q^o in re præsentis non est admittere
 obligatio restituendi. Quod autem non
 cogat auctoritas, et communis sensus,
 constat: nam quomodo obligationem
 negant Vazqz, Sanchez, Navarrus, Ju-
 xianus, Lessius, et Espinosa. Videatur
 Flaminio, citatus ad hæren, tract.
 2., cap. 5., an. 227.

82. Consequenter cum

Ex iniusta acceptione tenetur restituere,
 non solum, qui damnum infert, sed et omnes
 qui iniuste damnificationi cooperantur.
 Modis quibus aliquis cooperatur iniuste
 damnificationi comprehenduntur q^o
 decantatis versibus, quos adducit, et ex-
 plicat Angelus; hæc q^o 62., ar. 7., corp.

10. Invisio, Consilium, consensus, palpo, reus, reus.

11. Participans, mutus, non obstan, non manifestans.

Ex his damnificandi modis præores sex

sunt positivi; tres autem posteriores
sunt negativi. Mutus est, qui non im-
pedit lingua; damnum; non obstar,
qui non impedit manu; non mani-
festar, qui non declarat damnum
factum, aut damnicatorem, aut obli-
gationem restituendi. Qui si negati-
ve concurrunt, obligantur ad restitu-
tionem, si ratione officij, stipendij,
aut pacti tenentur ex iustitia impe-
dire, aut declarare, non autem te-
nentur impedire, quando non esset
spes, quod eorum conatus essent uti-
les ad se ipsa impediendum damnum.

88. Jam vero ex modis con-
currendi positive ad damnicandum
1us est Jussio, sive mandatum et est
commissio alteri data, ut damnum
inferat nomine committentis, in
eius gratiam, et ut gerens negotium
illius. 2us est consilium: et est modus
permovendi alium ad damnican-
dum, ipsi representando motiva, por-
tando ipsum, aut instruendo, urgen-
do ve precibus. 3us est consensus: et
est placitum, quo aliquis concurret ut
causa effective influens in damnum,
ad modum, quo Princeps, a viro con-

sensu dependet validitas sententiae,
 annuendo concurrens: et admodum
 quia electores iniqui consensu in ius-
 tam electionem influunt in damnum.
 Quod est a dubio, quia pallo damnificat:
 quando scilicet suis laudibus alium
 animat, atque excitat ad damnifican-
 dum, et modo simili concurrens, qui pro-
 brix, in iustione, aut vituperis alterum ex-
 citat ad damnificationem. Sicut est reuer-
 sus, quo nempe receptator furis aut fur-
 ti facit, ne res restituatur, et quando tute-
 las prestitas advertit, furem moveri ad re-
 petenda furtiva: quod similiter dicendum
 est de reursu dato alius damnificandi-
 bus. Sui modus est, quo concurrens par-
 ticipans: quo nomine hic non accipitur
 ille, ad quem pars furti pervenit, sed
 qui sua cooperatione est causa totius
 damni: ut cum aliquis subministrat
 instrumenta ad aperienda januas,
 applicat scalas, aut agit exubias, ut al-
 ter furetur.

84. Nota 1°. Ut qui concurrens
 ad damnum teneatur restituere, re-
 quiritur, quod verè, et actualitèr concu-
 rat in reque enim sufficit, quod aliquid
 prestitum quo posset concurrere. Exem-

plum sit: si mandans revocet suum
mandatum, et revocationem man-
datario notificet, et iste credat, revo-
cationem scire ab illo esse factam, tunc
mandans non tenetur restituere: quia
jam mandatum non influit, cum
jam damnum non fiat nomine man-
dantis, in causa gratiam, et ut ipsius
negotium. **Contrario:** Si consulens
retractet consilium, adhuc tenetur
restituere: quia consilium non est in
gratiam dantis, sed illius, cui datur.
Et iste reveramovetur ex consilio ac-
cepto. Quod si consilium revocetur, ad-
dendo rationes, et motiva, quibus con-
siliis vix exerceatur; tunc est probabile
quod consilium non influit, et quod
consulens ab onere restituendi libe-
ratur.

85. **Nota 2°.** Ad hoc, ut concurrens
teneatur restituere, non requiritur
quod sit causa, sine qua non fieret
damnum; sed sufficit, quod revera
influat in damnum. Sic qui suam
operam, atque industriam prestat
alteri ad exequendum damnum, te-
netur restituere, quamvis ipse exe-
cutor per se solum, acat opera, et in-

actum subintxanti, idem: damnum
 si illaturus. Quod si non concurrexerit,
 nisi ad partem damni, tunc non ad to-
 tum, sed ad illam partem res-
 tituenda, tenetur: ut si quis furanti equum
 consulerit, ut etiam furaretur ornamen-
 ta. Si autem ita cooperaretur inulto
 damnificationi, ut damnificatio potius
 grata rationabiliter sit cooperatio, nec
 peccaret, nec tenetur restituere: ut si
 quis ad impediendum gravius factum
 suaderet minus factum; si enim coo-
 perans ageret utiliter negotium damni-
 ficatio.

86. Nota 3°. Quando plures ad dam-
 nificationem concurrunt præcise mate-
 rialiter, unusquisque tantum restituere
 tenetur, quantum est damnum, quod
 ipse infert, et non plus. Ratio: quia
 præcise concurrere materialiter ad
 damnum, quod alii inferunt, est non con-
 currere moraliter, siue non esse causa
 ipsius, quod alii damificant. Concurrunt
 plures materialiter præcise. 1°: quando
 unus non est conscius, quod alius simul
 damnicat: 2°: quando consensu sunt, sed
 non invicem consentiunt per coopera-
 tionem, quâ se juvent, se existunt, an-

mosiores fiant, aut seuxioris, in inferen-
do damnum. Quod si concurrant consen-
tientes, et se mutuo juvantes, omnes
equè immediate tenentur restituere
unusquisque secundum quantitatem
damni, quod ipse infert, et in solidum
ad totum damnum, si alij non restitu-
ant. Quod si unus tum suo, tum aliorum
nomine damnum inferat, tunc omnes
equè immediate tenentur, unusquis-
que absolute ad suam portionem, et
in solidum, si ceteri deficiant.

87.

Nota 4°. Causa physica
principalis, que suo, et non alterius
nomine infert damnum, tenetur
primo loco ad restituendum, ante
causam moralem consilio, aut prece-
bus suadentem. Ratio: quia ejusmo-
di causa moralis, non concurret, nisi
si secundario; et causa physica prin-
cipalis, suum negotium gerit, et in sui
gratiam infert damnum. Si consue-
rit, aut suadens, fraude inducat
causam physicam, tunc propter inju-
riam illatam cause physice tenetur
primo loco causa moralis. Si aliquis
ex culpabili ignorantia, aut incon-
sideratione consulat damnum, et causa

physica illud exequatur bonâ fide, tunc
 titulo iniuste acceptionis, non causa phy-
 sica, sed causa moralis tenetur restituere.

88.

Nota 5. Causa instru-
 mentalis, sive physica, sive moralis te-
 netur secundo loco ad restitutionem,
 post causam principalem moralem. Ca-
 usa principalis moralis consensus, man-
 dans, cogens, minis, et auctoritate
 impellens. Si res aliena existat apud
 causam instrumentalem, aut hæc sit
 facta locupletior, aut rem ablatam con-
 sumpsit ex suo libito, tunc quoad hæc te-
 netur eque primo, atque immediate, ac
 causa principalis. Similiter discurren-
 dum de causis negativè concurrantibus:
 neque enim aliunde tenentur restituere,
 nisi quia impedire tenebantur: 9.
 nec tenentur restituere nisi cum a causa
 positivâ non fuerit compensatum; quod
 est, cuiusmodi causas negativas esse obli-
 gatas. Secundo loco, post causam posi-
 tivè damificantem. Causæ negativæ
 concurrentes ad damificationem, si
 inter se compensentur eque immediate
 tenentur ad restitutionem; nisi una mo-
 veat aliam, cum subordinatione causæ
 instrumentalis ad principalem: tunc

enim discurrendum, sicut de causis
positive damnificantibus.

89

Nota 6°. Probabile est, quod causa partialis, que
ita influat, ut sine ea etiam fieret
effectus ab aliis concursantibus, non tene-
atur ad totum damnum restituere
in defectum aliarum causa-
rum. Ratio: quia ideo alii in defectum
aliorum videntur obligati ad res-
titutionem, quia ita influxere, ut si-
ne suo influxu damnum non fuisset
datum, et sic, quamvis singuli soli
non causaverint, potuissent nihilomi-
nus unusquisque damnum impedi-
re. Sed hec ratio cessat in casu, quem
versamus: quod in eo casu causa parti-
alis non tenetur ad totum restituere
in defectum aliarum causarum.

24

Nota 7°. Restituente illo
qui primo loco tenetur, ceteri secundo
loco obligati, ad nihil tenentur. Obl-
gati autem namque tantum in defectu
tum principaliter obligati. Restituen-
te causa secundo loco obligata, tenetur
causa prima illi relaxare. sicut debi-
tor principalis tenetur relaxare fide-
jussori. Quod si damnificatus condon-

net restitutionem principaliter obli-
gato, ceteri liberantur ab onere res-
tituendi: quia est illud solum obligaban-
tur, quatenus ille alius aut non posset
aut nollet restituere. Vice versa: si
quis secundo loco obligatur, condone-
tur restitutio, principaliter obliga-
tus adhuc tenetur restituere enim obli-
gatio est independens ab obligatione
aliorum. Si denique omnes cooperato-
res teneantur immediate, et uni dam-
nificatus condonet, ceteri manent
obligati ad suas singulas portiones res-
tituendas: sed tamen liberantur ab
onere restituendi portionem illius,
cui condonatio facta est.

Disputatio 3.

De Jure, et ad ipsum pertinentibus.

A Justitia ad Jus differendo
procedimus. Id quidem possumus,
quod jure possumus: ut est jus
immota regula; sed in iure non pecca-
mus, cum id non possumus, quod non
possumus. Quapropter, si pro dignita-
te de jure non differimus, jure excusamus:

De Jure.

nam causamus impotentiam, inquam
nos, redigunt temporis angustia. Bre-
viter itaque, sed non jejunè, domi-
nium in primis exponemus; deinde
subiectum, in quo reperitur; atq; de
nam titulum illud acquirendi.

Caput I.
Agitur de natura, et proprietatibus
dominii.

Sectio I.
Jura activi species excurreunt.

N. 1. Sententiam juris activi pro-
prietatis, domini, et civitatis defini-
vimus, definitamque explicavimus,
disp. precedenti, a. n. 10., cap. 2: qua
propter in presenti disputatione non
est sermo de jure in communi, sed
de ipso ad suas species contracto. Ju-
ris, quod a justitia respicitur, species,
de quibus J. Consultus agunt, et quas
Theologi scholastica diffusionem vocant,
enumerantur sequentes. Usus; usus-
fructus; habitatio; dominium; po-
testas; servitus; pignus; hypotheca; de-
positum; conpactum; feudum; et
cetera.

2. Ufus non accipitur in praesen-
 ti tantum pro usu facti, quod aliquis re
 utitur, ut equitatis est usus facti circa
 equum, sed accipitur pro usu juris,
 seu rectius pro jure ad usum: et est
 facultas legitima utendi re aliena, sa-
 lva ejus substantia, in proprium tantum
 commodum. Ususfructus est jus uten-
 di re aliena, salva ejus substantia tam
 in proprium, quam in commodum
 alienum, sive est jus utendi fruendi
 re aliena. Uxorarius habet suos limi-
 tationes utendi re aliena, ut tantum
 ejus sexuat; Ususfructuarius autem
 habet jus, ut possit in alterum transfe-
 re re alienae usum, et utilitatem: sed
 neuter est dominus rei, cum hujus
 substantia salva esse debeat alteri,
 sub cuius proprietate est. Habitatio
 est jus habendi per se, vel per alium
 in alienis aedibus, salva earum sub-
 stantia. Jus istud est quaedam species
 usus fructus, et ab ususfructu com-
 munitate dictum, qui est species usus fruc-
 tus generice sumpti, in his differt.
 1° quod jus habitationis in aedibus
 potest constitui, usus et ususfructus
 in alijs etiam rebus constituantur. 2°

quod usus, et usus fructus non usus et
 alij multis modis finitur; habitati-
 onis autem ~~ius~~ sola finitur morte
 illius, cui habitatio concessa est.

3. Dominium communiter
 definitur, ius perfecte disponendi de
 re corporali in omnem usum lege
 permissum; hanc quidem explica-
 tionem sectione sequenti elucida-
 bimus. Nota: non omne ius in re est
 dominium. Ratio: nam strictè loquen-
 do qui habet usum iuris circa rem sibi
 traditam, et à se posse rem, habet ius
 in re: habet enim rem illam sibi de-
 vinctam, et obligatam in ordine ad
 illum; sed tamen rei illius dominium
 non habet: quandoquidem res est
 aliena. Nota insuper: usus fructus
 duos respicit terminos: et fructus rei,
 et rem ipsam, ex qua fructus colligun-
 tur. Tam vero usus fructus prout res-
 picit rem, non est dominium: res
 enim est aliena; atque adeo usus
 fructuarius non habet dominium
 directum. At usus fructus, prout res-
 picit fructus rei, est dominium: vel
 formale, si fructus sint nati, et appro-
 priati; vel virtuale, ad faciendos na-

mixum proprius fructus, qui nascen-
tur: unde usufructuarius dicitur ha-
bere dominium utile.

4. Possessio est ius
institendi rei ut sui non prohibite pos-
sideri ex possessione facti consurgens.
Constabit explicatio, si constet, quid sit,
possessio facti. Hec communiter defini-
tur: tenentia rei vera, vel ficta corporis,
et animi, juxta quod administratio facta.
Dicitur tenentia rei: res enim possidetur,
cum tenetur. Hec tenentia debet fieri cor-
pore, et animo: qui enim vult rem face-
re suam, et illam actu externo non posse-
rendit, non possidet, ut cum quis vult
capere rem, quam non capit; qui autem
rem corpore tenet, et non habet animum
faciendi suam, non possidet, ut cum quis
rem alienam fect, ut domino illam tra-
dat. Tenentia potest esse vera, et ficta: vera
exit, si res ipsa pedibus, vel manibus tene-
atur; ficta exit, si fiat alio actu ex fictione
juxta ad comparandum possessionem
sufficiente: qualis est apertio clauis
domus, vel aris; visio agri demonstrati;
traditio instrumentorum ab antiquo
possessore. Ut rei tenentia sit possessio re-
quisita juxta administratum: hoc est, re-

quiritus, quod ius non invalidet actum
 in esse possessionis; non autem requi-
 ritur, quod res ex iustitia verè sit de-
 bita possideri. Constat in capiente fe-
 ram animam efficiendi suam, et inde eam
 possidente. cum tamen fera non esset debi-
 ta possideri. Iterum: cum aliquis possidet
 bona fide rem alienam, huic actui lex
 non resistit, quatenus est possessio: na-
 in quomodò possessio fundatur pro-
 ceptio, quâ dominium acquiritur. Con-
 trario: tentio rei sacre facta à laico
 non est possessio: quoniam ius invali-
 dat quomodò tentionem in esse pos-
 sessionis; quamvis pro foro externo
 non invalidet in esse possessionis ten-
 tionem nec per furtum ablatam.

§. De vi dictum possessio
 in naturalem tantum; in civilem
 tantum; et naturalem simul, et ci-
 vilem. Duplex prima possessio da-
 tur generi duos: quando videlicet
 unus ex se sua discedit corpore, et re-
 tinet habitualiter animum possiden-
 di illam ut suam; alius autem in-
 terim rem occupat corpore, et ani-
 mo retinendi illam ut suam. In
 hoc casu antiquus possessor amittit pos-

possessionem naturalem, et retinet civilem,
 novus possessor caret possessione civili,
 et acquirit naturalem. Si antiquus
 possessor reversus statim rem suam
 componere, et animo recipere, recipiat
 etiam naturalem possessionem, à qua
 novum possessionem deturbat; si autem
 persistat in recipiendo, tunc amittit
 possessionem civilem, et istam acqui-
 rit novus possessor, qui tantum habebat
 naturalem. Hinc possessio naturalis
 simul, et civilis datur, quando quis
 componere, et animo actualiter, aut habi-
 tualiter insistit rei non prohibito pos-
 sideri, quae ab altero simul non possideatur.

Servitus, hic non accipitur
 pro servitute mancipiorum, sed pro qua
 quodammodo sibi subicit rem alienam;
 et definitur sic: est ius in re alteri con-
 titutum, ius domini minuens, alterius
 augendi causa, ut cogatur dominus
 aut quid non facere in suo, aut alterum
 facientem pati, quatenus commodum
 utentis requirunt. Servitutes autem sunt
 personales, aliae reales. Personales sunt
 quae à re aliena debentur immediate
 personae, à qua, et in eius utilitatem do-
 minus rei aliquid pati cogitur. Ius sunt

Species servitutum personalium: nempe
 Usus, usufructus, et Habitatio; de quibus
 jam dictum est supra. Servitutes
 reales, quae immediate a praedio alieno
 debentur praedio aliujus praedii;
 quapropter ad servitutem realem re-
 quiruntur duo praedia, alterum, cui
 debetur servitus, et dicitur dominans,
 aliud, quod servitutem debet, et appol-
 latur serviens. Multae sunt species ser-
 vitutum realium; aliae quae dicuntur
 Urbanae, quoniam ad praedia spectant,
 quae principaliter ad habitandum,
 vel etiam lucrum, aut voluptatis causa
 extracta sunt: aliae autem dicuntur
 Rusticae, quae ad praedia spectant, quae
 principaliter deserviunt ad usum
 rusticum, ut ad conservandos fructus,
 aut ad conservanda pecora. Unum
 hic noto: si scholasticè res agatur,
 jus servitutis est ratio generica ad
 usum, et usum fructum; cum aliud
 illud jus non sit, nisi subjectio, quae res
 aliena tibi, tui vè rebus servire ad-
 stringitur.

2. Pignus est jus consurgens
 in creditore ad servandam rem, sive
 mobilem, sive immobilem, sibi traditam

de debitore, ut ex se ipsa possit solutionem
petere, et habere, si debitor non solvat.

Hypotheca est simile creditoris jus pe-
tendi, et habendi solutionem ex re im-
mobili debitoris, quæ non traditione
sed sola conventionione creditoris obliga-
ta est. Depositi est jus residens in
habente apud se rem alienam more
in custodia, ut possit illam servare
et defendere, illam quæ integram redde-
re domino tempore statuto; in hoc autem
jure depositum multum est oneris, et fore
nihil utilitatis.

8.

Emphyteusis est jus in
eo, cui conceditur res immobilis cum
translatione domini utilis, retento do-
minio directo, sub onere certe pensionis
realis solvende proprietario: quæ con-
cessio potest esse perpetua respectu to-
tius temporis; vel ad vitam Emphyteu-
te, cui res conceditur; vel etiam ad plu-
res vitas; vel ad tempus determinatum
non minus de annis. Quod si tempus
concessionis non attingat decennium
non confertur translatum dominium
utile: ac proinde tunc non est Emphy-
teusis, sed mere locationis contractus.

Stipendium est jus in eo, cui conceditur res

De Jur. Cod. l.

immobilis cum translatione domini
 tantum utilis, sub onere solvendi pensi-
 onem, non quidem realem, sed persona-
 lem, fidelitatis, et obsequii domino proprie-
 tatis. Secundo, et Emphyteusis accipitur si
 libellus: et est ius in corpore, quia Em-
 phyteuta, aut feudatarius cum acceptum
 non aliter transmittit sub onere pensionis
 solvendi: realiter, si Libellus sit Emphy-
 teusis; personalem, si Libellus sit feudalis.

9. Jam Emphyteusis, quam
 feudum est quidam species usus fruc-
 tus, usus feudalis autem accipitur ut ra-
 tio communis, et generica, tum etiam ut
 ratio contracta, et specifica: ut supra
 notatum est loquendo de Habitatione. Ita-
 que Emphyteusis, et feudum differunt
 ab usu fructu generice accepto. 1°: quia
 Emphyteusis, et feudum solum constitui
 possunt in rebus immobilibus; usus fruc-
 tus autem ex sua ratione generica non
 excludit, quod in rebus mobilibus con-
 stitutus. 2°: quia usus fructus ex sua ra-
 tione generica non affert quod positum,
 alium transmitti; hanc vero transmissi-
 bilitatem affert Emphyteusis, et feudum.
 Differunt etiam Emphyteusis, et feudum
 ab usu fructu communiter dicto, prout

est quidam de terminata specie. 1.º quia
 usus fructus communiter dicitur necessa-
 rio finitus morte, usufructus autem; et non sic
 finitus necessario emphyteusis, et feudum.
 2.º quia feudum, et emphyteusis necessa-
 rio sunt in rebus immobilibus; usus fructus
 communiter dicitur potest esse in rebus mo-
 bilibus. 3.º quia usus fructus communiter
 dicitur transmissus non potest ab usufructu-
 ario, et transmissus potest emphyteusi
 ab emphyteuta, et feudum per feudatarios.

10.

Census est ius in eo, qui
 rem aliquam concedit alteri sub onere red-
 dendi pensionem realem, sive fructuum,
 sive pecunie. Res data potest esse mobi-
 lis, et transmissus potest dominium directum
 ut accidit, cum in censum confectus pen-
 sionem; et hinc differt census ab emphyte-
 usi, et a feudo, in quibus res concessa de-
 bet esse immobilis, et quia dominium direc-
 tum debet retineri. Differt etiam census
 a feudo, quoniam census est ius ad pen-
 sionem realem, feudum autem non est,
 nisi ad pensionem personalem.

Sectio 2^a

Definitio domini et eiusdatus.

11.

Non loquimur de domo
 iuris dictionis, quod significat ab Obedi-

entia, sed de dominio proprietatis, et
 iustitiae, quo significatur iustitia. Ad
 quoniam de dominio genere physico, quod
 consistit in exercitio physico libero quo
 agitur rationalis operatur potens non
 operari. Sed de dominio moralis, quo do-
 minaturia libera physica iustitiae
 est iustitia per se non operatur.

12.

Dominiū plene, et
 perfectum, prout inter homines
 separatur, definitur. Not. per perfectum
disponendi de re corporali, nisi se per
liberum. Sed, quod in idem recidit:
per perfectum disponendi de re corporali
in rationem ipsam se per liberum. De
 finitis rem istam tradidit Bartolus
 in d. Siculis c. 54. De acquisitione
collectiva. Consonant communiter
 J. Com. et H. de los, quibus cum
 de Lego, Amicus, et Halenoldus. Hae
 stante definitione, res subiecta domi-
 nio debet esse corporalis, in rebus autem
 incorporeis habitus quasi domini-
 um: et si alius dicitur dominus
 censetur, ut puer, et aliorum parum
 agendi, aut exigendi, quae ceterum dican-
 tur res incorporeae, quatenus, non sen-
 su corporeo sed sola mente apprehenduntur.

X
 present-
 untur.

quod etiam dicitur, simpliciter, et tunc
 est effectus diffinitionis in se aliquod, sed
 tantum partialiter, et in consensu alie-
 rari. Divisio est in dominum, quod est causa
 moralis in ratione ad morales effectus,
 et tunc explicatur per similitudinem ad
 causas physicas, id est, et inadequa-
 tum. Hinc colligitur, quod ad effectus
 predictos, quod est pro indiviso, necesse
 est habere dominium inadequatum:
 quia nullus eorum potest ab alio
 potest perfectum dominium de bonis
 predictis ab uno alterius separari.

12.

Secundum est, quod dicitur
 dominium aliter esse perfectum, im-
 perfectum aliud. Perfectum est, quod
 constituitur ex dominis directis, et illis
 et effectibus de ratione per se de de
 aliquo, tunc secundum illius substan-
 tiam, tunc etiam secundum eius for-
 mam. Id genus dominii habet in bono
 qui ipsum, et eius fructus potest conser-
 vare, aut destruere: sive physice, seu
 moraliter per alienationem, et abdic-
 tionem. Imperfectum dominium est
 pars tantum dominii perfecti, ac proin-
 de est vel solum dominium directum,
 vel solum utile. Dominium istud im-

perfectum distinguitur à domino in-
adequato. nam istud pertingit ad substan-
tiam, et fructus rei; dominium autem
imperfectum sistit in uno tantum ex as-
signatis terminis. — Divisio domini in
perfectum; et in imperfectum hinc des-
cendit: quoniam objectum adequatum
domini complectitur rem, ex qua sunt
fructus, et fructus, qui ex re procedunt:
quapropter dominium ad rem, et fruc-
tus extensum est perfectum; est imper-
fectum, si ad rem tantum, vel tantum ad
fructus limitetur.

15. Quod partes domini
perfectae sint separabiles constat in re
usufructuaria. iste enim potest uti fruc-
tu secundum fructus, et utilitates; non
tamen secundum substantiam, quae
est simpliciter sub proprietate alterius,
qui habet dominium directum: unde
iste alius potest, per se loquendo, rem
secundum substantiam alienare, illi
autem quae dominium directum in alterum
transfere. Nota 1°. dominium direc-
tum, secuso domino utili, non est domi-
nium plenum. neque enim est ex-
cise dominium impeditum ad uten-
dum fruendum; sed verè est dominium

absque jure utendi fruendi: quod jure
 in Usumfructuarium à domino pro-
 prietatis est translatum. Dicitur quidem
 simpliciter dominus, qui dominium habet
 tantum directum; non tamen est perfec-
 te, et pleno jure dominus: sicut quæ fiunt
 ex metu, sunt simpliciter voluntaria; sed
 tamen non sunt plenè, et perfecte voluntaria:
 sunt enim involuntaria secundum quid.
 Nota 2°. dominium utile, sed deo directo,
 est simpliciter dominium prout respicit
 et fructus; prout respicit rem dicitur
 dominium secundum quid: est enim
 jure, quo rem Ususfructuarius habet si-
 bi de iure, ut sibi fructificet. Igitur
 ad dominium plenum, atque perfectum
 ratione cuius res aliqua pleno jure
 sua alicuius est, requiritur et propri-
 etas, et ususfructus; et sic qui promisit
 fundum pleno jure, et neminem usum
 fructum tradidit, aut proprietatem
 11 sine usufructu, hic nulla parte obli-
 11 gationis exoneratus, nisi pleno jure
 11 fundum effecerit stipulatoris. Lege,
Si stipulatus fuero, 126. ff. de verb. obligat.

16. Ex dictis precipue diffi-
 cultas ad hoc deducitur, ut explicetur
 quid sit potestas perfecte disponendi de re

rei, siue potestas disponendi de re in
 omnem usum. Ceterum est, usus ad
 quem extenditur dominium, debere
 esse possibilem: attendis et rei, quae subest
 domino, naturam, et subiecti, in quo est do-
 minium, potestate: neque enim diminu-
 tum est dominium, quod aliquis habet
 in re, quoniam illo ad volendam
 ut non possit. Dicitur et dominium ple-
 num est ius perfecte disponendi de re,
 quatenus est ius ad omnem rei usum
 possibilem separatum ab usu rei non
 proprio. Ratio datæ explanationis est:
 nam dominium est ius ad usum rei:
 1° plenum dominium est ius ad omnem
 usum rei. Constat consequentia: nam
 si non est ius ad aliquem rei usum,
 est ius deficiens, siue est ius admittens
 aliquis defectum circa rem; Sed
 ius deficiens, siue admittens aliquis
 defectum circa rem, non est ple-
 num dominium: 2° plenum domini-
 um est ius ad omnem usum rei. Ma-
 ior est certa; et minor liquet: plenum
 namque dominium, et plenum ius
 convertuntur; plenum autem ius, et
 ius deficiens opponuntur. Confir-

mater: jus ad aliquos tantum reus
 est. Jus limitatum: 1° non est plenum
 atque adeo non est plenum domini-
 um. 2° plenum dominium est jus
 ad omnes rei usus. Et quidem suppo-
 natus legitima potestas ad aliquos
 rei determinatos usus, et advenit
 nova iudicialis potestas ad aliquem
 alium ex possibilibus relative ad per-
 sonam, et ad rem. Profecto dicetur
 potestas iudicialis, sive dominium: 1°
 prior potestas iudicialis ad determi-
 natos, aliqua usus non exat plena:
 2° tunc solum est plena, quando est ad
 omnes rei usus, nullo excepto.

18. Usus rei
 qui respicitur a domino pleno, seun-
 dum quod includit dominium di-
 rectum, est conservatio, aut destruc-
 tio rei. Circa abdicationem autem
 seu translationem domini, duo sunt
 genera. 1° ad dominium plenum
 ex genere suo non requiritur potes-
 tas abdicandi. Constat: nam domi-
 nium Dei est plenissimum, atque
 perfectissimum; Deus potest quidem
 abicere a se dominium aduale
 creaturatum, illas nempe destruen-
 do

do: at vero non potest ab alio creatum dominium ex actu usum, illud in alterum transferendo. Ratio: nam ad plenitudinem domini non requiritur potestas ad usum subiecto impossibilem. tamen ratio autem domini est usus. Quod est impossibile, ex ipsa perfectione, quia Deus est essentialiter dominus omnium. quum: ad plenitudinem domini creati non obest potestas transferendi dominium. Constat: nam si in creati nullus haberet dominium, quod esset contra plenitudinem: quod est contra unanimem sensum Theologorum, ac Consultorum. Ratio, equelem: nam per se loquendo dominium omne creatum est alienabile, et alienabile: quod si plenitudini domini creati obest potestas transferendi, nullus in creatis habebit dominium, quod sit per se plenum. Hisque contra sunt addendum: ad plenum dominium in creatis requiritur potestas alienandi. Probatur: nam proprius, et immediate attingit, et substantiam potestas vendendi, commutandi, et donandi rem, quam ceteri usus. Si enim spectant, ad dominium utile. Usus enim creati

sunt in creatis simpliciter possibiles, et
 esse non possunt ad quæ rei alienatione.
 Unde potestas alienandi requiritur in
 creatis ad plenum dominium. Hinc
 de ratione domini pleni creati, et hu-
 man', sub quo conceptu affectus essen-
 tialiter imperfectus, est potestas trans-
 lativa domini, et ista potestas est per-
 fectio, sedque admodum imperfecta.

Q. 4. Vbi rei, qui respicitur ad
 dominum pleno secundum quod includit
 dominium utile, est ille, ad quem res
 ipsa est apta: ut usus agri ad equitan-
 dum; usus ædium ad habitandum; usus
 agri per culturam ad fructus colligen-
 dos. Dicitur est, plenum dominium
 esse per ad omnem rei usum possibilem;
 qui tamen separatus sit ab usu nec
 non propriæ: res autem est non pro-
 pria, cum ad usus destructionem non
 extenditur per. Ratio dat limitationem
 nam quod usus rei debet esse separa-
 tus ab usu rei non propriæ, non a quo,
 quod non sit dominium plenum su-
 pra unam rem, sed quod non sit exten-
 sum ad rem aliam. Explicatis exem-
 plo: quod nam possit uti suo gladio,
 aut suo veneno ad occidendum propriam

authoritate hominem, non diminuit plenitudinem domini super gladium et venenum: ille enim usus occisivus non est separatus ab usu rei non propter, nempe ab usu vite hominis, ad quam destinatum domini gladius, aut venenum nullum jus habet.

21.

Superest, ut ex-

pluribus, ut dicatur, dominium plenum esse ad omnem rei usum lege permittitur, sive ad perfecte disponendum de ea, nisi lege prohibeatur; contra hanc enim definitionem communiter receptam particularem aliter potest. 1°: loquitur, quemlibet habere dominium omnium rerum: habet enim potestatem perfecte disponendi de quolibet re, nisi lege prohibeatur; loquitur autem abstracta est. 2°: ubi datur prohibitio, non datur dominium: unde si aliquis usus rei sit prohibitus, dominium non est plenum; ac proinde non est plenum dominium, quod tantum extenditur ad usus lege permittitur. Huius argumenti respondetur facile. Ad primum: lex prohibens usum, supponit jus, et idem reddit illicitum, aut etiam invalidum ius prohibendum.

22.

dispositiones; nunquam enim in quolibet
 sit ius ad disponendum de re quolibet,
 quo iure supposito superveniat lex
 cadens illicita, aut etiam invalidas
 dispositiones: inde est, quod non in quolibet
 sit de iure dominium rei cuiuslibet. —
 Ita cum: mens prohibitiō vti composi-
 tua non iure sed usum, et isto posita
 contra legem manifeste prohibentem, est
 sit quidem illicita, sed non est alius
 iniuriōsus. Quod si lex opponat famam,
 quā non servata actus sit invalidus,
 adhuc non minuitur dominium: nam,
 amota illā legis dispositione, ius prae-
 positum potest exerce in actum
 validum. Si vero dispositio legis sit per-
 petua annullativa alius actus, tunc
 peribit particula aliqua domini:
 ad actum namque perpetuo nullum,
 nulla est iuridica potestatis pars.

23.

Apparet jam sensus par-
 ticulae, quam exponimus: verba enim
 illa, quibus dominium explicatur in
 ordine ad usum lege permissos, seu lege
 non prohibita, non cadunt immedi-
 atē supra ius, sed supra dispositionem
 quam ius determinativum refert: et sic
 lex prohibens usum, non minuit domi-

nium, sed ejus usum reddit illicitum,
et aliquando invalidum. Notandum:
lex prohibens, quamvis non minuat do-
minium, quoniam adhuc alius nomini
injurius est, et suo valore consistere
potest, nisi dominus aliquod jus pec-
sonale, sufficit. Ratio: nam ante pro-
hibitionem nemo poterat per se per vim,
aut metum impedire dominum ab
usu: a venditione fructuum, &c. Itaque
in autem prohibitione per legem, cum
dominus potest per se ab aliis impediri
in dominio utatur: in eis metum jus-
te denuntiationis, aut etiam per vim,
si etiam iste impediret domino deus a le-
ge sit permittitur. Igitur communis
definitio domini reddit hunc sensum:
est jus perfectum disponendi de re in
omnem usum, licite etiam, atque in-
impedibiliter, nisi lege prohibente.

29.

Infertur, non mini-
us superfluum additam esse in defini-
tione domini particulam illam; quam-
vis non sit magna necessitas, ut adda-
tur. Immo particula quomodo de re se-
cunda est: si negosam domini defi-
nitionem habere velimus. Ratio: nam
quod adsit, vel non adsit lex impediens

domini^{us} usum, non est innotatum per
se effectum. Si dominus sumptus est. En
tialiter; et ideo sufficienter explicat
huc domini^{us} essentia per hoc, quod
sit ius disponendi de re in omnem
modum, quin addatur, nisi lege exobi
tetur. Sic recte definitur causa phy
sica, est principium potens duci in
effectum, quin addatur; nisi i^{us} detur im
pedimentum. Absens. Sic dominium
quod dictum est definitur, est legitima
potestas gubernandi. Subdito, quin
addatur; nisi lex, aut impedimentum
obstat.

25. Obiectus 1°. Debitor est pla
nus, et perfectus dominus pignori;
sed tamen non potest de illo pro li
bito disponere: nam impeditur pignori
contrario Creditoris: 2° ad plenum
et perfectum rei dominium non
requiritur potestas disponendi de
re pro libito, seu disponendi de re
in omnes usus. Constat maior ex l.
29. ff. Qui, et a quibus manumissibili;
1) generaliter pignori datus servus, si
2) ne dubio pleno iure debitoris est,
3) et iustam libertatem ab eo consequi
potest. — 2°: quia rei sue possessionem

ampli, ad hoc est p[ro]p[ri]um et p[ro]p[ri]um
dominus; sed non potest de re sua p[ro]
fectu disponere: 3° nec potest p[ro]fectu
disponere de re non est de re sua
plene domini. Ratio minoris: nam
ille impeditur a p[ro]p[ri]o bono. Si enim
ille est p[ro]p[ri]us boni fidei, habet in
utendo se, et p[ro]p[ri]um de facto;
si autem est boni fidei, habet in
lege fundatum, ne illi privata auto-
ritate, et per vim res exproprietur.

26.

Ad idem distinguo ma-
jorem et minorem que concedo de plano do-
minio sumpto minus stricto; illam
que nego de plano dominio sumpto stricto-
issime. Ad probationem, dicendum
legem adductam p[ro]cedere de do-
minio pleno, non in posterius, sed in
priori acceptione. Sensus est: domi-
nium strictissime plenum excludit
omne aliud, quo minus in p[ro]p[ri]o
datus aliqui, et p[ro]p[ri]us ab ha-
bente dominium, et debitor non est
strictissime plenus dominus p[ro]p[ri]us.
Dominium minus strictissime plenum
excludit tantum omne dominium al-
terius, etiam imperfectum, et si ex par-
te alterius nec debet esse dominium

et opacitatis, nec dominium utile: et
in hoc sensu, debitor est plenus domi-
nus pignoris. Item plenus dominus
in sensu isto minus. Et sic, non op-
ponitur ius ex parte alterius, siue
pertinet ad dominium imperfectum,
aut non sit pex, se stabile; et sic debi-
tor est plenus dominus pignoris: quia
ius ex alterius non est dominium im-
perfectum; et illud ius potest facili
extinguibilis a debitore, nisi pex accedens
ad datum impotens. Solvitur tempore de-
bito. Et contraxio: usus fructus, in uno
obest pleno dominio ex parte alterius:
tum quia est ius pex, se stabile, nec fa-
cile extingibilis, ad naturam domini ad-
necti; tum quia est ius pex, se extingens ad
dominium imperfectum. Quod dictum
est, debitorem non esse statum, sed plenum
dominum pignoris, confirmari
potest ex eo, quod oppignoratio est quidam
species alienationis; ut colligitur ex l.
canonico, tit. de rebus ~~et~~ alienandis
vel non.

Ex
Cecile

- 2). Item, concessa maiore, distin-
guo minorem. Sed non potest proximè
de re sua perfecte disponere, concedo;
non potest radicaliter, nego minorem.

Item, concessa maiore, distin-

et consequentiam. Probationem mino-
 ris etiam explicando datam distinc-
 tionem. Ius possessionis bonae fidei ni-
 titur ignorantia; quapropter non est
 firmum, atque stabile: sed statim,
 atque ignorantia dispellitur, tunc illud
 extinguitur. Possessor male fidei nul-
 lum ius habet retinendi rem, sed
 obligationem restituendi illam; ius
 autem illud, quod habet, ne res per
 vim expropriatus, non impedit firmum
 et stabile, ut dominus rem suam dis-
 positioni subiiciat. nam unice quod-
 que non delegatus male possidentis
 fides, per accidens dominum impedi-
 tur a rei vindicatione. Pleno itaque
 dominio non obest accidentale impe-
 dimentum, si nihil deroget de potes-
 tate radicans; aliter non esset plenus
 dominus, qui ob distantiam a suo fun-
 do nequit de illo disponere; neque in-
 fan, qui de rebus suis non potest dis-
 ponere ex libertatis defectu; nec qui
 iam laicus, non potest amplius comedere
 suum cibum. Nota: quod stabile
 quod non minuat notabiliter ius dis-
 ponendi de re, non obest pleno domi-
 nio civiliter et iudiciali accepto. nam

paxum pro nullo reputatur: ut nec
tē notantur. Molina, et Haunsoldus,
ibid. nat. 5., cap. 1., contrav. 1., n. 18.

28.

Obicitur 3°. Quanto
» tempore hec paxulus est, nihil dif-
» fert à servo, cum sit dominus omnium:
ad Galat., c. 4. Ergo stat plenum, perfec-
tumque dominium absque potesta-
te iuridica disponendi de re in om-
nem usum. Patet consequentia: nam
pupillus, qui est dominus, non differt
à servo quoad potestatem donandi, et
alienandi. — 4°. qui possident Majora-
tum, Fidei commissum, aliaque bona
vinculata, que alienari non possunt,
sunt plene, et perfecte domini: qd ad ple-
num, perfectumque dominium non re-
quiritur ius perfecte disponendi de re.
Antecedens probatur: nam dominium
majoratus non est penes creditorem, qui
jam obiit; neque penes futuros posses-
sors, qui forte nondum existunt: qd est pe-
nes presentem possessorem; aliter
apud nullum erit, sed in aere; quod
est absurdum.

29. Ad 3um nego consequen-
tiam ex adducto textu non bene de-
sumptam; et ad probationem, dicendum.

quod pupillus non possit alienare,
 non provenit ex defectu juris in ipso
 aut ex jure in altero circa illius bona:
 ideo quæ si pupillus bona, quæ aliena-
 re non potest, destruat nemini fa-
 ciet iniuriam. Provenit itaque ex fa-
 vorabili legum dispositione, quæ ex-
 plicitur iuribus pupilli. nam videlicet
 iste bona sua dilapidet; et dispositio
 ista annullativa non est perpetua,
 sed pro tempore minoritatis: ac proin-
 de relinquit intactam ius radica-
 le ad perfecte disponendum de re-
 bus. Pius Ius: quamvis pupillus
 non possit alienare bona immobilia
 et mobilia pretiosa sine licentia ju-
 dium; potest tamen cum hujus li-
 centia: et hoc non requiritur ad va-
 lorem vel ex defectu juris radica-
 lis in pupillo, vel ex jure in altero
 circa illius bona. Constat ex dictis
 comparationem servi, et pupilli esse
 ut nihil differant quoad potestatem
 licite disponendi, et quoad potesta-
 tem proximam valide alienandi.
 Ad quoniam: qui possident
 bona vinculata, non possident, tam-
 quam sua pleno jure; ideo non pos-

sunt alienare, aut oppignorare. Lex
 finalis, §. Sed quia, C. Communia de
 legat. Hinc si possessor alienet bona
 ejusmodi, alienatio non valet ex qua
~~contra ipsum~~, quo successores possunt
 reclamare. Possessor potest licentiam
 alienandi obtinere, non quidem a
 mero Iudice, sed a Supremo Principe;
 qui illam unice dare potest, pro alle-
 gata causa evidenter utilitatis, et in
 terpretando mentem testatoris; et
 sic prospiciendo juxta successorum in
 majoratu. Nego itaque antecedens
 argumenti; et ad probationem, conce-
 so antecedente, nego consequentiam:
 ad cuius probationem adiunctam
 dicendum. Dominium bonorum ma-
 joratus est penes possessorem, et totam
 familiam succedentem, que dum non
 existit est persona ficta fictione juxta;
 sicut hereditas vacans ante nativita-
 tem, et forsan ante animationem
 fatus, est persona ficta representans
 defunctum, et in eadem censetur
 perseverare dominium bonorum.
 Possessor majoratus dicitur communi-
 ter illius dominus, quia comparatur
 cum ceteris existentibus, potiora jura

habet. Videntur (C. de Hugo, hinc d. 2.
 sed. 1. n. 6. in fine)

Sectio 3.

De dominio in solidam per se duos.
 Quesitum est: an in eodem ins-
 tanti dominium plenum, et in solidum
 circa eandem rem possit on dari
 agentibus rationalibus creatis repe-
 ri simul? Questionem hanc vident
 satisq; sed illam subtiliter, et magna
 contentione versant Theologi. Domi-
 nium ejusdem rei posse esse divisum
 in plures, secundum partes hete-
 rogeneas, ita ut in plerisque collectivè
 sit dominium directum, aut utile, aut
 simul utrumque, est incertum. Istud
 dominium potest esse in plerisque prout
 in singulis, et potest esse in plerisque
 prout in universis. Et prout in sin-
 gulis, si ad disponendum de re sit ne-
 cessarius omnium consensus; et sic ha-
 beretur ex quo fundi habent in divisi-
 sumptu dominium respectu fundi. Est
 prout in universis, si ad disponendum
 de re sufficiat, quod consentiat major
 plerumque pars, et sic est communiter do-
 minium rei per se plures constituentes
 unam Communitatem.

32. ... Loquimur itaque de domi-
nio perfecto, pleno, et in solidum circa
eamdem rem, et quidem pro eodem
tempore, aut saltem pro eodem tempo-
ris instanti. nam, cum rerum dominia
sint deambulatoria, de facto ejusdem
rei dominium plenum distinctis tem-
poribus, aut instantibus in fluxibus
reperitur. Loquimur de agentibus
creatis, in quibus sint distincta nume-
ro dominia ab distinctis naturis,
atque potentia rationalis. nam si
eadem natura rationalis creata es-
set simul in fluxibus suppositis, pro-
fecto in fluxibus suppositis esset unum,
idemque dominium in solidum,
quo potiretur illa natura, ad modum,
quo in tribus divinis personis, sicut
est eadem natura, idem est rerum
omnium dominium.

33. Notandum est:
si dominium in solidum possit in flux-
ibus esse pro uno instanti tantum, ca-
sus est speculativus, et non moralis; si
autem pro tempore in fluxibus pos-
sit permanere, casus est practicus,
et moralis. Ratio discriminis: quia
ad mores formandoe juxta regulas

sustitit, nihil refert dominium in so-
 lidum ejusdem rei per omnes fluxus pro
 unico instante; refert autem multum
 si possit pro tempore durare. Hanc ob
 rem Leges dominium illud instanta-
 neum, alio silentio pretermittunt, de
 dominio durabili, et permanente dis-
 ponunt multum. Notandum insuper
 est: casus domini in solidum per omnes
 fluxus exit naturaliter possibilis, si
 possit accidere, naturaliter, capacibus do-
 minis, et rebus dominis subiacentibus,
 manentibus ut sunt de facto extrinsecum
 supernaturaliter possibilis, si non pos-
 sit aliter accidere ille casus, nisi facta
 aliqua mutatione supernaturali, saltem
 quoad modum, vel in quantum ad na-
 turas, vel in quantum ad res.

32. Premis-
 sum. Implicat in casu, quod natura-
 liter deus dominium in solidum ejus-
 dem rei pro tempore existens simul in
 duobus. Hec est communis sententia,
 a qua recedunt Waddingus, d. 11. de Incarn.,
 dub. 9, et Comptonus, tom. 1, d. 3, l. 3. Ra-
 tio docting nam stante illo dominio, pos-
 set dari bellum ex utraque parte justum,
 materialiter nempe, objective, et in se, quod

enim bellum possit esse ex utraque
 parte formaliter iustum; interuentu
 bonae fidei, id quidem est certum. At-
 qui implicat bellum, quod ex utraque
 parte sit iustum: quod implicat illud domi-
 nium. Sequela maioris est manifesta.
 Nam dominus in aliquid potest de se
 perfecte disponere absque iniuria al-
 terius. Quod Petrus dominus equi
 regis, velit sibi illum vindicare, et quod
 Paulus simul dominus illius velit simi-
 liter. Ecce bellum iustum ex utraque
 parte: nam uterque est dominus equi.
 et dominus rei potest illam sibi vind-
 icare absque alterius iniuria. Tunc qui
 vincit, non committet iniuriam: quan-
 do quidem est plenus dominus equi, at-
 que etiam committet iniuriam: nam
 victus ut pote plenus dominus, nequit
 sine iniuria suo equo privari. Ergo uter-
 que inferet, et non inferet iniuriam, at-
 que patietur, et non patietur iniuriam;
 quod implicat. § 3. 2. 1.

3. § 3. 2. 1. Hactenus probatus proceperat
 argumenta non nulla. Tum eadem res
 potest plaribus totalibus titulis deberi;
 ut gloria debetur iusto tituli coronae, et
 hereditati: quod et potest deberi pluribus do-

minis totalibus. Quum cum delictum est
 mixti fori, hoc est, secularis, et ecclesiasti-
 ci; Iudices tam secularis, quam eccle-
 siastici habent plenam jurisdictionem:
 quod et plenum dominium proprietatis ac-
 ca eandem rem potest, esse in duobus.
 Quum si duorum pecunia casu, aut ex con-
 sensu miscetur, quin possit distingui,
 uterque est dominus in solidum; ut
 habetur, Instit. de rex. divisione §. Si
 duorum, et §. Si frumentum. et unusquis-
 que ex heredibus; potest, altero invito,
 dum hereditas est indivisa, vendere
 cumulum pro sua parte: quod plures
 potest esse dominum in solidum ejus-
 dem rei. Quum: juxta dispositionem
 legum duo possunt constitui in soli-
 dum mutuaque ejusdem pecunie; et
 duo possunt constitui in solidum obli-
 gati ad illam solvendam; et duo habe-
 re possunt in solidum ejusdem rei
 usum: quod et ejusdem rei dominium
 plenum. Dixi, hec argumenta fuisse
 praecipua: nam ex pleno dominio
 per se plures sequitur bellum utrin-
 que iustum; quod non sequitur, neque
 alia implicatio, ex argumentis propo-
 sitis quatenus iustitiam pertrahunt.

46. Ad id, concesso antecedente, nego consequentiam, quæ à paritate non tenet. cum sit evidens disparitas ex bello utrinque iusto, quod non sequitur ex veritate antecedentis, et sequeretur ex veritate consequentis. —

Ad id, concesso antecedente, nego consequentiam: nam iuxta dicto per nos duos Iudices, cum delictum est mixti fori, hoc tantum sensu dicitur plena: quatenus ex illis, qui alterum prevenit, possit de causa, et de re cognoscere absque alterius influxu; * xeo autem ab uno Iudice secundum leges pronito, nihil superest alteri Iudici faciendum. Hinc neque infestum bellum utrinque iustum inter ipsos Iudices; nec quod xeus possit vix in solidum iuste puniri; neque bellum aliud apertum. implicatio autem belli utrinque iusti infestus ex domino in solidum per nos duos circa rem eandem.

47. Ad id, aliud est dominium partiale in totum corpus per nos duos, aliud que est dominium totale per nos ipsos. Hoc postremum non agnoscitur à jure, sed illud prius; tum

in casu permixtionis tum in casu hereditatis indivisae. Institut., loc. citato.

27. totum id corpus.... utriusque commu-
ne est; et infra: si ab altero vestrum
totum id frumentum retineatur, in rem
quidem actio pro modo frumenti ut-
riusque competit. Item L. Si ut vxo,
 §. Si duobus, ff. commodati, in casu com-
 mixtionis frumenti duorum in cumu-
 lum ambo declarantur domini. Num
 pro parte, et neutri permittitur ante
 divisionem usus frumenti, invito al-
 tero. Longè itaque distat actio duo-
 rum in totum, quàm exigitur separa-
 tio propriè partium, à dominis duorum
 in solidum circa eandem rem. —

Ad quoniam. ex legum dispositione præ-
 cisè habetur, non quod duo possint
 esse in solidum domini ejusdem pe-
 cuniæ mutuarum, sed quod possint con-
 titui in solidum debitores; ex quo so-
 lum sequitur, quod mutuanus possit ab
 altero ex illis, quem elegerit, debitum
 exigere: in hoc autem nullum est peric-
 ulum belli utriusque fusti, quod daxe-
 tur, si duo essent domini in solidum
 pecuniæ mutuatæ. Usus potest esse in
 solidum generè duos, successive, et alternas

vicibus, non simul, et pro eodem tempo-
re. unde ad neutrum ex alternan-
tibus pertinet usus simpliciter in soli-
dum ejusdem rei.

48.

Instas ex Wadingo.

Stante polygamiâ, ut fuit in testamen-
to veteri, quilibet ex uxoribus habet
jus in solidum in corpore mariti: q.
nisi leges obstant, potest esse domini-
um in solidum ejusdem rei in duobus.
et sequitur antecedens. nulla ex plu-
ribus uxoribus habere jus plenius
ac si esset sola; si enim esset sola jus
haberet, non solum ad exigendam di-
bitum, sed et ad impedendum, ne ma-
ritus ad aliam accederet. et hoc jus
non habent plures uxores, unus vixit
simul. Deinde. ut una obliget abso-
lutè maritum, requiritur, quod alte-
rius uxoris petitionem precedat; un-
de jus proximum non potest esse si-
mul in pluribus uxoribus. quod si
Anna, et ~~Phenena~~ simul ab Eleana
viro petissent, neutra pro alia obliges-
set, sed gener vixum fuisset electio, et
tantum electa haberet jus proximum:
aliter inter ipsas fuisset bellum utrin-
que iustum.

~~Phenena~~
~~Phenena~~

49. Replicabitur ex Comptorio: statdo-
 minium in solidum pene duos quin
 sequi possit bellum utrinque justum: qd
 dari potest dominium in solidum pene
 duos. Antecedens probatur: duo divi-
 sim, et dato iusto pretio Joannem condu-
 cant, ut patet Florentiam: qui libet ex
 illis habet plenum dominium illius ope-
 re: altero qui remittente Joanni, adhuc
 iste esset quod in solidum ex iustitia al-
 teri obligatur. Sed in hoc casu non esset
 periculum belli utrinque iustum: qd.
 Nego antecedens, et ad probationem
 omitto, quod eadem opera possit iusti
 vendi duobus: ita ut ab uno quoque ven-
 ditor accipiat, quantum ipse de se valet:
 de quo potest consulti Sanchez, lib. 3. con-
 silia, cap. unic., dub. 23. Nego, quod
 uterque ex conducentibus habeat do-
 minium plenum ad illam conduci
 operam: usus enim circa illam potest
 esse impeditivus, et ad istum usum,
 quod directe attingit peronem, et in
 directe ejus operam, non est ius in
 utroque simul. aliter sequi posset bel-
 lum utrinque iustum. Quod autem pe-
 nes duos sit ius adequatum ad obligan-
 dum aliquem ad idem, non est, quod ge-

nec minus sit dominium in solidum.
 nam ad illud sufficit, quod unusquisque
 que habeat jus, ut de contraveniatur
 fiat injuria; et tale jus potest esse par-
 tiale tantum. Sic heredes rei indivisi-
 habent jus quilibet adequatum, ne
 aliquis de hereditate furctus; et ta-
 men non habent singuli dominium
 num hereditatis. Dissurre similiter
 in casu nostro, in quo citra dominium
 in solidum unusquisque ex condu-
 ctibus habet adequatum jus obligan-
 di conductum, ut prestat eandem
 operam. Adde: diverse utilitates ejus-
 dem opere, quas illi intendunt, ut si
 alter intendat litterarum rationem
 et alter debitorum exactionem, non
 sunt cujuslibet in solidum; aliter pos-
 set esse bellum utrinque justum: quia
 propter neuter ex conducentibus est
 dominus in solidum illius opere.

Sp. Conclusio. Implicat in ca-
 diis, quod naturaliter detur dominium
 in solidum ejusdem rei pro instanti
 existens simul in duobus. Hec est com-
 munis sententia, pro qua stant Sua-
 rez, et Vazquez; oppositam tenent non pa-
 uci, quorum precipui sunt C. de Sugo, h.

d. 2. l. 2. et Huxtaur de Mendoza,
d. 12. de Incarn. l. 5. Casus est in in-
stanti donationis, sive liberalis, sive on-
erata; sed notandum est praevidere. Si no-
mine donationis intelligatur actus quo
donans vult dominium rei suae in alter-
um transferre, et ex parte sui tran-
situm, est quod inter homines alicuius,
praecedat tempore dominus existens
in donatione. debet enim illa aliter
manifestari, et a donatario actu inter-
no manifestato externe acceptari; hoc
autem inter homines unico instanti po-
tatione possunt. Igitur res est de illo
instanti, in quo donationis contingit
acceptatio, quamvis actus donantis pra-
cesserit tempore, vel secus exit de in-
gelli aut omnes illos donandi, et accep-
tandi actus in uno, eodemque instan-
ti eliciere posse, supponuntur.

SV.

Probatur

conclusio facta: nam si dominium in
solidum per nos duos esset, et pro in-
stanti donationis, sequi posset bellum utrum
que per nos: istud complicat: 1° et quod de-
bet dominium in solidum quidem rei
per nos duos in instanti, et pro instanti do-
nationis. Supponitur minor, et major

De Jure. C. 3.

probat: in et pro instanti quo dona-
tor habet, et manifestat voluntatem
salvum dominum, et donatarius habet,
et manifestat acceptationem, potest do-
natarius velle efficaciter rem habere
et potest donator velle efficaciter retine-
re rem. posset itaque sequi bellum. Quod
autem esset utrumque justum, proba-
tur: nam donatarius, cum esset plenus
rei dominus, posset iuste rem possidere;
et donator, cum esset etiam plenus rei
dominus, posset iuste rem detinere: quod
utrumque iuste vellet, et utrumque iuste age-
ret. Si alterutrum negetur, infertur
legitimè: quod alterutrius ex illis dominus est
possibilis unus rei, qui iustus non sit.
Atqui plenum dominium prestat, ut om-
nis unus possibilis sit iustus: quod alterutro
ex illis dominus non habet plenum, et in
solidum rei dominium.

52.

Respondebis. In

et pro instanti donationis non potest do-
nator habere voluntatem oppositam libi-
to donatario: nam donator vult efficaciter
quod donatarius utatur re prout volu-
erit. Contra: voluntas dandi dominium
est, quâ donator vult efficaciter, ut donata-
rius possit legitimè uti re prout libuerit.

Itē, quod in idem recedit, est voluntas
 efficax, ut donatarius habeat ius perfec-
 te disponendi de re. Sed cum ista volun-
 tate compositus voluntas efficax, quā
 donator nolit rem tradere: 1° in instan-
 ti, in quo fit donatio, potest donator nolle
 efficaciter tradere rem; ac proinde potest
 habere voluntatem oppositam voluntati
 donatarii.

53. Minor probatur. 1° a ratione: nam
 ius perfecte disponendi de re, et traditio
 rei sunt duo objecta distincta, et inconnexa;
 ac proinde eadem voluntas potest effica-
 citer velle dare alteri ius perfecte dispo-
 nendi de re, et efficaciter nolle rem illi
 tradere. 2° ab exemplo: in instanti, in quo
 patritius nuptus contrahit matrimonium,
 conjugum conjugum dat efficaciter ius ad utrum-
 que corpus; et tamen potest nolle effica-
 citer pro eodem instanti dare illi utrum-
 que corpus: q^o similiter in se nō fit. 3° a
 simili: in instanti, in quo aliquis emit-
 tit votum, efficaciter vult dare Deo ius
 ad rem proximam; et potest nolle effica-
 citer in, et pro eodem instanti rem promit-
 tam frustrare: q^o a pari in casu nō fit. Con-
 firmatur: in, et pro instanti donationis,
 potest donatarius acceptare efficaciter

jur perfecte disponendi de re, et nolle effi-
caciter rem habere. 2° donator in, et pro
eodem instanti potest velle efficaciter de-
reque perfecte disponendi de re, et nolle
efficaciter rem tradere.

54. *Quæres.* Si do-
natio incipiat à traditione rei, aut consi-
deretur in, et pro instanti, quo traditione
perficitur, tunc donator non potest habe-
re voluntatem oppositam libito donata-
rii: ac proinde ex dominio in solidum
existente tunc in ambobus sequi non
potest bellum utrinque sustinere. Contra:
voluntas dandi dominium, quæ non ex-
cludit nolitionem retinendi rem, obest
dominio in solidum, pene donatorem:
3° à fortiori voluntas dandi dominium,
et quæ simul traditur res obest dominio
in solidum pene donatorem. Ratio
consequentis: nam rei traditio non est
ordinata de se, ut donans acquirat, con-
servet vè dominium; sed potius, ut dona-
tarius dominium acquirat, et habeat
non solum jus ad rem, sed et jus in re
contra donatorem. 4°

55. *Urgetur:* quod dona-
tor et velit dare dominium, et simul rem
tradat. Alium est, quod a per accidens, libito

peditat bellum, quod foret utrinque ius-
 tum: q^o si dominium sit plene pene-
 das in instanti donationis traditione
 perfecta; potest per se sequi bellum utrin-
 que iustum; quod est implicatorium. An-
 tecedens probatur: nam ~~do~~ donator, dum
 tradit rem, potest antecederet rem non
 tradere, et velle efficaciter dare domini-
 um rei. q^o per accidens sibi impedit bellum
 istud enim posset esse si donator vellet
 efficaciter dare dominium, quin simul
 traderet rem. Confirmatur: donator tra-
 dens rem est plene dominus rei, ut didi.
 q^o donator volens efficaciter dare domi-
 nium, et non tradens simul rem, est ple-
 ne dominus rei. Sed ex hac hypothese
 sequitur bellum utrinque iustum: q^o ex
 antecedente illo, ex quo venit ista hypothese-
 sis, sequitur possibilitas belli utrinque
 iusti. Consequentia premissi enthyme-
 matis probatur: plus distat a conserva-
 tione pleni domini traditio rei, quam vo-
 luntas efficax dandi dominium rei: tum
 quia traditio potest supponere ius per so-
 male donatarii adversus donatorem; et
 voluntas efficax dandi dominium non
 potest supponere ius illud per male do-
 natarii adversus donatorem: tum quia

Donatarius ex ista illa voluntate ac-
quirit jura ad rem, et ex vel traditione
acquirit dominium, nam traditioni-
bus rerum dominia, non nudis pac-
tis, transferuntur: L., traditionibus,
C. de pactionibus. Atqui, in donatore tra-
dente rem stat plenum rei dominium:
3° et permanet in donatore volente effi-
caciter dare rei dominium, et non tra-
dente rem.

56. In isto, et quæro: cum in ins-
tanti donationis traditione perfectæ
est per rem donatorem dominium in soli-
dum. Dicitur quoniam ejusmodi do-
natio, et traditio est actus, sive usus
dominii; actus autem, sive usus conjun-
gi debet cum potestate, cuius est actus,
sive usus. Atqui voluntas, quæ donator
vult efficaciter dare rei dominium,
et non tradit simul rem, est actus, sive
usus domini: 3° per rem donatorem hoc
modo donantem permanet dominium
plenum rei; ac proinde est locus bello
utrinque iusto.

57. Reobortus conclusio exar-
tando præcipuum fundamentum sen-
tentie oppositæ. Non minus est actus aut
usus domini destructio rei, et cessatio domini.

nam rei donatio; sed in instanti destructionis rei, et cessionis domini non est dominium in destruente, aut cedente: ergo licet donatio sit actus, vel usus domini, non exinde dominium rei in instanti donationis est in donante. Aliud quod additur: nam rei non existens nullus est formaliter actualiter dominus: cum dominium formale actuale sit jus in re; ei nullum sit jus in re, quae non existit. Quod si: cessio domini est destructio domini, et est moralis destructio rei, quae prius erat dominus subiecta; dominium autem, et destructio domini, quae etiam est moralis destructio rei ipsius, non componuntur. Ergo nec in destruente rem, nec in cedente dominium est rei dominium in instanti destructionis rei, et cessionis domini.

58.

Quod dictum est de cessionem domini esse moralem destructionem rei, sic intelligitur: quoniam in ordine ad negationem domini perinde est, quod res moraliter alicui percat, aut quod physice percat; cum sola physica rei existentia non sufficiat, ut in aliquo sit rei dominium. Jam vero sicut substantia concipitur physice, perit physice res, ita

Ad id quod perit moraliter, subtrahe-
re causam moralem, quod rem, ubi moraliter
devenit, est; ite autem concupis-
scentia per dominum et rationem. Ra-
tio namque ille concupiscentia moraliter est
voluntas, quod rem, physice vel moraliter
est quod quid vult habere rem, quod
dispositioni subiectum; ista voluntas
excluditur per dominum et rationem, quod
est voluntas, quod quid non vult habere
rem, quod dispositioni subiectum: 3.
cedenti dominum, perit moraliter
res.

59. Dices. in instanti in quo aliquis
destruit rem, siam habet dominium
remanens destituta potentia, non destru-
ere; et sine alterius iniuria. Contra:
dominium aduale est correlativum
actuali existentie, quod res subiectus
dominio; sed implicat, quod res in in-
stanti destructionis habeat aduale
existentiam, quod implicat, quod in instanti
in quo alius destruit rem, siam ha-
beat aduale dominium rei. Si dicas,
dominium in eo instanti esse morale et
quale physice; non autem logicè tale.
Contra est. Dominium simpliciter tale
est logicè tale; dicens relationem in re

in eadem re, ex utroque. Sed in iure
 constitutionis non est dominium legibus
 quod neque in destricto, nec est domi-
 nium simpliciter tale. Ratio maius.
 nam re non existente non est ius in re;
 ius autem in re est genus ad dominium
 simpliciter tale: quod tamquam indubi-
 tatum supponunt Doctores, Molina tract.
 2., d. 2. et 3. de iur. c. 3., dub. 2. et Rayman,
 c. 3. de iure domini, n. 1. Et quidem merito:
 nam iura aperte ad eum sunt; et ideo
 ius fuerit perit, pexente corpore, sive
 re in qua illa constituta est. §. Quis
 ius. Instit., tit. de rebus. Au.

De rebus.

60.

quamvis in destricto nec non sit domi-
 nium legibus, seu simpliciter tale, domini-
 um tamen istud est in cedente dominium
 in re et non in instanti: neque enim res
 pro illo instanti perit maxime cedenti,
 sed pro instanti sequente. Contra et in-
 tero: quod donator non donat actu, et cum ef-
 fectu pro instanti, pro quo vult donare,
 sed pro sequente: et cum pro isto jam
 dominium non sit penes donatorem, sed
 tantum penes donatarium, sequitur, quo
 in nullo instanti sit plenum dominium
 in ambobus: sequela bona est ex consequenti

tionem, et hoc probatur: non est maius, quam
causae voluntas elativa domini, quam
voluntas elativa domini; sed qui cedit
dominium, non illud cedit actus, et cum
effectu pro instanti, pro quo illud vult ce-
dere, sed pro sequente: a quo datur domi-
nium, non illud datur actus, et cum effectu
pro illo instanti, pro quo vult illud cedere,
sed pro sequente. Contra est adhuc: se-

X
Siquitur, quod eadem res possit esse simul
dominis propria in solidum unius, et aliis com-
munis, quod implicat: implicat enim,
quod idem in eodem genere sit prop-
rium simul, et commune. Probatur. Siqui-
da, qui pro instanti donationis vult ab-
jicere a se dominium, et illud dare al-
tteri, eius voluntas frustratur quoad
abjiciendum a se, non quoad dandum
alteri, ut contendit: quod qui vult abjicere
a se dominium rei, et illam facere com-
mune, pro eo instanti frustra-
tur eius voluntas quoad abjiciendum a
se, non quoad faciendam rem aliis com-
munem, ac proinde in eo instanti res est
propria unius, simul et aliis communis.
Contra est denique: in instanti, in quo al-
quis cedit dominium, re tradat volunta-
tem, quia dominium fuit acquisitum; sed

retractata ejusmodi voluntate, non per-
manet dominium. Siuti non posita vo-
luntate acceptante rem in suam, non
acquiratur dominium: 9°.

61.

Dicitur tandem:

non sit dominium in desistente rem,
neque in cedente dominium: 10°; debet
nihilominus esse in donatore in, et pro
instante donationis: nam dominium in
eo instanti pendet a donatore tamquam
a causa dante dominium. Contra: mera
cessio domini, quia quis rem suam desinit,
in hoc differt a donatione, quod cessio sit
exclusio domini nemini favens; donatio
autem sit in favorem donatarii, cui datur
dominium. Sed hec differentia tantum
probat dominium in donatario: 9° sicut
cessio domini interimit dominium in ce-
dente, sic et donatio interimit dominium
in donante.

62.

Quae breviter dicta sunt
pro nostra conclusione, confirmantur ex
obviis de seculis ex opposita sententia.
Sequitur 1°: patronus in instanti, quoma-
nissimè servum, sive illi donat libertatem,
exit dominus servi; ac proinde manumissus
exit servus, et non exit, servus. Exit ser-
vus, quia implicat relatio domini, quin detur

servus, sicuti implicat, quod in uno datus
 est Patri, quia alter sit filius. et con-
 stat servus: quia manumissus est liberum
 in eo in tanti donatus sit sua libertate; im-
 plicat autem, quod idem sit liber, simul
 et servus: sicuti implicat, quod simul sit
 solutus, et ligatus. Nec dicat, manumissum
 esse servum, non quia sit ligatus, sed quia
 est alterius; contra enim est. Quod manu-
 missus sit alterius est, quod in patrone sit
 ius domini in servum; sed ius in uno non
 ligans alterum implicat: quod et quod servus
 sit alterius, et quod non sit ligatus: quod si est ser-
 vus, et liber, est ligatus, et solutus. Sequitur
 2°. qui contrahit matrimonium in eo instan-
 ti, in quo tradit potestatem sui corporis, est
 solutus, et ligatus coniugi. Est solutus: quia
 est dominus sue libertatis; et liber ut talis
 dicitur negationem obligationis. Est ligatus:
 quia in eo instanti est ius in conjugem, quo
 alter ligatus, ne possit negare sui corporis
 usum.

63. Conjectarium. In instanti dona-
 tionis dominium in solidum rei est in
 donatario. Ita communis nostrae senten-
 tiae Doctores, contra aliquos censentes, in
 eo instanti dominium in solidum esse in
 donatore; et contra alios existimantes,

igitur in instanti dominium esse divisum
in donatore et in donatario: quatenus
in donatore sit potestas ad omnes usus
sive supponentes donationem, et in dona-
rio sit potestas ad omnes usus supponentes
donationem.

64. Probatur doctus per hoc:
nam in instanti donationis est donatus
formaliter donatarius, sed non formaliter
donator: donatarius est quod dominium
rei sit in donatario: quod in instanti dona-
tionis dominium rei est in donatario.
Ratio minor: nam, non formaliter do-
natus neque est per materiam rei tra-
ditio, et acceptio rei, neque est per
collationem rei: sed non: quod non formaliter
donatus est, quod dominium rei sit in dona-
tario: acceptum quidem a donatore. Con-
firmatur: in instanti donationis donata-
rius habet ea, quod a donatore accipit:
accipere enim est, habere ab alio, ita autem
quod habet datum ab alio, simpliciter
habet. Atqui in instanti donationis
donatarius accipit a donatore plenum, et
in solidum rei dominium: igitur domi-
nium habet donatarius in donationis in-
stanti. Probatur minor: in instanti dona-
tionis donatarius accipit a donatore ten-

minus actionis formaliter donative;
 sed terminus istius actionis est plenum
 rei dominium: q^o in instanti donationis don-
 tarius accipit à donatore plenum rei do-
 minium. Proccipio: terminus quicquid
 actionis non est ius, ut à donatore habe-
 atur pro instanti sequenti dominium ple-
 num: q^o est ipsum dominium plenum. An-
 tecedens suadetur: nam ius illud non est
 ultimus terminus donationis, quæ non stat
 sine pleno dominio acquisito à donatario;
 q^o neque est terminus ultimus actionis
 formaliter donative. Adde: in instanti do-
 nationis donatarius accipit à donatore
 ius, quod iste præbuit ad habendum
 plenum rei dominium: q^o nihil obest, quo-
 minus in instanti donationis donatari-
 us accipiat à donante plenum rei domi-
 nium, quod donans præbuit. Ratio
 consequentis: nam si donatione transfert
 ius illud, quod præbuit, sive illud des-
 tuendo, quoad se ipsum, sive illud conser-
 vando in instanti donationis; q^o et trans-
 fere donatione potest plenum rei domi-
 nium, quod præbuit, sive illud abdicando,
 sive illud retinendo in instanti donationis.
 Non quidem retinendo, ut constat ex proba-
 tionibus nostræ conclusionis: q^o.

65. Huc facit illud Apostoli, 1. Corinth.,
 7. Mulier sui corporis potestatem non habet,
 sed vii: similiter autem vir sui corporis potestatem
 non habet sed mutua lego in q^{uo}, quo
 celebratur matrimonium, instantia dominium
 non est generi conjugem, tradentem sed ge-
 neris acceptantem. Ergo in instanti donationi
 dominium rei donatæ non est in donatore, sed
 in donatario.

Sectio 4^a

Argumenta Solvuntur.

66. Assumptio 1^a. Valida est argu-
 mento, quia quis bonis, sua omnia pro se, et
 ut faciat donat ecclesie; supponatur, quod in
 eodem illo instanti donator instituitur ab alio
 heres suorum bonorum. Tunc sic: Ecclesia in
 eo instanti acquirit dominium illius heredi-
 tatis; sed etiam illud acquirit heres ille in-
 stitutus: q^{uo} in eodem instanti dominium illius
 hereditatis est generi duos. Probatur minor: Ec-
 clesia non acquirit illud dominium, nisi in medio
 dominio donantis: q^{uo} donator ille, qui ab alio
 heres instituitur, acquirit dominium illius
 hereditatis.

67. Respondes, admissio supposito, et
 concessa maiore, negando minorem. Probati-
 onem reversione elido: nam similiter Monas-
 terium acquirit dominium hereditatis, quam

Monachus agit, et tamen ipse nullum ve-
 rum hereditatis dominium acquirit: nam
 vi sua professionis, se, suaque, quae alioquin
 deberent esse propria, anticipatè Mona-
 chico addixit. Praeterea qui testamen-
 to legavit bona, quae adhuc sub ipsius dominio re-
 rant, non acquirit post mortem dominium
 illorum; et tamen legatarius verum domi-
 nium acquirit. Dixit de; distinguo antee-
 cedens probationis: Ecclesia non acquirit do-
 minium, nisi medio domino, ficto, et im-
 ginario donantis, omitto, nisi medio do-
 minio vero, nego antecederet consequen-
 tiam. In casu argumenti Ecclesia, et dona-
 tor in actu acquisitionis non sunt duo, sed
 una moraliter persona: Ecclesia quidem
 acquiritur dominium; et istud donator
 acquirit, non sibi, sed Ecclesiae, in quam
 illud anticipatè donatione transiit. Con-
 sideratus in donatore dominium quod-
 dam illorum bonorum: sed non verum;
 sed imaginarium, et a jure fictum; quo-
 niam illa bona donator nunquam, sed
 potestati subiecit, sed subiecit nisi an-
 ticipatè donasset: et sic medio isto ficto do-
 minio donatoris ad Ecclesiam transiit do-
 minium verum. Constat hoc exemplum
 probationis adductis, et clarius in casu.

quo mox itur testator ante ortum heredis: tunc enim fingitur persona, quæ illum repræsentet, et retineat fictum dominium bonorum, donec transeat dominium verum in personam heredis.

67. *Aquiritur 2º.* In primo instanti, quo Deus creet hominem, dicat Angelo Michaeli: dono tibi hominem, in servum, ut illum retineas, aut alteri dones. In eodem instanti Michael dicat Angelo Gabrieli: dono tibi hunc servum, et Gabriel acceptet. Casus iste est possibilis, absque Supernaturalitate: cum Angeli instantanee loquantur, et respondeant. Tunc sic: in illo instanti esset donatio; id namque significat verbum, dono, quo Michael uteretur. 1º esset dominium in Michael; cum que in eo instanti supponatur esse in Gabriele: sequitur, quod in eodem illo instanti esset in ambobus. Sequela bona est ex consequentia; et hoc probatur: donatio est ab habente dominium; sed Michael ante instanti donationis non habuit dominium: nondum enim erat creatus homo donatus: 2º Michael habet dominium in ipso donationis instanti.

68. *Respondeo, admissis sup-*
De Jur. C. 2.

posito sub explicatione dandâ, negando antecedens, nempe de donatione à Michael facta Gabrieli. Ratio: quia dominium excludit per se bellum utrinque iustum, istud autem posset sequi, si in eodem instanti, in quo servus donatus à Deo Michaeli, ab hoc donaretur Gabrieli: solum enim per accidens impediretur bellum illud: aut quia Michael vellet simul dare dominium, et non sibi occupare servum, veniente Gabriele; aut quia Gabriel vellet habere dominium, et non sibi occupare servum, veniente Michael. Si recurras ad impeccabilitatem Angelorum, ut excludatur bellum istud; contra est: nam impeccabilitas est omnino de materiali, et per accidens: quod attento domino posset Michael conferre ius, et non conferre terminum: sine iniuria quidem, quia haberet plenum dominium; et non sine iniuria, quia hoc esset contra ius alterius.

69. Ad probationem antecedentis negati. Si consideretur verbum dono , ex parte Dei loquentis Michaeli, accipitur conditionate: nempe donotibi hominem in servum, si acceptes. quod si Michael acceptet sibi, et velit servum donare

poterit. quidem donare pro instanti sequenti: in quo voluntas retinendi non foret iusta simul, et iniusta; ut esset iusta simul, et iniusta eadem voluntas, si donaret pro eodem instanti, pro quo sibi acceptat. Itaque pro instanti, quo Deus Michaeli donat, Michael donare non potest: sicut nec potest pro illo eodem instanti manumittere servum.

Hinc si consideretur verbum illud, dono, ex parte Michaelis loquentis Gabrieli, non potest accipi de presenti, et pro presenti; nisi supponatur, Michaelē ignorare naturam domini: sicut non potest pro eodem instanti, in quo acceptat hominem in servum, ipsum manumittere. Igitur Michael aut donat tantum pro instanti sequenti, aut non sibi, sed Gabrieli acceptat donationem conditionatam factam à Deo.

10. *Aquitur 3°. Nemo dat, quod non habet; et quisque habet, quod acquirit. Sed in instanti donationis donator dat, et donatarius acquirit dominium: q^o in instanti donationis uterque habet dominium. Confirmatur: ad valorem donationis perinde est dominium preteritum, ac si non fuisset: q^o requisitus,*

quod sit de presenti in donatore. Probatur
 antecedens: ad valorem donationis requi-
 ritur, quod fiat ex propriis; sed dominium
 preteritum non reddit res modo proprias;
 q^o ad valorem donationis dominium pre-
 teritum perinde est, ac si non fuisset. Vi-
 getur: donatio est actus domini donatoris.
 sed actus necessarius coniungitur cum sua
 potentia: q^o donatio coniungitur necessa-
 rio cum domino donatoris. Minor est
 evidens in actu, et potentia physica; in
 moralibus est discutendum, sicut in
 physica: quapropter donatio, quae est actus
 moralis, coniungi debet cum domino, quod
 est moralis potentia.

71.

Respondes distin-
 guendo 1^{am} partem maiorem: nemo dat,
 quod non habet, cum distractione, et pro
 instanti antecedente, concedo; cum statu, et
 pro eodem instanti, nego hanc partem. Con-
 cedo partem 2^{am}: nam acquirere est for-
 malissime de novo habere; habere autem
 de novo est simpliciter habere. Concessa
 deinde minore, nego consequentiam. Eo
 sensu, quo dicitur: nemo destruit, quod non
habet; et: nemo spoliatur re, quam non ha-
bet; et: nemo occiditur, qui non vivit; dicitur
quoque: nemo dat, quod non habet. Sensu

itaque est de habitatione pro instanti antecedente; et que continuaret, nisi in instanti sequente impediretur per dationem. Igitur dominium rei habebatur in instanti antecedente peres donatorem; et in ipso permaneret, si instanti sequente non donaret, aut si non acceptaret donatarius. Nota: qui donat servum, donat hominem libertate privatum; sed non actu privatum libertate, ratione domini, quod sit in donante, sed ratione domini, quod incipit esse in donatario. Nota insuper in instanti, quo celebratur matrimonium, maritus est sui iuris pro priori; non quidem absolute, sed conditionate, cum profectione ab eo, quod pro posteriori sit, aut non sit iuris alieni.

Ad confirmationem distinguo antecedens: ad valorem donationis perinde est dominium preteritum antecedens ad donationem, ac si non fuisset, concedo; perinde se habet dominium preteritum in vi donationis, nego antecedens. Dominium preteritum dicitur existentiam domini in instanti antecedente, et illius carentiam de presenti, qui in priori nature ad donationem caret dominio, non potest valide donare: sed valide donat, qui in

priori naturæ ad donationem potens est
conservare dominium, quod in posteriori
naturæ destruitur per ipsam donationem.
Solutionem declarabitur exemplo, tum des-
truentis rem suam, tum cedentis domini-
um. Relege dicto, an. 57. Ad pro-
bationem antecedentis distinguo mayo-
rem: ad valorem donationis requisitus,
quod fiat ex propriis ante donationem,
concedo; ex propriis in instanti donationis
subdistinguo: ex propriis conditionate, hoc
est, quæ continuarent sub proprietate, si non
fieret donatio, concedo; ex propriis abso-
lute, et positive, nego maiorem: et constat
ad reliquum probationis. Similiter ad va-
lidam destructionem, requisitus, quod
sit rei propriæ; et ad validam cessionem
dominii, requisitus, quod res sit propria:
absolute quidem in instanti antecedente,
non absolute, sed conditionate in ipso in-
stanti destructionis, et cessionis.

13. Ad Urgentiam, concessa ma-
jore, nego minorem: potentia enim ad ac-
tum illius destructivum nequit conjungi
cum eo actu: ut constat in poa, quæ res po-
test desinere, sive interire; donatio autem
hæc est actus domini, ut sit huius destructivum,
sicut destructio rei, et cessio domini. Ad ma-

noxi probationem nego quod assumitur:
 verba namque consecrationis sunt prin-
 cipla moralia conversionis eucharis-
 ticæ, cum non conjunguntur physice. Igi-
 tur ad rationem causæ moralis, quale
 est dominium ad actum donationis, suf-
 fiat, quod immediate precedat suum
 effectum absque morali interruptione. Sic
 quæ ad vitam, quod immediate preces-
 sit in homine, reddit alios homines pro
 instanti sequenti obligatos ad non occi-
 dendum, et occisionem reddit inquit tam:
 ut explicui, n. 8. Sic etiam donatio ca-
 usæ mortis suum effectum habet in ipso
 mortis instanti, quando jam non est do-
 minium in donatore: nam destructis
 nobis, perierunt omnia, quæ sunt in nobis.
 Disparitas inter causas physicam, et mo-
 ralem est manifesta: nam causa phy-
 sica causat physice suos actus; ac pro-
 inde nequit non coexistere physice
 suis actibus. At causa moralis potest
 secundum existentiam, obiectivam ca-
 usare actum destructivum illius se-
 cundum realem existentiam. Constat
 hoc ex sensu, quem adest voluntas dona-
 tiva, quæ sic explicatur: quoniam hunc
 librum effectum meum voluntate revo-
 cavi

Diffut. 2.,
 cap. 3., a

X Dum

cabili in favorem Petri, nolo iam esse
meum, sed Petri. Respectu huius ac-
tus domini, quod erat in antece-
denti instanti, secundum illam existen-
tiam preteritam concurrebat objective de
presenti ad donationem; et quoniam
hec est revocatio illius preterite volun-
tatis, ideo pro instanti donationis perit
moralis existentia domini.

12. Arguitur

1°. Dominium est ius perfecte disponen-
di de re; sed donator in instanti donati-
onis habet illud ius: 2° et habet domini-
um; quod cum supponatur etiam in
donatario, exitus generis duos. Probatur
minor: donatorum priorum nature adpo-
sitionem potest sine iniuria alterius
rem donare; aut sibi retinere illam
destruere, aut in quemcumque usum
sibi favorabilem vertere; sed hec om-
nia posse sine iniuria alterius, est
habere ius perfecte disponendi de re: 3°.

13. Respondeo indirecte, et
probo similiter in instanti, quo quis
destruit rem suam, aut abdicat a se,
rei dominium, in destruento, et abdi-
cante manere rei dominium: quod
falsum esse, supra probatum est non

inefficaciter. Preterea: in instanti donationis non est in donatore potestas convertendi rem in omnem usum sibi favorabilem absque iniuria alterius: aliqui posset absque iniuria donatarii retinere rem, cuius dominium dat. Quod autem donator sibi impediat hunc rei usum voluntate dante dominium, et simul tradente rem, nihil prodest: nam si sola voluntas dandi dominium obest dominio in solidum ex parte donatoris, a fortiori obest voluntas dandi dominium, et tradens rem, ut satis, efficaciter probatum est, supra. Directè distinguo maiorem: dominium est ius completum, et absolutum perfectè disponendi de re, concedo; dominium est ius incompletum, et merè conditionatum perfectè disponendi, de re, nego maiorem. Distinguo similiter minorem, et nego consequentiam. Ad probationem minoris distinguo, maiorem: donator in instanti donationis in priori natura ad donationem potest rem donare, aut in quemcumque usum sibi favorabilem vertere, potestate equè immediata, et plena ad donationem, et quemcumque usum nego

maiores; non ex quo immediata, et, plena, concedo maiores. Distinguo similiter minores; et nego consequentiam de jure completo, et absoluto perfecte disponendi de re.

76. Explico solutionem ex principis, que firmiter statuunt Espinosa, ibi, 7.6., et Haenoldus, tract. 3. c. 1., controu.

XV. 2. Dominium, sicut et quodlibet jus, incipit a lege favorabili; hoc autem, non absolute, sed conditionate, favet: si nimirum favor ille, et beneficium a lege oblatum acceptetur. Quousque acceptatio ista non accedat, favor non est jus completum, et absolutum; sed conditionatum, et incompletum: ac proinde non est dominium. Tendentur hoc: quisquis potest aliquid invenire, capere, aut efficere, potest ex beneficio legis facere illud suum; non tamen absolute, et complete facit illud suum, nisi inveniendo, capiendo, aut, efficiendo, acceptet beneficium legis. Quis posse habere dominium non est habere dominium; sed solum est facultas indifferens, ut pro posteriori sit, vel non, sit dominium. Jam vero sicuti dominium involvit acceptationem favoris oblata a lege, ita continuatio dominii involvit

non retractationem acceptationis: quia propter actus, qui sit illius acceptationis retractatio, exit destructivus domini. Atqui donatio est retractatio illius acceptationis: hęc enim erat acceptatio beneficii oblatis a lege in favorem proprię libertatis, gravando libertatem aliorum; donatio autem est translatio illius beneficii in favorem aliene libertatis, gravando libertatem propriam: q^o donatio est actus destructivus domini. Ex dictis

17.

Oritur 1°.

Potestas juridica ad donandum, et non donandum, quę est in priori ad donationem, est potestas ad continuandum, vel non continuandum dominium, quod connotatur pro instanti antecedenti. Si determinetur pro posteriori per negationem donationis, jam est dominium, et jus perfectum, et absolutum perfecte disponendi de re; si determinetur per donationem, jam non est dominium, sed jus incompletum, et purę conditionatum perfecte disponendi de re. Oritur 2°. Potestas immediata, et plena ad donandum, et non donandum non est potestas immediata, et plena ad omnem usum rei favorabilem potenti donare. Ratio: nam

solum est potestas incompleta, et condi-
 onata, in nimirum pro posteriori continu-
 etur dominium: quapropter per continu-
 ationem domini constituitur in esse potes-
 tatis completa, et absoluta; et per interitum
 domini manet ejusmodi potestas incom-
 pleta, et pure conditionata. *Oritur 3°. In in-
 stanti donationis non est in donatore do-
 minium: nam dominium est potestas
 iuxta iura completa, et absoluta ad omnem
 rei usum; quamvis autem in eo instanti
 sit ea potestas ad donandum, et non
 donandum; est tamen sola potestas incom-
 pleta, et pure conditionata ad aliorum
 supponentes continuationem domini.*
 X. *Arguitur 5°. Qui dis-*
 ponit de re sine iniuria alterius, potest
 de illa eo modo disponere: ab actu enim
 ad potentiam valet consequentia. Sed
 in instanti donationis donator disponit
 de re sine iniuria alterius; illam nam-
 que donat: ergo de illa disponere potest:
 ergo in eo instanti habet rei dominium. Con-
 firmatur: dominium est potestas ad do-
 nandum: ergo est pro instanti, pro quo fit do-
 natio. Probatur consequentia: quia si non
 est pro eo instanti, iam potestas propria
 domini non extenditur ad donationem.

Additur: qui ex legis dispositione habeat dominium libri pro tribus tantum instantibus, non potest pro quarto instanti donare librum. Non alia de causa, nisi quia pro quarto instanti non habet dominium libri: q^o ad donationem requiritur dominium pro eodem instanti.

19° Respondeo, concessa maiore, distinguendo minorem: in instanti donationis donator disponit de re sine iniuria alterius, dispositione destructiva proprii domini, concedo; dispositione conservativa, nego minorem, et similiter distincto consequenti, nego subductam consequentiam. Distingui aliter potest eadem minor: in instanti donationis donator disponit, sine iniuria alterius de re, et de domino, concedo; de re tantum nego minorem, et consequentiam de jure completo, et absoluto, quod est dominium. Itaque in eo instanti donator habet jus ad conservandum, vel ad abjiciendum a se dominium; non tamen habet dominium, quod a se abjicit in favorem donatarii: neque enim habet jus plenum, et absolutum ad omnem usum rei, quam actu donat. Id applicatur exemplo: promittat Deus homini dare auxilium

x
peten-
dum:

ad actum charitatis pro eo in instanti, pro quo ipse illud petat, in eo instanti, in quo homo non vult illud petere, habebit quidem libertatem ad ~~petendum~~ ^xpetendum: non tamen habebit potestatem absolutam, et completam ad actum charitatis. Similiter in re nostra: qui donat habet ius ad donandum, et non donandum, sed non habet ius, nisi incompletum, et pure conditionatum, ad alia rei usus supponentes dominium.

80.

Ad confirmationem: eo sensu dominium est potestas ad donandum, quo est potestas ad rei destructionem: unde non est potestas ad donandum pro eodem, sed pro sequente instanti; et sic potestas propria domini extenditur ad donationem, quā posita, perit dominium, et quā non posita, dominium continuaret. Doctrina explicatur exemplo motus localis: qui enim est in uno loco potest transire ad alium, non pro eodem, sed pro sequente instanti; et ipso transitu, quo acquiritur novus locus, deseritur praecedens: ideo quae neque pro instanti, pro quo mobile supponitur in primo, occupatur secundus, neque pro instanti, pro quo occupatur secundus, est mobile pro prioris naturae in primo

loco. Disparasse similiter in re presenti.

Ad additamentum, concessa maiore, nego minorem: ideo namque ille non potest donare, non quia in eo instanti non habeat dominium, sed quia dominium quod habuit in precedentibus instantibus non erat ad donandum in sequenti instanti; cum lex ipsi non dederit ius incompletum, et conditionatum, quod pro eo instanti possit exerceri per donationem.

81.

Arguitur. Non bene

restringit^{ur} dominium ad ius completum, et absolutum perfecte disponendi dexe: q^o ius incompletum, et conditionatum est dominium; ac proinde in instanti donationis dominium est in donatore, et donatario. Antecedens probatur. 1°: qui sedet, verè habet potestatem ambulandi; et qui tacet, verè habet potestatem loquendi: q^o qui donat, verè habet potestatem donandi; et sic verè habet potestatem disponendi perfecte dexe: quæ potestas est dominium. 2°: quia dominus libri verè habet potestatem legendi; et tamen ea potestas non est completa, et immediata ad lectionem, sed ad volitionem legendi: q^o similiter de donante. Confirmatur: cum dominus ex parte dona-

taxi compositus ex parte donatoris, ius illud incompletum, et conditionatum perfecte disponendi de re: q^o etiam componi potest verum, perfectumque dominium. Vegetius: ideo cum iure ad gloriam in homine iusto compositus, in Deo plenum, perfectumque gloriæ dominium, quia in Deo est antecedens potestas ad omnes usus gloriæ absque hominis iniuria. Atqui cum dominus in donatio est in donatore pro instanti donationi antecedens potestas ad omnes usus rei absque iniuria donatarii: g^o.

82.

Respondetur negando antecedens. aliter ius illud incompletum, et conditionatum, quod unusquisque habet ad faciendam rem suam pro-
prium, ante acceptationem favoris à lege oblati, iam esset dominium; quod est aperte falsum. Relege dicta, n. 76.

83.

Ad iam antecedenti probationem, con-
cesso antecedente, et consequenti, nego
sequelam subillatam. 1° quia in instan-
ti donationis potest esse voluntas dandi
dominium, et non tradendi rem; ad quem
reusum extenditur libertas physica,
donatoris, et non extenditur potestas ju-
ridica: quæ alioqui deberet esse, si donator
re-

retinere et de dominio. 2°: quia potestas iudicialis, et dominativa ad perfectè disponendum de re, sicut in suo proprio esse constituitur per acceptationem beneficii oblato legem in favorem propriam libertatis, gravando libertatem aliorum, ita in suo conservari constituitur per non retractationem illius acceptationis, cum quæ hoc retractetur per donationem. consequens est, ut non maneat potestas illa iudicialis, et dominativa. Constat hinc disparitatem ad exemplum, quæ in probatione afferuntur: nam negatio sessionis non est constitutiva proxime potestatis ad sedendum, nec negatio silentii est constitutiva vere potestatis ad loquendum. At non retractatio voluntatis acceptantis dominium est constitutiva potestatis iudicialis, et dominative.

84. Ad 2^{am} eundem antecedentis probationem, concesso antecedente nego consequentiam: nam voluntas legendi non est constitutiva potestatis iudicialis, sed tantum determinativa, seu applicativa eius potestatis ad idem; negatio autem donationis est constitutiva potestatis iudicialis ad perfectè disponendum de re: ut ex dictis constat. Adde. voluntas legendi et lectio est unum

De Iure Cod. 5.

actus moralis completus, idem que rei
abusus: unde dominus dicitur habere
immediatam moralem potestatem ad
legendum. Atqui donatio, atque alius
usus cum donatione incompatibiles, non
sunt unus actus moralis completus, idem
que rei usus: q.

85. Ad confirmationem, con-
cesso antecedente, nego consequentiam:
nam ex jure illo incompleto, et conditi-
onato in donatore cum domino in do-
natario, non sequuntur implicationes,
et absurda, que sequuntur ex domino
pleno pene utrumque: ut perpenden-
ti constabit. Retorque confirmationem
in casu, quo quis destruit rem, aut ce-
dit illius dominium: tunc enim habet jus
incompletum, et conditionatum perfecte
disponendi de re; et implicat, quod ha-
beat actuale dominium.

86. Urgentia non
caret difficultate. Respondent aliqui, in
donatore esse dominium in instanti dona-
tionis; sed quod non est simpliciter plenum
perfectum, et in solidum. Ratio: quia
donator est cum gravamine manendi si-
ne domino, ut paterfamilias commissarius,
qui obligatus est ad transeundam her-

reditatem in aliam. Et dominium Dei
est simpliciter plenam, perfectum, et in
soluendum; neque enim Deus recipit
vanam canonici dominus. Ratio quia
eadem libertate immutabili, atque eter-
na, quia dedit gratia equitatis, potest antea
cedente impedire, et tunc non ne-
gare aliquam inuoluntatem. Hec solutio optimam
sentitur adprobatur. Sed in eo differt,
quod concedit, in instanti donationem
se in donatore dominum, quamvis de-
gatum in rationem donationis.

81.

an. 26. ad 29., concessa maiore distinctione
minorem: cum dominio in donatario est
in donatore pro instanti donationis an-
tecedens potestas ad omnes usus rei, di-
uisibilis a donatione, atque innoxia
donatario, omittit, ad omnes usus rei, com-
ponibiles cum donatione, atque innoxia do-
natario, neque mino nec, et in instanti.
Ex ipso Dei dominio est impossibile per
compositionem contra ius a Deo datum ex-
atque, unde non est contra plenitudinem di-
vini dominii, quod non extendatur ad illam
usum. Et donatori est possibile usus rei
compositivus contra ius collatum donatario,
et hunc usum non potest gerere donator.

x
diff. 2., ca-
p. 2., a

absque donatarij injuria: debet autem
esse potestas ad istum finem sine injuria
giveri auctoritati in donatione esse plenam
et dominium: in ista columna est tale do-
namentum. Per lege dictam. St.

88.

Haec dictione occurrit potestas
negandi; distinguendo majorem: ideo
cum vult ad gloriam in homine per se con-
ponitur in Deo plenam gloriæ dominium,
quia in Deo est ante et in potestas im-
mediata completa, et absoluta ad omnes
res gloriæ absque homini injuria, con-
cedo; aliter, nego majorem. Distinguo mi-
nores: in donatione in instanti donatione
est potestas antecedens immediata, im-
perfecta, et conditionata pure, a foras
res vel absque homini injuria, con-
cedo de universis divinis, non de
componibilibus cum donatione; est po-
testas antecedens immediata completa
et absoluta ad res vel absque injuria
donatarij, nego minorem, et consequen-
tiam. Potestas Dei ad negandum ho-
mini gloriam absque injuria, non consti-
tuitur per essentiam volitionis dantis; sed
sicut nec potestas ad negandum homini
gloriam sine infidelitate constituitur per
essentiam volitionis; a omni modo: et demum

enim immediatè potestatem ab libertate
 in Deum potest antecedenter magis glo-
 riam, et impeditur propter rationem, quæ sit
 vel ex justitia, vel solum ex fidelitate. Et
 pleniora. per contractum est subordinationem
 dominus Dei: libitum enim contractus ut
 ea tamquam sui quæ, quod est contra
 libitum Dei, est Dei injuria, libitum
 autem contractus, quod non est Dei injuria
 Dei, ex ipso. Dei dominus non potest esse
 contra libitum Dei. Hinc Deus conferen-
 do per contractum nullam partem sui do-
 minii abdicat: nam abdicatio domini
 esset, quod aliquis. Sicut rei usus possit
 esse per se, et contra voluntatem
 89. abdicanti. Item ad rem nostram: in
 donatore solum est potestas antecedens,
 incompleta, et conditionata ad usus rei
 ab qua injuria donata est. Potestatem po-
 testas completa, et absoluta constituitur
 per acceptationem favoris oblatis a lege
 in commodum proximi, et gravamen
 alieni libertatis; donatio autem est ac-
 ceptatio illius acceptationis: quæ propter
 potestatem antecedentem completa, et abso-
 luta ad omnes rei usus sine injuria dona-
 tarii constituitur per cessionem donati-
 onis: quæ quomodo potestas completa, et ab-

dicta, atque adeo dominium rei, non
est in donatore. Responde dicta, n. 16.

Sectio 5^a

Explicit doctrina de dominio pleno
per se duos.

90.

Appendix. Nec

supernaturaliter potest dari simul in plu-
ribus dominium rei eundem quod in so-
lidum, et adequate sit in quolibet suo pro-
tempore, siue pro instante. Ita plerique
doctores, qui dominium plenum esse
rei posse naturaliter esse per se
duos regunt, contra aliquos, qui ne-
gant possibilitate naturali supernaturalem
possibilitatem eius dominij. Genes duos
admittunt: in quibus sunt Wadsworth
et Compton. Probat doctrina nos-
tra: nam nulla est supernaturalis pos-
sibilitas rerum, et subiectorum dispositio,
quae sufficit ad simultaneum dominium
in solidum per se duos; quod constat
ex solutione argumentorum: 1° nec
supernaturaliter potest dari simul in
pluribus dominium eiusdem rei. Q. 3.

91.

Oppone 1°. Possunt super-
naturaliter duo agentia rationalia officia

adequate eandem rem: 2° et super-
naturaliter

91.

^x
faciendi

quod patet de rationabilibus tribu-
tum: 1°. 2°. 3°. 4°. 5°. 6°. 7°. 8°. 9°. 10°.
Ita cum concedo antecedenti
nego consequenti. Ratio: quia ad rationem ca-
usae adequatae non recipitur, quod sub-
tractio causa sua destruat effectum; ad
rationem autem dominii adequatae re-
quiritur potestas destruendi rem recipi-
entem alteram: et hoc potestas hinc
probat simul in duobus. Ita ratio non
consequenti: effectus non destruitur
quod non dominium nisi recipiat
animus destruendi rem suam; quod ac-
cidit etiam in re intentione, et in ca-
tu fa. Tamen esse suam aliter
fava prope libertate iam gravam,
ne aliud libertate; et iste fava un-
us, et gravamen alterius requirit esse
recipere in duobus agentibus rationa-
libus efficientibus adequatae rem sam-
dem. Quapropter in eodem non potest
esse dominium in illam; et adequa-
tum in quolibet; sed simul in ambobus
prout in singulis. Solutionem applica
exemplo duorum agentium, aut oc-
cidentium simul eandem faciem. In-
ter enim dominium hunc non est in

solidum, et ad quatuor in quolibet;
Sed in utroque, sicut ad dividendum
transigendum, aut modo alio modo
operandum.

92.

Ad rem, concesso an
accidente, nam consequentiam. Quam
libellatorem, sicut liber est virtualiter
duplex, non formaliter, et simpliciter
ita et dominium est virtualiter duplex,
non formaliter, et simpliciter in solidum,
et ad quatuor. Ratio patet: nam, quia
vis quilibet sine alterius infusio po-
set perfecte disponere de libro pro et
in uno loco, necesse tamen potest alique
injuncta alterius disponere perfecte de
libro secundum de argento, et illum ut
curaque facti, sibi vendicare, et ex pro-
prio usus convertere; quod tamen ac-
quisitus ad plenum, perfectum quae
dominium: nam de rebus quae est,
domini est. Factura: dominium Pauli
non a se deest dominium. Sicut im-
plicita supra substantiam libri: 9° Pa-
ulus non potest disponere de libro pro
utrum, quo aliterque libri substantia
et vilissim, neque. Oportet id ipsum potest.
hoc autem probat, quod non tamen habet
dominium simpliciter, et formaliter ad-

quidem supra librum bilocatur. De
 cimum dominus simplicitas est illi
 ius dominus, si multipliciter per mini-
 culum, aut si minuculo ab interitu per
 delectatur: q^o dominus simplicitas libi
 exit dominus libi, qui virtualiter per
 bilocationem multipliciter quoniam dicit
 nae Petrus, nec Paulus tale dominium
 habent supra librum in casu bilocationis
 sequitur quod noster habeat dominium
 formaliter adequatum, sed in adquea
 turam, quique ad alios libi pro tunc
 fundum loco. Quod dicitur de impedita
 bello utique quod non arguitur: nam
 si dominium plenum sit in utroque
 quolibet loco potest esse per se librum
 utique quod, et istud impeditur
 solum per accidens, quatenus utrumque
 non conveniunt in eodem loco. Quod
 autem additur, quolibet in hoc loco
 potest librum de tunc. Id falsum est:
 nam in casu bilocationis predicatio
 gativa, quae non conveniunt in utro-
 que loco, non est emanans simplicitas
 restricta; et sic si librum manet florentia,
 non destruitur simplicitas domus: sed
 solum destruitur, quod sit domus. Hinc
 videtur ex dominus libi bilocatur per se

simpliciter librum de se ipso abgual-
tatur in seipso: ne proinde multa se-
betur dominium simpliciter etiam.

93.

Ad primum omnium
maior de necessitate liberis, que habe-
ant sympathiam connexionem volun-
tatem, magis rationem. Nam cum po-
tenter perfecti de se abgualtatur
alterius debet avertere ex ipso dominio
non ex alio conceptu, qui extrinsecus
se habet ad dominium. Atque quod
altera scilicet, scilicet, possibilis po-
tenter perfecti de se abgualtatur
juxta alterius, et extrinsecus, non ex ipso
ex ipso dominio, quod est in qualitate, sed
ex sympathica in volendo connexionem
que ex ratione se habet ad dominium.
Nam: 1° non est in qualibet dominio, imple-
tum, ex eo, quod ratione illius, sym-
pathia quilibet possit perfecti disponere
de se abgualtatur in seipso alterius.

94.

Ad primum omnium, id factum
probatum. Nam quod cum ex se creatur
sympathia in volendo dominium liberis
et quod ipse velit facere librum suum, et
non alterius, hoc enim non impeditur
per sympathiam: nam si non sequitur
quod altera velit librum non esse suum.

sed alterius, cui factum fuit donatio. In hoc
 casu, quod alterius, cuius non est liber, pos-
 sit illi profecti utriusque imperia a ratione
 non proveniunt ex dominio, sed proveniunt
 sympathia: siue ex dominionem, siue ex
 affectionem tantum, siue, et inveniuntur
 in utraque similia. In utroque habet ad pro-
 portionem minus et magis: minus magis
 est vera in vi sympathie, et connexionis,
 quae extrinseca se habet ad dominionem,
 et inveniuntur in vi ipsius dominionis. Ita
 bene adiuncta magis evincit, quod con-
 trarium est, non quod est negatum. Illud
 similitudo similiter est minus cum
 probatione adiuncta; et consequenter
 est neganda. Verum quidem est, quod
 inter caritatem illas sympathias non
 potest esse bellum perfectum utriusque;
 sed, sed excluditur utraque ratione sym-
 pathie, non ratione dominionis. Ratio: nam
 ut ratione dominionis excluderet bellum
 illud, requiritur quod altera alteri de-
 sistet per se. et quod, non dato, puer pos-
 sit negare terminum, veniente altera.
 et quod voluntas non negandi termi-
 num, dato puer, omittit ex perfectione
 dominionis, quo fit congruentia. Hec longissi-
 me abest a creaturis illis habentibus

sympathicam commotionem voluntatem:
 quodlibet utique quodlibet in se ipso
 volens ut sit in ratione domini; sed et
 ratione sympathie. Unde quodlibet quodlibet
 de plenitudine domini cum ratione
 domini obligante dicitur diff. 2., C. 2., p. 22.

95.

Ex distinctione ad ca-
 sum in quo dicitur dominus dominus
 natura ad dominum dominum per se
 sed quod quodlibet habet in rationem
 per se unum per se dominum; quod
 interpretatur per se voluntatem ad
 ad. Dicitur in casu dominum
 in rationem ad dominum in se ipso
 naturam dominum per se dominum
 deinde ab innocentia non habet
 quod quodlibet per se dominum per se
 dominum ab ipso dominum ad dominum
 quodlibet per se dominum non dominum
 dominum. Antio dominum dominum
 alteri tantum dominum per se dominum
 dominum alteri dominum per se dominum
 per se dominum ab ipso dominum
 dominum iniquum; nec enim dominum
 voluntaria aliter per se dominum
 dominum alteri ab alteri dominum non dominum
 dominum per se dominum dominum per se
 (ea ratione qua a Deo dominum ad dominum)

x
ad

jur, ipsi Deo sub ordinatum essentialiter)
quod quilibet possit uti perfecte se absque
alterius injuria, non oritur ex plenitudi-
ne domini in qualibet, sed ex impeccabi-
litate cuius libet.

Sectio 6a,

De usu sine dominio.

96.

Certum est

1°, in rebus, quae unico usu non consumuntur,
usum facti esse separabilem à dominio;
ut constat in eo, qui utitur libro commoda-

to: commodatarius namque non habet
rei, datæ ad usum, dominium. Certum est

2°, in rebus unico usu consumptibilibus
usum illicitum facti posse à domino sepa-
rari; ut constat in fure comedente cibos ali-

enos. Difficultas est: an in rebus, quae unico
usu consumuntur, usus licitus possit à do-

minio separari? Negativam sententiam
dixerunt aliqui Thomistæ, quos sequitur
Gabr. à S. Vincentio, disp. 2. de domin., q. 8.

4. Affirmativam sententiam tenent omnes
Scotistæ, Jesuitæ omnes, et Thomistarum ple-
rique, ut videre est apud Amicum, loc. cit.

in hac quest. .... Hæc sententia explicatur stic,
filium pauperum Fratrum Minorum: qui
profiteretur, se neque in particulari, neque

in communiter habere dominium illius rei,
sed usum tantum. Eadem sententia explica-
tur aliorum Religiosorum, qui paupertate
professi sunt, usus sicuti, sed non con-
sumptibilium sine dominio in particulari:
ut optime advertit Sanchez, in Decalog.,
lib. 7. cap. 14, n. 10. — Itaque in re presen-
ti sola haec est diversitas: quod Fratres Mi-
nores neque in communiter, neque in parti-
culari rerum dominium habent; ceteri,
autem Religiosi professi habeant dominium
in communiter, sed non in particulari.

97. Rogar: per quem
est dominium rerum, quibus utuntur Fra-
tres Minores. Tempore Nicolai IV. do-
minium pecuniarum, usque dum a
Fratribus expenderentur, manebat apud
dantem illas; si autem antequam expen-
derentur moriebatur donator, illarum
dominium, sicut et aliarum rerum utensi-
lium, ad sedem Apostolicam plene perti-
nebat. Postea Joann. XXII. a sede Apostolica
abdica vit rerum unico usu consumptibili-
um, aut expendibilium dominium. Hinc
factum est, quod constitutione novi juris tem-
perata fuit Fratrum Minorum pauper-
tas, accepta capacitate habendi in communiter
dominium illarum rerum, nisi dicas, illam

abdicationem factam à Pontifice causasse
 effectum, quoniam fundata fuit in falsa
 presumptione. ut vult Sayrus, in clavi,
 lib. 3., cap. 7., n. 19. Abdicationem à Joanne
 factam revocavit Alexander V., et rem
 totam reduxit ad statum, in quo fuerat tem-
 pore Nicolai. Tandem Martinus V., et Sa-
 ulus III., constituerunt, ut rerum omnium,
 quæ fixatibus Minoribus ad usum con-
 duntur, apud Romanum Pontificem sit
 dominium, et iste est presens hujus rei
 status. ut videre est apud citatum Sayrum.

98.

Conclusio. In rebus,
 quæ unico usu consumuntur, usus licitus fac-
 ti separari potest à dominio. Efficax pro-
 batio desumitur ex Nicolao IV., cap. Exiit,
 qui seminat, de verb. signif., in. 6., ibi, do-
 cet, proprietate, possessione, usufructu, et
 jure utendi, posse casere vitam morta-
 lium, non tamen simplici facti usu. Addit,
 condecens esse, rerum omnium abdicare
 dominium; et rerum concessarum neces-
 sario usu contentum esse. Concludit, istum
 simplicem usum, non esse juri, sed facti, et
 quod facti est tantum, in utendo prebere
 utentibus nihil juri. Declarat, exprop-
 riationem fixatum Minorum intelligi debere
 tam in speciali, quam etiam in communi;

di-

Angelus, cum aut venderet vinum, et
 similitum illius, venditum eamdem
 rem b[e]n[e]d[i]x[it] v[e]l quod non e[st] p[ro]p[ri]e
 sua b[e]n[e]d[i]x[it]am, et m[u]ltum vinum exi-
 gens sibi duas recentiores t[ra]ctas una
 quidem ad aliam vero tanquam p[ro]p[ri]e
 sua. Et in hoc p[ro]b[atur] q[uo]d in n[ost]ro p[ro]
 unico usq[ue] continetur etum licet
 et in b[e]n[e]d[i]x[it]am.

100.

ponenda e[st] Constitutio Joannis XXII.
 quod in v[e]l non e[st] m[u]ltum vinum
 ad fide[m] et m[u]ltum: quod ostendit
 t[ra]ctat[us] A. B. et C. p[ro]b[atur] q[uo]d quibus v[e]l
 et q[uo]d t[ra]ctat[us] C. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] D. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] E. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] F. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] G. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] H. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] I. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] J. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] K. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] L. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] M. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] N. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] O. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] P. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] Q. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] R. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] S. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] T. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] U. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] V. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] W. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] X. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] Y. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.
 et t[ra]ctat[us] Z. p[ro]b[atur] q[uo]d t[ra]ctat[us] A. B. et C.

[illegible]

Ypl.

Ued me
non dicat, locum ex Th. in citis ex
servationem et docet, quod si ro-
ta sententia criminum. Legatur: non
quodam Pontificis in inter-
quod impetretur abique per eundem
non potest esse, et hoc verissimum
est, quod in inter-
tibi in inter-
non potest esse, et hoc verissimum
est, quod in inter-
tibi in inter-

verificari non potest de usu rerum con-
sumptibilium, qui propterea non est
usus, sed abusus, hoc est, destructio, et con-
sumptio. 9° in iis rebus usus licitus non est
merus usus, sed dominium.

104.

Concessio pro-

missi, distinguo consequens: 9° concessio
irrevocabiliter usu earum rerum, trans-
fertur illarum proprietatem, et dominium,
concedo; concessio revocabiliter usu, ne-
go consequentiam. Non quod negavimus,
sed quod concessimus, probatur ex le-
gibus adductis. neque enim procedunt
de usu, atque quasi usufructus earum
rerum revocabiliter concessio; de quo so-
lum curant pauperes evangelici, qui
solo rerum usu contenti omnem propri-
etatem abiecerunt: alii in particulari, et si
non in communi; alii tam in communi
quam in particulari. — Ad iam confir-
mationem, concessa maiore, de usufruc-
tu irrevocabili, nego minorem. Domi-
nium, quod potest usum concessum re-
vocare sine iniuria, non est dominium ~~irrevocabile~~ ~~irrevocabile~~ ~~irrevocabile~~
inutile: potest enim iste rem concessam
vindicare, et sui commodi subijcere.
Et quia usus concessus pertingat ad
rerum destructionem, ideo est perpetuus.

potest namque ante consumptionem re-
rum revocari concedente. — Ad idem.

Confirmationem distinguo maiorem :
usus rei concessus irrevocabiliter est
ad eius utilitatem, salva substantia, con-
cedo; usus rei concessus revocabiliter, ne-
go maiorem. Concessa minore, distinguo
consequens: et de usu irrevocabiliter
concesso, cum res sunt abuse consumpti-
biles, concedo consequentiam; illamque
105. nego de usu concesso revocabiliter. Et nota
opportune: is, cui conceditur revocabi-
liter usus rerum consumptibilium, ex
parte termini habet plus, quam usua-
rius, et usufructuarius; nam ille potest
res illas consumere, et alienare: usu-
arius autem, et usufructuarius id non
possunt. At ille ex istis habet minus
ex parte iuris: nam ius istorum est
fixum, et irrevocabile, ius autem
illius est pro libito concedentis auferri-
bile citra iniuriam. Hinc ex eo, quod
ex parte termini concedatur plus, quam
est usus rei salva substantia, non infer-
tur, quod concedatur dominium. Id
notavit Molina, tract. 2., disp. 6., num. 4.

106. Oppones 3°. Usus factus
est actualis usus rerum; sed actualis

usus rerum, quorum utilitas in abusu
consistit, est illarum destructio: hoc autem
semel posita non est revocabilis, et rei des-
tructi dominium in nullo subiecto potest
manere: q^o usus licitus earum rerum non
est merus usus facti: q^o est inseparabilis
à dominio. Confirmatur: usus licitus est
aliquod ius ad usum: obligat namque
alios ad non impediendum; et qui impedi-
verit, committet injuriam. q^o est usus
iuris, et, cum pertingat rei substantiam,
est proprietas, et dominium. Vagetur et
preoccupatur solutio: nam usus juris est
sepe revocabilis, ut cum res conceditur
ad usum sine determinatione temporis:
q^o quod usus rerum consumptibilium con-
cedatur revocabiliter non facit, quod sit
usus simplex facti: q^o est usus juris.

1^a). Distinguo maiorem: usu-
facti secundum materiale est actualis
usus rerum, concedo; secundum formale
id est, prout concessus, et prout licitus, ne-
go maiorem. Concedo minorem; et distin-
guo consequens: q^o usus licitus rerum
abusu consumptibilium non est merus
usus facti, quatenus includit usum ju-
ris secundum quid, concedo; quatenus
includat usum juris simpliciter, nego hanc, et

subductam consequentiam. Usus factus
ut concessus, et ut licitus dicitur pro forma
li facultatem legitimam ad usum; hoc
facultas potest esse revocabilis ad libitum
concedentis: et hoc modo est usus quare
secundum quid, separatur a dominio. Res-
tractio semel posita non est revocabilis,
sed est antecedenter impediibilis in causa:
qui enim in hoc instanti concedit illam
facultatem, potest in sequente illam re-
vocare; sicut superior potest a se con-
cessam facultatem revocare subdito. Do-
minus concedens rei usum in eo instan-
te, in quo pro prioris naturae habet volun-
tatem concedendi, non potest revocare:
neque enim potest in eodem instanti vel-
le simul, et nolle idem. Sed hinc non
probatur, quod ius concessum sit irrevo-
cabile: namque concessum non ligat volun-
tatem concedentis; sed ipse concedens li-
gat se actu, quo concedit, re simul negare
possit.

108.

x
et

Ad Confirmationem distin-
quo antecedens: usus licitus est aliquod
ius personale, concedo; est aliquod ius re-
ale, nego antecedens; consequentiam ge-
nuius simpliciter; et sequelam, nihil
latam. Probatio antecedentis non valet;

In Massaria dominum proinde pro
liquantibus. Noverit: quod si
aliquid per aliquem, fuerit. Sub
hoc, quod, pro illis, dominum
non conceditur. Hoc, si
fuerit, non multum, sed
illud, quod rationem, pro
domino deditur, n. 99. Ergo
si, quod, si, quod, si, quod, si
consumptum, non est, dominum
regarabili.

110. In hoc antecedente cum
de iure, et. Noverit, n. 100. n. 101.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 102.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 103.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 104.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 105.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 106.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 107.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 108.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 109.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 110.

111. Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 111.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 112.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 113.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 114.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 115.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 116.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 117.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 118.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 119.
Noverit, quod, si, quod, si, quod, si
dominus, potest, et. Noverit, n. 120.

11. similiter et vix sui corporis potestatem
 21. non habet, sed mulier. Propterea: matrimo-
 nium est mutua corporum traditio, quoad
 potestatem suapte naturam ordinatam ad
 27. proli procreationem; nuptie enim sunt
 27. in omnibus gentibus procreandum fili-
 27. orum causa institutae: inquit Augustinus
 lib. de bon. conjugul., c. 11. Denique: matrimo-
 nium definitur, conjunctio maritalis
viri, et foeminae individuum vite consuetudi-
nem retinens, ut est communis Doctorum
 sensus, apud Palao, disp. 2. de matr., punct.
 1. Non est de materiali, sed de formali, quod
 conjugis debeant esse diversi sexus, ex quo
 infertur de substantia matrimonij esse po-
 testatem, saltem radicalem, ad usum consu-
 galem.

116. Remitto R. Ad contractum ma-
 trimoniale non requiritur consensus in
 dominium, et potestatem corporum ad usum
 conjugalem, et obligationem proximam
 reddendi debitum potenti. Probat: nam
 sine domino, potestate, et obligatione pro-
 xima ad illum usum stat verus contractus
 matrimonialis: q^o non requiritur consensus
 in dominium, potestatem, et obligationem
 proximam. Probat: antecedens. Si duo li-
 gati simplici voto castitatis contrahant ma-
 trimonium. De jure C. 75.

matrimonium, istud valet; sed in istis non est
potestas proxima, et obligatio proxima
ad usum. neuter enim potest petere: 9. Item.
Si post matrimonium conjuges ex mutuo
consensu emittant votum castitatis, ad-
huc manet vinculum matrimonij, sed sine
potestate proxima, et obligatione exposita
ad usum; et similiter si conjuges post consum-
matum matrimonium fiant pauci consen-
su. Reliqui, manente vinculo conjugali non
manet potestas, et proxima obligatio ad
usum: 9.

117. Remitto 3. Inter Beatissimam
V. Mariam, et Sanctissimum Patriar-
cham Josephum fuit verum, et validum
matrimonium, et non tantum sponsalia,
de futuro. Probatur: nam Luc. 2., Beatif-
sima Virgo dicitur uxor, et conjug Josephi;
et iste vir ejus appellatur, quae appellationes
non conveniunt sponsis de futuro, sed de
presenti. Deinde Matth. 2., dicitur, Josephum
voluisse dimittere Beatissimam Virginem:
9. jam ipsam acceperat in conjugem; quia
11. quam nemo accepit, nemo dimittit, et ideo
11. qui volebat dimittere, fatebatur acceptam:
ut arguit D. Ambrosius l. 2. in Lucam, cap. 1. Ad-
heci Patres supponunt verum istud matri-
monium, dum hanc causam assignant: ne

Christus

~~putaretur~~ putaretur filius conceptus ex pecca-
to matris; et hanc infamiam pateret
si nasceretur ex soluta à vinculo conju-
gali. Hinc erravit Gratianus dum docu-
it, non esse verum matrimonium, non
consumatum; quæ doctrina damnata
est ab Eugenio IV, in Concilio Florenti-
no, decreverunt, mutuo consensu contra-
hentium verbis expressa perficit matri-
monium; et hoc etiam docetur à Piden-
tino distinguente matrimonium ratum à
consumato; et ab Sponsalibus de futuro, se-
29. c. 5. ^{ord} ~~et~~ erravit etiam Michael de Me-
dina alexens, ad verum matrimonium
requiri consensum ^m expressum in consuma-
tionem qui enim contrahit cum animo con-
grediendi. Ac si contrahat ante consumationem
contrahit validum matrimonium abque
omni animo illud consumandi, quod habetur
ex C. Communis, de Sponsalibus.

118.

Prænotto
q. Beati V. ante contractum matrimoni-
um emisit votum virginitalis, et perfectissi-
me castitatis. Ita communiter tenent Scho-
lastici; quoniam multa congerunt Patrum testimo-
nia. Exemplum illud est D. Augustini, lib.
de sancta virginitate, c. 4. ubi supponens, Bea-
tissimam Virginem emisisse illud votum,

11 Subjungitur sed quia hoc adhuc Israelita-
 11 rum mores recusabant, desponsata est
 11 viro casto, non violenter ablaturo, sed
 11 contra violento & casto dituro, quod ipsa
 11 jam voverat. Accedit ratio: nam adeo B.
 • Virgo non emisisset illud votum, quia vi-
 • gebat preceptum nubendi, obligans singu-
 • los, ut propagaretur populus Judaicus,
 • ex quo proditurus erat Messias. Hoc, quod
 • a pluribus Scholasticis negatur, omitto;
 • sed inde nil evincitur: quoniam non ob-
 • stante illo precepto potuit ex specialis illus-
 • tratione Beatis. Virgo scire, illud suum
 • votum esse Deo gratum, et acceptum.

119. Premitto 3.º Sub pre-
 vio virginitalis, et perfectissimae castitatis
 voto Beatis. Virgo Maria hunc contra-
 xit matrimonium. Ostenditur: quia ideo
 non licite contraxisset, quatenus ad va-
 lorem matrimonii, requireretur consen-
 sus aliquis, saltem implicitus, ad usum,
 qui consensus esset illicitus sub illo
 voto. At nullus quomodocumque consensus in
 usum requiritur: cum sufficiat consensus
 in dominium, et potestatem conjugum, et
 obligationem radicalem, quin requiratur
 consensus in obligationem proximam, et
 multo minus in ipsum conjugalem usum.

3° sub preiudicio virginitatis, et perfectissime
castitatis voto. B. V. Maria licite con-
traxit matrimonium. Et quidem neque
ad validum matrimonium requisitus
consensus conditionatus in casum, si al-
ter conjux petat: potest enim quis non esse
proximum, ac proinde non causam gas-
simam obligationem reddendi.

12°. Premitto 6°.

Beatiss. V. Maria contraxit matrimonium
absque omnigeno coniugali usus. Ceterum
22. est illud, quod videntibus castitatem, non
27. solum nubere, sed velle nubere, damnum
27. est: ex Augustino, lib. de bono viduitatis,
cap. 11, et de huiusmodi, c. de nuptiis, et 17. quest. 1.
Sed hoc damnum est ratione propositi, aut
ratione periculosa ad confirmationem deveni-
endi: cumque pater se loquendo addit se
modum propositum, aut periculam. hinc est,
quod votum castitatis quare naturali impediatur
pater se loquendo matrimonium. Ideo, qui
castitatis voto ligatur matrimonium ex ra-
tionabili aliqua causa iniret cum (propo-
sito non consummandi, sed statim ingredien-
di Religionem, seu moraliter a propo-
sito et periculo consummandi, nullo excusaretur
a peccato: ut docent multi, inter quos ex He-
ologis Vazquez in 3. p., d. 125., c. 3., et ex Cano-

nistis. Gonzalez, in capitulari, de condi-
tionibus appositis, n. 11. Itaque B. V. Ma-
ria contraxit matrimonium cum proposito
firmo, et absoluto vivendi castit, excluso om-
ni periculo conjugalis usus. Ratio hujus:
nam sanctissima a Deo facta est de per-
petua castitate in conjugio a se, et a suo
sponso servanda; idque rescivit per spe-
cialem revelationem, aut saltem per illu-
minationem specialem, quae inducit est
in spem firmissimam. Et tamen cum B. Vir-
go in rebus omnibus speciali Spiritu Sanc-
ti instinctu regeretur, hac directione gati-
ta est in re tanti momenti, ut per matrimon-
ium, quod ad totius vite pertinet et sta-
tum, et ordinatus ad incarnationem
et nativitatem Christi ex Virgine despon-
da Virgo.

Christi

121. Pictis adde: quod non prius B.
Virgo contraxit, quam fuerit ab sponso
certior facta de mutua castitate servanda
in conjugio, ut docent multi. Et ita oportuit
fieri: nam sanctissimus Josephus de-
buit scire votum illud, et propositum Vir-
ginis, ne cum errore circa qualitatem
illam contraheret. Josephus itaque moni-
tus de illo voto, et proposito, illud que appro-
ban, consensit saltem tacite in ligamen

juravit acquirendi per matrimonium; et cum
 esset iustus, seu uxorem Virginis dedit de
 castitate exvanda. Immo pie creditur
 quod ipse exemplo, et hortatu purissime
 sponsæ votum castitatis emisit. De huius-
 tus ista exstructore libri de nativitate S. Ma-
 riæ, qui habetur inter opera D. Hierony-
 mi, a quo liber ille ex greco verba est in
 latinum, et ex D. Gregorio ussien. innotat
 in diem Natal. *Exli.* Refraunt isti S. S.,
 Beati S. Virginem etate jam nubilem,
 cum seivillet, sacerdote templi de ipsius
 matrimonio cogitasse, illos admonuit se
 suum votum, Sacerdotes autem divina re-
 velatione edocti legisse Virginem castissi-
 mum Josephum, cui nuberet, et qui cas-
 to dixerat, quod ipsa jam voverat.

x Christi

122. *Exli.* *Exli.* Huiusque
 premisi, suppositis, superest dubium: an
 valeat contractus matrimonialis sub
 pacto servandi castitatem? Cui ratione,
 quia hoc pactum potest deduci, concedendum
 est, deductum fuisse a Sanctissimis Spon-
 sis Mariâ, et Josepho. Ex resolutione huius
 specialis, dubij hinc determinatio du-
 bii universi, alii propositi in istis huius lecti-
 onis: an videlicet dominium utile ad usum
 componatur cum obligatione ad non usum?

Conclusio. Non valet matrimonium celebratum sub conditione sciendi perpetuam castitatem deductam in pactum obligativum ex iustitia; valet autem, si illa conditio deducta sit in pactum obligativum ex Religione, Fidelitate, aliaque virtute. Pars 1^a est communis sententia, a qua recedunt Gaspar Hurtad., disp. 7., diffinit. 3., et Martin. Perez., disp. 13. de Matrim., sect. 6. Pars 2^a defenditur a multis, quos inter Vazquez supra citat. disp., cap. 7., et Meratius, disp. 7., sect. 13. Consecutarium. Dominium utile quoad usum, non componitur cum obligatione ex rigore iustitiae ad non usum, componitur autem cum obligatione, quia sit ex Religione, Fidelitate, aliaque virtute.

123.

Probatum 1^a conclusionis pars pactum non utendi matrimonio, seu castè perpetuo vivendi obligativum ex iustitia tollit substantiam matrimonii: quod istud non valet, si celebretur ex ejusmodi pacto. Probatum antecedens: pactum, quo auferretur translatio domini utilis in corpore, tollit substantiam matrimonii, sed pactum illud obligativum ex iustitia ad non utendum matrimonio, auferret translationem domini utilis in ea

propterea tollit substantiam matrimonij
 sed non illam obligationem ex qua
 ad non utendum matrimonio tenentur
 utroque dante in rebus ex corpore.

Probatur minor: pactum, quo quilibet ex
 contrahentibus tenetur ex justitia ad non
 utendum, adest ab unoquoque qui uten-
 di: ac proinde adest translationem do-
 minij utilis. Ratio hujus: nam implicent
 simul in eodem subjecto obligatio justitię
 ad non utendum, et dominium utile ad
 usum; illa enim obligatio justitię adest, quod
 res sit aliena quoad usum; istud autem
 dominium utile adest, quod res non sit ali-
 ena quoad usum. Alio modo: obligatio ex
 justitia ad non usum, facit, quod ^{non} usus pos-
 sit esse sine alterius injuria; dominium
 autem utile ad usum, facit, quod usus pos-
 sit esse sine injuria alterius: q^o illa obliga-
 tio, et istud dominium non componuntur
 simul in eodem subjecto.

122. Proccupo. Pluri-
 onem. Catenus ea justitię obligatio non
 impediret matrimonij valorem, quatenus
 stare posset in matrimonio dominium di-
 rectum sine dominio utili in corpore. Hoc
 non: q^o ea justitię obligatio impedit valorem
 matrimonij. Attenditur minor: nam contrac-
 tu

In matrimoniali non transfertur domini-
 um directum in corpus. Quia non est
 usus domini unius coniugis in cor-
 pore alterius, quam domini supra se ipsum
 et eius corpus; dominium autem domini
 supra suum mancipium non est directum
 et proprietatis, sed indirectum, et utile, ut
 est communis sensus apud Becan. h. d. c. 4.
 27 q. 4. g. 2. quia nemo potest plurius trans-
 27 ferre, quam sibi competere dignoscatur. L.
 nemo, ff. de regul. iuris; et est regula iuris
 79. in 6. Atqui coniux non habet domini-
 um directum, et proprietatis, sed indirectum,
 et utile in suum corpus: ut est sententia ex-
 ta cum D. Thoma, 2. 2. q. 95. a. 5. ad 3: q. con-
 iux in conjugem non transfert dominium
 directum, sed utile in suum corpus; in ma-
 trimonio autem non acquiritur dominium
 nisi translatum reciproce ab uno in alte-
 rum conjugem: g.

125

Probat 2^a pars conclu-
 sionis: pactum non utendi matrimonio, seu
 caste perpetuo vivendi, obligativum ex vir-
 tute distincta a iustitia, non oppositum va-
 lori matrimonii: g. sub illo pacto sic obligatio
 valet matrimonium. Probat antecedens,
 pactum illud ex modo obligativum componi
 tur cum translatione domini utilis in corpo-

2a. Scilicet enim pactum illud facit, quod
dominium transfixatur impeditur; sed
pactum, quod componitur cum translati-
one domini in corpora, non opponitur va-
loxi matrimonio. 9o. Declaratur exemplo.
nam, Religiosi Societatis post vota sim-
plicia, tyrocinis expleto, et retinent do-
minium, quod antea habebant, et de no-
vo acquirunt dominium hereditatis, aut
legitime, quae ipsis obtingant. Nihilomi-
nus ratione voti paupertatis dominium
illud est ligatum, ne rebus uti possint
absque Superioris licentia. 9o simili-
ter in matrimonio stare potest domini-
um corporum cum ligamine ad usum:
9o illud potest iniri cum conditione obli-
gante ad non usum.

126 Confirmatur a pari.

Matrimonium contractum cum voto
caste vivendi, mente retento, a contrahen-
tibus est validum. 9o et cum ejusmodi vo-
to exteriùs communicato, approbato, et
et in pactum deducto. Ratio consequen-
tis: ideo votum illud, mente retentum,
non obest valoxi, quia non impedit consen-
sum requisitum: et ideo hoc est, quia cum
votum illud non obliget ex iustitia, non
tollit obligationem ex iustitia, quae est propria

matrimonij. Sed idem votum, quatenus
exterior communicatum, mutuo consensu
approbatum, et deductum in pactum sub
obligatione virtutis distincte à iustitia
non obligat ex iustitia: q^o non obest valo-
ri matrimonij.

121. Obijciunt 1°. contra iam con-
clusionis partem. Obligatio ex iustitia per-
petuam castitatem servandi, tantum im-
pedit dominium utile, non dominium pro-
prietatis in corpora: q^o valet matrimonium
sub pacto servandi perpetuam castitatem
obligativo ex iustitia. Probatur antecedens:
stat, quod dominus locet alteri omnes ope-
ras mancipij, abdicando à se omne domi-
nium utile, retinendo tamen dominium
proprietatis in servum: q^o similiter in ma-
trimonio. — Obijciunt 2°. quæ non sunt
contra essentiam matrimonij, jam celebra-
ti, non sunt contra ejus essentiam, dum
celebratur. eadem enim est rei essentia in
fieri, et in facto esse. Sed pactum obligativum
ex iustitia castè perpetuo vivendi, superve-
niens matrimonio jam celebrato, non est
contra hujus essentiam: q^o nec pactum idem
adjectum, cum ipsum matrimonium celebra-
tur.

122. Ad id, nego antecedens; immò et sig-

positum: neque enim in matrimonio po-
 test transferri dominium directum, et
 proprietatis in corpore, sed solum domi-
 nium indirectum, et utile; et hoc debet
 esse ad usum conjugalem: ut probatum est,
 n. 24. Ad antecedentis probationem,
 nego antecedens: Si enim dominus abdi-
 cat a se dominium utile mancipij, nullum
 retinet dominium proprietatis; nam hoc
 est proprium domini directi; posse rem pro
 arbitrio perimere: ut ex communi sensu no-
 tat Lefius, c. d., n. 58. Ideo dominium utile
 sive sit usus, sive usus fructus, est ius dispo-
 nendi de rebus alienis, salva substantia
 earum; et istud ius est quod habet dominus
 in servum. Et quidem istud dominium uti-
 le est perpetuum, in cuius dominio de servo
 potest disponere in favorem etiam alterius:
 si quis operas locet ad tempus, adhuc domi-
 nus retinet dominium utile, ratione iuris
 recuperandi sibi servum finito tempore; si
 autem perpetuo concedat alteri operas servi,
 amittit dominium utile, sive sit per contrac-
 tum venditionis, sive per alium contractum.
 At dominus non habet ius directum, et pro-
 prietatis in servum: nam non possit ipsum
 pro arbitrio interimere, sive destruere;
 hoc enim potestas solius est Dei: ut est cetero

sententia cum Angelico nuper citato. —
129. Ad quod negari potest ma-

jor nam impedimenta dirimentia, quae
matrimonio superveniant, non destruiunt
matrimonium; et tamen, si praecedant, red-
dunt matrimonium nullum. quamvis
eadem sit essentia matrimonij in fieri, et
in facto esse. Pactum obligativum ex justi-
tia, caste vivendi superveniens matrimo-
nio, praesupponeret translationem domini:
unde intactum relinqueret matrimonium;
praecedens autem celebrationem matrimo-
nij impediret translationem domini: ac
proinde causaret nullitatem matrimonij.

Sed Sanchez respondet Amicus, d. 3.
de matrim., n. 15. Sed melius responde-
re, promissa majore, negando minorem:
pactum enim obligativum ex justitia
ad non usum, si esset validum, existeret
matrimonium celebratum; et quoniam
istud existeri non potest, ideo pactum illud
esset nullum. Id, quod Deus cum aliqui-
bus conjugatis dispenseret, ut possint vinu-
lum matrimonij dissolvere, et resumere
jus translatum. tunc per pactum obliga-
tivum ex justitia ad vivendum caste des-
olverent matrimonium. Ratio: quia in vi
tali pacti revocarent jus prius translatum;

istud namque erat ad usum sine in-
 iuria. et in vi illius pactum non refertur sine in-
 iuria esse non posset. Sicut post matri-
 monium possunt conjuges continentiam
 pauperum, sed et istud pactum, non ex iustitia,
 sed ex alia virtute obligaret. Sicut, cum ex
 qualibet alia causa supervenit perpetua
 obligatio non utendi conjugio, ejusmodi
 obligatio non est ex iustitia, sed ex alia virtute.
 130. Obijciuntur 3° contra
 iam partem conclusionis. Non potest trans-
 ferri dominium utile ita impeditum,
 ut nunquam dominus licite possit uti re.
 frustra enim est dominium, quod semper
 sit impeditum, et non possit sine peccato ad
 actum reduci. Sed ex pacto servandi per-
 petuam castitatem obligativo ex virtute
 distincta a iustitia, nunquam possent
 conjuges uti licite conjugio: quod tunc non trans-
 ferretur utile dominium, ac proinde matri-
 monium non esset validum. — Obijciuntur 4°
 ex cap. finali, de conditionibus appositis,
 conditio vitandi prolem deducta in pactum
 vitiat, et annullat matrimonium; sed con-
 ditio servandi castitatem perpetuam, est
 conditio vitandi prolem: quod conditio castitatis
 vivendi perpetuo deducta in pactum matri-
 monium annullat, ac proinde non valet ma-

matrimonium sub illo pacto, etiam si non sit
obligatorium ex iustitia.

131.

Ad 3um, nego major-
em, et probationem adjunctam: nam illud
dominium deservit, non ut absolute exerce-
atur usus facti, sed conditionate, ut ab eo
usus tollatur malitia (fornicationis) qua
alioquin inficeretur, si non esset translatum
dominium illud. Quoniam autem non est
unicus matrimonij fructus usus conjugij,
sed etiam vita socialis, dominium illud im-
peditum non esset propter inutile: neque
enim est omnino frustra illa potentia, quae
ad aliquem determinatum ex suis effecti-
bus non potest reduci, dummodo redire-
catur ad alium. Nec dicatur, non posse
validum matrimonium inire, qui natu-
rali impedimento sunt perpetuo impedi-
ti ab usu conjugij, hoc enim verum est: sed
non ad rem. Ratio: nam per naturale
ad translationem dominij postulat perso-
nas ab intrinseco naturaliter capaces
usus conjugalis; non autem postulat, quod
non opponantur impedimenta voti, aut
promissionis, quibus sublati, per voti dis-
penstationem, aut per revocationem mutu-
am promissionis, personae naturaliter capa-
es possent licite conjugio uti. Pro hac doctrina

nā stant Sanchez, Corint, Dicaſtillo, alij
que multi, quos citato ſequitur Mart.
Gerez, diſputat. 37. de matrim., ſect. 4. Et qui-
dem Sixtus V. in Bulla, cum frequenter
edita, ann. 1587, declarat, ſecundum cano-
nes non eſſe receptos ad matrimonium, qui
ſunt frigide nature, et impotentes, jubet
que declaratiue procedendum eſſe circa
illoꝝ matrimonij illicitatem, et ipſos per-
petuo ſeparandos eſſe.

132.

Ad quod diſtinguo
maiorem: conditio vitandi poſitiue prolem
annulat matrimonium; concedo; conditio
vitandi negatiue prolem, nego maiorem, et
diſtincta ſimiliter minore, nego conſequen-
tiam, et ſequelam. Iuxta ſunt matrimonij
bona; nempe bonum fidei, ſeu fidelitatis, hoc
eſt, non adulterandi; bonum ſacramenti,
hoc eſt, individua vite ſocietas, ſeu vin-
culi perpetuitas; et bonum proliſ, hoc eſt, fili-
orum procreatio, et educatio. Bonum fidei
nec eſt officium matrimonij, nec nunquam
poſſit deficere. Bonum ſacramenti defice-
re non poteſt poſt confirmationem; ante
confirmationem poteſt deficere per inſol-
um, et profeſſionem in Religionem, ſive
unius, ſive utriuſque conjugis. Hinc mate-
rimonium eſt invalidum, ſi apponatur hoc

De Jure. C. 28.

conditio: contra bonum fidei: duco te, si
pro questu adulterandum te tradas;
 aut hoc contra bonum Sacramenti: duco
te, donec aliam digniorem inveniam.

133.

Tam vero quod attinet ad
 bonum proliis, diximus, esse obligationem
 ad non impediendum illud positivè; illud
 tamen bonum non cadere absolute posi-
 tivè sub obligationem proximam matri-
 monij. Bonum proliis procuranda positi-
 vè, dicitur bonum proliis materialiter, et
 physicè tale; bonum proliis non impedi-
 enda positivè, dicitur bonum proliis formali-
 ter, et moraliter tale: hoc est, quod cadit
 sub obligatione matrimonij. Itaque præ-
 tatum Caput finale, de conditionibus
 appositis, non distinguit inter positivam
 et negativam proliis vitationem; sed ta-
 men intelligitur, non de negativâ, quâ non
 procuratur positivè bonum proliis, sed
 de positivâ, quâ illud bonum positivè impe-
 ditur. Ratio: nam lex una, sive canoni-
 ca, sive civilis, rectè per alias leges expli-
 catur; atque ex capite, Aliquando, 32, q. 5,
 et ex cap. Solet, verbo, ut non vitaverint, ist-
 dem causa, et quest, constat, pactum de vi-
 tanda prole, quod annullat matrimonium,
 esse de vitatione positiva: qualiter fit per posi-

onem veneni sterilizantis; per effusionem
prolis, ne vivat; et per abortum fetus ani-
mati, ne nascatur: 9°.

134. Ex dictis pactum ex
Religione, aut ex fidelitate obligativum servan-
di perpetuam castitatem non annullat ma-
trimonium: quoniam non est de positiva vi-
tatione; et quoniam non est contra bonum
prolis formaliter, et moraliter sumptum pro-
ut cadit sub obligatione matrimony. Re-
que inde inferas, valere matrimonium, si
pactum illud sit obligativum ex iustitia;
contra enim est: nam licet illud pactum
ex iustitia obligativum non sit de prolis
vitatione positiva, adhuc obstat valori ex eo,
quod impediatur translationem domini uti-
lium capota.

135. Pro aliorum argumentorum
solutione hae sunt notanda. 1um: quando,
post consummatum matrimonium, profes-
sionem in Religione emittit conjug, siue
non dissolvit vinculum, ita neque amittit
ius quoad suum esse, et quoad substan-
tiam; sed solum amittit ius ut proxime
obligativum. Sic cum dicunt Theologi, quod,
salva essentia matrimony, potest tolli ius
petendi debitum, nil aliud docent, nisi quod
illud ius potest perpetuo impediri: ut notat

Vazquez. 2um pactum de non usu conjugij obligativum ex Religione, Fidelitate, aut aliâ virtute distinctâ à justitia, potest esse (et communiter presumetur esse) obligativum ex justitia ad non usum, vigente illa obligatione ex Religione, Fidelitate, aut virtute aliâ. Hinc conjux per violentiam, et coactionem extorquens usum conjugij, peccaret, non solum contra Religionem, Fidelitatem, aut aliâ virtutem, ex quâ directè obligaret pactum, sed et contra justitiam, quæ obligaret ad non usum in sensu composito obligationis directæ.

3um: valori matrimonij deberet illud pactum, quo ex justitia conjux conjugi obligaretur ad non usum, sive ad servandam perpetuo, castitatem, absolute, et simpliciter. Ratio: quia eodem modo esset translatum dominium corporum: quando quidem etiam ablato ligamine Religionis, Fidelitatis, aut alterius virtutis, non posset esse usus conjugalis debitus ex justitia, et non negabilis sine injuriâ.

SECTIO 8^a

De rebus, quæ dominio subesse possunt.
 136. Dicendum est 1°. Sub dominium hominis cadere possunt omnia
 nec

nia externa corpora, ipso interiora,
 que ab ipso possunt apprehendi. Est doc-
 trina certa, que probatur ex illo Gene-
 1. cap. faciamus hominem .... et prefitur ei
 2. libus maris, et volatilibus Celi, et bestis
 3. universis terre, omnique reptili, quod mo-
 4. vetur in terra. Cadunt itaque sub domi-
 5. nium hominis agri, montes, flumina
 6. metalla, plantę, bestię, et similia; et in
 7. hoc unusquisque hominum habet domi-
 8. nium non quidem absolutum, sed con-
 9. ditionatum: nempe ad faciendum, illa
 10. esse sua, nisi prius ab alio fuerint legi-
 11. time occupata. Ratio nam unusquisque
 12. habet ius ad sue vite conservationem;
 13. ad hunc autem finem res illę omnes a
 14. Deo sunt condite: quapropter unusquis-
 15. que naturaliter habet ius res illas om-
 16. nes accipiendi ad finem illum vite con-
 17. servandi. Sed tamen est necessum, ut
 18. res sit sua hominis, quod ab ipso possit
 19. apprehendi: quare celestia corpora, quam-
 20. vis homine dignitate interiora, non
 21. possunt cadere sub eius dominium; quia
 22. solum sunt obiectum potentię visive, que
 23. nec tenet obiectum, neque de obiecto dispo-
 24. nit.

bet dominium directum, et proprietatis
 sue vite, et membrorum; sed solum domi-
 nium indirectum, et utile, sive usum
 fructum. Est communis Theologorum
 sensus cum Angelico, 2^a, q. 95, a. 5, ad 3um.
 Ratio prioris partis: nam ideo homo rerum
 inferiorum habet dominium, quia illae
 a Deo sunt creatae propter hominem;
 ipse autem homo non est creatus propter
 se, sed propter Deum, ut in hac vita solum
 ut Dominum colat, et ipsi obsequia civi-
 tatis deferat, quamdiu Dominus, Deus
 voluerit, ipsam vivere: quod homo non habet
 dominium sue vite. Hec facit illic, Sapi-
 ent. 16: tu es, Domine, qui vite, et mortis
habet potestatem. Constat ex ratione da-
 ta, quod neque homo habeat dominium
 suorum membrorum, a quibus vita de-
 pendet; sed neque habet dominium ali-
 orum membrorum, sine quibus vita po-
 test conservari: sunt enim instrumenta
 data a Deo, ut homo secundum se totum
 ipsi deserviat. Ratio posterioris partis;
 nam homo habet jus utendi fruendi
 sua vita, et suis membris, salva horum,
 et illius substantia; et non solum ad tem-
 pus, quo transacto, manens homo careat
 illo jure: quomodo autem jus est domini-
 um

um indirectum, et utile, sive usus fructus.
 3° homo habet dominium indirectum, et
 utile, sive usum fructum suae vitae et mem-
 brorum. Ideo Eccl¹ 15. dicitur: Deus
 » creavit hominem, et reliquit illum in ma-
 » nu consilij sui; hoc est: dedit illi libertatem,
 quā potest legitime uti sui vitā, membris;
 et donis acceptis cum ipso esse, in ordine
 ad propriam felicitatem.

138. Opponitur: potest
 homo se exponere evidenti periculo amit-
 tendi vitam; potest etiam, si necessitas sit,
 membrum sibi abscindere: 3° homo habet
 dominium directum vitae, et membrorum;
 et non pure usum fructum. 2° quidam
 volunt ut Martires, qui se ipsos direc-
 te occiderunt: ut S. Apollonia, quae se in
 rogam consecuit; laudatur et Sampson,
 qui evectens domum, ruinā de ipsum ob-
 ruit. Sed directa sui ipsius occisio esset
 illicita, nisi homo proprie vitae haberet domi-
 nium: 3° — Hec non urgent: neque enim
 licitum est homini occidere seipsum, nisi Deo
 iubente, ut docet Angelicus, hic, q. 64, art. 5.
 Constat id ex Constantio Castagino. 1. can. 2. et
 ex B. Augustino multis in locis, sed praecipue
 lib. 1. de Civit., cap. 16. et boetio 69., contra Do-
 natistas Circumcelliones, qui martirium esse
 di-

dicebant, sibi vitam eripere.

139.

Ad id quod conge-
so ante eadem, si interveniat iusta causa,
eo que negato, si ejusmodi causa non inter-
veniat, nego consequentiam. Ea est iusta ca-
usa exponendi se evidenti vite periculo, que
vite bono preponderat, hac causa stante, ho-
mo exponens se vite periculo non operatur
contra voluntatem Dei, qui est vite dominus.
et contra istam voluntatem operaretur, si
non esset illa iusta causa. Sic miles po-
test, et aliquando tenetur, in statione
persistere cum vite periculo evidente; sic re-
us potest non efugere ex carcere, ex quo
ad supplicium duendus est, sic etiam
qui damnatus est ad mortem per famem po-
test oblato cibo resquere. in his enim
et similibus casibus non se ipsum occidit
positive, sed ex iusta causa non impedit su-
am mortem. At nunquam, nisi Deo juben-
te, potest homo se ipsum positive occidere;
et ideo nec damnatur ad mortem a Judi-
ce potatione veneni potest illud bibere ut
docet Lysivius.

140.

Quod attinet ad mutilationem
certum est, quod ex iusta necessitate potest ho-
mo sibi membrum abscindere; sicut usus
fructuarius potest ramum arboris absconde-

re, ne tota arbor pereat. Sic enim non agit
 contra per dominum, sed potius domino suam
 arborem conseruat. Hinc. Naliquis foret
 occidenda, nisi se ipsum mutilaret, posset
 hoc facere ut dicitur Lacman, 3. p. tract. 3.
 cap. 1. n. 2. Sed notandum, nunquam esse
 licitam mutilationem de sanitate spiritu-
 alium quia nunquam ad istam finem est
 medium. Simplicitas necessaria est. Quin-
 tus aliqui, qui ex fine boni spirituali ab-
 cinderunt sibi membra, deducunt quia
 id fecerunt ex speciali Dei instinctu. Sicut
 fecit de Marco Anaxiota, qui sibi ab-
 cidit pollicem, ne fieret sacerdos: vel quia
 ignorantia inuincibilis laborauerunt, ut po-
 test dici de Origene, qui se ipsum castra-
 uit ex amore castitatis. De heresi lano-
 chorum, qui falso castitatis zelo se castra-
 bant, agit D. Epiphanius. *Heresi. 58.* Quod
 121. Epiphanius in *libro de haeresibus* cap. 121.
 concessa maiore nego minorem inam Mar-
 tyres, qui se ipsos occiderunt, et a bonum
 prebente tyranno, id fecerunt ex Dei spe-
 ciali instinctu; quod D. Augustinus, asse-
 rit de quibusdam sanctis feminis, quae
 se ipsas in flumen precipitauerunt, ne per-
 vim pudicitiam amitterent: fecerunt, in-
 quit, non humanitus, sed diuinitus *per se.*

non exantes, sed obediētes. Dici etiam
potest, eas actiones excusandas esse
ex inculpabili ignorantia, totamque
laudem, omneque meritum fuisse in in-
tentione, et amore virtutis per fidem
regulati.

142. Ad factum Sampsonis excusan-
dam recurrit P. Augustinus ad divinam
iussione. Dici etiam potest, Sampsonem
id fecisse ad ducendos hostes populi
Israelitici, permittendo indirecte suam
mortem, ut tamque fortiter perferendo
sic possint milites navales, ne navi in
hostium potestate cadat cum mag-
no Reipublice detrimento, ignem in gul-
nerem tormentarium inticere, quamvis
nulla ipsis, aut exigua sit spes evaden-
di ex incendio. Ratio horum est: quia
sicut licitum est pro conservatione totius
corporis amputare membrum, sic licitum
est civibus pro incolumitate Reipublice
se ipsos exponere certo mortis periculo.
Videantur citati Lessius, et Layman.

143. Dicendum est 3°. Homo est
Dominus sui famq; hoc est: potest cede-
re quasi ad suam famam. Hec est commu-
nis sententia, quam citati Soto, et Ba-
ñez tenet Jussianus, d. 54, dub. 2. et Nor-

sic homo est dominus sue fame, ut possit
 illam pro digere absque peccato, ac proinde
 absque iniustitia contra Deum, sed ita
 est dominus sue fame, ut de ipsius consensu
 alij excusentur ab iniustitia in actionibus
 que sunt contra illius famam. Sic in Soci-
 etate Christiana, qui quisque sanctissime credit
 juri ad famam propriam, acceptando re-
 gulam de manifestatione criminum fa-
 cienda Superiori, non peccando merito delin-
 quente. Nam in usupatione Theologica
 definitur dicitur est extirpatione communis
de dignitate, aut excellentia alius.
 Probatur doctrina data: nam homo pro-
 priis operibus, et que industria acquirit
 suam famam, sicut divitias acquirit: q^o
 sicut est dominus divitiarum, ita et fame
 que sit: q^o sicut potest credere juri ad di-
 vitias, ita et juri ad famam. Confirmatur:
 per se loquendo dominus rei est dominus
 fructuum: sed homo est dominus suarum
 operationum, et industrie: q^o est dominus
 fame, quia est fructus operationum, et in-
 dustrie. Unde confestim diffinitatem, ut
 homo sit dominus sue fame, et non sup⁺ vitę,
 atque membrorum, neque enim vita, et
 membra sunt fructus operationum, et in-
 dustrie, est autem fama.

142. De re. Lecti. 4. in p. exipitur. cu-
nam habet de bono nomine; et D. Augu-
stinus, lib. de bona viduitate, docet, conf-
cientiam nostram esse necessariam no-
bis, famam proximis, et ideo esse cride-
lem, qui famam negligit: q. homo non est
dominus sed famae. et legem consequen-
tiam temere namque et sine iusta causa
famam prodigere, sicut et pecuniam, in
honestum est prodigere, si autem probatur
quod homo non sit pecuniarum domi-
nus, ita nec probatur quod non sit domi-
nus sui famae. Adde textum adde de
esse intelligendum de i. hominibus, qui
ex speciali titulo alij debent suam fa-
nam propriam, juxta illud D. Grego-
rii, in Ezechielem, cap. 9. hi, quorum
vita in exemplo imitationis est posita
debent, si possunt, detrahentium sibi
verba compescere.

143. De re. Lecti. 4. in p. exipitur. cu-
nam habet de bono nomine; et D. Augu-
stinus, lib. de bona viduitate, docet, conf-
cientiam nostram esse necessariam no-
bis, famam proximis, et ideo esse cride-
lem, qui famam negligit: q. homo non est
dominus sed famae. et legem consequen-
tiam temere namque et sine iusta causa
famam prodigere, sicut et pecuniam, in
honestum est prodigere, si autem probatur
quod homo non sit pecuniarum domi-
nus, ita nec probatur quod non sit domi-
nus sui famae. Adde textum adde de
esse intelligendum de i. hominibus, qui
ex speciali titulo alij debent suam fa-
nam propriam, juxta illud D. Grego-
rii, in Ezechielem, cap. 9. hi, quorum
vita in exemplo imitationis est posita
debent, si possunt, detrahentium sibi
verba compescere.

invenit

vere creditoribus. 2°. Patet, quoniam ex pietate tenetur prospicere bono filiorum, ex eadem pietate obligatur ad conservandam suam famam, ex cuius amissione in filios ignominia redundabit. 3°. Religiosus tenetur ex iustitia legali non prodigere suam famam, illam enim debet sue Communitati, cuius etiam est pars infamia. 4°. qui ex charitate debet proximis officia, ad quae requiritur bona fama, ex eadem charitate debet illam conservare, cum talia officia debita exhibere non posset.

186. Et contrarium: aliquando est opus virtutis seipsum infamare, ut cum aliquis ex humilitatis, aut penitentiae motivo, se uati debitis circumstantiis se palam accusat de occulto crimine. Preterea: aliquando est licitum illud ipsum, ut cum aliquis ad vitandam gravem torturam in iudicio, fateatur suum crimen occultum. Neque infera, licere ex eodem fine imponere sibi crimen falsum; contra enim est: nam in hoc esset malitia mendacii. Quod si quis absque iusta causa famam prodigat, peccabit: illud tamen peccatum non erit ex genere suo mortale; sicut ex genere suo non est mortale peccatum, quo quis sine iusta

X
partis.

causa divitiarum suas prodigat. Videatur
Citas Julianus.

147.

Dicendum est
1°. Homo non cadit sub dominium direc-
tum alterius hominis. Est certa senten-
tia cum Angelico, hinc, q. 95., a 5., ad 3um.
Ratio: nam Solus Deus est, qui habet vitam,
et mortis potestatem; et hanc potestatem
in hac providentia nulli concessit exer-
cendam in proprium commodum, et
in favorem proprii libertatis. Nec igitur
quod Iudices capite plectant malefacto-
res: hoc enim faciunt ut instrumentum
2°. Dei, cuius nomine gladium illi portant,
ut docet Apostolus, ad Rom., 13. Igitur
potestates legitime a Deo accipiunt si-
mul cum iuris dictione facultatem de-
cernendi penas delictis proportionatas,
ac proinde etiam capitales. At nec Ju-
dex, nec Rex potest pro suo libito, aut in
sui commodum de vita hominis dispo-
nere absque ulla injuria.

148.

Dicendum
est 5°. Jure positivo potest unus homo su-
besse domino utili alterius hominis,
et justè esse servus, seu mancipium. Est
doctrina certa, quæ probatur ex Scrip-
tura, Levit. 15., et Exodi 21., ubi approbatur

servitus unius hominis, et alterius cor-
respondens dominium. Constat etiam ex
iure Canon., c. Siquis servum, tit. 1, quæst. 1.,
et Extravag. de conjugio servorum; atque
ex iure civil. tum ff. de statu hominum,
tum Instit. de iure personarum. Hic
sermo est de servitute civili, et legali, quæ
sic definitur: est status, quo homo id, quod
est, habet ad opera, et utilitatem in favorem
alterius. Probatur à ratione data doctri-
na: nam homo habet dominium utile sup
vitæ, et membrorum, sed non est, ut istud
dominium non possit in alterum transfe-
ri: quia in altero potest esse dominium uti-
le supra alterum hominem. Quoniam
autem istud dominium non est à natura,
iam omnes homines paræ conditionis, ad
eundem finem nascantur; ut ex D. Gre-
gorio habetur, cap. Cum redemptor, tit. 1, q. 1.
Hinc consequens est, quod sit introductum
iure positivo.

149. Obijciat. 1º: homo iure
naturali est liber: 2º est contra ius natu-
rale, quod spoliatur suam libertatem, et sub-
iacet dominio alterius. Id constare de-
bet vel ex iis privilegiis civilibus: nam L.
Liberta ff. de statu hominum, et Instit.
de iure personarum, §. Servitus, dicitur,

servitutem non solum esse contra natu-
ram, sed etiam esse contra jus natura-
le. 2° quæ sunt de jure naturali non pos-
sunt variari; sed homini jure naturali
competit libertas 3° hoc est constans, et in-
variabilis; ac proinde nequit unus ho-
mo alterius dominus subesse.

150. ~~Ad idem~~ Ad idem. Homo jure naturali est liber, hoc est, es-
set liber illo jure, si in eo statu, in quo
natura humana condita est, perman-
sisset; non tamen est incapax spoliari
libertate, postquam natura humana
à sua dignitate recidit per peccatum: ut
probat D. Augustinus lib. 19. de Civit.
cap. 15. Ad legem adductus dicendum, ser-
vitutem dici contra jus naturæ, non abso-
lutè, sed conditionatè; hoc est: jure gen-
tium inducta primo est servitus, quæ ex
justa causa homo privatur libertate, quæ
jure naturæ gauderet, nisi ex justa causa
servitus esset inducta.

151. ~~Ad idem~~ Ad idem. quædam
de jure naturæ sunt invariabilia; ut
est malitia mendacii: sed non omnes, quæ
sunt de jure naturæ, invariabilia sunt;
ut docet Angelicus, sic, q. 57., a. 2., ad idem.
Sic de jure naturali est reddere ensem de-

positum suo domino; quod si incidit
in furiam, et timeatur, quod se, aut al-
ium occidet, depositarius, nec potest, nec
tenetur reddere ensen: quia nempe pro
hac circumstantia redditio variatur mo-
raliter, et prout sic non respicitur a jure
naturali. Itaque ea, quae sub talibus de-
terminatis circumstantiis respiciuntur
a jure naturali, invariata sunt, ac proinde nec possunt
juri positivo honestari. Vice versa: cum
juri positivum arbitrium sit, quamvis
nihil ex parte obiecti varietur, potest per
solam variationem voluntatis, Superioris
juri ipsum positivum variari. Ad rem
nostram, qui naturae praefabit, hominem
debere esse librum pro ipsa tantum cir-
cumstantiis, pro quibus non est legitima,
et rationalis causa inveniendi servitutem.

152. Potestas dominativa

seu juri in servum extenditur ad exigenda a
servo rationabilia obsequia pro viribus ipsi
moraliter possibilia; ad omnia emolumenta,
quae ex servo commode percipi possunt; et ad
acquirendum sibi per servum, quidquid ser-
vus per communes operas adquirat. Eadem
potestas extenditur ad moderatam delicto-
rum punitionem, non autem ad aurbam, et

De jure. C. 95

atque ceterum: nam cum servus non sit sub do-
minio directo, habet jus ad vitam, et mem-
brorum integritatem; ac proinde non po-
test sine iniuria puniri cum periculo salu-
tis, integritatis, aut vitæ. In Domino non
extenditur ad impediendum servo conjugium,
et ejus moderatum usum; neque ad
impediendum reliquorum sacramentorum
usum, prout prudenter iudicetur expedi-
ens salutem spirituali ipsius: cum enim habe-
at spem eterne salutis, habet jus ad spiri-
tualia subsidia ad illam consequendam.
Si dominus servum nimis severe tractet,
aut illi impediat subsidia salutis spiri-
tualis, datur servo actio in dominum coram
Iudice: qui pro varietate causarum res-
pective, compescit aliquando dominum;
aliquando ipsum obligabit ad vendendum
servum; aliquando servum declarabit libe-
rum: ut cum adeo enormem iniuriam pas-
sus sit a domino, que unice per libertatem
compensari posse existimetur.

153.

Homo liber fit ser-
vus duobus modis. 1° per liberam volunta-
tem; 2° per justam necessitatem: qui autem
jam est servus unius, fit servus alterius
modis, quibus dominea rerum ex uno ad
alterum transeunt, nempe contractu, aut per

captione. — Ad titulum libertatis
 pertinet, quando aliquis liber se ipsum vendit;
 ut constat ex Exodo, et Levitico, locis supra
 citatis. Ut valida sit hęc venditio, requiritur,
 ut qui se ipsum vendit, explevit vigesimum
 etatis annum; præterea, quod sciat, se esse
 liberum; etiam quod ipse sit particeps pre-
 tij; ac demum quod emptor credat, se emere
 servum; saltem si venditio fiat ab alio, con-
 sentiente ipso, qui venditur in servum. Nemo
 sine gravi necessitate potest licite se ipsum
 vendere, aut in sui venditionem consentire;
 lumine enim naturę verum est illud: Non
 bene pro toto libertas venditur auro. —
 Ad titulum jure necessitatis pertinent istiusmo-
 di. Ius: jure naturæ; qui enim ex serva
~~nascitur~~ nascitur, servus est, siue pater sit
 servus, siue liber: nam pater sequitur ven-
 trem; dummodo mater neque tempore concep-
 tionis, neque ante filij natiuitatem fuerit li-
 bera. 2us: jure paterno; pater enim consti-
 tutus in extremā necessitate potest filium non
 emancipatum vendere: quod etiam exten-
 ditur probabiliter ad matrem, quamvis non
 habeat jus patris potestatis. 3us: jure vin-
 dicte; nam sicut Iudex potest capite, aut
 mutilatione plectere reum, ita et potest ipsum
 servitute, quę pena est mitior, punire, in

casibus permitti a legibus. Quod jure belli; iuste namque bellantes possunt hostes non occidere, sed ipsos servare, et in suam potestatem redigere. Consuetudine inducitur est, ut Christiani a Christianis iuste, bellantibus capti, non fiant servi; Christiani autem capti ab Infidelibus iuste bellantibus servi illorum fiunt: jure enim gentium commune omnibus est.

154. Servus fit liber duobus modis: 1°, per voluntatem domini; 2°, per potestatem Superioris. Ad 1um modum pertinet non solum expressa manumissio, sed etiam implicita: ut si servus institutus heres omnium bonorum domini, aut si adoptetur in filium; item si serva de scientia et consensu domini contrahat cum homine libero, fit libera, fit etiam libera, si dominus ipsam ducat. Ad 2um modum pertinent aliquae juxta tum civilis, tum canonici dispositiones; ex quibus,

155. Habetur. 1°: si dominus infantem servum exponat, aut languidum e domo expellat, aut alimenta per se verentes neget, amittit ipso facto dominium. 2°: si dominus ancillam ad fornicandum cogat, potest illa implorare auxilium Episcopi, et iste per sententiam potest illam a servitute liber-

3°. si Iudex, vel Paganus, qui sint ^xChristi-
 ani Subjecti, Christianum emat, qui nec se vis Prin-
 cipatus vendat, nec consentiat in sui conditionem, cibus
 venditus: libertatem consequitur, nullo pre-
 tio dato. 4°. si Iudex Christianum servum
 circumcidat, aut Paganus ad idolatram
 illam impellat, vel Infidelis cogat ad aliud
 gravissimum peccatum, servus fit liber, cum
 videlicet domini sunt Christiano Principi
 subjecti. 4^a. servi Catholici, si dominus in
 manifestam, externam heresim labatur
 fiunt liberi, attento jure communi. Videtur
 potest Abellus, 1. pt, lib. 1, q. 13. c. 1. et
 156 De servis ju-
 re belli hoc speciale est: quod fugas et regressu
 ad suos acquirunt libertatem; et istud ju-
 dicium privilegium post hominum. Constat ex
 l. Nihil interest, ff. de Captivis, et S. Item ea,
 Institut. de rerum divisione. Quod autem
 isti servi possint ~~licite~~ fugere in suam patriam,
 probatur: nam aliter, dictum privilegium
 esset inutile, immo et illicitum. esset enim
 magnum incitamentum ad fugam; et istam
 non possent, nisi peccando, tentare. Confir-
 matus: nam servitus non obligat, nisi qua-
 tenus consuetudine receptum est; et consu-
 etudo est, quod ejusmodi servi fugiant sine
 scrupulo, nisi fidem dederint non fugiendi: 5°.

ad 112. Quod si dominus talem servum
fugientem persequatur, servus non potest
violenter resistere: nam illud privilegium
ad fugam non est ad fugiendum, nisi cum
onere non resistendi domino. Et iste qui-
dam potest servum propter fugam punire;
nam est lex pure penalis ad non fugien-
dum; hoc est: vel ad non fugiendum, vel
ad subeundam poenam obligans. Adest
exemplum: nam juxta probabilissimam
sententiam reus damnatus ad mortem
potest licite fugere; non tamen potest licite
per vim resistere ministris justitiae pro-
sequentibus: et iterum captus potest justè
novam poenam puniri, verberatione scilicet,
aut simili alia: quod similiter in re nostra.
Videatur Lesum, hic, cap. 5, dub. 5. c.

Capitulum 2um
De Subiecto, in quo exercetur dominium.

Sectio 1^a
Permittentur nonnulla.

N. 1. Permissum cum Deus habet do-
minium in res omnes creatas, tum spiritu-
ales, tum corporales. Est evidens. Et constat
ex Scripturis, in quibus Deus proclamatur

27 Dominus universonum. Deum posse cre-
 aturam rationalem dare ius, cui ipse ex iustitia
 obligetur, sed quod sit supremo Dei domi-
 nio subordinatum, probatum est fusc, disp.
 precedente, cap. 2. d. n. r. 8. Deum pos-
 se abdicare a se actuale dominium creatu-
 rarum, est certum: nam istud dominium
 dicitur actuale rerum servitutem, ac proin-
 de ipsarum existentiam, Deus autem po-
 test a creaturarum existentia se absolvere.
 Deum non posse rerum dominium abdi-
 care, constat: nam abdicatio dicitur essentiali-
 ter, quod alicui posita sit ab aliquo contra vo-
 luntatem illius, qui abdicavit dominium,
 non sit iniuria, implicat autem, quod id sit
 positum a creatura contra Deum voluntatem
 non sit iniuria Dei. Quod supremum Dei
 dominium non extendatur ad addicendum
 eternis cruciatibus creaturam rationalem
 innocentem, suppono ex infirmitate, non fuisse.
 Ratio: quia dominium non debet extendi
 ad id, quod est antecedenter impossibile, sed
 quod Deus innocentem creaturam eternis
 cruciatibus addicat, est antecedenter im-
 possibile: q^o ad id non extenditur Dei domini-
 um. Minorem probavi, tract. de Deo, inter agen-
 dum de reprobatione positiva, ex ibi dictis do-
 illustre Tertulliani testimonium, l. 2. contra

Maximè quo docemus dignè sentire
 » de Deo. Ex se ipso bonus est Deus, ex no-
 » bis iustus: prior est bonitas Dei secundum
 » naturam, posterior severitas secundum
 » causam: illa propria, hæc accommodata;
 » illa edita, hæc adhibita. Hæc divinitatis
 laus evanesceat, si Deus posset creaturam
 innocentem æternis cruciatibus addicere: g.

+ ut homo,

2. Premissum 2. Christus
 Dominus ratione unionis hypostaticæ ha-
 buit excellens, et quasi divinam dominium
 in omnes creaturas. Constatenam Xp̄s
 ut homo unctus est oleo divinitatis, ut sit
 Rex Regum, et dominus dominantium.

Hinc de se ipso ^{Christus} Xp̄s testatur, Matth. cap.
 ult. data est mihi omnis potestas in celo
 » et in terra. Est et illud, Psalm. 8., omnia
 » subiecisti sub pedibus ejus, et constitui
 » eum super opera manuum tuarum; quod

Christo

Agostolus explicat de Xp̄o ut homine, 1. Co-
 » rinth. c. 15: omnia subiecta sunt ei, præter
 » cum qui subiecit ei omnia. Hoc tamen Xp̄s
 Christi ut hominis dominium, directum quidem,
 et ~~per~~ proprietatis, non debet quominus alij
 homines rerum dominium habeant civi-
 le, et humanum: ut cuius ipsi præcario
 Christum possidentes respective ad Xp̄m dominum,
 possint abque injuria aliorum hominum

de rebus suis perfectè disponere.

3. Quod si lo-
quamus de domino, prout est in iurisdic-
tione, et prout affectum rerum liberum earum
rerum, que corporis necessarii sunt, iuen-
dum est. 1° Christus dominus in parte ali-
qua illius temporis, quod fluxit à baptis-
mo suscepto, ad usque mortem, habuit,
saltem in dominum, et in apostolis, rerum
aliquarum dominium. Ita definit Joan-
XXII, in Extravaq. Cum inter nonnullas.
Colligitur ex variis Scripturæ locis, ex qui-
bus constat, Christi discipulos emisisse cibos,
ex eius precepta dedisse turbi man-
dare, soluisse tributum, et Judam ha-
duisse loculos, et alia, que mittebantur por-
tas, eum que fuisse furem, et latronem.
2° Christus Dominus in aliqua parte eius
temporis, etiam in communem, tum
in particulari, omnium rerum dominus, supra exposito.
Sic docuit Nicolaus IV, cap. Exist, qui
seminat, de verborum significatione.
Christum Dominum dedisse nobis perfec-
tissime paupertatis exemplum, tum in
communi, tum in particulari. Colligitur
ex illo scitissimo ~~illius~~ ^{ipsius} Christi Domini.
» Filius hominis non habet, ubi caput re-
» clinet, et ex illo, Luc. 8; mulieres seque-

um; capacitas autem ad easmodi dominium
 una stat in libera arbitrii facultate: quae ac-
 cedente titulo, et lege favente, est potestas iuri-
 dicte et dominii. Constat de eadem nam
 Deus eodem hominem ad suam imaginem
 et similitudinem, à arbitrio, et naturalis legis
 participem; simul illi dedit dominium rerum
 externarum; quod testatur Genesi, 1: faciamus
hominem ad imaginem, et similitudinem
nostram, et repleat piscibus mari, et volati-
libus celi, &c. Aliter obest, quod perpetuo
 imbeciles, et pueri ante usum rationis habe-
 ant rerum suarum dominium; habent enim
 naturam rationalem, capacem arbitrii: et
 pro huius usu supplent tutores, Reges publica,
 vel Legislatores.

Ad dominium proprietatis
 nec fides, nec status gratie sanctificantis
 in subiecto requiri, certum omnino est: nam
 infideles, et peccatores retinent quæ ad vitam,
 et ad famam; neque enim mori, feracem à
 quolibet possant occidi, nec posse possunt infamari:
 quæ et retinent dominium rerum tem-
 poralium, ab eo qui bona peccatoris, et infide-
 lis possent à quolibet licite usurpari: quod
 falsum evidenter est. Rursus: si requirere-
 tur status gratie, nullus posset recte probare cum
 se esse in gratia, quod omnia essent in eorum domi-
 niis;

ni; quod est absurdissimum. Docuit Gerson
de vita spirituali, consideratione 8^a, gratiam
non requiri ad dominium; esse tamen novum
ius ad res temporales. Rejicitur quoque
Augustinus, mox citando, bona temporalia
equali jure dantur justis, et injustis; tum
etiam quia justis sepe carent bonis tempora-
libus; quin homines non dantes commit-
tant injuriam contra justos ipsos.

Non solum ad dominium pro-
prietatis non requiritur gratia, sed neque
ad dominium jurisdictionis; ut contra Vi-
cleffum, et Hussium definitum est in Con-
cilio Constantensi, sess. 8^a, et 15. Constat
ex Scripturis, in quibus Rex Ethnicus, et
peccatores, dicuntur veri Principes, de se,
et de suis, etque honorandos de sequo
obedientia, et tributis, ad Rom. 13, et 1. Pe-
tri, c. 2. et Christus Dominus docuit, obedi-
endum esse Scribis, et Phariseis, qui pec-
catores, et scelerati erant, Matth. c. 23. Hinc
merito docuit D. Augustinus, l. 5. de Civit.
11 c. 21, hoc interesse inter regnum celorum,
et terrenum, quod de hoc regne impij, et pji,
illud solum pji detur. Constat ex dictis,
neque si dem requiri ad dominium juris-
dictionis, ut falso docuit Vaticanus, cap.
Quia super his, Extravag. de voto. Item 8.
de

de gravibus Principibus dictis, quod regnave-
 27. rint, et non ex Deo. Sed est sensus, quod
 non regnaverint utendo juxta dictionem ad
 Dei obsequium, et ad justitiae administrati-
 onem. Lib. 1. Reg., c. 15., dicitur, Saulem
 propter peccatum esse rejectum à Deo
 27. ne regnaret super Israel. Sed est sensus;
 non, quod ablata fuerit à Saule potestas
 regia, sed quod transferenda esset de do-
 mo illius in domum Davidis. Videatur
 Molina, tom. 1, tract. 2, disp. 13.

Sectio 2^a.

An in Servis sit dominium.

8. Conclusio. Servus non
 paucis modis potest sibi adquirere, et non
 domino; ita ut rerum acquisitarum domi-
 nium sit per se ipsum servum, et non per se
 dominum. Haec est communis Theologorum
 sententia, quam tradunt Molin., tract. 2.
 disp. 38., Lessius, cap. 4., dub. 4., et Rebell., lib.
 1., q. 11., sect. 2. Probatur: nam jus proprium
 domini solum extenditur ad consuetas operas,
 et rationabilia obsequia servi: quod quidquid ali-
 unde servus acquirit, non domino, sed servo
 ipsi acquiritur. At, inquit, contrarium ex-
 presse determinatum est in jure. Institutiones
 per quas personas nobis acquiritur, §. Item vobis:

dictus, domino adquiri; quod quid servus
nanciscitur ex stipulatione, donatione, le-
gato, five ex qualibet alia causa. A ratio est
ex lege, Id vestimentum, ff. de peculio: uni-
versaliter, et expresse ibi dicitur, eum, qui ab alio
possidetur, nihil possidere posse. Consonat
ius Canonium; nam cap. Cum olim, 2. de
privilegiis, dicitur, Servum, et Monachum
in eo esse pares, quod neuter alicujus rei do-
minium habet.

9. Respondetur. Allate juri
dispositiones sunt universales de iis, quae ser-
vus acquirit modis regularibus, et com-
munibus: quae omnia, acquiruntur domi-
no; non tamen accipiuntur de iis lucris,
quae modis extraordinariis obveniunt, ex
vo. Haec explicatio defumitur ex ipso jure:
nam l. 1. §. Servus, ff. de officio Praefecti
urbis, et l. Vix, ff. de iudiciis, aperte suppo-
nit, servos sua pecunia posse se redimere.
Sic docet citatus Molina. Dicitur etiam po-
test, rigorem illum antiqui juris esse
tigationem consuetudine in favorem servo-
rum, tamquam miserabilium persona-
rum: passim enim usum receptum est, ut
servi pecunia se redimant; quod facere
non possent, si pecunia non esset sua ip-
sorum, sed domini. Sic docent citati Lessius,
et Rebellus. Vide, quae diximus, in

Jam vero percurrendi sunt modi, quibus
servus potest sibi acquirere, et non domino:
ita ut acquisitionum dominium sit penes
servum, quin possit dominus citra injustitiam
servum acquisitionis spoliare.

30.

Modus 1us est:

quando intervenit pactum inter dominum
et servum, ut iste ex suis laboribus, aut in-
dustria certum aliquid illi reddat singulis
diebus, hebdomadis, aut mensibus, relic-
tis ipsi servo alijs lucris. 2us: quando domi-
nus aliquid tacite, vel expresse donat ser-
vo, ut suum ipsius sit, atque de illo libere
disponat, aut concedit tacite, vel expresse,
servo quod ipsi devenit ex alterius donatione,
aut ex ludo, aut ex alia causa. 3us: quan-
do dominus, aut quispiam alius restituit
aliquid servi pro injuria illata in ijs bo-
nis, que ipsius sunt servi: nempe in honore,
et corporis integritate; cum enim restituitur
pro ijs, que non domini, sed servi sunt, quod
restituitur, debet fieri non proprium domini,
sed servi.

41.

Modus 4us est: quando servus ali-
quid acquirit, vel gratis donatum, vel tamquam
stipendium propter causam turpem: neque
enim servus debet domino turpia servitia,
ac proinde nec debet domino illorum mercedem.

servus servus sibi adquisit, quæ post expleta do-
 mini servitia suo labore, et industria lucratur,
 detrakendo sibi partem temporis ad somnum,
 vel quietem concessi. Quod si ex hoc voluntarius
 labore servus fiat minus utilis ad servitia
 consueta, aut reddatur minus pretiosus, peccat
 contra justitiam, et tenetur restituere. ^{6us}
 sibi servus acquirit, quæ reservat de quotidi-
 ana sustentatione, quæ sibi pro singulis di-
 ebus sibi à domino taxata sit: nam ipsa ta-
 xatio est implicita donatio residui facta à
 domino; dummodo servus parè vivendo non
 fiat minus utilis, aut minus pretiosus domino.
 12. ¹² Modus 7us est: quando aliquis
 donatur servo, aut ex testamento legatur, cum
 expressa, vel tacita conditione ut sit servus
 non domini. Tacita conditio exit, si donetur
 aut legatur ad finem, qui obtineri non possit,
 si domino adquisitus: ut si donetur, aut legatur
 pecunia, ut servus se redimat. Si aliquis do-
 netur, vel legatur servo, non intuitu domini,
 sed servi, ut propter industriam prestitam
 aut servitium à servo exhibitum, in foro conf-
 cientis acquiritur servo: est enim virtualis
 intentio donantis, vel legantis, ut non acqui-
 ratur domino. Quæ servo donantur, aut legan-
 tur absque illa expressa, vel tacita conditione, do-
 mini fiunt; sed tamen requiritur, quod servus

acceptet. Ratio: quia pertinent ad dominum
per servum tamquam per medium, qua
propter non suffragante medius, sed resis-
tente, non possunt ad dominum pervenire.
Constat ex l. Cum personas, Cod. de hereditum
instit. - 8^a: bona, quae servus ante captivi-
tatem habebat in patria, sunt ipsius servi:
nisi enim bona illa capiantur ab hoste, non
fiunt domini capientis servum. Quod si ven-
datur servus, non fiunt domini bona illa:
nisi ipse servus aut se vendens, aut consen-
tiens in sui venditionem, illa domino vendat.

13. Modus quoque, et ultimus est,
quando servus suis bonis, quorum ipse est
dominus, ludo, vel negotiatione, aut alio modo
legitimo aliquid lucratur, quod enim est lu-
rum, cuius foret damnum in bonis ad lu-
crandum expositis: damnum autem non
esset domini, sed servi. Hinc cum ratio illa
ea quae sit pro lucro magno, atque pro modi-
co, sicut istud, sic et illud, servo, et non domino
adquisita.

14. Igitur servus habet plenum, per-
fectum quae dominium, liberam quae disponen-
di facultatem de iis bonis, quae aliquo ex af-
signatis titulis acquisierit, est tamen dubi-
um: an ad Dominum pertineant bona ser-
vi morientis in servitute? De bonis, quae ex-
De iure. C. 10.

vus in patria habebat, certum est, non
 transferri illorum dominium ad dominum
 sed ad alios servi heredes. De bonis, que
 servus habet in domo domini, docet Rebellus
 citatus supra, pertinere ad dominum jure
 hereditario. Dicendum tamen est cum
 de Lugo, d. 3., n. 68, servum posse sibi institu-
 ere heredem illorum bonorum, quorum
 dominium plenum habebat: non quidem
 per testamentum civile, juridicum, et legi-
 timum, cum servi sint inter personas, que
 per jus civile testari non possunt: sed
 per declarationem sue voluntatis, que
 sufficiat ad inducendam justitię natu-
 ralem obligationem, cui dominus non pos-
 sit contravenire. Ratio: quia si non posset
 de suis bonis servus per ultimam volunta-
 tem disponere, jam non habuisset illorum
 dominium, sed potius usufructum. Atqui
 servus aliquorum bonorum, que ad propri-
 um ipsius peculium pertinent, habet plenum
 dominium: 9°.

15. Notandum 1°. Servo non dis-
 ponente per ultimam voluntatem de iis bo-
 nis, quorum dominium independens a
 voluntate domini habet, succedit dominus,
 nisi aliqua donata, legatarie fuerint servo
 sub ea conditione, ut nunquam ad dominum

perueniant. Nota 2°. Quae hoc modo donata,
aut legata seruo fuerint, ipso moriente ab
intestato, non devolvuntur ad donantem,
aut heredem legentis, sed ad heredem servi:
hoc est, ad illas personas, quae seruo succede-
rent, si decederet in statu libertatis. Nota
3°. De iis bonis, quae servus habet revocabi-
liter à domino, potest ille disponere in mor-
te, nisi revocata fuerit à domino libertas fa-
cultas disponendi; decedente autem seruo
ab intestato, in iis bonis dominus succedit.
Nota 4°. Potest quidem servus disponere de
bonis, quorum dominium habet ex expres-
sa, vel tacita concessione domini; sed si dec-
dat ab intestato, succedit dominus: neque
enim iste sua concessione presumitur
voluisse, quod ad se non regrederentur bona
illa pro eo casu. Nota 5°. Quando dominus
succedit servo ab intestato, obligatus servus
creditoribus: nam isti jam ab ipso servo
acceperant jus; et similiter obligatus ad
reddenda alimenta filiis, aut parentibus
servi: isti enim censentur una moraliter per-
sona cum servo, ac proinde dominus de
obligando servo censetur, et obligatus iis
personis, quibus ex jure naturae servus oblig-
gatus est quoad alimenta. Videatur cit. C.
de iugo. C

Sectio 3.^a

An dominium sit in filiis familias? 16.

A patria potestate filius dicitur filius familias; cum iste ab illa potestate exit, est filius emancipatus. Patria potestas non est de jure naturæ, sed de jure civili: ideo neque viget ubique, ut de Gallia, et Aragonia testatur Sanchez, l. 1. Confiliorum, c. 2., dub. .... neque extenditur ad omnes filios, sed tantum ad legitimos, et ad arrogatos, sive adoptatos, auctoritate Principis, ut docet Molina, tract. 2., d. 227. Patria potestas non semper fuit eadem. Constat nam olim pater pro suo libito poterat filium vendere; modo non nisi fame oppressus potest illum vendere, aut oppignorare. Præterea: olim pater habebat jus vitæ, et necis erga filium; modo quæ necis nullatenus habet. Denique: olim patria potestas, vivente patre, non finiebatur, nisi morte filii; modo finitur multis modis, quos recenset citatur. Molina, disp. 229. Igitur jus antiquum de patria potestate, quod ex parte impium erat, corrumptum est jure novo.

Proprium ad rem nostram: olim filii familias nihil proprium habebant, nihil acquirebant sibi, idque tamquam

parentum possessione habebantur; quod indubitatum erat tempore Aristotelis, quando nondum erat restricta patria potestas: ut notavit Jorae, l. 5, dub. 2, n. 8. At jure novo filius non emancipatus potest habere bona proprii peculii; peculium autem dicitur, quicquid substantia, vel pecunia data, vel promissa filio ab ipso vel questis, separata a rebus et ~~potestate~~ patris: + bonis
L. De offi. ff. de peculio.

18. Peculium aliud dicitur Castrense. Ad hoc pertinet quicquid filius acquirat ratione ~~ipso~~ militis, sive militem agendo, sive publicum officium exercendo ad militiam spectans. Item quicquid ex bonis comodo questis filius acquirat. et quicquid ipsi donatus rei extanti ex bello aut ratione rei bene agere, aut ob amicitiam in bello contracta. Ad idem peculium pertinent, quae filius acquirat in Regi. palatio ob officium aulicum, sive illa veniant ex sua industria, et parsimonia, sive ex principis largitate. Ad hoc peculium non pertinent praedia, quae pater filio ante in castra donaverit; neque hereditas materna, quamvis filio in militia sint delata; neque pertinent praedia donata: pertinent tamen

regia; quæ ex bonis huius peculii sunt
empta.

19. Aliud peculium dicitur quasi
castrense. Ad hoc pertinet quidquid filius
acquirit ex publico officio, non vili, nec me-
chanico, habente stipendium publicum,
vel accipiendum à privati personis in lo-
cum publici stipendi. Ad hoc peculium
pertinet quidquid acquiritur ex officio
Judicis, aut Advocati, et ex professione
artium liberalium, et Scientiarum. Que-
runtur ex arte mechanica, non pertinent ad
illud peculium, et officium, quod ex se po-
test competere infami, non censetur pu-
blicum, quamvis ad iudicia, et iustitiæ
administrationem modo aliquo pertineat.
Ad idem peculium pertinet quidquid
donatur filio à Rege, vel Regina, et à
summis Principibus: quamvis largiti-
ones fiant intuitu patris. Pertinent quo-
que illa, quæ filius Clericus post Clericatum
acquirit; quamvis ex modo acquirendi
non pertineant ad illud peculium: ali-
oqui nullum ex privilegio haberet. Cleri-
cus præ non Clerico. Ratio: quia ea, quæ
Clericus ratione ipsius Clericatus acquirit,
pertinent ad peculium quasi Castrense, ex
communi Regula; quapropter aliquod plus

circod

concessum est Clerico ex privilegio; Rubeant
Presbyter. Cod. de Episc. et Cleric.

¶ Aliud

20. X
 est peculium, quod dicitur Adventitium
 pertinet quicquid filius acquirit, et
~~ad~~ ad peculium Castrense, vel quasi
~~castrense~~, nec parium est ex patre, vel de bonis
 patris. aut huius intuitu principaliter sit do-
 natum; sed aliunde filio venit, vel ex suc-
 cessione materna, aut propinacorum ex ca-
 lina, vel ex donatione, labore, industria,
 aut fortuna. Ad hoc peculium pertinet,
 quod filius lucratur ex pecunia mutuo ac-
 cepta a patre; et quicquid donatur a patre
 donatione remuneratoria; et quicquid ab avo,
 etiam paterno, donatur filio existenti in
 patris potestate: dummodo non constet,
 quod intuitu patris donata sint. Ex his, quae
 pertinent ad peculium adventitium filii,
 potest pater detrahere, nec requiruntur
 ad congruam sustentationem: pater
 enim non debet alimenta filio potenter se
 alere. Quae supra congruam sustentati-
 onem filii expendat pater, nisi filius consen-
 tiat, non possunt detrahi ex peculio adventitio.

¶ Adventitium:
 ad hoc X
 + et non per-
 tinet
 * quasi Cas-
 trense

21. Aliud demum peculium est,
 quod dicitur Profectium. Ad hoc pertinet
 quicquid filius acquirit ex rebus patris: quae

si donata sunt intuitu patris; ut sunt que
 filio dantur, ob precem; aut ob merita, pa-
 tris supplicando pro patre non potente
 illis dare teneatur. nisi donationes
 factae sint à Rege, vel Regina,
 vel Princeps; quia hoc modo do-
 nata pertinent ad peculium quasi cas-
 trale. Filius qui pro ceteris fratribus cu-
 ram rei familiaris gerit, quoque labore
 patris ministrat, habet ius salarii, si pater
 sit dives: quia tunc filius non debet patri
 illas operas; maxime si tacite, vel expresse
 protestetur, se velle salarium. Hinc ista
 lucra spectant ad peculium adventitium;
 et patre mortuo non computantur intra
 legitimam paternam. Si filius ex rebus
 patris aliquid lucratur suo speciali labore
 atque industria, lucrum ex parte ad pe-
 culium adventitium pertinet: praesertim
 si filius tacite, vel expresse protestetur pro
 mercede, aut si non solo patris nomine,
 sed etiam suo negotietur. Quod filius acqui-
 rit damnum ex re otiosa patris, negotiando
 in suum damnum, et commodum, non per-
 tinet ad peculium profectitium, sed ad ad-
 ventitium.

21. Dicendum est 1°. Filius non
 emancipatus habet dominium, et usum fruc-

rum peculii Castrensis, et quasi Castren-
sis. In his itaque bonis filius non est sub-
jectus patri ex jure patris potestatis; Sed
est sicut paterfamilias. Sic habetur expres-
se, ff. de Cod. hoc titulo, et l. finali, Cod. de
inofficioso testamento.

22.

Dicendum est 2°. fili-

lius non emancipatus habet dominium
peculii adventitij, jure usufructus manen-
te pater patrem regulariter. Constat ex l.
Cum non solum, et ex l. Cum oportet, Cod. de
bonis, que liberi. in quibus dominium ejus pe-
culij filio, usufructus patri adscribitur ex-
presse, ad exemplum tam maternarum,
quam ex nuptialibus causis filius familias
acquiritarum rerum. Moriente filio, manet
usufructus peculii adventitij apud patrem
toto vitę tempore, quamvis dominium illud
ad alios heredes sit devolutum. ex l. fina-
li, versu penult., Cod. Ad Textull. S. consul-
tum. Dictum est, usum fructum ejus pecu-
lij ad patrem regulariter pertinere. Sunt
enim casus, in quibus pertinet ad filium,
1°. circa rem donatam filio sub conditi-
one, quod dominium, et usufructus ad ip-
sum pertineat. 2°. circa hereditatem adi-
tam a filio, dissentiente patre. 3°. circa bo-
na, que filio applicata sunt, patre minur

legitimè divortium favente, vel nuptias
incestas contrahente. 4°: Si pater sponte
usumfructum remittat: nam hoc proprie
non esset donatio facta a patre; sed juxta
non usus patris, qui non est patri in favorem
filij interdicta. Illi præterea sunt casus,
in quibus hinc, inde sunt probabiles sen-
tentia videndæ apud Haundum, tract. 4.,
cap. 3., Controv. 9. c.

23.

Dicendum est 3°: Filius
non emancipatus nec dominium, nec usum-
fructum habet peculij profectitij, sed utrum-
que istiusmodi jus est per se patrem. Sic
expressè decernitur, Institut. §. Igitur, ver-
sic., Sancitum est, titul., per quas personas
nobis acquiritur. et alijs legibus, quas col-
ligit Molina, tract. 2., d. 233. Nec propte-
rea istud peculium est filio inutile: nam
filius habet jus, ut si bona patris propter
ipius delictum publicentur, peculium pro-
fectitium subducatur publicationi, et sibi
servetur: ex l. 3., §. Sed utrum, in fin. ff.
de Minoribus. Insuper: quæ a patre dan-
tur filio in patrimonium ad sacros ordi-
nes, aut filio in dotem, aut filio ad nupti-
as, eatenus ad peculium pertinet profec-
titium, quatenus tandem offerendum est
in partitionem cum alijs fratribus. Sed do-

minum illozum pertinet ad filium, vel
filiam: et fructus percepti usque ad mor-
tem patris non afferuntur in partitionem.

24.

Infixus 1°. Filius familias
potest absolute testari de pecuniis Castrensi
et quasi Castrensi: ex l. Tamias, qui, 25., ff.
de mortis causa donatis; quod si Religi-
onem ingrediatur, quomodo pecunia tam
quoad dominium, quam quoad usum
fructum ad monasterium transibunt. —

Infixus 2°. Filius familias, consentiente
patre, potest de pecunia adventitia dispo-
ne causa mortis: ex lege nuper citata; sed
tamen de illo pecunia non potest testari, etiam
consentiente patre, nisi ad pias causas:

cap. Licet Pater, q. de Sepulturis, in 6.

Filius ingrediens Religionem, acquiritur
monasterio dominium directum pecuniae
adventitiae; sed non usufructus, vivente
patre: ut contra aliquos probat Sanchez,
lib. 7. in Decal., c. 13., n. 38. — Infixus 3°.

Filius familias non potest testari de pecunia
profectitia: cum enim suum ipsius non sit,
non potest illud alienare; quod si Religi-
onem ingrediatur, nec dominium, neque
usufructus ejusmodi pecuniae transit ad
monasterium: cum utrumque jus sit solius
patris. Vide citatum nuper Sanchez, Molinam

tract. 2, à d. 226. ad 235, et. (de Hugo, d.
3., l. 9. —

Sectio 4^a

An Religiosi sint domini capaces?

25.

Affertur quod Religiosi voto
paupertatis, ligati sunt capaces habendi
in communi rerum temporalium domini-
um. Est communissima sententia, quam
tenet Lessius, cap. 4., dub. 5., et à quâ re-
cit Navarrus asserens, penes Communita-
tem professam esse solam bonorum admi-
nistrationem, et dominium esse penes Chri-
stum. Probatur: quod Religiosi Minores non
possint habere, etiam in communi, domini-
um bonorum temporalium, id ipsorum
peculiare institutum est. Constat ex Nicolao
IV., cap. Exiit, de verb. sign., in 6. Item
ex Tridentino, sess. 25., cap. 3., de reformati-
one, ubi conceditur omnibus monasteriis, et
domibus Regularium, exceptis Minoribus
de Observantia, et Capucinorum, ut dein-
ceps bona immobilia possidere liceat. Ergo
Religiosi sunt capaces habendi in commu-
ni dominium rerum temporalium. Pro-
occupatur responsio: nemini administra-
tor non dicitur possidere, sed Religiosis est
licitum possidere in communi: ergo Religiosi

in communem non habent meram admⁱⁿistrationem, sed jus, et dominium.

26. Confirmatur: neque enim est, unde probetur ~~in~~ inhabilitas Religiosorum ad habendum in communem bonorum temporalium dominium. Non probatur ex Ecclesiarum dispositione: cum potius Ecclesia permittat contrarium, ut constat ex Tridentino. Nec probatur ex intentione vouentium: votum enim, quod non authorizatur ab Ecclesia ad effectum incapacitatis habendi dominium, inducere non potest istum effectum; ad modum, quod si quis velit voto perpetue caritatis se reddere inhabilem ad contrahendum matrimonium, non propterea se reddit inhabilem, cum Ecclesia ad talem effectum non confirmet votum illud. Non probatur ex intentione dantium Religiosorum bona temporalia nam dantes, per se loquendo, volunt donare dominium illi subjecto, ut res dant; sicut qui dat pauperi elemosynam, illi dat rem, et rei dominium: dantes autem Religiosi, Communitati dare intendunt. Nec probatur ex perfectione status Religiosi: cum hæc siquidem non pugnat possidere in communem; ut constat ex exemplo Christi Domini, et Apostolorum. et contrarium asserere

est heresis damnata à Joann. XXII., in
 Extravag., Cum inter nonnullos. ~~Adversus~~
~~disputatos~~

21). Notandum. Dominium
 istud, quod in communi habent Religiosi,
 non est omnino plenum, sed ~~limitatum~~ ^{limitatum}. Ra-

~~Limitatum~~ ^{Limitatum} est: nam circa bona immobilia, et circa
 mobilia pretiosa, quae servando servari pos-
 sunt; ~~ita~~ ita illorum dominium est in
 Communitate praesente, ut hoc de illis ne-
 queat perfecte disponere, illave alienare,
 nisi in commodum totius Communitatis,
 teneatur quae illa in posteros conservare;

+
 Deinde de illo-
 rum bonorum
 alienatio inter-
 dicta est

hac enim conditione sunt donata; ~~et~~ ^{et}
~~statutum~~ est jure Canonico: ut Religiosi pos-
 sit duxare. Dominium itaque istud, quod
 Religiosi habent in communi, est imperfec-
 tum, et limitatum ad instar domini, quod
 est in possidente bona majoratus.

28.

Assextum
 rum. Religiosi solenni paupertatis voto li-
 gati sunt in particulari incapaces domini-
 rerum temporalium. Hic nomine domi-
 ni comprehenditur omne jus possessionis,
 et usus independentis, quo aliquid tamquam
 proprium habeatur. Doctrina data est
 circa, ex c. Cum ad monasterium, 6. de Sta-
 tu Monachorum. tibi dicitur, ab dicationem

paupertatis, et castitatis custodiam esse annexam regulæ monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam concedere. Item, ex c. Monachi, 2., eod. titulo, ibi dicitur, monachum cum pecculis inventum, absque licentia Abbatis removendum esse ab altari; quod si in extremis ita inveniatur, et non dignè penituerit, nec inter fratres esse recipiendum, nec pro ipso oblationem esse faciendam. Neminum ex Tridentino, sess. 25., cap. 2. de reform., ubi cuiusque Regularium prohibetur, ut propria, etiam Conventus nomine, possidere bona qucumque, et quomodocumque acquisita, precipitur quæ, quod ea Superiori tradantur, et Conventus in corporentur.

29. Notandum. Votum solenne paupertatis reddit subjectum incapax dominij rerum temporalium, non ex natura intrinsecâ ipsius voti, sed ex jure canonico. Explicatur: votum simplex castitatis emissum post biennium in Societate Jesu dirimit matrimonium, non ex natura ipsius voti: nam simile omnino votum emissum à seculari non est impedimentum dirimens, sed jure canonico annexente illi voto emissum in Societate Jesu vim diri-

mendi matrimonium. Ergo similiter
votum Solemne paupertatis, non ex na-
tura intrinseca talis voti, sed ex jure Ca-
nonico, inducit incapacitatem habendi
dominium. Ratio consequentis: nam quod
votum sit Solemne, solum affert, quod
sit jure ordinario indissolubile; quod
autem sit eo modo indissolubile, non est,
quod ex natura sua affert incapaci-
tatem habendi dominium: sed solum
quod sit vinculum perpetuum ex vir-
tute Religionis ad non habendum do-
minium, usumve domini.

30.

igitur votum
Solemne paupertatis illud est, quod emit-
titur in Religionem approbatam, juxta Ce-
rimonias ab Ecclesia prescriptas, et est
perpetuum, non solum ex parte voventis,
sed et ex parte acceptantis ex confirma-
tione Ecclesie, quin sit dissolubile jure
ordinario. Dictum est, jure ordinario:
nam juxta veram, et communissimam
sententiam Pontifex Summus potest
in votis Solemnibus dispensare, id
tamen non facit, nisi utendo extraordi-
nario jure, et in casibus extraordinariis.
Hinc perpetuitas voti Solemnis ex parte
acceptantis oritur ex dispositione Ecce-

31. *fig;* existit etiam ex eadem dispositione,
 quod votum paupertatis solenne reddat
 incapacem Religiosum habendi in particula-
 ri dominium bonorum temporalium: et in illa
 perpetuitate, et hac incapacitate inducta con-
 sistit solennitas voti, quam induxit Ecclesia
 ut expendit Suarius, tom. 3. de Relig., lib. 2., a
 cap. 13. Iuxta Canonium annexum voto
 solenni paupertatis incapacitatem habendi
 dominium in particulari consonat iuxta civile,
~~Novell.~~ Novell. 5, cap. 5., et Novell. 123, cap. 38.
 Sextum Religiosi
 ligati voto simplici paupertatis non sunt,
 eo ipso incapaces habendi in particulari
 dominium temporalium rerum. Doctrina
 est omnino certa, et quae a nemine potest
 negari post editas Bullas Apostolicas, con-
 firmantes Institutum Societatis Iesu, maxi-
 me post Bullam Gregorij XIII., quarum al-
 tera incipit, Quanto fructuosius, et altera
 incipit, Ascendente Domino: Constat ex
 ipsis, quod ii, qui in Societate I. post bienni-
 um tyrocinij vota simplicia emittunt, sunt
 vere, et absolute Religiosi, ligati voto simpli-
 ci paupertatis; et quod, simul capaces sunt
 domini rerum temporalium: et quod
 Religiosus Scholasticus, et Coadjutor non
 summatim in Societate I. retinet, quandiu
 De Iur. C. IV.

expresse non renuntiat, omnia dominiorum
jura, quae ante votorum emissionem habe-
bat.

32. Et quidem incapacitas haben-
di dominium in particulari non potest ori-
ri ex simplici paupertatis voto; sicut nec
incapacitas ad matrimonium venit ex
simplici voto perpetuo, atque perfectae cas-
tatis: neque enim ejusmodi incapaci-
tates suboriuntur ex votis absque admi-
niculo juris, et auctoritate Ecclesiae. Quis
suscipere neque potest originem praedicta incapaci-
tas ex voto paupertatis simplici suf-
ficiente ad statum Religiosum: nam prius
et Ecclesiae temporibus cum vero Reli-
gionis statu conjunctum fuit in particu-
laribus hominibus dominium rerum
temporalium, ut multis probant Exim.
Doctor, tom. 3. de Relig., lib. 8., cap. 7., a
n. 23., et Basil. Porzius, lib. 7. de Matrim.,
cap. 13. Origine itaque incapacitatis haben-
di dominium in particulari fuit ex dispo-
sitionibus Imperatoris Justiniani in
civitate nuper Novellis: quae vim acceperunt
ex Summorum Pontificum approbatione
tacita, vel expressa, ut colligitur ex sacris
canonibus, et praecipue ex can. 7., causa 19.,
q. 3. Atque Ecclesia voto simplici paupertatis

his sufficiente ad statum Religiosum non
 annexit incapacitatem habendi in particu-
 lari dominium rerum temporalium: q^o La
 33. Jam vero, quod capacitas
 ad dominium prædictum non repugnet per-
 fectioni paupertatis Religiosæ, ostenditur:
 nam X^{pus} Dominus perfectissimum
 statum Religiosum coluit, et rebus omni-
 bus aliquando abdicatis perfectissimæ
 paupertatis exemplum dedit: ut constat
 ex lege citatæ definitione Nicolai IV. in
 cap. Exyt qui seminat. Atqui nemo di-
 xit, neque probabiliter cogitari potest,
 quod in eo statu X^{pus} Dominus fuerit
 incapax habendi dominium in particu-
 lari rerum temporalium: ut recte notat,
 Suarez: q^o capacitas habendi in parti-
 culari illud dominium non repugnat per-
 fectioni Religiosæ. Sed neque huic re-
 pugnat ipsum dominium. Ratio: nam
 manet ligatum vota paupertatis, ut rebus
 temporalibus Religiosus nequeat uti ut pro-
 priis: hoc est, sine Superioris licentia, et
 quidem revocabili ad concedentis libitum;
 quapropter suo voto sibi reddidit usum
 usum cujuscumque rei sine Superioris
 consensu: quod est re, et affectu esse pauperem.
 Nec dubitari potest, quod ad sui status per-

fectionem obtinendam viro Religioso
 magis nocet refus peculij sine proprietate
 21. te, quam proprietate sine usu: ut sapi-
enter scripsit Theodoricus quidam, Ca-
loniensis Cancellarius, de reclus Religio-
for., c. 7, cuius sententiam laudat
Cathusianus, de Reformatione Clau-
tral., cap. 17. Res declaratur exemplo: nam
conjuges post consummatum matrimo-
nium mutuo consensu transeuntes ad
Religionem nullum impedimentum ha-
bent ad perfectionem status, quamvis
retineant pristina conjugij iura, quae
tamen voto castitatis impedita sunt; de
ipsis enim verificatur illud Apostoli 1. Co-
 22. inth., c. 7. qui habent uxores, tamquam
 23. non habentes sint. Discurte similiter
 de domino legato voto simplici pauperta-
 tis constituyente statum Religiosum.

34. Notandum. Dominium
 quod in Societate Jesu habent Religiosi
 post biennij vota, non solum est impeditum
 ad usum, sed etiam in duratione depen-
 dens a Superiorum voluntate. tandiu
 enim duxat, quandiu Societati visum
 fuerit, expedire, quod renuntiationem dif-
 ferant.

35. Hoc etiam peculiare est in So-

cietate Jesu, et non solum solemniter
 professi, sed etiam Coadjutores formati sunt
 incapaces habendi in particulari dominium:
 nam non solum solemniter, praeceptis, voto, sed
 et simpliciter emissio à Coadjutoribus in
 sua ipsorum formatione, ex auctoritate
 Ecclesiae adiacet incapacitas habendi do-
 minium. Hinc Professus solemniter, et
 Coadjutores formati sunt incapaces acqui-
 rendi dominium, quod illis provenire pos-
 set ex hereditate necessaria. et hoc qui-
 dem non transit in ipsam Societatem Jesu;
 hoc enim non est capax succedendi nisi
 nisi ex ipsorum spontanea renuntiati-
 one in tempore facta in ipsius favorem,
 et contrariis, qui post biennium simpli-
 ter vota emisserunt, non solum retinent
 priora dominia, quandiu Societati visum
 erit, sed et de licentia Superiorum acqui-
 rere possunt ea dominia, quae ipsi ex heredi-
 tate necessaria proveniunt. Vide plura apud
 Haunoldum tract. 1., cap. 1, contr. 1.

SECTIO 1. De bonis patrimonialibus

An Clerici non Religiosi habeant dominium?
 Non est questio de
 bonis patrimonialibus, quae Clericus possidet
 titulo civili, successione, testamento, vel indus-

tuā, de his enim bonis non dubitatur,
quod Clericus eorum dominium habeat.
Ratio: quia per clericatum non fit in-
capax domini: ac proinde potest acqui-
rere hys modis, quibus acquirit laicus.
quamvis aliqui modi sint Clerico in-
terdicti, ut est vera, et propria negotiatio.
Nec questio est de bonis quasi patimo-
nialibus, que Clericus adquirit ut
Clericus, sed non ut beneficiatus: hoc
est, que non sunt fructus beneficii, sed
sunt premium, aut stipendium occasi-
one sacri concilii, aut sacramenta-
rum administrationis. Istorum bo-
noxum Clericus habet dominium:
ea enim dantur vel per modum ele-
mosynarum, vel per modum stipendi pro
labore, que autem sic donantur Cleri-
co, sunt sub eius dominio.

36. Ad hec bona
quasi patrimonialia reducuntur, que
adquirit Clericus ratione presentie, seu
interesse presentie in choro, et dicuntur dis-
tributiones quotidianarum, quamvis extra-
bantur ex fructibus beneficii. Est com-
munissima sententia contra avaritiam
de redditibus Ecclesiasticis, q. 1. n. 74. Pro-
batur ex cap. unico, de Clerici non resi-

dentibus, in 6., et ex Tridentino, sess. 22. de
reforma., c. 3. statuitur, quod Canonici, aut
Beneficarii absque iusta causa non
intereffens bonis Canonici non fiat
dominus distributionum, et teneatur res-
tituere, quod ex illis accepit. q^o intereff-
sens acquirit dominium illarum, est
enim hoc optimum argumentum ad con-
trarium sensu. ut notat Barbosa in citatum
caput unicum, n. 22. Accedit ratio. nam
illae distributiones conferuntur ab Ecclesia
clerico ut merces, vel premium laboris
in assistendo.

37. Ad eadem quasi patrimo-
nialia bona reducuntur beneficii fruc-
tus, secundum partem, quae correspondet
congruae sustentationi Clerici. Sed com-
munissime Theologi apud Lessium, c. 4.,
dist. 39. Ratio. nam iustum est ut
qui Ecclesiae servit, alatur Ecclesiae bonis,
et pars congruae sustentationis est iusta
merces eorum, qui Ecclesiae inserviunt.
Congrua sustentatio comprehendit, non
solum quae necessaria sunt ad vitam, sed
et quae requiruntur ad decentem Clerici
statum conservandum, ad alendam etiam
familiam convenientes, atque ad sumptus,
et donationes inter amicos, prout sunt

in usu regionis, ac demum quæ requirun-
tur, ut Clericus more Christiano, et
Ecclesiastico vivat honorabiliter. Hinc
congrua sustentatio non est eadem pro
omnibus clericis: Episcopo enim major
pars debetur, quam privati personis,
neque eadem est pro singulis annis:
sed potest esse major in uno, quam in
alio. Congrua itaque sustentatio taxan-
da est arbitrio viri prudentis, atten-
tis qualitatibus personæ, et alijs circum-
stantijs.

38. Questio itaque devoluta ad
beneficij fructus, qui excedunt congruam
sustentationem, et component partem
quæ appellatur superflua. Docet
1^a sententia, Clericos non habere
dominium in illam reddituum partem,
sed meram administrationem sub
obligatione justitiæ ad illam expenden-
dam in usus pios. Sententiam istam,
quæ sacris canonibus, et rationi val-
de consona est, tenent multi Canonis-
te, quibus cum Navarræ citatur na-
pex, et multi Theologi, quos sequitur
Comitolus lib. 1. responsionum moral.
quest. 70. Docet 2^a sententia, Clericos
habere dominium reddituum beneficij,

etiam quoad partem superfluum, et non
 esse ex iustitia obligatos ad illam expenden-
 dam in prorsus. Hoc est communis He-
 dogorum, et Canonistarum. Sententia
 apud Haunoldum, tract. 4. cap. 2. contr. 2. c.
 39. **Conclusio.** Clerici non Reli-
 giosi habent dominium reddituum ecclesi-
 asticorum, etiam quoad partem superfluum.
 Principia probatio desumitur ex iure Ca-
 nonico. nam secundo, quod Clerici in va-
 rios casibus non faciunt suos redditus sui
 beneficii, neque illos lucrantur. Sic in fir-
 dentino, sess. 23. cap. 2. de reformatione
 decanatus, Clericos non residentes contra
 sacrosanctae Synodi decreta pro rata tem-
 poris absentiae fructus suos non facere,
 Item sess. 24. cap. 12. de reformatione decani-
 tus, Clericos provisos de beneficiis, ratione
 quorum tenentur facere fidei professionem
 iuxta decreta sacrosanctae Synodi, si illam
 non faciunt, fructus non facere suos, et
 illis non suffragari possessionem. Dispo-
 sitiones alias iuris tum antiqui, tum no-
 vi expendit in banc rem, C. de iugo, dist.
 1. n. q. Tunc sic. q. Clerici faciunt suos
 fructus sui beneficii, illosque lucrantur
 in alijs casibus. Atqui facere suos fructus,
 illosque lucrare est acquirere illorum domi-
 nium.

nium: 9° Clerici acquirunt dominium
fructuum sui beneficii, cumque iuxta dis-
positiones loquantur indefinite de fruc-
tibus. consequens est, ut Clerici domi-
nium acquirant reddituum ecclesiasti-
corum, non solum secundum partem
congruam, sed et secundum superfluum.

40. Subsumpta minor pro-
batur: nam in iure canonico eundem
significationem sunt hec formulae: lucrum,
facere suos fructus, atque fieri illorum
dominium, ut non obscure colligitur ex
cit. cap. unico, de Clericis non resi-
dentibus. Clarius id habetur ex Const.
Julij III, quae incipit: Cum sunt, ibi di-
citur, quod fructus beneficiorum post-
quam ad manus Beneficiorum per-
veniant.... non ulterius in ecclesias-
ticis, sed potius in ipsorum Beneficio-
rum propriis, et ab eis acquisitis bonis
judicantur, et propterea quoddammodo
pro secularibus, et profanis haberi con-
sueverunt.

41. Probatur a ratione conclusio.
et supponitur, bona ecclesiastica fuisse
in tribus statibus. primum in quo Clerici erant
Religiosi, et solum habebant in communem
dominium, qui status ab initio ecclesiae

duxavit usque ad Simplicium Papam,
desinente quinto saeculo. 2us: in quo bona
dividebantur in quatuor partes, pro epis-
copo, pro Clerico, pro Fabrica, pro Pa-
uperibus. 3us: in quo erecta sunt beneficia
cum certis proventibus, qui applican-
tur Beneficiato absque mentione paupe-
rum, et iste status nunc viget, et vigebat
tempore D. Thomae. Constant hec ex illis
quae congerit Barbosa, lib.3. jura. Eccl.,
an.3.~

42.~ Jam sic: in secundo ex memo-
ratis statu pars bonorum Clerico depu-
tata, erat sua Clerici, et iste habebat
illius dominium; sed in tertio statu
fructus beneficiorum sunt Clerico ap-
plicati, sicut illa pars erat deputata ipsi
in secundo statu: q^o in textu isto, qui
nunc viget statu, fructus beneficiorum sunt
Clerici, et iste habet illorum dominium.
Major est ratio: nam Gelchius Papa, re-
latus cap. quatuor autem, 127, caus. 12,
q.2, absolute pronuntiat, partem illam
esse Clericorum. Minor probatur ex D.
Thoma, 2.2., q.185, a.7, et quodlibet.6,
a.12: distinguit Angelicus duo bonorum
genera: alia ecclesiastica primario depu-
tata, alia primario pauperibus. Docet,

quod si bona primario determinata pauperibus Clericus non distribuat, peccat, et tenetur restituere, quod si bona primario destinata Ecclesiasticus Clericus non distribuat pauperibus, peccat quidem, sed restituere non tenetur. Sed fructus beneficiorum sunt bona primario destinata Ecclesiasticis: q^o si hec Clericus non distribuat, peccat quidem, sed non tenetur restituere: q^o hec bona nunc sunt applicata Clerico, sicut olim applicata erat pars ipsi destinata.

43. Inocuo responsum. Ideo pars fructuum superflua non esset sua Clerici, quia in fructibus beneficij esset pars, que olim erat pauperibus destinata. Hec ratio nulla est: q^o. Ratio minor: quia non constat, quod in fructibus beneficij inclusa sit pars pauperibus assignata, ignoratur enim quos sum pars illa ierit: an ad partem Episcopi, an ad partem Clerici, an ex illa sint erecta beneficia, an ad Principes seculares devenerit. Ergo non constat, quod Clericus particeps de illa parte, cum que melior sit conditio possidentis: consequens est, ut Clericus acquirat dominium

fructuum, etiam quoad partem superfluum. Confirmatur: divisio bonorum; quae antea erant communia, confertur dominium subiecto Capaci, nisi appositum convincatur; Clericus est capax domini. Divisa sunt bona, quae antea erant communia, et ipsi applicati sunt fructus beneficii; neque convincitur, quod non conferatur dominium: q. 2a.

42. Consecrarium. Clerici non Religiosi non tenentur ex iustitia expendere in usus pios partem superfluum reddituum ecclesiasticorum, ac proinde non tenentur restituere, si illam ab eis expendant. Est contra Layman, et Conink, consentes, illius partis dominium esse generi Clericorum, sed cum illa obligatione ex iustitia. Probatur doctrina nostra: neque enim quomodo obligatio iustitiae probatur ex modo, quo bona sunt ecclesiae donata; cum non constet esse donata sub illa iustitiae obligatione. Respondeo: si sunt decimae, istae debentur ex iustitia in sustentationem Ministrorum ecclesiae, ut est communis sententia; quapropter non advenit a fidelibus cum illo onere. Demum: si sunt praedia, et census, haec bona donata sunt a fidelibus

ut participant de orationibus, et sacrificiis Ecclesie, vel in augmentum divini cultus. quin ipsi imposexint illam iustitie obligationem. Superest, ut ista obligatio veniat ex dispositione ipsius Ecclesie; quod non est, verum nam Ecclesia in re tanti momenti non siluisset. Atqui non est ius expressum, in quo Ecclesia Clerico imponat obligationem iustitie expendendi in pro usum partem superfluum. q^o.

45. **Appendix.** Dominium bonorum, que directe spectant ad Ecclesias, est gener particularium Ecclesiarum, quia illa bona a fidelibus sunt donata. hoc est: tale dominium est gener communitatem illam personarum, que talem Ecclesiam pro formaliter componunt. Est contra Navarrum docentem, dominium earum rerum (sicut et bonorum, que pertinent ad monasterium) esse gener christum, et gener summum Pontificem apud in textu Vicarium. Probatur doctrina nostra: nam intentio fidelium est donandi particularibus Ecclesiis: q^o, ut adquirant illorum bonorum dominium. Neque oppositum evincitur ex eo, quod ejusmodi bona in jure canonico

appellatur patrimonium Xpi, et res
 Dei, hanc enim appellationem habent
 & fine, ad quem donantur. nempe ut
 deserviant cultui divino, ministrorum sus-
 tentationi, et alijs pijs usibus. Hinc fit,
 quod eiu modi bona neque ab ipsa qui-
 dem communitate ecclesie possint con-
 verti in alios usus. At eiu modi bona
esse res ecclesie, et ab ecclesia possideri
 dicitur etiam in iure canonico: cap. Ex-
 pedir, 12. q. 1. et cap. Causa 13. de verb. sig-
 nific. Collige cum Molina, hic disp.
 142. n. 11: Si summus Pontifex absque
 rationabili causa bona unius ecclesie,
 aut p' loci applicaret alteri ecclesie, vel
 pio loco, id quod translatum est, resti-
 tuendum esset ab accipiente, et in eiu
 defectum ab ipso summo Pontifice. hic
 enim habet ius administrandi, sed non
 pro libito sine causa disponendi de eccle-
 sie bonis.

26. Contra conclusionem obij-
 citur 1°. Ex Concilijs, et Patribus habetur,
 bona superflua Clericorum esse paup-
 rum; committi furtum, et, sacrilegium, si
 expendantur in usus ~~pior~~ non pios, epis-
 copos, et ecclesiasticos esse illorum bonorum
 administratores, et dispensatores. 2° Clerici

non habent dominium reddituum Ecclesiasticorum quoad partem superflua-
 am. — Obijciat 2°. Divisio non potuit
 mutare naturam illorum bonorum, aut
 tollere intentionem, quâ Ecclesiâ donata
 sunt, et quâ Ecclesiâ Clericus illa appli-
 cat; sed ea bona sunt in causas pias ex-
 pendenda, et ex intentione donantium
 et Ecclesiâ institutorum; pars superflua est
 expendenda beneficio pauperum: 3°.
 Confirmatur: nam lapsu temporis pars
 destinata pauperibus evanuit, probabi-
 literque dicitur, fuisse confusam cum
 parte Episcoporum, et Clericorum: 4°
 dominium huius partis est adhuc ge-
 neris pauperum, ac proinde ipsi ex iustitia
 debentur. — Obijciat 3°. Jure commu-
 ni prohibitum est Clericis testari de re-
 ditibus beneficij: 4° non habent illorum
 dominium. Adde: nam si Clericus acqui-
 rat dominium reddituum Ecclesiasticorum
 sequitur, quod Religiosus facies Episco-
 pus illud adquiret; consequens est falsum: 5°.
 Ad id, nego consequentiam,
 quæ ex dictis Patrum, et Conciliorum in,
 antecedente positis non descendit. 1° quia
 intelliguntur de bonis ante factam divi-
 sionem; aut post factam divisionem intel-

liguntur de quarta parte destinata
 pauperibus; vel de bonis, quæ directè
 spectant ad Ecclesias, et quorum mensura
 administratio est generis Clericorum. 2.
 quia si intelligantur de bonis benefici-
 orum, ut modo sunt, illæ affectiones pro-
 cedant cum quâdam exaggeratione.
 ostenditur: nam similiter Patres de lai-
 cis divitibus dicunt, esse administra-
 res, et dispensatores divitiarum, et esse
 homicidas indigentium, si elemosinas
 non faciunt ex superfluis. Atque du-
 bium non est, laicos esse vere dominos
 divitiarum, etiam quoad partem super-
 fluam, quæ similiter in se nostra. Iterum
 Patres apertè pronuntiant tantum pos-
 se sustentari de bonis Ecclesiarum illos Cle-
 ricos, qui non habent patrimonium, ex
 quo vivant: quod apertissimis testimoniis
 Hieronymi, Augustini, et Prosperi probat
 Haenoldus, supra citatus, l. 6. n. 15. It-
 quæ non est dubium, quod Clerici habentes
 patrimonium sunt vere domini
 reddituum quoad partem corresponden-
 tem congruæ sustentationi: non enim
 credimus, quod qui habet beneficium
 vivere debeat de patrimonio, sed de al-
 tera. C. Episcopus, de prebendis. q. 2. Q. 2.
 De Iur. C. 12.

48. Ad id, concessa maiore, nego
minorem. Bona à fidelibus donata
Ecclesie vel sunt decime, et debentur
ex iustitia, atque adeo donantur absque
conditione obligante ex iustitia Ecclesie,
vel sunt liberaliter donata, ut Ecclesia
de illis disponat, quod expedire iudica-
verit secundum temporis, et personarum
circumstantias: ac proinde ex intentione
fidelium, ex religiosa liberalitate donanti-
um, non est obligatio iustitie, expenden-
di partem superfluum in usus pios.
Neque hæc obligatio est ex instituto Ec-
clesie: nam si olim fuit illa institutio, ut
pars superflua non esset sub dominio Cle-
ricorum, hanc institutionem potuit Ec-
clesia revocare, et tribuere Clericis do-
minium illius partis cum obligatione
tamen ex charitate distribuendi illam
in pauperes. Quod autem Ecclesia hoc
fecerit, constat ex probationibus nostris
conclusionis. — Ad Confirmationem
est probabilis conjectura, quod ex par-
te destinata pauperibus, erecta sunt
hospitalia: et si non evanuit pars
illa: Item est probabile, quod ex illa
parte sint erecta nova beneficia: et
sic fructus respondentis congrue susten-

tationi transferunt in dominium Cleri-
ci, cum prius pars tota esset destinata
pauperibus. Si igitur potuit Ecclesia
hanc partem clerico appropriare, non
est cui non potuerit integram illam partem
in Clericum transferre. Porro: potuit
Ecclesia videns, quod pauperibus aliunde
subsidiis non desint, partem illam Cleri-
co appropriare, ut sic per longum magis illus-
traret allicientes ad Clericatum. Denique
non constat, quod omnes redditus super-
flui proveniant ex parte illa, quae olim
fuerat pauperibus destinata. Ex quibus om-
nibus colligitur, eos redditus esse sub domi-
nio possidentium, cum non constet esse pau-
peribus debitos ex iustitia, ut supra no-
tatum est.

49.

Ad 3um, concedo quod an-
tecedente, meo consequentiam. filij enim
familias, et impuberes non possunt testa-
ri, et tamen habent dominium, sicutum
bonorum: unde ex eo, quod Clerici iure com-
muni prohibentur testari de fructibus
beneficij, non probatur, quod non habent
dominium illorum. Siquis sit Clericus alli-
ciantes ad erogandum in vita in pia ope-
ra, et in elemosinas redditus ecclesiasticos,
prohibentur testari de illis, non solum in ca-

ulus profanas, sed et in pias. Nihilominus
 ex Const. Pauli V. quæ incipit: In eminen
ti, conceditur Clericis civibus, et incolis
 Romæ, et ejus districtus intra decem mil
 liaria, ut possint testari, etiam in causis
 non pias, de fructibus beneficiorum. et
 quod assis ab intestato succedant ejus
 heredes. Rursus: consuetudine inductum
 est in Hispania, ut Clerici de superfluis
 possint testari; quin testamentum de nul
 litate appelletur. Atqui nec privilegium,
 neque consuetudine potest induci, ut al
 quis testetur de rebus non suis, sed alienis.
 9°. Quod argumento additur, nullus est
 roboris nam in sententiâ negante, quod
 Religiosus factus Episcopus solvatur vo
 to paupertatis, neganda est major; in op
 posita sententiâ, concessa major, negabi
 lius minor. Ad rem autem nostram non
 pertinet decidere, quænam ex istis senten
 tiis veritatem attingat; et videri potest
 Cominck. de iur. 27 de charit. dub. 11. ja
 num.

Sectio 6^a

Annexæ difficultatis resolutio.

55. Certum omnino est, Cleri
 cos esse obligatos ad eroganda in usus

pios, et eleemosynarum redditus. suorum be-
 neficiorum quoad partem superfluum:
 et ita cum D. Thomas, quodlibeto 6. artic.
 11. ad quoniam, tenent unanimiter Doctores
 Theologi, et Canonici, quos refert C.
 de Suis. diff. 4. sect. 2. Sic decrevit
 Tridentinum, sess. 25. cap. 5: et quam-
 vis verba Concilii possent intelligi, de
 bonis directe pertinentibus ad eccle-
 siam, et quorum meram administra-
 tionem Clerici habent; nihilominus
 ex unanimi Doctorum consensu, quo-
 rum aliqui Concilio interfuerunt, sen-
 sus est, de bonis etiam, quae sunt bene-
 ficiorum fructus, ut recte notavit
 Haenndus, citatus supra, lib. 1. c. 8.
 Dubium est: an praefata obligatio sit
 ex jure naturali; an ex jure positivo?
 Communis sententia obligationem istam
 esse de jure naturali, docet; est ta-
 men verosimilius, quae censet, esse tan-
 tum ex jure positivo humano: et ita te-
 nent Sotus, Lessius, Barbosa, et alij, qui-
 bus adhaeret citatus Haenndus. —

51. *Alitum.* Obligatio qua
 tenentur Clerici ad expendendum in
 usus pios partem superfluum reddituum,
 ecclesiasticorum, non est ex jure naturali,

sed ex ecclesiastico positivo. Probatur nam
 si ea obligatio esset de jure naturali
 (aut etiam divino) nullo privilegio pos-
 set fieri licitum testari de ijs bonis in
 causas non pias: nullum enim privi-
 legium habet vim contra jura natura-
 le, et obligationem ex illo inductam.
 Atqui ex indulto Pauli V., quod citavi-
 mus num. 49., Clerici in Urbem, et ejus
 pce decem milliaria distanti, possunt
 libere, et licite pro libito voluntatis, non
 solum donare inter vivos, sed in ulti-
 ma voluntate disponere in favorem
 quarumcumque personarum, de omni-
 bus suis ecclesiasticis redditibus, cuius-
 cumque qualitatibus, quantitatibus, et valo-
 ribus existant. Ergo prefata obligatio non
 est de jure naturali (aut etiam divino)
 sed est de jure positivo ecclesiastico:
 quam propterea dispensare potest Sum-
 mus Pontifex ex iusta causa.

52. Ad hoc: consuetudo viget
 in Hispania, Gallia, et Germania, ut
 Clerici testentur in usus non pios de om-
 nibus suis redditibus ecclesiasticis,
 sciētibz, et non contradicētibz Epis-
 copis, ipsoque Summo Pontifice: ut asser-
 unt Covarrubias, Zayas, et Barbo-
 sa.

In lib. 3. iux. Ecclesiastic. c. 17, n. 68.
 Stante hac consuetudine, probabili-
 simum est, quod testamenta illa non so-
 lum sint valida, sed ita valeant, ut
 qui inde aliquid accepturi sunt, sine
 scrupulo possint retinere. etiam si suppo-
 natur, quod Clerici in condendis tes-
 tamentis succedunt. Et sic docent Mo-
 lina, Lessius, Dicastillo, et Haundus,
 tract. 6. n. 257. Ratio delimitur ex illo
 72. scitissimo: multa facta tenent, quae fieri
 73. prohibentur, quod multis exemplis po-
 test confirmari. Sufficiat unum, quod
 rem presentem proxime attingit: nam
 Clerico, decedenti ab intestato, succedit
 heres suus in omnibus bonis, quae sine
 scrupulo potest accipere, et retinere, etiam
 si supponatur, quod Clericus in congre-
 gandi, et retinendi istis bonis delin-
 xit graviter: ut recte probat Molin.
 d. 147, n. 28: 9° similiter in casu nostro.

53. Huiusmodi consuetudi-
 nem, ubi recepta est, habere vim legiti-
 mi privilegii, ut non solum valide, sed
 etiam licite possit Clericus: testari de
 omnibus suis bonis in usus non pios,
 docent communiter Canonistae. Posse
 habere illam vim, non dubito, semel

Supposito, quod obligatio expendendi
 superflua in usus pios sit tantum
 ex parte positivo; sed tamen recedere
 non audeo à communissima theolo-
 gorum sententia, damnantium ut gra-
 viter illicita testamenta Clericorum
 in causas non pias. Ratio mihi efficax;
 nam cum nulla legitima consuetudine
 inductum sit, quod Clericus donationibus
 inter vivos, et similibus usibus expendat
 licite in causas profanas partem super-
 fluam; multo minus legitime inductum
 erit, ut id licite possit facere causa mor-
 tuis: plura enim videntur Clerico disponenti
 inter vivos, quam disponenti mortuis causa:
 ut optime probat Sympson in 2. decretal.
 tit. 26. an. 26. c. —

52. Contra Asextum Sympson
 quod 1.º. Ex intentione fidelium bona sunt
 oblata Ecclesie, ut expendantur in usus
 pios: 2.º. Clericus, expendens profane par-
 tem superfluum, graviter decipiet
 donatores, quod si per suam intentionem fra-
 udetur; sed hoc est contra jus natu-
 rale: 3.º. Confirmatur: Clerici ratione
 status perfectionis, et officii, quod habent
 in Ecclesia, habent maiorem obligatio-
 nem iuvandi elemosinas, sunt enim

pauperum: 1° ex charitatis lege,
 et ex officio debent partem superfluum
 quod expendere; ac proinde ad ea tenentur
 iure naturali. — Obicitur 1°. Reditus
 beneficiorum sunt res Deo, sacre: sunt
 enim bona Deo oblata, et concessita
 Ecclesie ut thesaurarius. Constat ex pri-
 dentino, ubi supra, prohibente, quod bona
 Ecclesie expendantur profane, quia res
 Dei sunt. Sed ex iure naturali est obli-
 gatio non expendendi in usus profanos
 res Deo sacras: et sic est obligatio non
 expendendi profane vasa sacra, quod-
 cumque Ecclesie offeruntur, et Deo consecran-
 tur: 9°.

55. Ad primum distinguo antecedens:
 illud concedo de esse, et de desiderio fidelium;
 et illud nego de conditione in pactum de-
 ducta: et nego consequentiam. In primis
 conditio illa non est inducta a donanti-
 bus in pactum iustitiae; sed donationes
 sunt factae liberaliter, ut Ecclesia disponat,
 quod expedire iudicaverit. Deinde: in-
 tentio illa fidelium non potest ex obedi-
 entia Ecclesiam obligare; ut est evidens:
 et neque obligat ex fidelitate; cum Eccle-
 sia acceptando donationes non recipi-
 scit, quod non expendentur reditus, nisi

in rebus prois. Superest, ut illa intentio Fi-
delium sit desiderium, et spes, ex quibus
non oritur obligatio, ad modum, quo, si
quis aliquid donat ex desiderio, et spe,
ut donatarius redonet, iste ad redo-
nandum non tenetur, et non redonan-
do non decipit suum donatorem, aut ip-
sum fraudat aliqua intentione obligan-
te.

56. Ad confirmationem, dato ante-
cedente, nego consequentiam, et sequulam.
Ex motivo charitatis, aut etiam Religi-
onis, et ob maiorem perfectionem Status
Ecclesie precepit Clericus, ut pie expendant
reditus superfluos; ad quod non tenen-
tur, si attendatur preceptum lex charitatis,
et obligatio officii. Id ostenditur nam si
Clericus ex beneficio habeat congruam
provisam sustentationem, et aliunde habeat
sufficiente patrimonium, tenebitur lege chari-
tatis, et ex officio superfluum patrimonii
in pauperibus erogare; quod nullus di-
xerit. Quorsum: ratio illa ad summum
probat, quod Clericus teneatur dimidiam
partem superfluum pie expendere:
sic enim magis obligabitur, quam laicus.
Atqui tenetur totam partem superfluum
(moraliter sumptam) expendere in prois

usur: a hoc obligatio non venit ex lege cha-
ritatis, et ex g^ono, sed ex precepto Ecclesie.
Quod dicitur, clericos esse patres pauperum,
id verum est in spiritualibus, et sic tantum
ex hoc titulo obligabuntur pie expendere
de bonis temporalibus, quantum ne ipsum
sit ad subveniendum necessitati spirituali
filiorum.

57. Ex dictis apparet discrimen
inter Clericum, et Laicum quoad obligati-
onem dandi elemosynam, aut expenden-
di in alios usus pios. In extrema, et gra-
vi proximorum necessitate tam Clericus,
quam Laicus equè obligantur; sed est
diversitas in necessitatibus communibus.
In istis Laicus tenetur elemosynas face-
re ex superfluis, sed non tenetur superflua
omnia dare: potest enim bonam superflui
partem convivii, ludii, et similibus rebus
expendere. At Clericus integram por-
tionem superfluum (moraliter sumptum)
tenetur in elemosynas, et pia opera ex-
pendere: quin expendat in usus profa-
nos notabilem, seu gravem quantitatem.
Et opportunè nota: non sufficit ad pecca-
tum mortale ea quantitas à Clerico pro-
fanè expensa, quæ sufficit ad mortale in
matéria fusti, cum enim sit obligatio gra-

ut ad expendendum in ius uel partem
superfluum, et non est materia gravis, si
sit parva quantitas respectu totius summi.
Si summa sit centum; decima pars repu-
tatur communiter parva quantitas; si ad-
eundem mille, quinque pro quolibet cen-
tenario coniectur communiter modicum
quid.

58. ^{2m} Ad distinguendo maiorem: redi-
tus beneficiorum sunt res Deo sacre, cum
non profanantur ab Ecclesia, concedo; si
ex iusto motivo auctoritate Ecclesie pro-
faneantur, nego maiorem. Quod autem id
possit Ecclesia, constat ex supra citata Con-
stitutione Pauli V. Ecclesia distribuens
Clericis redditus, in hac distributione
illos expendit in usus pios, sed jam po-
siti in manu Clericorum, non sunt res
sacre, quae ex naturali obligatione non
possint expendi in usus profanos, cum jam
quodammodo pro secularibus, et profanis
haberi consuecant: ut constat ex supra
citata Constitutione Iulij III. Neque opor-
tet probatur ex Tridentino interdicen-
te Clericis, quod expendant profane re-
ditus ecclesiasticos, quia res Dei sunt:
sunt quidem res Dei in suo origine, iue
in sua radice; et consonum rationi est, ut

Clerici non ~~expendant~~ illos: in usus profa-
 nos: non convenientes origini, et radici,
 ex qua proveniunt: ideo que obligat Ec-
 clesia suo precepto, ut pie expendantur.
 59.

Distinctio minorem ar-
 gumentum: ex jure naturali est obligatio
 non expendendi in usus profanos res Deo
 sacras; dum sacras sunt; concedo; cum desi-
 nunt esse sacras, nego minorem, et consequen-
 tiam. Paxita: quia probatur minor, non ut-
 get. nam Ecclesia potest vasa sacra Deo
 dicata ex justitudo (ut ad subveniendum
 pauperibus, vel ad fabricam reparandam)
 alique particulari appropriare; quo casu
 jam vasa illa desinunt esse sacra: & si-
 milita in re nostra de reditione, que
 Clericis appropriat. Doctrina data confi-
 mat. 1°. nam Ecclesia pie expendit, que
 Cantoribus, et similibus Ministris distri-
 buit, et distributione facta, jam desinunt
 esse res sacras. 2°: que distribuuntur pro-
 pter intere sentiam Clericis, pie expendun-
 tur ab Ecclesia; et desinunt esse res sacras:
 ita ut juxta probabilioris sententiam non
 sit obligatio ex precepto Ecclesie distribuendi
 pie que sic Clerici lucrantur. 3°: pensiones
 imponuntur pie ab Ecclesia in favorem
 pensionarij; et tamen pensionarius non obli-

gatur ad piè expendendam partem
superfluan. et est sententia probabilior.
Ergo sicut in his exemplis bona prius Co-
sacra, post factam piè ab Ecclesia distribu-
tionem non manent sacra, ita similiter
de redditibus beneficiorum discurrendum
est: servato tamen hoc discrimine, quod
reditus isti quoad partem superfluan
expendendi sunt in usus pios ex ap-
li Ecclesie precepto.

60. Quod dictum est de
distributionibus quotidianis eximi co-
onere expendendi illas in usus pios, ju-
adetur: nam dantur ut stipendium, et
merces laboris; sicut quoque dantur Can-
toribus, aut Grammaticis in servientibus
Ecclesie: ac propterea ille distributiones
annumerantur inter bona: quasi patimo-
nialia. Lexum est, quod is, qui habet
beneficium tenue, sed quod est sufficiens
cum distributionibus, obligatur ad offi-
cium: quia ad hanc obligationem suffi-
cit habere beneficium unde vivat, licet
pars fructuum sit merces laboris, quo
insevit. At obligatio expendendi in usus
pios non sequitur, nisi illos redditus, qui
sunt fructus solius beneficii, et non la-
boris stipendium. Titulus lucrandi de-

tributiones est assistentia, Supposito be-
neficiis; titulus autem lucrandi alios
reditus est beneficium, sed intuitu as-
sistentie unde est diversa ratio, ut dis-
tributiones, et non alij redditus, sint qua-
si patrimonialia.

61. Quod vero dictum est
de pensionibus non esse positas sub onere
expendendi illas in pia usus, probatur:
nam extractio pensionis ex fructibus be-
neficii requirit causam piam; ex qua Ecce-
lesia partem illam applicat pensionario,
absque obligatione illam expendendi in
usus pios. potest enim Ecclesia ex suis re-
ditibus, non solum congruam sustentationem
dare, sed et patrimonium, aut quasi patri-
monium ex iusta, et pia causa benemeren-
tibus constituere.

62. Dubitatur de Capella-
nys collativis, que verè sunt ecclesiastica be-
neficia. nam de amobilibus dubium non est,
quod omnes illarum redditus sint liberi
ab onere expendendi illos pie; cum non sint
beneficii fructus, sed laboris, etiam si huius
condignitatem aliquando excedant. Dicen-
dam, non esse obligationem expendendi in
usus pios superfluum redditum obvienien-
tium ex Capellanys collativis. Ita Sotus,

~~XX~~

Xram

Navarrus, Vazquez, et Sanchez, quorum
sententiam ut probabilem admittit (de
Lugo, ~~disput.~~ ^{num.} Ratio quia ejusmodi
reditus sunt a Fundatoribus relictus, ut
Capellani tribuantur tamquam Stipen-
dium, et premium laboris, quod ab ipsis ex-
hibendi quotannis, singulis mensibus,
aut hebdomadibus: quod accrescunt in redditus
bonis quasi patrimonialibus. Neque
obest, quod excedant justum laborem:
hinc enim solum evincitur, quod Fun-
dator magnifice dotaverint. Nec obest
quod Capellania sit collativa: nam in
de solum infertur quod perpetuum per-
cipiendi Stipendium pro proprio labore. Ec-
clesia obligat ejusmodi Capellanum
ad officium, sed hoc facit independen-
ter ab intentione Fundatoris. At cum hu-
jus intentio fuerit, ut redditus Capella-
nie sint bona quasi patrimonialia, Ec-
clesia non immutat illorum naturam; ac
proinde non est obligatio expendendi
illos pro.

Nota 1^a. Si Beneficiarius vixit
parcius, quam tenebatur, poterit ex re-
ditibus superfluis tantum expendere
in usus profanos, quantum prius viven-
do parcius in pro usus expendit. Pla-
tus.

tic: quia jam pax illa censetur transi-
re in bona patrimonialia; est enim fruc-
tus bonorum patrimonialium.

64.

Nota 2^a:

Si Beneficiarius post adeptum beneficium
ex suis bonis patrimonialibus expendat
in usus pios, vel in sui sustentationem,
potest illam summam postea ex redditibus
sibi compensare, etiam si antea non ha-
buerit istum animum, immo etiam si ha-
buerit contrariam intentionem. Ratio:
quia preceptum Ecclesie jam est imple-
tum; neque hoc dependet ab intentione,
imolendi illud, neque contraria intentio
obest adimplenti: ut constat in eo, qui au-
dit sacrum die festo, sine intentione sa-
tisfaciendi, aut cum intentione non satis-
faciendi precepto per illud sacrum. Ad-
ditur: preceptum Ecclesie est, ne quis ex
redditibus beneficii habeat in suo patri-
monio supra id, quod iuste habere po-
test; sed in casu compensationis, de qua
agimus, Clericus non haberet ex istis
reditibus in suo patrimonio supra id,
quod iuste habere potest: q. 1^a La.

De Jur. C. 13.

Caput 3um.

De Titulis acquirendi dominium.

Sectio 1^a.

Tituli acquirendi dominium sex sunt.

N. 1.

Quae ex designatione Naturae propriae uniuscujusque sunt, ea jure naturali conveniunt eisque: ut sunt vita, membrorum integritas, potentiae tum spirituales, tum materiales; haec enim omnia simul cum suo esse unusquisque accipit à Deo, rerum omnium domino, et totius naturae conditore. Quae in naturae innocentis statu, in quo tantum jus naturale cum divina lege conjunctum vigeret, unusquisque haberet sibi appropriata, ea quoque sua illius essent jure naturali: ut esset dominium juris dictionis patris in filium, et mariti in uxorem. Omnia externa, super quae Deus hominem constituit, jure naturali forent communia singulis, si Natura humana felicissimum innocentis statum servaret. Sic ex Clemente Romano, in cap. Dilectissimi, 12, q. 1: omnis usus omnium, quae sunt in hoc mundo, communis esse debuit; sed per iniquitatem alius dixit, hoc esse suum, alius aliud.

et sic vitio mortalium facta est divisio.
 2. Hinc ~~ex~~ communi homi-
 num beneplacito facta est ubique rerum
 divisio: per iniquitatem quidem primi
 peccati tamquam per occasionem; sed
 iuste ex suppositione vitii primi, quo
 totum hominum genus infectum fuit.

Ratio: nam si non fuisset facta domini-
 orum divisio, secuta fuissent maiora
 mala. 1°: nam quae communia sunt, mi-
 noxi diligentia conservantur, augentur,
 et meliorantur; nisi a rectissimis, boni
 que communis amantiis tractentur.
 2°: nam si omnia essent communia, pas-
 sim accideret, ut plures accurrebant ad
 eandem rem sine dispositioni subiuen-
 dam; inde quae esset rixarum frequens
 occasio: unde huic malo per divisionem
 dominiorum magna ex parte obviam
 itum est. Hec agnovit Aristoteles l. Polyt.
 c. 4., et 2., eademque probat Angelicus, hic,
 q. 68., ar. 2. Divisionem dominiorum licet
 tam esse, est de fide; approbatur enim Scrip-
 turis, et praecipue illo Vgti Dni, Math. 22:

Reddite, quae sunt Caesari, Caesari; et quae

Sunt Dei, Deo.

3. Rerum divisionem esse de
 jure gentium, gemissam tamen, immo in-

dicatam à jure naturali, tenent multi,
 quibuscumque Rebellus, l. 1, q. 11., sect. 4. Ra-
 tio: nam medium aptum ad evitanda
 gravia mala, quæ ex rerum communitate
 sequerentur, permittitur, immò indicatur
 à jure naturali; sed tale medium ad asig-
 natum finem est rerum divisio: 9°. Sed
 quoniam istud medium non est simpli-
 citer necessarium ad evitanda illa mala;
 quoniam ista per accidens sequerentur
 ex eo, quod res essent omnibus homini-
 bus communes: ideo rerum divisio non
 est simpliciter de jure nature. Et quoni-
 am ista divisio approbatur à jure nature,
 non obliante homines ad evitanda
 mala præfata per media alia difficili-
 ora, illam esse de jure nature non absur-
 de dici potest. Sic Institut. de rerum divis.
 §. 1. Hæc, dicitur: quod antea nullius fuit,
 naturali id ratione præoccupanti conce-
 ditur; hoc est: conceditur jure gentium per-
 misso, indicato, et approbato jure nature.
 Dicitur jure gentium, quod facillimè ex
 ratione naturali deducitur; et sic intel-
 ligitur sententia Cæj. I. Conf. quam la-
 udat Angelicus, hic, q. 67., à 2. Quod natu-
 rali ratio inter omnes homines constituit,
 id apud omnes gentes custoditur, vocatur
 que

que ius gentium.

2. Vide modo, quo pacto, rerum divisio servavit naturalem equitatem; quod duobus, modis potest explicari. 1°: si communia pro equalibus portionibus inter homines fuerint distributa; hac distributione iuste facta, mox per negotiationes, laborem, industriam, aut fortunam subducta est ~~ine~~qualitas: quin aliquis deinceps possit iuste conquiri. 2°: si divisio rerum facta sit per quamdam equalem omnibus conditionem: ut si unicuique facta sit potestas laudandum suum, quod citra vim, et fraudem preceperet; hoc enim modo titulus acquirendi equalis erit omnibus, quin ullus possit rationabiliter conquiri de inequalitate subducta.

x
ad

3. Supposita itaque dominiorum divisione, que est origo titulorum acquirendi dominium, notandum jam est, res acquirentes esse in duplici differentia: alie enim sub nullius sunt domines; alie autem ex domineo unius transiunt in dominium alterius. Primum, que sub nullius sunt domineo, adquisitus proprietas per titulos, qui appellantur primi; eorum autem, que sub domineo alicujus preexistunt

tunt acquisitus propter per titulos
non primos.

6. Tituli primi sunt ve-
natio, piscatio, lignatio, atque inventio:
quibus adjungi debet rerum illarum
apprehensio, occupatio, seu possessio; huic
autem possessioni debet adesse juxta
administratum: hoc est, requisitus, quod
non detur lex invalidans actum in
esse possessionis. Si res non existant,
illarum dominium acquisitus per ef-
fectionem, seu productionem: et sic
qui fabricat domum, vel format sta-
tuam, aut plantat vineam, istarum
rerum acquirit dominium. Quod si
mala fide in solo alieno edificet, aut
plantet, dominium non acquirit: §.
Cum in suo, et §. Si filius, Instit., de rerum
divisione. Quidquid sit de rigore iuris,
ex benignitate, et equitate conceditur jus
ad expensas, et melioramenta ei, qui ma-
la fide sevit, plantavit, aut edificavit in
solo alieno; neque dominus soli debet
ex aliena jactura lucrum facere: l. Pla-
ne, 38. ff. de petit. heredit. Siquis in ali-
ena carta scribat, aut depingat in ali-
ena tabula, non faciat suam descriptionem,
seu picturam; quia necesse est ei rei ce-

dere id, quod sine illa esse non potest:
 l. 13., §. 3. ff. de R. V. Concessum est pos-
 tea, ut pingens faceret suam tabulam,
 et scribens suam non faceret Caxtam:
 „ridiculum enim est, picturam suppelles,
 „vel Parthasum in accessionem vitissimam
 „tabula cedere: Institut., §. 34., de res. divi-
 sione. Sed cum ista ratio quæ militet pro
 descriptione, et generaliter pro quocumque
 artefacto, jam consuetudine receptum est,
 ut materia aliena cedat artifici: et
 iste obligatur, ad compensandum illius
 dominus: ut notavit Haundus, tract.
 §. n. 147.

7. Tituli non primi, quibus unus
 acquirit dominium rei, quæ erat sub do-
 minio alterius, alij sunt voluntarij, alij
 non voluntarij. Voluntarij sunt contrac-
 tus, siue liberales sint, siue onerosi: his
 enim unus in alterum voluntarie trans-
 fert rerum suarum dominium. Involun-
 tarij sunt, quibus per legitimam potestatem
 ab uno non consentiente, vel etiam repug-
 nante, transfertur dominium in alterum.
 Hoc dupliciter contingit: 1° in pernam delicti,
 vel quasi delicti; 2° citra delictum, aut
 quasi delictum: quod fit per Usucapionem,
 siue prescriptionem. C

Sectio 2^a,

De titulo turpis lucr. —

8. *Quæritur: an pro opere turpi jam facto ex contractu resultet ius ad pretium, et huius dominium acquisitum? Supponitur, quod ipse contractus præcedens ratione objecti est illicitus, et nullam operis exequendi parit obligationem: implicat enim ex terminis obligatio peccandi. Hinc si pretium anticipato solutum est, premittens accipiens obligatione non exequendi opus turpe, et consequenter restituendi pretium. In q² communis sententia Theologorum est affirmativa cum D. Thoma 2, 2., q. 32., art. 7. Dissentiunt Ioan. de Medina, et alij Iuristæ, apud Forres, disp. 14., dub. 1. Limitant communem sententiam, ne procedat de pretio accepto à Iudice pro ferenda iniusta sententia, Cajetanus, et Covarrubias, apud Haendium, tract. 2., cap. 3., Controu. 5. —*

9. *Conclusio. Attento jure naturæ, ubi ius positivum non obstat, pro opere turpi jam facto ex contractu resultat ius ad pretium, et huius dominium acquisitum. Probatur: nam licet obligatio ad opus turpe sit inveniibilis;*

cum sit impossibilis ea obligatio: nihilominus ipsa actio turpis est vendibilis secundum se, et pretio estimabilis. Ratio: quia est utilis, aut delectabilis alteri, et in eius sit gratiam, et quamvis non possit vendi absque peccato, potest tamen vendi absque peccato iustitiae: q^o posito opere turpi pro pretio ex contractu resultat ius ad pretium, et secuta traditione acquiritur eius dominium. Confirmatur ex exemplo: nam previa matrimonij promissione conditionata, si puella permittat se stuprari, ~~et~~ hac secuta conditione, est obligatio iustitiae illam ducendi, quod extra dubium est. q^o posita promissione conditionata dandi pretium, si fiat opus turpe, hoc secuto, est obligatio iustitiae dandi pretium, ac proinde resultat ius ad pretium, et eius dominium acquiritur. Neque exceptio iniustae sententiae pro pretio admittenda est: nam eatenus sententia iniusta esset invendibilis, quatenus est damnificativa textus. Hec ratio nulla est. 1°: quia similiter esset invendibilis actio furis, aut incendiarij, quod non admittunt Doctores, quibus placet illa exceptio. 2°: quia jure naturae satis consultus textus damnificato per hoc, quod

illi teneantur ad restitutionem, tum
vendere injustam sententiam, tum
illam ~~vendere~~. emere. Ergo jure natu-
re injusta sententia non est invendi-
bilis: q^o est lata est jus ad pretium, et
acquiritur dominium.

1^a.

Confectarium.

Attento jure nature, ubi jus positivum
non obstat, valent donationes facte pro-
pter opus turpe; ac proinde eorum, que
ex illa causa donantur, dominium ac-
quirunt donatarii. Constat: nam qui
donat propter illum finem habet fa-
cultatem transferendi dominium rei,
etiam si non intendat illum finem, aut
etiam si finis ille non sit obtentus: q^o non
impedietur valor donationis per hoc,
quod fiat donatio propter illum jam
obtentum.

IV.

Oppone, 1°. Non est de jure na-
ture illa obligatio, que, si daretur, foveret
peccata; sed obligatio reddendi pretium
pro opere turpi facto ex contractu foveret
peccata: nam si pretium acceptum resti-
tuendum esset, aut non esset jus ad pe-
tendum pretium, opus turpe non poneretur:
q^o non est de jure nature obligatio sol-
vendi pretium pro opere turpi facto ex

contractu: q^o ex eo opere non resultat ius
ad pretium, neque huius dominium acqui-
ritur. Confirmatur: non licet actionem
peccaminosam premiare: q^o neque licet
pro illa pretiumolvere; sed implicat
ius ad obligandum aliquem ad illicitum:
11 q^o. — Oppones 2°. Sceleratius accipitur
pecunia pro sententia iniusta, quam pro
iusta, pro testimonio falso, quam pro vero:
inquit D. Augustinus epistola 54. ad Ma-
cedonium. Atqui non est ius ad pecuniam
pro sententia iusta, neque huius acqui-
ritur dominium: q^o neque potest esse ius
pro sententia iniusta ad pecuniam, ne-
que huius adquisitus dominium: q^o
univ. saliter ex opere suspi facto ex
contractu non resultat ius, &c.

12. Ad id
distinguo maiorem: illam concedo de obli-
gatione, quæ per se, et directè fovet pec-
cata; et illam nego de obligatione, quæ
indirectè, et per accidens fovet pecca-
ta: rectius; quæ esset occasio, ex qua homi-
nes ex sua perversitate peccarent. Dis-
tinguo similiter minorem; et nego conse-
quentiam: Probatio minoris non urget:
quod enim homo non peccaret ex fine lu-
crandi pretium, non est, quod ius ad pre-

tium foueat per se, et dire ctè peccata. Itaque obligatio dire ctè, et per se fouens peccata est jure naturali Chymica: et ideo contractus ipse de opere turpi patrandò est nullus; et juramentum de eodem opere est irritum: cum juramentum esse non possit vinculum iniquitatis. At obligatio reddendì pretium pro opere turpi, cum possit impleri sine peccato, non fouet dire ctè, et per se peccata. Constat hoc in casu conditionatę promissionis ducendi puellam, si se constuprandam permittat; et in casu, quo quis jurasset meretrici dare pretium: istud enim juramentum obligaret, quoniam posset seruari absque diffenditio salutis. Habes in his duobus exemplis manifestam retentionem, quã argumentum infringes.

Ad Confirmationem, concessio antecedente, nego consequentiam: et cadit reliquum. Implicat, quod premietur id, quod potius meretur penam; solutio autem pretij non esset premium operis turpis, sed compensatio, quę potest fieri absque novo peccato.

13. Ad 2um, concessis premiis, si, nego consequentiam. Ratio: nam accipere ab aliquo pretium pro ferenda

Sententiâ iustâ, quæ ipsi debetur, est pecca-
 tum iniustitiæ contra ipsum dantem: ~~propterea~~
~~propterea non est~~ ac proinde est obligatio
 restituendi. At quamvis sit majus pec-
 catum accipere pretium pro sententiâ
 iniustâ, non est tamen peccatum iniuf-
 titiæ contra ipsum dantem: quapropter
 non est restituendi pretium obligatio; sed
 est obligatio restituendi textio, contra
 quam per iniustitiam sententiâ lata est.
 Et quidem, sententiâ iustâ non potest
 vendi illi, cui debetur; potest tamen sine
 iniustitiâ vendi alteri, cui non debetur:
 ut cum Vazquês docet citatur Haund-
 dus. Neganda est ex dictis ultima
 argumenti consequentia. — Instas:
 D. Augustinus, citatâ epistolâ, docet ex-
 presse, restituendum esse id, quod
 acceptum est pro iniustâ sententiâ:
 9° pretij accepti non fuit quis situm
 dominium. — Distinguo antecedens:
 si aliter iniquus emptor non restitu-
 at damnificato, concedo; si damniifi-
 cato restituat iniquus sententiæ emp-
 tor, aut ipse sententiæ lator, nego ante-
 cedens, et consequentiam. Datam dis-
 tinctionem esse ex mente D. Augustini
 constabit legenti epistolam, propè finem,

ab illis verbis. Quis tandem Advocatus?

14.

Appendix. Jure positivo com-
muni non semper impeditur præfata
dispositio juri naturalis: quæ scilicet
pro opere turpi jam facto ex contrac-
tu resultat jus ad pretium, et hujus
acquisitus dominium. Constat ex l.
4., §. 3. ff. de conditione ob turpem
causam: ibi Ulpianus dicit, quod Me-
retici datus, repeti non potest, ut La-
beo, et Marcellus scribunt, et illam tur-
piter facere, quod sit meretrix: sed
non turpiter accipere, cum sit meretrix.
Antequam pretium solutum meretici
sit, opere turpi secuto, promissio est va-
lida, et in meretrice est jus ad pretium
et solutator tenetur in consuetudine illud
solvere; sed tamen meretrici actio ci-
viliis denegatur. Constat ex l. 5., C. de
condit. ob turpem causam; ibi dici-
tur: quamvis soluta quantitas cesset
repetitio, tamen ex hujusmodi stipu-
latione contra bonos mores imposita
denegandas esse actiones, juri aucto-
ritate demonstratur. Probabilissime
dicitur, ex stipulatione
propter delictum, quod punitur in foro,
non oriri actionem; oriri autem, si de-

licitum non punitur in foro: et sic meretur
ei concedetur actio, ut docet Molina, de sp.
99. n. 12.

15. Obijciunt. Si flagitiosum fauorem
di, vel facti causa, concepta sit stipulatio,
ab initio non valet: l. 27. ff. de verborum
obligat. Ergo attento jure positivo, impe-
ditur ius ad pretium promissum propter
opus turpe. Urgetur: quia nec po-
test esse obligatio solvendi, attento iure
naturali. Ratio: quia solutio illa move-
bitur ex causa turpi; ac proinde est pec-
caminosa: q^o implicat naturalis obliga-
tio ad eam solutionem.

16. Nego consequen-
tiam, quae ex citata lege non bene desumi-
tur: nam ceterum illa stipulatio dicitur
ab initio nulla, quatenus nulla actio ci-
vili conceditur promissario; stat au-
tem, quod ius positivum non concedat
actionem, et quod non impediat obliga-
tionem, quae ex jure naturali potest exiri.
Constat in empti, in qua excessum pre-
ti non sit supra dimidium iusti: non
enim conceditur jure positivo actio ci-
vili ad repetendum excessum; et tamen
non impeditur in venditore naturalis
obligatio excessum restituendi. — Ad

Urgentiam, nego a sumptum, et anteceden-
dens probationis. nam qui solvit pretium
pro opere turpi jam facto, non movetur
ex illo opere, sed ex bonitate solvendi
debitum, cum detestatione operis facti,
et cum proposito illud non iterum fau-
endi; et sic debet moveri, qui contraxit
quellam sub promissione matrimonij:
ad hanc enim implendam tenetur ex
justitia.

17. Igitur in qualibet materia con-
siderandum attentè est, quid jurgositi-
vum disposuerit. alias, stando juri
naturali ex opere turpi facto ex contrac-
tu erit jus ad pretium, et hujus acqui-
retur dominium. Diligenter etiam con-
siderandum est: an leges solùm pro-
hibeant acceptionem pretij; an quoque
accipientem reddant incapacem acci-
piendi, aut retinendi: nam in prior ca-
su solùm erit peccatum accipere preti-
um; in posteriori autem pretij illicitè
accepti non acquiritur dominium. Pos-
sunt abs dubio Legislatores impedire
jus omne ex opere turpi resultans, et om-
ne dominium pretij traditi; id tamen non
in omnibus materijs, sed in paucis ali-
quibus determinatis consistere: ut notat

Molina citatus, suo n. 18.

18.

Progas: an pro opere, vel omissione debites possit aliquid accipere ut pretium, et huius dominium acquirere? Opus potest esse debitum ex iustitia, vel ex alia virtute: ut sunt Charitas, et Religio. Attento iure positivo communi videtur, quod nullum acquiratur ius ad pretium, et quod sit actio ad repetendum pretium jam traditum; quia ille, qui accipit pro opere debito, turpiter accipit. Sic l. 1. §. 2. ff. de conditione ob turpem causam. Ibi: quod si
 » turpis causa accipientis fuerit, etiam si
 » res secura sit, repeti potest, ut puta, dedi
 » tibi, ne sacrilegium facias, ne furtum,
 » ne hominem occidas. Sed hec lex probabiliter explicatur ita, ut non comprehendat omnem casum, sed solum quando ille, qui accipit, aliqui esset turpiter acturus, non prestando debitum, aut faciundo contra debitum: ut notat Flanoldus supra citatus, suo n. 362. —

19.

Diendum 1° est: iure nature non acquiritur dominium pretij, quod ab aliquo accipitur pro opere debito ipsi ex iustitia. Constat: quia alteri ex iustitia debetur illud opus absque

De Iur. 2. 12.

jacturam suorum bonorum, sed pretio
 dato pateret facturam in suis bonis:
 q^o non haberet id totum, quod ipsi ex jus-
 titia fuit debitum. q^o qui accipit pretium
 non acquirit illius dominium. Confix-
 matus: nam qui pretium solvit, aut scit
 opus esse sibi debitum ex justitia, aut
 hoc ignorat? Si posterius, solutio est ju-
 re naturae iuxta: procedit namque ex
 ignorantia antecedente circa substantiam.
 Si prius: q^o vult donare. Si hoc spon-
 te, et absque coactione faciat, valide do-
 nat; si autem ad redimendam vexa-
 tionem, et quia aliter non potest obtinere
 quod sibi debetur ex justitia, iuxta est
 donatio.

18. Dicendum est 2°: pretium ac-
 ceptum ab uno pro opere debito ex jus-
 titia alteri, attentis jure naturae, acquiritur
 accipienti. Probatur: nam obligatio
 non faciendi iniustitiam uni personae,
 est respectu alterius pretio estimabilis.
 Constat: nam si ille iniuriam inferat,
 tenebitur tunc restituere, non solum
 iniuriam passo, sed etiam alteri, cum
 quo pactum initum fuit, si ipse aliquod
 damnum est perpeusus. Atqui obliga-
 tio pretio estimabilis deducta in pactum,

hoc impleto, est ius ad pretium; et huius
dominium acquiritur: 3°. Rursus: quam-
vis accipiens non se obliget ex iustitia, si
tamen dans, vel de donare sub hac condi-
tione, ne alteri inferatur iniuria, valida
est donatio. Ratio: nam sicut potest vali-
de donare, quin ullam conditionem ap-
ponat, ita et apponendo conditionem
illam. Sed acquisitum ex valida donati-
one habetur dominium: 3°. Notandum
tamen, est: ut valeat contra dnr, aut
donatio in casu, quem versamus, neces-
sum omnino est, quod non sit necessitas
promittendi, aut donandi, ut alteri non
fiat iniuria: nam si hec necessitas ad-
sit, qui promittit, vel donat, cogitur injus-
te ad promittendum, vel donandum;
quandoquidem non potest non promit-
tere, aut non donare absque peccato
contra charitatem: et iniustum est,
quod aliquis cogatur vel ad peccandum,
vel ad patiendam suorum bonorum
jacturam. Doctrinam huius notati-
onis optime explicatam videbis apud
Anton. Perez, disput. 3. de restit., d. n.
169. ad 175.

19. Dicendum 3° est: attento iu-
re naturae adquisitus dominium pre-

1° quod accipitur pro opere debito ex
 alijs virtutibus distinctis à iustitiâ.
 Constat: nam quod opus antea sit de-
 bitum, non obest, quominus suscepta
 obligatio iustitiæ sit pretio estimabilis.
 Insuper: potest ille, cui opus est debitum
 ex alijs virtutibus distinctis à iustitiâ,
 donare validè absque ullâ conditione:
 q^o et sub conditione, quod sibi presteatur
 ejusmodi opus. Sed hoc modo, imple-
 tâ conditione, est ius ad rem promis-
 sam, et secutâ traditione, acquiritur
 dominium q^o.

2°. Nota 1°. Non acquiri-
 tur dominium pretij accepti pro bene-
 ficio per externam consummatam
 Simoniam. At hujus ratio non est,
 quod peccatum sit contra virtutem
 Religionis; sed quia jure Ecclesiastico
 est omnino irrita talis acceptio: ut
 rectè notat Rebellus, ibid., 2. pte, l. 18., q.
 21. — Nota 2°. Non acquiritur domi-
 nium pretij, quod accipitur præcisè
 propter mutuum. Hujus tamen ratio
 non est, quia peccatum sit in ipsa accep-
 tione pretij; nec quia pretium acceptum
 sit propter causam turpem, cum mutuari
 non sit turpe; nec quia mutuari sit opus

debitum, cum legissimè mea sit gratia. Est itaque ratio: quoniam in mutuo accipere supra sortem est contra justitiam: nam totus valor pecuniæ mutuatæ adæquatur per tantumdem pecuniæ à mutuario reddendæ. Quod si quis suscipiat obligationem mutuanæ in posterum (citra dolum, et malam fidem) poterit aliquid accipere: non quidem propter mutuum; sed propter obligationem illam, quæ est pretio æstimabilis: ut ex Angelico notat citatur Rebellus, lib. 11. q. 9. n. 3. c.

21. Quæritur: cui faciendæ est restitutio turpiter acceptorum in pretium? Dicendum: si lex non fecerit accipientem incapacem retinendi, nulli faciendæ est restitutio ante sententiam latam, post sententiam, restitutio faciendæ est illi, cuius modo accepta applicabuntur. et si nulli expressè applicentur, fisco intelliguntur, adscripta. Quod si lex incapacem fecerit accipientem, non autem dantem, restitutio faciendæ est ipsi, qui dedit; neque enim à se abdicavit eorum, quæ data sunt dominium: et hæc restituendi obligatio est in conscientia, et ante sententiam. Si lex privavit dominio ipsum dantem,

et incapacem reddidit accipientem, est
in consuetudine obligatio restituendi
quibus lex ipsa restituendum esse dispo-
nit; et si nihil circa hoc disposuit, in-
telligitur, restitutionem esse applica-
tam fisco. Videatur Molina, ut. disp. 94.,
n. 19. c. —

SECTIO 3^a

De Titulo legitime prescriptionis.

22. Quæritur: an per legitimam
prescriptionem adquiratur dominium,
non solum in foro externo, sed et in
interno? Prescriptio definitur: acquisitio
dominii, vel iuris alieni per continuatam
possessionem tempore, et modo definitis
à legibus. Coincidit cum Usucapione,
21 que definitur: acquisitio, vel adeptio do-
21 minij, aut iuris per continuationem tem-
21 poris lege definiti: l. 3. ff. de Usucapione.
Dicunt aliqui, Usucapionem differre à
prescriptione, quoniam hæc versatur ut
ca. res immobiles, illa autem circa res
mobiles. Non bene: nam usucapitur fun-
dus, atque prædium, cum sint res immo-
biles: l. 33. ff. de Usucapionibus; et l. unica,
Cod. de usucap. transfor. Melius docent
aliqui, usucapionem à prescript. differre:

nam usucapio, ut sonat nomen, est per
 continuatum usum comparatio domini;
 prescriptio autem latius patet: exten-
 ditur enim ^{ad} ea, quae per non usum com-
 parantur. Sic prescribitur extinctio
 actionis, quam alter habet contra me,
 et extinctio servitutis, quam alter ha-
 bet in meo praedio: si videlicet is non
 utatur suis jurebus. Non male dicunt
 aliqui, usucapionem esse ipsam domi-
 nis acquisitionem, l. 3. ff. de Usucapioni-
 bus; prescriptionem autem esse excep-
 tionem fundatam in acquisitione do-
 mini, l. 9. C. de Prescriptione long. tem-
 poris.

23. Conclusio. Per legitimam
 prescriptionem acquiritur dominium,
 non solum in foro externo, sed et in inter-
 no: ac proinde prescriptio habet locum
 in foro conscientiae. Ita omnes iuriste, et
 jam omnes Theologi contra paucos ex
 antiquis, quos refert Molina, tract. 2.,
 disp. 64. Probatur: nam prescriptio intro-
 ducta est jure civili, et approbata est jure
 canonico ex causis convenientibus bo-
 num commune. 1°. ne diu, et fere semper
 essent in eadem quorundam rerum domi-
 nia. 2°. ut finem haberent lites, quae essent

intexminabiles, si post diuturnam rerum
 possessionem esset licitum, illas repetere
 a possessore bonæ fidei. 3° ne possessiones bo-
 næ fidei essent in perpetuo terrore amitten-
 di res, si possent ab alia vindicari. 4° ut
 homines accerentur ad prosequendum
 iudicium sua jura, dum vident, quod
 per prescriptionem, etiam ipsi non cogi-
 tantibus, amittitur dominium. Atque pres-
 criptio introducta à jure civili ob com-
 mune bonum, et approbata à jure cano-
 nico, quatenus approbata, habet locum
 in foro conscientie: neque enim sacri ca-
 nones approbant, quod est contra consue-
 tudinem. qd.

24. *Quas quibus conditionibus
 prescriptio sit legitima.* b. Dicendum: ad
 legitimam prescriptionem requiruntur
 sequentes conditiones. 1^a res apta, sive
 non vitiosa. 2^a possessio per tempus sta-
 tutum. 3^a titulus, sive causa. 4^a bona
 fides, quæ est veluti prescriptionis anima.
25. *Requiritur, quod res sit ap-
 ta: ideoque non prescribuntur res Deo
 consecratæ, ut Calices; publicæ item res, ut
 pontes; ac denique limites Episcopatum,
 et Parochiarum. Res furtivæ, aut vi ablata
 non prescribuntur, etiam si longo tempore*

possessa fuerit. Institut., §. 2., de Usucapion.
 Quod si vitium furti purgatur, tunc res illa
 prescribitur. Sic vitium purgatur, cum
 is, qui rem furtivam vendidit, postea est
 rex domini, a quo rem furatus est, sic
 etiam purgatur vitium, si res furtiva ad
 dominum redierit, et denuo fide bona pos-
 sideatur ab alio.

26. Requiritur possessio,
 continuata per tempus statutum. Et qui-
 dem non sufficit possessio naturalis sine
 civili: et ideo laici non possunt prescribere
 decimas, cum enim sint incapaces
 juxta decimarum non habent illarum
 civilem possessionem. Sufficit possessio
 civilis sine naturali: quia nemo facile
 continuat possessionem naturalem postea-
 tum illud tempus, quod ad prescribendum
 requiritur; unde si non sufficeret possessio
 civilis, nemo facile prescriberet unquam.
 Possessio debet esse continuata per tempus
 statutum. Res mobiles privatorum, et Ecce-
 siæ cum titulo, et bona fide prescribuntur
 triennio. Immobiles cum titulo prescribun-
 tur decennio inter presentes, et viginti
 annis inter absentes; sine titulo presi-
 cribuntur, res immobiles privatorum trigin-
 ta annis, Ecclesiæ autem quadraginta.

Possessione civili interrupta, pariter in-
terumpitur prescriptio: ut per litem con-
testationem in prescriptione decem, aut
viginti annorum. Prescriptio, quando ejus
cursus sistitur, et postea continuatur tem-
pus elapsum cum subsequente, dicitur
dormire: et sic dormit tempore festis gra-
vantis, et sequentis belli. Sic etiam dor-
mit prescriptio contra ecclesiam, sede
vacante, et tempore schismatis. Pres-
criptio ordinaria est triennalis, et de-
cem annorum, prescriptio longi tempo-
ris est a decennio ad triginta annos,
prescriptio longissimi temporis est tri-
ginta, quadraginta, et centum anno-
rum; prescriptio temporis immemori-
alis est, cujus initium memoria non exis-
tat in contrarium.

Requisitus, quod
ad sit titular, hoc est, causa de se apta ad
refundendum dominium: ut solutio, emp-
tio, donatio, et alie similes cause. Si titu-
lus sit verus, jam ante prescriptionem
habetur dominium, unde ad prescrip-
tionem non requiritur titulus verus, sed
coloratus, vel apparens, vel presumptus.
Coloratus est, quando adest titulus deter-
minatus, qui fuit invalidus ob causam

ignoratam; ut quando res emptā est in
tra dimidium justī. Apparens est, cum
non datus titulus certus, sed bona fide
creditur adesse; ut cum aliquis judicat,
rem fuisse emptā a suo parente. Pre-
sumptus est, cum non scitur de ullo cer-
to titulo, sed prudenter creditur, aliquem
adfuisse; ut quando aliquis habet posse-
sionem longissimi temporis, tunc pru-
denter presumitur adfuisse titulum.

28. Requiritur, demum
bona fides; hoc est, consuetudo bona, et
practicum judicium de eo, quod res, quam
incipis, et pergis possidere, sit tua, quoniam
alteri per possessionem fauor infusi-
am. Jus civile ad prescriptionem or-
dinariam requirit bonam fidem in
inchoando, non in continuando posse-
sionem; l. unica, de Usucap. transfor.
Ad prescriptionem vero longissimi tem-
poris neque ab initio bonam fidem
postulat jus civile, sed contentum est
diuturnā possidendi continuatione: l. 3.
et 7., C. de prescrip. trigin. annorum. Sed
contrarium definitum expressè est in
Lateranensi, cap. finali de prescrip-
tione, ut qui prescribit, in nulla temporis
parte habeat rei alienę consuetudinem.

1) Ratio est, quæ ibi affertur: nam omne, quod
 2) non est ex fide, peccatum est: unde de-
 3) rogandum est omni Constitutioni, quæ
 4) sine peccato non potest observari; præ-
 scribere autem cum mala fide esset gra-
 ve peccatum. Idem habetur regula,
 Possessor, 2. de Regul. jur. in 6; ibi dicitur:
 5) Possessor male fidei ullo tempore non
 6) prescribit. Et quidem jûs ipsum civile
 7) agnovit, quod prescriptio est impium præ-
 8) sidium; intellige, si sit cum mala fide.
 Novell. 9. Merito igitur per jûs cano-
 nicum juxta Civile derogatum est; ubi
 enim agitur de peccato leges à canoni-
 bus valide conrificantur. Ergo in foro
 consueti ad prescriptionem requiri-
 tur indispensabiliter bona fides.

29. Confectarium 1um. Dubi-
 um ab initio, non autem superveniens,
 obest bonæ fidei requisiti ad prescripti-
 onem. Probatur pars 1^a. nam qui cum
 dubio incipit possidere, iniquè agit:
 non enim est melior ipsius conditio,
 quàm alterius. Oportet itaque, quod
 saltem probabiliter judicet, rem esse
 suam, vel esse nullius, adeoque fieri
 suam per occupationem. Pars 2^a pro-
 batur: nam melior est conditio possi-

de rebus, quam res habentur. unde is,
 qui bona fide incepit possidere rem
 tanquam suam, potest pergere in posses-
 sione post exitum dubium; si videlicet
 adhibita diligentia non compertat, non
 esse alienam. Accedit: tandem aliquis
 est possessor bonae fidei, quando se ali-
 um possidere ignorat. Si Virgo, 39,
q. 1. Sed suborto dubio, et manente post
 debitam inquisitionem, possessor ignorat,
 se alienum possidere, q. bona fide possi-
 det. Præterea: oportet, ut qui prescribit,
in nulla temporis parte agnoscat, rem
esse alienam. cap. finali, de prescrip-
 tionibus. Sed qui bona fide incepit possidere,
 superveniente dubio invincibili, rem ef-
 se alienam non agnoscat. q. isto prescri-
 bit.

Sp. 2. Quod si aliquis bona fide in-
 cepit possidere, et postea per errorem ju-
 dicet, esse obligatum ad dimittendam
 rem, tunc prescriptio dormiet. Ratio:
 quia perget possidere cum peccato; sed
 Canones derogant omni prescriptioni,
 que sine mortali peccato nequit conservari.
 3. Quod si quis, completa prescriptione,
 agnoscat rem fuisse alienam, non subit
 restitutionis onus. Ratio: quia jam com-

plena prescriptione acquisivit plenum
rei dominium, non minus ac si illam
emisset, aut alio iusto titulo compra-
rasset. 9°. Relinquitur itaque, quod
bona fides requiritur toto tempore,
dum prescriptio currit.

31. Considerandum
est, legitimam prescriptionem
requiritur bona fides, non solum the-
ologicè, sed iuridicè talis. Probatur:
nam prescriptio vim habet à legibus:
9° non valet, cum leges resistunt; resis-
tunt autem, quando error non est iu-
ridicè iustus. Hoc est, cum est ignoran-
tia iuris clari, et in controversiis. 9°. Conf-
tat minor, ex l. Iuris ff. de iur. et
facti ignorantia; ibi: iuris ignorantia
in usucapionibus negatur prodesse;
facti vero ignorantia prodesse constat.
Item ex l. Numquam ff. de iur. et
facti ignorantia; ibi: numquam in usucapionibus iuris
error prodesse solet. Denum ex l. I. ff.
eod. titulo ibi: iuris ignorantia non
prodest acquirentibus, sicut
vero petentibus non solet. Elicitus, non
esse validam pro foro interno prescripti-
onem cum ignorantia iuris, que est
iurisdictio mala fide.

32. Dicitur. Citata iura procedant
 ex praesumptione rae proinde non arguit
 pro foro interno, in quo spectatur veritas.
 Contra: nam si iuras, papillum
 esse, putet tamen papilli licere salu-
 menare sine iudicio non capies usum quia
 iuris error nulli prodest, l. 2, §. 15, ff.
 pro emptore. Ego etiam si non praesumant
 scientiam, sed iuris rationem, adhuc
 leges invalidant praescriptionem. Instas.
 Error iuris non vitiat bonam fidem; hoc
 autem cum possessione longissimi tem-
 poris sufficit ad praescriptionem. Contra:
 quia quomodi error vitiat bonam fi-
 dem, et si non theologicè sumptam, ta-
 men iuridicè acceptam. Sed hoc omis-
 so. Solum habebis, quod non sufficit praes-
 criptioni longissimi temporis, non au-
 tem, quod non sufficit ordinariæ. Ratio:
 nam ad praescriptionem longissimi tem-
 poris non requiritur titulus; qui tamen
 requiritur ad ordinariam. Quod simili-
 ter de bonâ fide iuridicè tali. Nihil
 minus dicendum absolutè est, ad omnem
 omnino praescriptionem requiri bonam
 iuridicè fidem; probabile tamen est, quod
 sufficiat bona fides theologicè talis, ut
 docet Card. de Sugo, disputans hac de re.

38. Superfedeo multis questionibus
 quae agitantur circa istam bonam fi-
 dom, et circa ceteras condiciones re-
 quisitas ad validam prescriptionem:
 illas exudite, et copiose versant. Hau-
 noldus, tract. 5, cap. 2, per totum; Pi-
 ghin, l. 2. decretal., tit. 26; et Lruer,
 ydem libro, et titulo decretalium. nihil
 sufficiat dedisse aliquam doctrinam
 quoniam, et fontes indicasse.

SECTIO I^a

Appendix de Modis amittendi dominium.

39. Cum domi-
 nia rerum sint ambulatoria, y^s mo-
 des unus amittit dominium, quibus
 alter per translationem illud acqui-
 rit. siue translatio sit voluntaria a-
 mittendi dominium, qualiter fit per
 contractus; siue sit illi involuntaria
 ut fit in penam delicti, aut quasi
 delicti, et per usucapionem, seu pres-
 criptionem. Mitto hic aliquos amitten-
 di dominium modos, ut sunt commix-
 tio, alluvio, et alij, de quibus non est conf-
 rans apud omnes sententia: ut videre
 est apud Lalium, hic, disput. unica,
 puncta

puncto 21. Superfunt explicandi duo
amitterendi dominium modi; quorum
alter est rerum derelictio, alter est
earum amissio.

35. Derelictione rerum amittitur
dominium. Ratio: quia domi-
nium perseverat in voluntate, qua quis
vult suas res esse sue dispositioni sub-
jectas, gravando aliorum libertatem;
rerum autem derelictio fit per con-
trariam voluntatem. Sic missilia
habentur pro derelicto: ut cum Princeps
mittit pecuniam populo, et in eis est
voluntas expressa. Sufficit aliquando
voluntas presumpta; ac proinde in ca-
su dubij arbitrio prudentis decernen-
dum est: an quis sua abijcit, exponit,
aut negligit, habeat derelinquendi
voluntatem.

36. Fit 1º: non habentur pro
derelicto, quæ à domino ex navi, vel ex
domo, urgente tempestate, aut naufragio,
abijciuntur. S. ult. Institut. de re-
rum divisione; et l. Halitus, S. Si jactum,
ff. de iustis. 2º: non habentur pro de-
relictis, quæ in tempestate, vel incendio
peritura essent, nisi ~~tu~~ tu extraxi-
ses, vel custodisses projecta: quamvis,
De iur. C. 15. in

in hoc casu possis tui laboris exigere
mercedem. 3°. injusta est lex, si ali-
cubi viget, quæ bona naufragorum, aut
simile infortunium patientium, facit
occupantis: id enim est afflictionem
afflictis addere; et ideo in Bulla Cœnæ
excommunicantur, qui bona naufra-
gorum occupant. 4°. non habentur pro
derelicto, quæ abijciuntur absque spe
recuperandi, quando cogit necessitas
proijciendi: tunc enim non est proji-
cientis animus non recuperandi sua,
si casu salventur.

31.

Amissione rerum
amittitur dominium. Iste est commu-
nis Doctorum sensus; sed intelligen-
dus cum modificationibus, quas appo-
nit Lessius, cap. 14., dubit. 6. Ceterum
est, quod inventor rei à domino amif-
sq teneatur ad examen, et diligen-
tiam inquirendi verum dominum,
spectandi quæ, donec spes sit, ut ille
compareat. Quod si nec dominus in-
veniatur, nec compareat, tunc rei in-
ventor, potest rem detinere, illa quæ
uti usque ad consumptionem. Si res
existat, aut ejus pretium, etiam post-
tempus, quo spectari debuit, ut compa-

reeretur dominus, adhuc est obligatio restituendi rem domino comparenti. et iste habet actionem rei vindicativam.

Limita 1°: nisi aliubi lex vigeat, ut inventoris, sit res post tempus illud, quo dominus inquiri, et spectari debuit.

Limita 2°: nisi post praemissam inquisitionem, et debitam spectationem domini, sit tantum tempus elapsum, ut sufficiat ad praescriptionem, sive usucapionem.

38.

Nota 1°: jure naturali

non est obligatio convertendi rem inventam in usus pios, ex quibus

spirituali^s utilitas in dominum re-

dundet. Ratio: quia non est de jure

naturali, ut jactura bonorum tempo-

ralium per bona spiritualia compen-

setur; potius enim esset de jure natura-

li, ut inventor maneret obligatus ad

pretium rei inventae restituendum, quan-

do cumque dominus comparetur. Hec

autem obligatio non admittitur. Nota

2°: est obligatio expendendi bona inven-

ta in pios usus, attendita consuetudine

que viget inter fideles, et que vim le-

gis positivae habet; ut est pius, et commu-

nis Doctorum sensus contra aliquos:

quorum sententia est probabilis.
 Nota 3°. ex privilegio Pontificum bona inventa applicata sunt aliquibus p^{ri}or operibus, ut bello contra Infideles, et Captivorum redemptioni, eorumque operum Curatores possunt per excommunicationem compellere illorum bonorum detentores, ut illa sibi exhibeant p^{ri}or illis operibus applicanda.

Postlocutis.

Finem jam dispendendi facimus, D. Aldo. Vesc: dicta enim sufficiunt abunde, ut de Iustitia justam, et bonam mensuram doctrina dedisse, videamur; cogitatum, et superfluentem dare non licet: cum in materia iustitia locus non sit gratiae liberalitati. Quid quod diuturnior differendi labor, ut mihi molestus, ita et vobis ingratius accideret? Hinc profecto et preter iustitiam operem, et a gratia, quam longissime abessem: nam gratia, quae grata non est, gratia nulla est.

Disputationum, Capitulum, et Sectionum
quae in hoc de Virtutibus Cardinalibus
tractata continentur.

Numerum Disputationum, et Capitu-
lum initio cuiusque paginae notatur;
Sectionum Numerum et marginalis,
quum indicato numero Disputationis, et
Capituli.

Disputatio 1^a

De Prudentia, Fortitudine, et Temperantia. — Disput. 1^a

Caput 1um

Pauca aliqua de Virtutibus Moralibus in communem. Cap. 2um

Sectio 1^a Pythagorae aliquae resoluuntur. — Num. 1° —

2^a De mutua conexione Virtutum Moralium. — 12. —

3^a De Virtutibus Moralibus infusis. — 25. —

Caput 2um

Apertur de Prudentia.

Cap. 2um

Sect. 1^a Prudentiae definitio, et divisiones. — N. 1. —

2^a Pauca alia de Virtute Prudentiae. — 18. —

Caput 3um

De Fortitudine.

Cap. 3um

Sect. 1^a Py ad Fortitudinem spectant, exponuntur, — N. 1. —

2^a De alijs partibus Fortitudinis. — 10. —

Caput 4um

De Virtute Temperantiae.

Cap. 4um

Sect. 1^a De Temperantiae natura, et amplitudine. — N. 1. —

2^a Notationes circa vitia contra Tem- 12.

perantiam.

Disput.

Disputatio 2^a
De Iustitia, et ad ipsam spectantibus. — 2^a
Caput 1um

Capitulum 1um

Sententia et divisiones Iustitiae. —

Sectio 1 ^a Iustitia definitur. —	N. 1 ^o
2 ^a Iuris explicatio. —	12. —
3 ^a Quod solutione argumentorum. —	13.
4 ^a An Iustitia sit Virtus ad alterum? —	48. —
5 ^a An Virtus Iustitiae requiratur essentialiter debitor? —	52. —
6 ^a Iustitiae divisio elucidatur. —	70. —
7 ^a Respondetur argumentis. —	86.
8 ^a Confectarium, et Appendix. —	97.

Caput 2um

De Iustitiae Subjecto.

Sectio 1 ^a Reluctans difficultatibus resolvendis. —	N. 1 ^o
2 ^a De Iustitia Dei ad hominem. —	8.
3 ^a Respondetur argumentis. —	29. —
4 ^a Instantiis occurrunt. —	46. —
5 ^a De Iustitia hominis ad Deum. —	65.
6 ^a Objectiones solvuntur. —	76.
7 ^a De Iustitia hominis ad hominem. —	90.

Caput 3um

De Injustitia Iustitiae opposita.

Sectio 1 ^a Explicatur, quid sit Injustitia? —	N. 1.
2 ^a Explicatur, quid sit iniuria pati? —	14.
3 ^a Praemissa per questionibus resolvendis. —	30. —
4 ^a De Injuncta in Contractibus. —	45.
5 ^a Respondetur Objectionibus. —	60

Sect.

Secus 6 ^a De solo in contradietibus.	75.	C. 3.
7 ^a Argumenta solvantur.	80.	387
8 ^a De Nictu interueniente in contradietibus.	102.	
9 ^a Rationibus oppositis respondetur.	154.	
10 ^a Juribus contra datam doctrinam satisfactum.	~~142.~~ 144.	

Caput 2^m

De restitutione, siue de iniuria
compensatione.

C. 4^m

Secus 1 ^a Explicatur, quid sit restitutio.	N. T.
2 ^a Restitutiois obligatio ex re accepta.	24.
3 ^a Restitutiois obligatio ex iusta accepta.	28.
4 ^a Confectarius doctrina data completur.	76.

Disputatio 3^a

De Iure, et ad quod pertinentibus. — Diff. 3^a

Caput 1^m

Agitur de natura, et proprietatibus
dominii.

Cap. 1^m

Secus 1 ^a Iuris activi species percuruntur.	N. T.
2 ^a Definitio dominiij elucidatur.	11.
3 ^a De dominio in solidum generis duo.	31.
4 ^a Argumenta solvantur.	66.
5 ^a Expletur definitio de dominio generis duo.	90.
6 ^a De usu sine dominio.	96.
7 ^a De dominio sine usu.	114.
8 ^a De rebus, quae dominio subesse possunt.	136.

Caput 2^m

Cap. 2^m

De subiecto, in quo reperitur dominium.

Secus

- Sectio 1^a. Præmittuntur nonnulla. — N. 1.
 2^a. An in Ecclesiis sit dominus? — 8.
 3^a. An sit dominus in filijs familiae? — 16.
 4^a. An Religiosi sint domini capaces? — 25.
 5^a. An Clerici non Religiosi habeant dominium. — 35.
 6^a. Annexæ difficultati resolutio. — 50.

Caput 3°.

De Titulis adquirendi dominium.

C. 3^m

- Sectio 1^a. Tituli adquirendi dominium generaliter. — N. 1.
 2^a. De Titulo turpis lucris. — 8.
 3^a. De Titulo legatum prescriptionis. — 22.
 4^a. De modo acquirendi dominium. — 34.

[Decorative flourish]

